

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXX, Nr. 7 — 8 - IULIE — AUGUST 1971

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

?

ANUL XXIX Nr. 7 — 8
IULIE-AUGUST
1971

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

REDACȚIA, 23 August, marea sărbătoare a poporului român

629

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. ILIE V. IACOBESCU, <i>La Sfântul Prooroc Ilie</i>	635
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a IV-a după Rusalii</i>	637
Pr. C. SAVA, <i>La Duminica a VI-a după Rusalii</i>	639
Pr. Prof. AL. I. CIUREA, <i>La Duminica a VII-a după Rusalii</i>	642
Diac. P. I. DAVID, <i>La Adormirea Maicii Domnului</i>	645
Pr. I. N. OPORAN, <i>La Apostolul din Duminica a XI-a după Rusalii</i> (Despre muncă)	648
Pr. C. GĂICULESCU, <i>La Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul</i>	650

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii</i>	655
Pr. P. F. ALEXANDRU, <i>Cîteva considerațiuni asupra atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de problema creării unui climat internațional de colaborare și securitate</i>	658
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	662
Ierom. VENIAMIN MICLE, <i>Intrunirea de la Geneva a preoților romano-catolici europeni</i>	669

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. TRAIAN VALDMAN, <i>Reguli bisericești privitoare la sărbători și posturi, în sîintele canoane</i>	673
Diac. P. I. DAVID, <i>Confesiunea picturului Van Gogh</i>	686

DOCUMENTARE

I. D. ȘTEFĂNESCU, <i>Un monument de artă al Capitalei: Biserica «Sfinții Constantin și Elena» din Bariera Vergului</i>	698
C. A. STOIDE, <i>Depre clopote și clopotari în țările românești</i>	705
Pr. GABRIEL COCORA, <i>Corul Episcopiei Buzăului</i>	729
Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU, <i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii»</i>	738

ANIVERSĂRI

REDACȚIA, *Profesorul Nicolae Iorga; 150 de ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu* . . . . .

760

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală și misionară pentru a 57-a serie de preoți</i>	762
ASISTENT, <i>Biserica din Cucuteni — Dimbovița</i>	764
ASISTENT, † <i>Preotul Mihail Diaconescu</i>	766
ASISTENT, † <i>Preotul Alexandru Petcu</i>	768
ASISTENT, <i>Un moment de creștinească pomenire</i>	770

RECENZII

Constantin V. Scuteris, <i>Ecleziologia Sfântului Grigorie de Nyssa</i> , Atena, 1969, 195 p., de Asistent ȘTEFAN C. ALEXE	772
Ștefan Juhász, <i>Von Luther zu Bullinger</i> (In «Zeitschrift für Kirchengeschichte», nr. 3/1970, Stuttgart), de Diac. Prof. O. BUCEVȘCHI	775
J. Grootaers, <i>Crise et avenir de l'oecuménisme</i> , in «Irenikon», Tome XLIV, 2-e trimestre 1971, p. 159—190, de P. V. I.	777
Ion Slăvăruș, <i>Peisajul și lumea satului dimbovițean în opera Elenei Văcărescu</i> , in «Studii Valachica», <i>Studii și materiale de istorie și istorie a culturii</i> , Tîrgoviște 1970, p. 215—223, de ADRIAN N. POPESCU	780
Prof. Dimitrie Macrea, <i>La latinità della lingua e del popolo romeno</i> , in «L'Osservatore Romano», 26—27 aprilie 1971, p. 6, col. 1—4, de Ierom. VENIAMIN MICLE	781
<i>Revista Arhivelor</i> , 1/1971, de VICTORIA POPOVICI	783

A N E X A

Luminînda Învierii Domnului și axioane praznicale

I—XVI

23 AUGUST

MAREA SĂRBĂTOARE A POPORULUI ROMÂN

Avem fericirea să trăim într-o epocă de o deosebită însemnătate istorică. Norii stîrniți de haosul provocat de cel de-al doilea război mondial, în timpul ce s-a scurs de la încheierea lui și pînă astăzi, prin voința dîră a oamenilor de bine de pretutindeni, au început să se destrame, iar razele strălucitoare ale celor mai bune speranțe ale omenirii încep să se simtă din ce în ce mai vii, chemînd popoarele de pretutindeni la o nouă viață de pace, de construcție, de înțelegere, de ajutorare reciprocă, de libertate și de progres.

Timpul care s-a scurs de la încheierea celui de-al doilea război mondial pînă astăzi a marcat biruința unei noi concepții de viață în raporturile dintre popoare și state, concepție care-și are la bază luminoasa învățătură a socialismului, singura în stare să rezolve definitiv și echitabil aspirațiile cele mai legitime și cele mai vitale ale întregii omeniri. Au fost ani de încordări în scopuri constructive, căci învățătura socialismului, pentru ca să biruie, a fost nevoie să-și dovedească, mai întii, forța ei constructivă și urmările ei binefăcătoare asupra celor ce au îmbrățișat-o și care au devenit, mai departe, propovăduitorii și susținătorii ei cei mai devotați.

Țara noastră, victorioasă — prin marea cotitură de la 23 August 1944 — împotriva fascismului, sub conducerea celor mai buni fii ai ei, a apucat cu curaj și hotărîre, chiar din zorii primei zile de după eliberare, pe calea luminoasă a socialismului și a izbutit, în anii care s-au scurs de atunci și pînă acum, sub îndrumarea înțeleaptă a Partidului Comunist Român și prin munca entuziastă, conștientă și creatoare a întregului popor român, lucruri cu adevărat de domeniul legendei.

A devenit din ce în ce mai dificilă încercarea de a schița, chiar și sumar, tabloul înfăptuirilor epocale la care s-a ajuns în patria noastră, în cei 27 de ani de la eliberare. Vom schița, totuși, principalele etape în dezvoltarea, propășirea și consolidarea vieții noi socialiste în patria noastră.

a. — Pe tărîm politic s-au obținut realizări fundamentale. De la dictatura fascistă, care ne aservise țara hitlerismului și care ne tirise într-un război cu totul nesocotit și împotriva intereselor poporului nostru și în care exploatarea maselor muncitoare ajunsese la apogeu, iar libertățile civice fuseseră cu totul desființate și pînă la statul suveran, independent

și unitar de astăzi, în care întreaga putere aparține poporului liber și stăpîn pe soarta lui, s-au străbătut, cu multă înțelepciune și perseverență, stadii de mare însemnătate : trecerea la desăvîrșirea revoluției burghezodemocratice, instaurarea, la 6 martie 1945 — pentru prima dată în istoria statului nostru — a unui regim cu adevărat democrat ; trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste, abolirea monarhiei, în 1947 și proclamarea Republicii Populare Române, care, cu începere de la 21 august 1965 a devenit Republica Socialistă România. O adevărată revoluție, dar o revoluție pașnică și fără vărsare de sînge, o revoluție în care conducătorii ei s-au interesat nu numai de atingerea unor obiective, oricît de importante ar fi fost acestea, ci și de pregătirea sufletească a cetățenilor pentru noile forme de viață politică, de educarea lor politică și cetățenească. Participarea maselor largi ale poporului muncitor, ale țărănimii muncitoare și ale intelectualității progresiste la formele de conducere ale noului stat, de-a lungul tuturor acestor stadii de desăvîrșire politică a lui, de la comună, la județ și pînă la Marea Adunare Națională, a constituit unul din factorii de seamă, care a contribuit la consolidarea încrederii în noua formă de conducere statală. Slujirea patriei de către aleșii poporului, în orice formă de conducere, a căpătat, pentru prima dată, în viața noastră politică, adevăratul ei conținut moral, căci ea nu a mai fost, ca în trecut, un mijloc de jaf în averea statului și de îmbogățire personală, ca pe vremea politicianismului veros, ci a devenit o adevărată onoare : onoarea de a sluji, din toate puterile, cu tot zelul și cu toată capacitatea, poporul și înaltele sale interese.

b. — Revoluția pașnică inaugurată de noul regim democrat, după 23 August 1944, s-a continuat și s-a desăvîrșit în toate ce'elalte domenii de viață, prin realizări economice, sociale și culturale, tot atît de epocale.

Desființarea proprietății latifundiare a fost una dintre cele dintîi măsuri, căci pămîntul nu este al celui ce-l posedă în chip fortuit și nici al arendașului care-l exploatează, ci al celui ce-l muncește, al țărănimii muncitoare. Desființarea proprietății moșierești, urmată, la puțină vreme de naționalizarea principalelor mijloace de producție și trecerea la industrializarea socialistă au pus capăt, pentru totdeauna, în țara noastră, exploatării omului de către om. S-au pus bazele unei industrii naționale puternice, care, cu timpul, a fost modernizată și foarte bine utilată și care a sporit an de an în chip uimitor. Nenumărate localități neînsemnate de pe harta țării noastre au devenit astăzi centre industriale puternice, iar micile centre industriale de odinioară au devenit astăzi adevărate cetăți industriale, ale căror produse sînt cunoscute și apreciate pînă departe în lume. Agricultură țării a fost cooperativizată și pe lîngă ea a luat ființă o adevărată rețea de gospodării de stat. Mecanizarea agriculturii noastre s-a făcut pe scară foarte întinsă, cu ajutorul mașinilor agricole cele mai perfecționate, produse de uzinele noastre. Astăzi, roadele transformării socialiste a agriculturii noastre cooperativizate, ca și ale gospodăriilor de stat, sînt dintre cele mai îmbucurătoare. Realizarea efortului de acumulare, care sporește vizibil de la an la an, constituie un indiciu deosebit de expresiv al forței dinamice a economiei noastre, al marilor ei resurse și posibilități.

În domeniul culturii și al științei s-au obținut, de asemenea realizări de o epocală însemnătate, fiind rezultate ale revoluției culturale desfășurate în țara noastră. Analfabetismul, printr-un efort comun și susținut, a fost desființat încă de mult în țara noastră. S-a creat o vastă rețea de școli elementare, medii și de învățămînt universitar, conținutul întregului învățămînt fiind adecvat necesităților epocii socialiste. Multe din marile orașe ale țării noastre se mîndresc astăzi ca fiind centre universitare. Doar singur Iașul însumează astăzi un număr mai mare de studenți decît însumau toate universitățile din țară, în anul 1938. Politehnicile noastre, al căror număr s-a înmulțit și ale căror catedre au sporit, au dat și dau, în fiecare an, cadre de înaltă calificare, atît de necesare industriei noastre înaintate. Tinerii, de pe băncile școlilor și universităților, primesc o formare temeinică, dovadă a nivelului superior de la care își desfășoară activitatea învățămîntul nostru de toate gradele. Toate aceste prefaceri din învățămînt au adus o contribuție tot mai însemnată la progresul societății noastre, la ridicarea nivelului de cultură al întregului nostru popor. Cît privește arta și literatura, ele au cunoscut în anii puterii populare cea mai liberă și mai entuziastă dezvoltare. Odată cu ridicarea nivelului intelectual și cultural al poporului, sălile de muzee și galeriile de artă sînt din ce în ce mai vizitate, iar editurile de tot felul desfășoară o activitate febrilă, neizbutind, cu toate acestea, să se țină în pas cu cererile cititorilor. Foarte multe cărți se epuizează în primele 24 de ore de la apariția lor în librării. Setea de citit oglindește, ea însăși, nivelul cultural tot mai ridicat și tot mai pretențios al cititorilor din țara noastră.

Cît privește grija pentru sănătatea publică, putem afirma, cu toată dreptatea, că niciodată oamenii muncii din țara noastră nu li s-a acordat o asistență medicală mai îngrijită și mai largă, ca în anii aceștia din urmă. Spitale, policlinici și puncte sanitare împînzesc țara ca o vastă rețea, iar utilajele lor sînt dintre cele mai moderne, după cum și competența și conștiinciozitatea corpului nostru medical au atins limite nemaiîntîlnite vreodată.

c. — Ca rezultat concret al realizărilor de seamă obținute în producția de bunuri materiale, în întreaga activitate socială, se ridică conținutul și nivelul de trai material și spiritual al poporului nostru. Statul nostru socialist acordă o mare grijă ridicării standardului de viață al oamenilor muncii și vine întru întîmpinarea acestei ridicări cu măsuri directe de importanță deosebită. Actualul sistem de salarizare permite muncitorului harnic, stăruitor, capabil și cuminte să facă însemnate economii, din care să-și îmbunătățească din ce în ce mai mult condițiile de trai și comoditatea vieții. Construcțiile de locuințe, proprietate de stat, care sînt puse, cu o chirie modestă, la dispoziția muncitorilor și salariaților de tot felul, ca și construcțiile de locuințe proprietate particulară, construite de stat și puse la dispoziția salariaților cu rate lungi de plată, au luat în timpul din urmă un avînt din ce în ce mai mare. Nu este oraș, cît de mic, în care să nu se fi construit și în care să nu se construiască și în momentul de față astfel de locuințe. Cît privește orașele mari, noile cartiere de blocuri constituie, în momentul de față, adevărate orașe-anexă, de multe ori mai spațioase decît orașele-matră. Edificiile publice sînt în plin ritm de reînnoire. Numeroase stații de cale

ferată, spitale, hoteluri, teatre, în stil nou, înfrumusețează din ce în ce mai mult diferitele centre din țara noastră. S-au construit, în anii aceștia, de asemenea, nenumărate case de nașteri, creșe, sanatorii și case de odihnă, la munte și la mare, în care salariații de tot felul își petrec cu plăcere timpul de odihnă. S-au construit stadioane noi, pentru întrecerile sportive, iar litoralul Mării, de la Mamaia și pînă mai jos de Mangalia, a fost înfrumusețat cu un șirag de hoteluri dintre cele mai moderne, vizitate de mii și mii de străini, care-și petrec aici, în modul cel mai plăcut, vacanța, ducînd apoi cu ei nostalgia frumoasei noastre patrii și dorul de a o revedea.

d. — Dar revoluția socialistă a avut ca urmare și o altă realizare de o excepțională importanță. Ea a adus cu sine nu numai înlăturarea exploatării omului de către om și libertatea poporului român, ci și egalitatea economică, politică, juridică, socială și culturală dintre toți cetățenii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate, de rasă, de sex sau de religie, lichidînd, în felul acesta, orice urmă de rasism, de șovinism și de segregatie. O nouă concepție de conviețuire între poporul român și naționalitățile conlocuitoare a fost declarată normă de conduită adevărată: frățietatea și lupta comună pentru înflorirea patriei noastre socialiste, în care viețuiesc cu toții.

Dar dacă, pe tărîm intern, conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român, în acțiunea de construire a socialismului a pus în valoare toate forțele și toate calitățile latente ale poporului nostru, dovedind însemnătatea capitală a socialismului, ca mod de viață al societății contemporane, pe tărîm extern, țara noastră, prin reprezentanții săi în forurile internaționale, prin diplomații săi, ca și prin legăturile sale inter-statale, a afirmat crezul politicii sale luminoase socialiste, cu o sinceritate și un elan, care au atras atenția deosebită a tuturor statelor asupra țării noastre și i-au adus spor bogat de prestigiu pe arena internațională. «Preocupîndu-ne permanent de dezvoltarea societății noastre socialiste — a spus Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și Secretarul General al Partidului Comunist Român, într-una din recente sale cuvîntări —, răspundem încrederii cu care am fost investiți de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, de toți oamenii muncii... de a conduce destinele țării pe calea socialismului și comunismului. Realizînd acest deziderat național, noi ne îndeplinim, în același timp, și una din marile îndatoriri internaționaliste. După cum se știe, îndatorirea principală a unui partid de guvernămînt, este rezolvarea în condiții cît mai bune a problemelor construcției socialiste, a dezvoltării economico-sociale, științifice și culturale a propriei țări. Nu uităm niciodată că între îndatorirea națională și îndatorirea internațională există o strînsă unitate dialectică, că ele se condiționează reciproc, constituind un tot unitar, inseparabil. Partidului nostru îi sînt străine tendințele de izolare sau de îngustime națională. Politica marxist-leninistă, de dezvoltare a legăturilor cu toate țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești, cu țările în curs de dezvoltare, cu forțele democratice și progresiste de pretutindeni și cu toate statele lumii este cea mai vie confirmare a spiritului profund internaționalist de care sînt animate partidul, statul și poporul nostru» (Scînteia 21.8.1971).

Exprimînd la tot pasul și în toate împrejurările cu sinceritate și entuziasm acest crez politic al României Socialiste, a fost ceva cu totul natural ca vizitele D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și Secretarul General al Partidului Comunist Român, făcute, atît în anii trecuți în unele țări capitaliste, cît și anul acesta în diferite țări din Asia, Europa și Africa, să-și aibă un amplu ecou în presa și opinia publică internațională și să fie apreciate, cu entuziasm, de toți oamenii muncii de la noi din țară. Pretutindeni unde s-a aflat, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și Secretarul General al Partidului Comunist Român a fost messengerul cel mai autorizat al politicii noastre statale sincere și luminoase, încredințînd pe toți că România Socialistă constituie un factor activ în lupta pentru pacea, înțelegerea și colaborarea frățească dintre toate popoarele și pentru instaurarea în lume a unei epoci de înflorire și de mai bine pentru toți oamenii.

Pentru că afirmarea dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și alege, în libertate deplină, calea dezvoltării sociale și politice, constituie însuși crezul socialismului, țara noastră simpatizează în mod sincer și deschis cu lupta tuturor popoarelor împotriva dominației străine, a exploatării, a colonialismului și a neocolonialismului și este întotdeauna alături de dorința lor de a-și dobîndi libertatea și independența. Căci «în opoziție cu relațiile proprii imperialismului, întemeiate pe violență și exploatare, relațiile internaționaliste dintre țările socialiste au vocația de a oferi omenirii un model de relații demne de oameni și, prin aceasta, de a exercita o puternică atracție asupra popoarelor, de a contribui la progresul vieții internaționale». «Privind sarcinile naționale și internaționaliste ca un tot unitar, în permanentă condiționare reciprocă, partidul, pornind de la perspectiva unei existențe îndelungate a națiunilor, a statelor, militează pentru o dezvoltare largă a colaborării frățești multilaterale între națiunile socialiste, ca națiuni egale în drepturi, care cooperează și se întrajutorează în construirea societății socialiste și comuniste, pe baza respectului reciproc, a egalității depline în drepturi, a neamestecului în treburile altuia, în spiritul marxism-leninismului și internaționalismului proletar» (G. Macovescu, în revista «Lumea», Nr. 19/1971).

Dacă scopul general este biruința socialismului în lume și dacă relațiile cu țările socialiste se găsesc pe primul plan, în ce privește scopul acesta, apoi, în această perioadă de trecere de la capitalism la socialism, cînd există state cu orînduiri sociale, economice și politice diferite, necesitatea evitării unui nou război mondial, dar și nevoile dezvoltării fiecărui popor în parte, impun colaborarea și cooperarea tuturor statelor, a tuturor popoarelor, pentru ca, prin eforturile lor conjugate, să fie îndeplinite sarcinile care confruntă epoca noastră și care depășesc cadrul rezolvărilor naționale. Acesta este motivul pentru care țara noastră își axează politica, concomitent cu colaborarea frățească, cu toate țările socialiste, pe conlucrarea cu toate statele din lume, și urmărește cu stăruință extinderea relațiilor ei cu toate țările, de pe toate continentele, indiferent de orînduirea lor socială, conștientă că fiecare popor are de dat și de primit, în cadrul unor asemenea schimburi.

Militînd pentru astfel de idei luminoase pe arena internațională, prezența țării noastre, prin reprezentanții ei, în diferite foruri internaționale și contribuția ei la lămurirea marilor și arzătoarelor probleme care confruntă omenirea contemporană, este din ce în ce mai apreciată, România Socialistă agonisindu-și astfel un prestigiu unanim printre toate popoarele lumii, ca factor activ în opera de zidire a unei lumi înfloritoare.

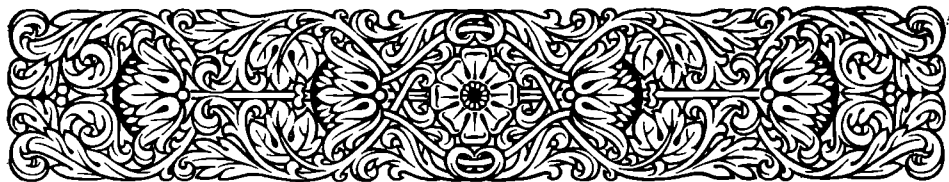
*

Datorită politicii înțelepte și realiste a Partidului Comunist Român și strădaniilor neobosite ale conducătorilor patriei noastre, România de odinioară s-a transformat, sub ochii noștri, în România Socialistă de astăzi, prin munca dîrză, plină de zel, de devotament și de conștiințozitate a tuturor fiilor buni și adevărați ai ei. Patria noastră scumpă mai are multe trepte de urcat pe scara cea nesfîrșită a progresului, iar rolul ei de stegară credincioasă a luminoaselor idei ale socialismului pe arena internațională îi prevestește lauri noi de demnitate.

Să-i slujim cu credincioșie și cu sinceritate, de pe pozițiile noastre de clerici și de credincioși creștini, dar în același timp și de cetățeni adevărați, conștienți că, slujindu-ne patria și prin ea omenirea de pretutindeni, îndeplinim însăși voia lui Dumnezeu !

REDAȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA SFÎNTUL PROOROC ILIE

*«Auzi-mă, Doamne, auzi-mă, ca să cunoască
poporul acesta că Tu, Doamne, ești Dum-
nezeu și că Tu le întorci inima la Tine!»
(III Regi XVIII, 37).*

Dumnezeu-Mesia — aproapele a fost conținutul prediciei profeților. Ori de câte ori influența popoarelor din jur s-a făcut simțită, împingând pe evrei la idolatrie, de atâtea ori Dumnezeu le-a trimis vestitorii voii Sale, pe profeți, pentru ca să întoarcă poporul pe calea cea bună a împlinirii voii lui Dumnezeu și a proslăvirii Lui. Așa s-a întâmplat și pe vremea lui Ahav, regele Israelului și a soției sale Izabela, când credința în singurul Dumnezeu, nădejdea în venirea lui Mesia și dreptatea socială au fost părăsite pentru altarele idolești, pentru bogății și plăceri trecătoare.

Proorocii au fost, în Vechiul Testament, aleșii lui Dumnezeu, oamenii de credință și curaj, glasurile de tunet ce vesteau voia Celui Preaînalt, glasurile de mîngiere ce trîmbițau împlinirea nădejdelor mesianice, glasurile ce trezeau conștiințele. Aceștia au fost proorocii; asemenea lor și unul dintre ei a fost și Sfîntul Ilie.

*

Sfîntul Ilie, asemenea tuturor proorocilor, a fost trimis să mustră idolatria unui rege și să scape poporul de închinarea la idoli. El l-a înfruntat pe Ahav și pe soția sa Izabela ce adusesese în țară închinarea la idolul Baal și rele deprinderi.

Sfîntul Ilie a fost ales dintre iubitorii de Dumnezeu, dintre cei curați la inimă, pentru ca să înalțe din nou inimile credincioșilor la Dumnezeu. El a fost ales dintre cei cu credința nezdruncinată, pentru a întări credința în suflete.

Sfântul Ilie a fost ales dintre cei curajoși, pentru ca în fața lui să tremure de frică regele Ahav și regina Izabela, care împilau poporul și nesocoteau voia lui Dumnezeu. A fost ales dintre cei umili, pentru a arăta măreția și puterea lui Dumnezeu. A fost ales dintre oameni, pentru a sluji lui Dumnezeu și oamenilor.

Puterea și sfințenia i-au fost date de Dumnezeu ca răspuns la rugăciunile lui stăruitoare. Sfântul Ilie a fost profetul rugăciunii. Așa îl înfățișează Sfântul Apostol Iacov (VI, 17—18).

Alegerea lui de către Dumnezeu, harul trimiterii la predicare și rugăciune l-au ridicat deasupra oamenilor și a neputințelor omenești, pentru a putea să ridice pe oamenii credincioși la cunoștința de Dumnezeu.

Sfântul Ilie a avut o mare și sfântă pasiune : slujirea lui Dumnezeu ; de aceea, în clipele de răscruce ale vieții sale de prooroc, în timpul foametei și a secetei când a stat la Sarepta Sidonului, apoi în fața altarului pe care a adus jertfă lui Dumnezeu și a arătat neputința idolilor, ca și în timpul petrecerii sale în pustie, el s-a rugat cu «rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacov V, 16).

Puterea credinței, manifestată prin rugăciune stăruitoare, a dovedit chemarea sa de prooroc și a făcut cunoscută tuturor puterea lui Dumnezeu.

Rugăciunea stăruitoare a profetului a oprit ploaia din pricina neglijiuirii lui Ahav și ale Izabelei ; rugăciunea stăruitoare a dreptului a slobozit iarăși, din mila lui Dumnezeu, ploaia pentru ca toți să fie încredințați de puterea lui Dumnezeu.

Rugăciunea dreptului Ilie a fost nespus de stăruitoare atunci când Dumnezeu a coborât foc din cer și a aprins jertfa adusă de el.

Rugăciunea Sfântului Ilie a avut cuvinte de foc ; cât de mult dorea el să se arate puterea lui Dumnezeu de care el era atât de convins ! Cuvinte de foc a rostit Ilie, cerind pedepsirea slujitorilor idolului Baal : «Auzi-mă, Doamne, auzi-mă, ca să cunoască poporul acesta că Tu, Doamne, ești Dumnezeu și că Tu le întorci inima la tine !».

A cutremurat rugăciunea Sfântului Ilie sufletele celor ce-l auzeau, iar mai la o parte s-a cutremurat văzduhul de strigătele slăbatice ale slujitorilor lui Baal care zadarnic se înțepau, după obiceiul lor cu săbii și lănci, pînă ce curgea sînge» (III Regi XVIII, 28) ; căci cerul a rămas senin și foc nu s-a coborât ca să mistuie jertfa lor.

Rugăciunea Proorocului Ilie a fost ascultată, Dumnezeu și-a arătat nemărginita Sa putere și trimițînd fulger a aprins jertfa lui Ilie cea de trei ori stropită din belșug cu apă. Cei ce erau de față au văzut și s-au încredințat că Dumnezeu cel adevărat, Dumnezeul părinților lor, Dumnezeul patriarhilor și dreptilor, Dumnezeul lui Ilie este și trebuie să fie adorat de ei, și nu zeii păgînatății.

Viața și faptele Sfântului Prooroc Ilie să ne fie pildă, de rugăciune stăruitoare, de iubire neclintită și fierbinte față de Dumnezeu și de Biserică Sa și față de aproapele nostru. Iar rîvna Proorocului Ilie pentru mîntuirea sufletelor, să întărească tuturor credincioșilor creștini rîvna de a se alătura luptei pentru pacea omenirii întregi, pentru o lume a păcii, a dreptății și a adevăratei iubiri. Amin !

· Pr. ILIE V. IACOBESCU

LA DUMINICA A IV-A DUPĂ RUSALII

«Amin zic vouă ; nici în Israil n-am aflat atîta credință» (Matei VIII, 10).

Iisus coborîse de pe muntele unde în minunata Sa cuvîntare rostise «Fericirile». În cuvînte ce au rămas înscrise, nu numai în Sfînta Scriptură dar și în istoria mîntuirii noastre, Mîntuitorul statornicise poziția creștinului în aria vieții și deschisese noi porți spre ceruri pentru cei ce năzuiesc la fericirea cerească.

În același timp, statornicise Iisus un nou cod de viață pentru credincioșii Săi. Postul, rugăciunea și milostenia, — ca arme ale duhului — de asemenea le scrisese în cartea mîntuirii Marele Învățător, și, sub impresia acestor dumnezeiești cuvînte se întorcea în «cetatea Sa», Capernaum. Acest oraș era situat lîngă marea Galileei. Era centrul de activitate mesianică din Galileea. Garnizoana romană de aci avea îndatorirea să mențină ordinea, și, la nevoie, să apere provincia de străinii din afară. Și iată că un comandant, un ofițer roman îi iese înainte. Este vorba de sutașul din Sfînta Evanghelie de astăzi, ofițerul anonim, păgînul asupritor, urît de cei asupriți dar care prin valoarea sa spirituală, a mulțumit, ca de puține ori, inima Fiului lui Dumnezeu. Acesta, peste calitatea sa de comandant de oaste, peste calitatea sa de reprezentant al forței și al puterii romane, străin de legea iudaică și departe de moștenirea făgăduinței, acest sutaș era un om. Era un om în care forța morală, caracterul și cinstea sa, sinceritatea și mila, izvorau dintr-o inimă plină de iubire. Avea un servitor bolnav grav «care zăcea în casă, cumplit chinându-se».

De bună seamă că va fi fost să caute sprijin la medicii armatei, romane, dar nu reușise nimic. Dragostea sa și prețuirea pentru acest om era cu atît mai mare cu cît, trecînd peste orice conveniență, peste orice prejudecată, apelează, la cine ? la dușmanul său și cere milă pentru servitorul său. Sfînta Evanghelie nu ne spune dacă acest servitor era liber sau era sclav ; nu ne arată dacă era bătrîn sau era tînăr ; poate va fi fost un bătrîn servitor de familie, un priceput și drag dascăl al copilăriei sale ce-l va fi învățat carte sau tactica armelor ; poate va fi fost un om care i-a salvat viața cîndva în luptă. Nu știm nimic de aceste lucruri. Inima lui de om, plină de dragoste pentru o ființă suferindă, renunță la mîndria pajurei romane și, apropiindu-se de Iisus, se roagă.

Sutașul păgîn, — politeist — de va fi crezut în zei — vine la Marele Profet al monoteismului, și, ingenunchind în fața adevăratului și singurului Dumnezeu cere milă pentru un păgîn ce nu cunoștea pe Dumnezeu. Sutașul crede în puterea lui Iisus. Nimeni, nici chiar Iisus nu se aștepta ca un păgîn, care numai auzise de faptele Învățătorului, să întreacă în credință pe iudei, căci ființa sa interioară simte prezența lui Dumnezeu și puterea Sa. Făptura simte pe Ziditor ; iubirea de om simte și se apropie de Dumnezeul iubirii, arătîndu-și dragostea pentru aproapele său. Și Mîntuitorul, citind în taina sufletului său îi răspunde : «Eu venind, îl voi tămădui pe el» (Matei VIII, 7). Auzind aceste cuvînte,

credința sutașului se dublează de o adîncă și nespasă smerenie. Citind în cuvintele lui Iisus dovada împlinirii credinței sale, sutașul își simte micimea întregii sale ființe. Sutașul simte pe Dumnezeu. De aceea răspunde: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperemîntul meu, ci zi numai cu cuvîntul și se va tămădui servitorul meu» (Matei VIII, 8).

Deodată gîndul său se întoarce la propria sa viață, la aspra lui merserie, la strîmtorarea cantonamentului său militar, poate la modestia și sărăcia sa. Își dă seama că Mîntuitorul este Cineva. El crede cu tărie că Învățătorul are puterea să «zică numai cu cuvîntul» și se va tămădui servitorul său.

Dialogul acesta dintre Iisus și sutașul din Sfînta Evanghelie de astăzi este deosebit de pilduitor. În convorbirile Sale cu ucenicii am întîlnit dialogul cu Sfîntul Apostol Petru, cu Zaheu vameșul, cu orbul din naștere, cu Iacob și Ioan dimpreună cu Petru la Schimbarea la Față. Dialogurile avute însă cu persoanele străine de neamul iudaic cuprind multe învățăminte. Dacă ne reamintim de convorbirea cu femeia samarineancă vedem că a izvorît «idee de rugăciune în duh și în adevăr». Din convorbirea cu femeia cananeiancă a izvorît valabilitatea participării păgînilor la darurile mîntuirii creștine. Din dialogul cu Pilat a izvorît puternicia divină a împărăției lui Dumnezeu și dumnezeirea lui Iisus Hristos. De data aceasta, din dialogul cu sutașul izvorăște puterea nețărmurită a Mîntuitorului pentru că sutașul zice: «spune numai cu cuvîntul și se va tămădui servitorul meu».

Într-adevăr credința sutașului a dovedit un caracter de statornicie și de iubire. Această credință îi este plăcută Mîntuitorului. De aceea mărturisește celor de față: «Adevărat vă spun vouă, nici în Israel nu am aflat atîta credință» (Matei VIII, 10). Nu spune Hristos «în tot Israelul». Aici nu este vorba de profeți, de sfinții Vechiului Testament, de dreptul Iov și de toți dreptii din vechime. Este vorba de cei ce îl ascultau și care îi erau contemporani și care îl vor duce la moarte. Aceste cuvinte cuprind însă într-însele nu numai constatarea unui mare adevăr, dar, în același timp aduc cu ele o laudă credinței acestui om, laudă pe care o vor pomeni și o vor admira toate veacurile creștine.

Cu acest prilej, Mîntuitorul proorocește în cuvinte de o mare frumusețe despre misiunea Bisericii, dînd o caracterizare ecumenică menirii Bisericii. Într-un tablou și o imagine privită de la înălțimile cerești și de la Însuși Mîntuitorul se trasează dimensiunile Bisericii care se vor întinde de la Răsărit pînă la Apus, cînd mulți din toată lumea vor veni la adevărata credință și se vor odihni cu Patriarhii și Profetii în împărăția cerurilor, cu Avraam, cu Isac și cu Iacob.

Pe lîngă ucenici și apostoli, printre cei ce ascultau aceste cuvinte ale lui Hristos, se afla și sutașul anonim din Evanghelia de astăzi, care lua cunoștință chiar din gura Mîntuitorului de menirea Bisericii Sale.

Ca răsplătă a credinței și smereniei sale, ca urmare a rugăciunii și adîncii sale iubiri, sutașul se învrednicește de aceste cuvinte spuse de către Iisus: «Mergi și cum ai crezut să fie ție». Și s-a tămăduit slujitorul său în ceasul acela (Matei VIII, 13).

Aceasta ne arată că Dumnezeu ascultă totdeauna rugăciunea celui ce crede și se roagă cu smerenie, așa cum a ascultat ruga sutașului,

a femeii cananeiene, a părintelui pentru fiul cel bolnav, a slăbănogului de la Vitezda și a orbului din naștere. Dumnezeu ascultă rugăciunea tuturor celor care i se adresează cu credință și cu inima smerită, celor care fac o rugăciune dreaptă și plină de iubire pentru aproapele. Dumnezeu ascultă și rugăciunea noastră, așa cum a ascultat rugăciunile sfinților părinților noștri și le va asculta în veac, la care apelăm neîncetat, și mai ales, rugăciunile Prea Curatei Maicii Sale la care alergăm ziua și noaptea.

De aceea și noi, înarmându-ne sufletele noastre cu credința cea puternică a sutașului și împodobindu-ne inimile cu virtutea modestiei și a smereniei, să ne rugăm neîncetat lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor noastre, pentru prețuirea sfintei noastre Biserici, pentru sănătatea sufletească și trupească a tuturor, pentru pacea și fericirea întregii lumi. Înveșmînțați în haina smereniei creștine și cu dorul nestins de mîntuire, cu conștiința nevredniciei noastre omenești, să venim și noi, asemenea sutașului, înaintea Mîntuitorului, solicitînd tămăduirea și liniștea sufletului nostru prin sfînta taină a cuminicăturii, pentru acest suflet pe care-l avem în grija noastră atîta vreme cît sîntem peregrini pe pămînt și ca pe ceva «de preț», să-l tămăduim de toată neputința, așa cum a făcut sutașul din Sfînta Evanghelie de astăzi cu servitorul său.

Să avem credința noastră creștină pentru ca să trăim în Biserică. Amin.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A VI-A DUPĂ RUSALII

«Păcatele tale sint iertate»

(Matei, IX, 2)

Cei trei evangheliști Matei, Marcu și Luca, descriu amănunțit și în același fel aproape, întîlnirea lui Iisus cu poporul și căpeteniile lui fariseice în «orașul Său», încă la începutul activității publice. Pericopa evanghelică (Matei IX, 1—8) din Duminica de astăzi, istorisește minunea întîmplată cu ocazia acestei întîlniri și anume, redă vindecarea paralticului din Capernaum, care pune din nou în lumina credinței, puterea divină a lui Iisus de a ierta păcatele oamenilor, a le sfinți viața, și de tămăduire a trupului slăbănogit de aceste abateri. Slăbănogul este adus pe pat în fața lui Iisus — după Marcu (II, 3) — purtat de patru inși și coborît prin acoperișul casei, din pricina mulțimii. Se constată că, atît slăbănogul, cît și cei ce-l purtau credeau în Mesia, aveau convingerea fermă, că Iisus este Răscumpărătorul așteptat de veacuri.

«Iisus văzînd credința lor, zise slăbănogului: îndrăznește fiule. Păcatele tale sînt iertate» (Matei IX, 2). La auzul acestor cuvinte El apare — pentru cărturari — drept un hulitor de Dumnezeu.

Și pentru a le dovedi că minunea nevăzută a purificării sufletului acestui păcătos s-a săvîrșit — firește condiționată de tăria credinței din conștiința slăbănogului — Iisus îi cuprinde după suflet și trupul în suferință, a cărui înzdrăvenire fizică de acum era o urmare firească și necesară pentru a-și dovedi concret puterea Sa.

De aici cugetul creștin al Sfinților Părinți: că nu există suferință în trupul în care trăiește sufletul curat, sfințit de har și credință. Cu alte cuvinte o conștiință golită de păcat, s-a sfințit prin credință, iar trupul — după ce a fost încercat — s-a izbăvit și el de suferință. Fraților, virtutea curățeniei sufletului, a sfințeniei vieții, este piatra unghiulară a vieții creștine. Asupra acestei virtuți alese să stăruim puțin, ea fiind și astăzi trebuincioasă înnoirii și prefacerii vieții și sufletelor noastre.

Viața noastră pe pămînt e un dar care vine de la Ziditor și merge spre El (Rom. XI, 36), pentru că purtăm în noi trupul Său, și, prea des uităm — ca și acest slăbănog pînă la vindecare — că, numai înbirea neîncetată a sufletului nostru, curăția lui de zgura păcatului, umple sufletul de lumina înțelepciunii și de focul iubirii, pregătindu-se pentru o viață mai înaltă, aceea a sfințeniei.

Cu sufletul curățit prin sfînta taină a spovedaniei și prin împărtășirea cu preacuratul Trup și Sînge al Domnului — care trebuie să alcătuiască grija creștinului cea de căpetenie —, putem rîvni la acest duhovnicesc urcus.

Sfințenia vieții este idealul pus în față de Dumnezeu, pentru orice creștin, care se nevoiește să urce pe calea desăvîrșirii. Pentru aceasta trebuie să ajungem să scăpăm de jugul patimilor, de glasul prea intens al simțirilor păgubitoare. De aici sfințenia presupune mai întîi o intensă activitate lăuntrică, pentru eliberarea de neînfrîinatele patimi, printr-o trăire curată, care e nedespărțită de iubirea de Dumnezeu, de iubirea semenului și cea față de sine, de viață.

În existența pămîntească împlinirea iubirii creștine, a binelui și sfințeniei vieții, este chiar scopul pe care Mîntuitorul l-a pus în fața creștinului, spre a fi posesorul lui în veșnicie. Scopul acesta ultim determină modul nou de viață, iar pentru creștin, la drept vorbind, nu există altul decît sfințenia, care din punct de vedere moral înseamnă cel mai deplin acord între voința divină și voința noastră omenească.

Dar să vedem ce ne învață Sfînta Scriptură în acest sens. Iată:

Faptele noastre — care sînt o condiție a mîntuirii — izvorăsc din credința noastră, iar curățenia sfințitoare este haina credinței. Sfîntul Apostol Pavel ne asigură că «credința este adevărarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute» (Evrei, XI, 1), iar credința ca cea dintîi virtute teologică, angajează întreg sufletul, spre a ne hotărî fiecare rostul vremelnic și veșnic al vieții noastre.

Așa a fost și în cazul celui vindecat din Evanghelie. Sufletul lui, odată curățat de pata păcatului, cunoscînd prin credință pe Mîntuitorul, desigur s-a învrednicit și de o viață nouă creștină. De acum sămînța

adevărurilor veșnice a pus stăpânire prin duhul lui Hristos pe faptele și aspirațiile lui, alături de ale primilor Săi adepți, către Dumnezeu.

Și dacă Dumnezeu e atotbun, atotdrept și plin de iubire, atotmilos-tiv și atotșfânt, prin credință și noi ne putem uni cu El, pe măsură ce bunătatea, iubirea, curățenia, dreptatea și înțelepciunea vor împodobi, ca niște virtuți alese, sufletele noastre.

În primul rînd sfințenia e o proprietate atribuită lui Dumnezeu, care e singur sfînt absolut, dar o atribuim și sfinților îngeri, oamenilor și chiar lucrărilor neînsuflețite.

«Fiți sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeu vostru sînt sfînt» (Levitic, XIX, 2), adică să vă păstrați demnitatea, grăiește Domnul în Vechiul Testament obștii poporului ales. Pe lângă persoane au parte de sfințenie și obiecte destinate serviciilor divine, jertfe etc. Se numesc sfinte nu pentru că au însușire interioară, ci Dumnezeu le dă sfințenie, fiind puse în slujba Lui, și le cinstim pentru aceasta.

Pentru Legea Nouă în general sfînt înseamnă curățenie, puritate, iar desăvîrșirea morală devine poruncă divină. «Sfințește-i pe ei întru adevăru Tău, cuvîntul Tău este adevărul», și iarăși, îndeamnă Mîntuitorul: «Pentru ei Eu Mă sfințesc pe Mine însumi, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr» (Ioan XVII, 17—19). Sfințenia creștină și garanția deplinătății ei o constituie Mîntuitorul și unirea noastră, legătura morală și spirituală cu El. «Voi sînteți prietenii Mei, dacă faceți ceea ce Vă poruncesc» (Ioan XV, 14), zice Mîntuitorul ucenicilor și prin dînșii nouă. Iar porunca Lui cea mai mare e iubirea gata de jertfă, și prin Întruparea Sa viața divină s-a împlinit pe pămînt în viața omenească, dintr-o prea mare iubire pentru a noastră mîntuire. Firește nu toți creștinii sînt me-niți să ajungă în rîndul «prietenilor» lui Dumnezeu. Dar fiecare din ei are obligația morală să fie rîvnitor de căință și sfințenie. Să se străduie pentru cîștigarea acestor virtuți, luptînd împotriva ispitelor trupesti și a păcatului, a urii și vrăjmășiei, să biruiască în viața noastră și a lumii pacea și înfrățirea, să contribuim la propășirea Patriei noastre aflată în plin progres.

*

În Duminica de azi se face și pomenirea Sfinților Părinți de la Sino-dul al IV-lea ecumenic din Calcedon — 451 —, cînd s-a statornicit dogma hristologică, privind natura divino-umană a Mîntuitorului. Cei peste 600 de episcopi prezenți la sinod, au definit doctrina bisericească, prin mărturisirea de credință ortodoxă, că cele două firi și voințe — divină și omenească — se găsesc în persoana Mîntuitorului unite în mod neamestecat și neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit. Opera sino-dului din Calcedon de acum 1520 ani a fost mare și salvatoare, «ea constituie o biruință a luptei purtate și deține o importanță excepțio-nală pentru creștinism».

Dar nu numai pentru definitivarea acestui veșnic adevăr, cinstim pe Sfinții Părinți amintiți. Îi cinstim, în al doilea rînd, pentru că, după cunoașterea lui Dumnezeu prin adevăr și har, ei înșiși s-au făcut pele-rini pe drumul Lui, însoțiți, în sfințenia vieții, de Hristos. Și ei au călă-torit din lumea aceasta prin curățenie și rușăciune.

În al treilea rînd, îi cinstește obștea ortodoxă și pentru că ei n-au încetat de atunci să rămînă nu numai o ceată a sfinților, dar și exemplu al aleșilor de astăzi, al celor statornici în refacerea unității de credință creștină în spirit ecumenist, de cunoaștere și iubire reciprocă pe tărîmul credinței religioase.

Sfînta Evangheliie (Ioan XVII, 1—13) citită cu acest prilej, evocă acea parte din cuvîntul Mîntuitorului rostit — în preajma despărțirii de ucenici — pentru Sine, pentru Apostoli și pentru toți credincioșii — cînd se roagă pentru unitatea de credință a acestora și a urmașilor lor zicînd : «Părinte Sfinte, păzește-i întru numele Tău pe cei pe care Mi l-ai dat, ca să fie una, precum sîntem și Noi» (Ioan XVII, 11).

De atunci acest testament divin, cu toată fărîmițarea credinței, rămîne o dorință continuă, comună tuturor confesiunilor și grupărilor creștine, adunate în Mișcările ecumeniste contemporane, în care Biserica Ortodoxă Română își aduce, prin reprezentanții ei aleși, contribuția apreciată și prețuită de toți. Acești Părinți pomeniți sădesc și fac să crească și în noi virtuți întăritoare printr-o continuă strădanie după adevăr, dreptate și pace între oameni. Viața noastră să fie astăzi, sub zările vieții de continuu progres, o afirmare caldă, patriotică, a energiilor noastre creatoare, realizatoare pe plan material și spiritual. Fă Doamne ca totul să ne ajute în viață, să ne lumineze priceperea, vederea și curățenia lăuntrică, ca prin adîncurile înspicate de lumină și prin împlinirile de aici, să ne bucurăm de frumusețea eternității, ocean de lumină și fericire neînserată, Amin.

Pr. CORNELIU SAVA

LA DUMINICA A VII-A DUPĂ RUSALII

«Miluiește-ne pe noi Fiule al lui David!»

(Matei IX, 27).

După cum ați auzit, la timpul convenit, pericopa evanghelică de astăzi ne-a înfățișat, în puține și simple cuvinte, pentru cugetele noastre creștinești pururea doritoare de sfîntă și folositoare învățătură, pentru trudirile noastre cele duhovnicești, cazul a doi orbi, care simțind că în Domnul Hristos se află puterea dumnezeiască, singura în stare să-i poată izbăvi de cumplita lor suferință trupească și sufletească, se iau după Dînsul, nu-L slăbesc de loc și strigă cu nădejde tare : «Ai milă de noi, Fiul lui David!» (Matei IX, 27).

Și Domnul, după ce i-a întrebat dacă ei cred că poate să-i tămăduiască, iar ei i-au răspuns fără înconjur că da, cu bunătatea și dragostea lui atotbiruitoare, s-a atins de ochii lor spunîndu-le : «Fie vouă după credința voastră!» (Matei IX, 29).

Și dintr-o dată ochii lor s-au deschis, ființa lor lăuntrică a fost năpădită de atâtea simțăminte, pe care ni le aduc ochii cei sănătoși, și, plini de fericire, în pofida faptului că Domnul Hristos le poruncise să tacă, ei L-au vestit în tot pământul acela.

Multe sînt minunile săvîrșite de Mîntuitorul în fața apostolilor Săi, care ne dau trainică și tainică mărturie pînă astăzi, ca și noi să credem, și, de asemenea, multe sînt lucrurile despre care s-ar putea vorbi în legătură cu această sfințită evanghelie. Gîndul nostru însă, din toate acestea, ne îndeamnă să stăruim o clipă asupra stăruinței plină de credință, a strigătului care le-a adus fericirea pămîntească și, desigur, și pe cea cerească, celor doi orbi. Din aceasta putem și noi desprinde unele lucruri de folos mîntuirii noastre.

«Ai milă de noi, Fiul lui David!», au zis, înălțînd glasul lor, cei doi orbi. Prin Fiul lui David trebuie înțeles aici, în mod neîndoielnic, Mesia, Fiul lui Dumnezeu, Cel prezis de profeții mari și mici ai Vechiului Testament și pe care poporul evreu îl aștepta cu atîta înfrigurare. Nu încapă nici o îndoială, că înșiși orbii noștri au înțeles în acest sens cuvîntul lor, căci cine ar fi putut să-i scoată din întunericul de nepătruns al orbirii, dacă nu Cel în care ei au văzut puterea nemărginită, adică pe Dumnezeu. Strigătul orbilor s-ar putea, deci, tilcui pe înțelesul nostru de astăzi: «Ai milă de noi Iisuse, Fiul lui Dumnezeu!»

Omenirea merge înainte, pe toate căile și progresează continuu în toate direcțiile. Biserica nu este împotriva progresului și nu poate tăgădui acest mers înălțător al lumii către mai bine, mai frumos și mai folositor. Cu toate acestea, lumea are și momente de criză, cînd se ivesc neînțelegeri și întărîtări, cînd armele ajung să vorbească în locul înțelepciunii și al cuvîntului cumpănit. Sînt momente cînd totul stă parcă să se năruie: și lumea, și bunurile spirituale și materiale create de om, și însăși viața de pe planeta noastră. Și atunci tu, creștine, strigi: «Ai milă de noi, Iisuse Fiul lui Dumnezeu!»

Pe de altă parte, tehnica, cultura, civilizația noastră unifică omenirea. Astăzi cînd se întîmplă ceva într-un colț al pămîntului știm cu toții, datorită mijloacelor de care dispunem (radio, televiziune, presă etc.), iar simțămintele cultivate în noi de familie, școală, Biserică, societate ne fac să participăm cu toată ființa noastră la aceste fapte. Omul zilelor noastre nu mai poate trăi izolat și egoist. El știe tot ce se întîmplă pe lume și suferă cu lumea. Trăiește odată cu lumea o viață de alte dimensiuni: mai largă și mai adîncă, decît propria-i viață. Cînd știm că pe lume din trei oameni, doi sînt chinuți de foame; că sînt ținuturi întregi în care bolile fac ravagii înfricoșătoare; cînd vezi că unor popoare pașnice li se impune războiul ca unic fel de viață, și acela dus cu mijloacele cele mai puțin omenesti; că se mai află țări și popoare ținute în robie, sărăcie și ignoranță; că demnitatea omului, coroana creației, nu este peste tot și de toți respectată; cînd constai că pe pămîntul oamenilor mai sînt atîtea lipsuri, suferințe, nenorociri și lacrimi, pe care omul însuși le cauzează din răutate, lăcomie, sau egoism, roagă-te creștine: «Ai milă de noi Iisuse, Fiul lui Dumnezeu!»

Sînt probleme cu care omenirea zilelor noastre este confruntată și în fața cărora conștiința creștină nu poate rămîne senină.

Și în acest sens Biserica noastră, ca de altfel și alte Biserici, conștiente de răspunderea pe care o au față de Dumnezeu și de credincioși, nu numai că se roagă neîncetat, ca harul lui Dumnezeu să dea înțelepciune oamenilor, să le ridice orbirea sufletească în care se află și să facă faptele cele bune, ca să dispară lucrarea potrivnicului, ci sfătuieste și îndeamnă stăruitor pe toți fiii lor cei duhovnicești să lupte pentru sălășluirea binelui în lume și mai presus de toate pentru ca să încolțească dragostea creștină dintre oameni și popoare, dragoste care este chintesența vieții creștine, seva trăirii întru Hristos și regula de aur a celui ce vrea să fie urmaș al lui Hristos și fiu devotat al Bisericii Sale. Viața creștinească fără dragoste nu este nimic și nu înseamnă nimic, nici în fața lui Dumnezeu, nici în fața oamenilor, după cum ne-o spune atât de frumos și hotărît nemuritorul Apostol al neamurilor, în capitoul al XIII-lea al epistolei întâi către Corinteni.

Sfânta Biserică Ortodoxă Română, Biserica noastră strămoșească, punînd la inimă cu grijă toate aceste adînci nevoi ale ceasului de față, în climatul de libertate religioasă instaurat în țara noastră, a pășit, sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, alcătuitoarea celor zece tomuri de «Apostolat Social», lucrare ce constituie cartea de căpetenie pentru slujitorii Bisericii noastre, la o stăruitoare activitate în favoarea omenirii contemporane și a înmulțirii dragostei creștine din lume. Pentru aceea atîți ierarhi, profesori și clerici de ai noștri s-au pronunțat în biserici, în diferite foruri interne, intercreștine și internaționale pentru dezarmare generală și totală, pentru stingerea focarelor de încordare sau război, pentru respectarea neatîrnării și colaborarea tuturor popoarelor, pentru respectarea cu sfințenie a drepturilor omului, pentru rezolvarea tuturor problemelor în mod pașnic, pentru pacea și înfrățirea oamenilor, pentru sălășluirea cu adevărat a împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, așa cum ne rugăm cu toți în rugăciunea «Tatăl nostru», cum însuși Domnul ne-a învățat. Toți aceștia au devenit crai-nici, stegari și luptători pentru o viață mai bună și mai dreaptă aici, pe pămînt, în numele credinței creștine.

Invocîndu-L, cu toată smerenia și fără încetare pe Domnul Hristos, ca să se milostivească de poporul creștin și de întreaga omenire, făptura sa, în suferință, și să o mîngîie cu toate binefacerile buneie înțelegeri, ale păcii și ale dragostei, să nu uităm că mai este nevoie ca după faptele noastre să ne cunoască lumea că sîntem în adevăr ucenicii Celui ce și-a jertfit viața, pentru mîntuirea noastră, a tuturor.

Să strîngem rîndurile în jurul arhipăstorilor și păstorilor duhovnicești ai Bisericii noastre strămoșești, pentru ca, împreună cu ei, slujirea Bisericii noastre să se facă cit mai puternică și mai simțită, în viața noastră și a lumii.

Să fim încredințați că, slujind astfel pe aproapele nostru, vom afla răspunsuri bune la înfricoșata judecată și vom auzi mîngîietoarele cuvinte de chemare la bucuria cea netrecătoare a Domnului Iisus Hristos, Căruia se cuvine toată slava, în veci. Amin.

Pr. Prof. AL. I. CIUREA

LA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

(15 August)

«Fericit este pieptul la care ai supt, și pin-tecele care Te-a purtat» (Luca XI, 27).

Iată una din dovezile importante că Maica Domnului era cinstită încă de când trăia Mântuitorul Hristos și că ascultătorii Evangheliei se bucurau și o fericeau (Luca I, 48).

Desigur cinstirea Maicii Domnului este o faptă a credinței și o încercare de a înțelege taina divină de transformare misterioasă a credinciosului rătăcit în patimi, într-un trăitor al virtuții. Și dacă prin Preacurata Fecioară s-a descoperit Sfinților și chiar îngerilor «Taina cea din veac ascunsă» (Col. I, 26) prin nașterea Mântuitorului, atunci credința noastră primește convingerea că Pronia divină lucrează pentru ajutorul nostru, în vederea mântuirii. Și poarta acestei Pronii, pentru noi credincioșii, ca fii ai lui Dumnezeu prin har, este Maica Precista, a cărei sfințenie numai Tronul Dumnezeirii o depășește. De aceea, Biserica i-a rînduit praznice speciale: Nașterea (8 Septembrie), Intrarea în biserică (21 Noiembrie), Soborul Maicii Domnului (26 Decembrie) și mai ales *Adormirea Maicii Domnului* (15 August) sau *Sfînta Marie Mare*.

Maica Domnului este personajul cel mai important în ceata sfinților și îngerilor, este mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii. La această demnitate a ajuns cu ajutorul chemării divine, dar și cu transformarea întregii sale ființe în izvor de sfințenie, de înalt umanism, de inegalabilă milă, de îngerească cinste, de venerare deosebită și în care s-a sălășluit Dumnezeirea prin persoana Mântuitorului lumii și a Fiului lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos.

Sfînta Fecioară era fiica bătrînilor Ioachim și Ana, care au hărăzit-o templului din Ierusalim. Aci se ocupa cu broderia și îngrijirea veșmintelor slujitorilor. În același timp, citea Legea și proorocii. Impresiona prin seriozitate și demnitate. Murindu-i părinții, Fecioara Maria a fost luată în grijă de Elisabeta, rudenia ei (Luca I, 38—40). La 16 ani primește vestea nașterii Mântuitorului lumii (Luca I, 35), cînd bătrînul și dreptul Iosif o ia sub ocrotire.

După nașterea Mântuitorului, îngerul lui Dumnezeu îndruma permanent Sfînta Familie. La 40 de zile bătrînul Simion prezice apropierea sabiei de inima Sfintei Fecioare (Luca II, 35), ca apoi să urmeze Fuga în Egipt și izolarea de răutatea lumii, care pleca de la palatul ucigașului Irod, regele Iudeii.

Stabilindu-se în Nazaret, unde bătrînul Iosif avea un atelier de tîmplărie, Sfînta Familie petrece liniștită. La 12 ani ai Mântuitorului, Maica Domnului se convinge și de înțelepciunea Lui (Luca II, 51) auzindu-L în Templu, tilcuînd Legea și profeții. După acest eveniment Drep-tul Iosif moare, rămînînd în grija Sfintei Fecioare Pruncul Iisus care luca în atelier.

După ieșirea Mântuitorului la propovăduire, în al 14-lea an al domniei împăratului roman Tiberiu (14—37) (Luca III, 1), Maica Domnului

participă, împreună cu Fiul ei, la nunta din Cana Galileei, unde Domnul Hristos săvârșește prima minune, convingându-se și cei de față că este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu (Ioan II, 11).

Odată cu condamnarea la răstignire a Mântuitorului, durerile mistuie pe Sfânta Fecioară. Ea își vede fiul omorât la 33 de ani. Plînge la chinurile Domnului, varsă lacrimi cînd vede batjocura celui ce era sînge din sîngele ei, se înspăimîntă cînd vede cuiele în picioarele celui ce a venit să sfințească pămîntul plin de ticăloșie, leșină cînd mîinile Mîntuitorului sînt străpunse, mîini care au uns ochii orbilor și au văzut, au ridicat pe mulți din patul suferinței și i-au înviat.

Ce durere mai putea avea loc decît aceea ca o mamă să-și vadă pe propriul Fiu pedepsit ca un ucigaș prin răstignire, deși era nevinovat iar pe cap să-i fie pusă o coroană din spini, cînd El a venit să salveze lumea! Ce ecou a fost în sufletul Sfintei Fecioare cînd cei săturați în pustie, la instigația celor răi, acum strigau: Răstignește-L, răstignește-L... (Matei XVII, 22—23; Ioan XIX, 15).

Domnul Hristos a înțeles slăbiciunea firii, dar dragostea de mamă era puternică, încît în văpaia durerilor și a chinurilor de moarte, încredește pe Sfânta Fecioară Apostolului iubit Ioan (Ioan XIX, 27).

Inima Sfintei Fecioare era distrusă, urechile ei auziseră hulă și cuvinte murdare, simțise nerecunoștința, ocolise cetele de huligani, și auzise cum cămașa lui Hristos (Ioan XIX, 23), cusută de mîna ei, fusese prin sorți luată de soldații romani.

La punerea în mormînt, Sfânta Fecioară abia mai vedea, după o suferință neobișnuită pentru o ființă firavă ca ea. Înțelegea pe deplin proorocia și era pătrunsă în toată ființa ei de sabia anunțată de bătrînul Simion.

A doua parte a vieții pămîntești a Sfintei Fecioare o constituie Învierea Mîntuitorului, pe care L-a văzut preaslăvit (Ioan XX, 19), înălțarea la care a fost martoră (Marcu XVI, 19) și Cincizecimea (Rusaliile), cînd, împreună cu Sfinții Apostoli, a primit harul Sfîntului Duh și a luat ființă Biserica creștină (Fapte II, 41).

După plecarea Apostolilor la propovăduirea Evangheliei, Sfînta Fecioară a rămas în casa rudeniei sale Ioan Evanghelistul. Avea peste 50 de ani. Din cauza vieții zbuciumate și a durerilor nenumărate își înțelege sfîrșitul. Același înger Gavriil, care îi adusese vestea nașterii Mîntuitorului, anunță și sfîrșitul ei pămîntesc pentru ași primi plata pe măsura faptelor ei și a vieții ei cu adevărat cerești.

Obișnuia, ca și Fiul ei, să meargă la rugăciune în loc retras (în Ghetsimani și pe Dealul Maslinilor), departe de ochii curioși ai oamenilor. Casa ei era de o curățenie exemplară, împodobită cu lucruri făcute de mîna ei și moștenite de la Dreptul Iosif și Mîntuitorul Hristos. Și venind ziua plecării, a împărțit celor nevoiași îmbrăcămîntea pe care o mai avea, a anunțat rudelor mutarea sa din această lume, a aprins candelile și lumini în camera ei, s-a așezat liniștită pe un pat modest și așa și-a dat duhul, în timpul lunii august zicînd: Apostoli de la margini, adunîndu-vă aici, în satul Ghetsimani îngropați trupul meu, iar Tu Fiule și Dumnezeuul meu primește duhul meu» (Svetilna zilei).

Vestea morții sale a pătruns în inimile creștinilor din Ierusalim și din împrejurimi. Prin vedenii și semne minunate, prin dragostea misiionară de atunci s-a aflat despre moartea Sfintei Fecioare în toate părțile Imperiului roman, unde fusese aruncată sămînța Evangheliei și propovăduirii izbăvirii prin Sfînta Fecioară Maria.

Astfel, pe lîngă mulțimea de credincioși, au venit Petru și ceilalți Apostoli, convertiții Dionisie Areopagitul, Ierotei, Timotei ucenicul Sfîntului Apostol Pavel și însuși Sfîntul Pavel care a rostit o cutremurătoare rugăciune: «Bucură-te Maica vieții, podoaba și cununa propovăduirii mele, că deși trupește pe Fiul tău eu nu L-am văzut, însă pe tine văzîndu-te, mi se pare că pe El îl văd».

Mulți neputincioși s-au însănătoșit și bolnavii s-au vindecat.

Ierusalimul era iarăși în fierbere. Mulțime de credincioși și cuvioși veneau să vadă corpul neînsuflețit al Maicii Domnului. Petru și ceilalți apostoli ridică scriul și, într-o procesiune impresionantă, duc trupul neînsuflețit în mormîntul din Ghetsimani, unde ceruse Sfînta Fecioară să fie înmormîntată.

Auzîndu-se plîns și bocet, neliniște și zvonuri, autoritățile de la templu, cu știrea romanilor, trimit o ceată de slujbași să împrăștie procesiunea. Cortegiul a mers liniștit în Ghetsimani, unde, în cîntări de laudă, a însoțit corpul neînsuflețit al Împărătesei cerului pe ultimul ei drum, iar Fecioara a fost așezată la dreapta tronului ceresc, lîngă Fiul ei.

Așa s-a săvîrșit din viață Sfînta Fecioară Maria.

În istoria Bisericii, Maica Domnului are un cult aparte, ea fiind mai sfîntă decît toți sfinții. Din această cauză la începuturile creștinismului necredincioșii au contestat Sfintei Fecioare calitatea de Născătoare de Dumnezeu. Așa s-a întîmplat cu Arie și Nestorie și unele culte de astăzi care resping cinstirea Sfintei Fecioare, ca de altfel a tuturor sfinților.

În cinstea Preacuratei Maria, Născătoarea de Dumnezeu după trup, s-au ridicat locașuri de cinstire. Sub Sfînt Acoperămîntul ei și a dreptei cinstiri și-au găsit alinarea multe suflete îndurerate de credincioși.

Sfintei Fecioare i-au fost închinare reprezentări în artă. În cele mai cunoscute muzee ale lumii cu valori inestimabile, tronează chipul Sfintei Fecioare în rugăciune, lîngă Fiul ei, lîngă cruce, sau de-a dreapta Mîntuitorului. De asemenea există în literatura universală sensibile versuri, cîntece sau imne care au fost dedicate Sfintei Marii ca fecioară, mamă, protectoare, ajutătoare.

Înaintașii noștri, din moși-strămoși, pe lîngă cultul deosebit pentru Sfînta Fecioară, i-au înălțat biserici, i-au zidit troițe, i-au cîntat bucuriile și durerile în colindele religioase, ca cele mai vechi mărturii orale ale cinstirii ei.

Așadar, Praznicul de astăzi este, pe lîngă cinstirea Adormirii Maicii Domnului, și o aducere amînte a sufletelor creștinilor, de nădejdea mîntuirii adusă de Sfînta Fecioară, care a fost rug nears pentru Moise (Ieșire III, 2—3), Scară între cer și pămînt pentru Iacov (Facerea XXVIII, 12), Ușa incuiată (Iez. XLIII, 26), Roua cerului pentru Ghedeon (Jud. VI,

36—40), Mamă după trup a Mântuitorului, mirarea îngerilor (Luca I, 28—29), Împărăteasa cerului (Ps. VII, 10), mângâierea apostolilor, protecția și salvarea celor deznădăjduiți și maica noastră a tuturor creștinilor.

Pentru aceasta, Preacurată «pe toți cei care vor să intre cu credință în Sfânta biserică, Născătoare de Dumnezeu, pururea îi miluiește iar pe cei ce te măresc de toate asupririle și supărările îi izbăvește. Pentru aceasta și binecredincioșilor care pururea te fericesc, biruință asupra potrivnicilor și toate cele de mântuire dăruiește-le. Amin!»

Diac. P. I. DAVID

LA APOSTOLUL DIN DUMINICA A XI-A DUPĂ RUSALII (Despre muncă)

«Dacă am semănal la voi cele duhovnicești, mare lucru este să secerăm din ale voastre cele pămîntești... Dar nu ne-am folosit de dreptul acesta ca să nu punem piedică Evangheliei lui Hristos» (I Cor. IX, 11—12).

Cine ia parte la sfintele slujbe din duminici și sărbători, care se oficiază în biserici, poate observa că înaintea Sfintei Evanghelii de la Sfânta Liturghie, cîntărețul citește, în mijlocul bisericii, Apostolul.

În această duminică, a XI-a după Rusalii, se citește ca apostol o pericopă din epistola întâia a Sfîntului Pavel către creștinii din Corint și cuprinde învățătura despre «muncă».

Corintul, pe timpul Sfîntului Apostol Pavel, era capitala Greciei de Sud, care forma provincia romană Ahaja.

Era un oraș foarte bogat, dar pe cît de mare era bogăția lui, pe atît de mare era și viața destrăbălată care domnea aici. Corintenii trăiau o viață de lux și de desfrîu.

Majoritatea locuitorilor o formau grecii și romanii care față de munca manuală aveau idei cu totul greșite și chiar contrare învățaturii creștine și iudaice.

Iată în ce atmosferă vine să predice Sfîntul Apostol Pavel, în anul 52 d.H. Ca iudeu și convertit apoi la creștinism, apostol al lui Hristos, Sfîntul Apostol Pavel are alte idei despre muncă.

La școala rabinică el a învățat nu numai tora, ci a deprins și o meserie, căci, iudeii spuneau că: «cine nu învață pe fiul său o meserie, învață să fure». Tot de la iudei învățase că munca este o îndeletnicire superioară: «Du-te leneșule la furnică și uită-te la hărnicia ei, ca să ajungi înțelept; cu toate că nu are voievod, nici cîrmuitor, nici stăpî-

nitor își strânge din vară hrana și adună la seceriș hrana ei. Până când, leneșule, vei mai sta culcat? Când te vei scula din somnul tău?... Sărăcia va veni peste tine ca un hoț și nevoia va veni peste tine ca un războinic» (Prov. VI, 6—11).

Domnul Hristos ne-a prezentat munca drept o îndeletnicire de onoare și obligatorie. El muncește de mic în atelierul de dulgherie al bătrînului Iosif și trăiește din munca brațelor Sale. Osîndește lenevia în parabola talanților (Luca XIX, 12—26), a smochinului neroditor (Luca XIII, 6—8). Osîndește furtul muncii în parabola lucrătorilor viei (Matei XXI, 33—41). Proclamă principiul muncii plătite cinstit, cînd spune: «Vrednic este lucrătorul de plata sa» (Matei X, 10).

Înarmat cu aceste învățături despre muncă, Sfîntul Apostol Pavel vine în Corint pentru predicarea Evangheliei lui Hristos. El avea dreptul la plată sau la întreținere, așa cum aveau ceilalți apostoli. «Dacă am semănat la voi cele duhovnicești, mare lucru este să secerăm din ale voastre cele pămîntești» (I Cor. IX, 11—13). «Cel ce lucrează cele sfinte, mîncă din prisoasele Bisericii și cei ce slujesc altarului se împărtășesc de la altar». Dar pentru ca să arate celor bogăți din Corint respectu pe care trebuie să-l dea muncii manuale și muncitorilor, el lucra dimineața la tors pînă de capră, la țesut pînă pentru corturi și corăbii, iar după-amiaza, predica Evanghelia.

Astfel reușește să formeze în Corint o puternică comunitate creștină. Atrage la creștinism chiar pe Crisp, conducătorul sinagogii, și pe mulți din locuitorii acestui oraș. După un an și jumătate de ședere în Corint, pleacă spre Ierusalim și din Efes trimite corintenilor prima scrisoare, din care este pericopa apostolului de astăzi, care vorbește despre muncă.

În scrisorile pe care le trimite dă îndemn la muncă tuturor bisericilor pe care le-a înființat. Creștinilor din Tesalonic le scrie: «Voi înșivă știți cum trebuie să urmați, că noi n-am umblat fără rînduială întru voi, nici n-am mîncat de la cineva pîine din dar, ci lucrînd cu osteneală și trudă, ziua și noaptea, ca să nu fim povară cuiva dintre voi; nu doară că n-am avea dreptul, căci zice Scriptura: «vrednic este lucrătorul de plata sa».

Învățătura celor 12 Apostoli spune: «Celui ce poate munci să i se dea de lucru, celui infirm, milă», iar în constituțiile apostolice citim: «Pe cel leneș îl urăște Dumnezeu». Sfîntul Vasile cel Mare zice: «Cine dă de pomână unui nenorocit, dă lui Dumnezeu, dar cine dă leneșilor și vagabonzilor și oamenilor stricați, aruncă pomana la cîini».

Munca cinstită se cere răsplătită cinstit, pentru că «Celui care lucrează nu i se socotește plata ca dar, ci ca un drept» (Rom. IV, 4), nu ca milă, ci ca datorie. Mîntuitorul zice: «Vrednic este lucrătorul de plata sa» (Matei X, 10), iar Sfîntul Pavel poruncește: «Fiecare să muncească în liniște și să-și mînce pîinea sa din agonisită» (II Tes. III, 12).

Munca este o rugăciune în fapte, o colaborare a omului cu Dumnezeu. Omul harnic este ca apa de izvor. Gîndurile și simțirile lui sînt curate și voința lui puternică. Omul leneș este ca apa stătătoare în care mișună toate patimile și gîndurile rele.

Bineînțeles că nici ziua de odihnă nu trebuie neglijată, pentru că pe a șaptea zi trebuie să o serbezi, spune Scriptura. Și ca să ilustrez aceasta, vom spune că au fost odată șapte surori care trăiau împreună în casa ce le rămăsese moștenire de la părinți. Șase din ele mergeau la lucru, iar a șaptea îngrijea de ale casei. Și a fost bine așa, pînă cînd una dintre surori a cerut ca și sora care rămînea acasă să fie chemată la lucru. Cum nu mai avea nimeni grijă de casă, nici de mîncare, cum nu mai era nimeni care să le întîmpine cu fața veselă, s-a dus și bucuria casei și bucuria muncii. Fiecare muncea dar cu grija ce va fi acasă, ce vor mîncă cînd se vor duce acasă. Așa este și duminica între celelalte zile, surori ale ei. Creștinul care cinstește ziua a șaptea, adică duminica, prin participare la slujbele sfinte, are bucuria vieții și spor în zilele de peste săptămîină. Astfel el își face datoria din plin față de Dumnezeu și față de Biserică, precum și față de Țară și de Stat. Mai ales în țara noastră oamenii muncesc cu drag și spor. Muncitorii, țărani, inginerii și intelectualii se străduiesc din plin să ridice nivelul de viață al tuturor prin roadele muncii lor.

Să reținem deci că Evanghelia și Mîntuitorul au ridicat munca la rang de virtute, condamînd exploatarea de orice fel a muncii altora. Munca înseamnă cultură și progres pe toate tărîmurile vieții, iar lenea înseamnă neorînduială și regres.

Să dăm acum slavă muncii :

Muncă rugăciune sfîntă / Sub al cărui falnic har / Cine se avîntă,
cîntă / Și se-nalță ca mireasmă de tămîie într-un altar / Slavă ție pe
vecie / Evanghelie curată / Din al cărui psalm se gustă / Fericirea ade-
vărată.

Preot I. N. OPORAN

LA TĂIEREA CAPULUI SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL

«Nu este prooroc mai mare din cei născuți din femeie, ca Sfintul Ioan Botezătorul»
(Matei XI, 11).

Cine deschide cartea nesfirșitei și veșnicei înțelepciuni dumnezeiești, nu de puține ori întîlnește vorba prooroc sau profet, precum și o mulțime de nume de prooroci.

În Sfînta Scriptură aflăm 12 prooroci numiți mici și patru prooroci, numiți mari și, luînd în seamă cele scrise despre dînșii, vedem că toți au prezis venirea Mîntuitorului Hristos cu multă vreme înainte de a se întrupa. Ei l-au descris scopul venirii, zugrăvind faptele și minunile Lui, în toată strălucirea lor dumnezeiască. Toți acești profeți, ridicați de

Dumnezeu din sinul neamului evreiesc, spre a pregăti omenirea pentru venirea Domnului, Îl înfățișau pe Mântuitorul cel prezis și așteptat, mai mult pentru izbăvirea poporului lui Israel, dar nu lipseau nici dintre aceia care să treacă peste această greșită și falsă socotință.

Între aceștia din urmă, cel care a arătat în chip luminos și covârșitor de limpede, venirea lui Hristos, ca Mântuitor al nostru, Sfânta Evanghelie ni-l arată pe Sfântul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul, căruia biserica noastră creștină ortodoxă îi prăznuiește în fiecare an amintirea morții, prin tăierea capului său sfânt. Prin glasul înaripat al evanghelistului Ioan, supranumit și vulturul între evangheliști, Biserica ne arată în mod strălucitor și rostul venirii pe pământ a proorocului Botezător, prin cuvintele «Fost-a om trimis de la Dumnezeu, al cărui nume era Ioan; acesta a venit spre mărturie, ca să mărturisească de lumină, ca toți să creadă prin el. Nu era el lumina, ci ca să mărturisească de lumină». (Ioan I, 6—8). Iar lumina despre care grăiește binevestitorul Ioan, fiind Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, când Botezătorul L-a zărit apropiindu-se de dinsul la apa Iordanului, unde primea gloatele spre botezul cu apă, a strigat celor din jur: «Iată mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii» (Ioan I, 29).

«Nu este prooroc mai mare, din cei născuți din femeie, ca Sfântul Ioan Botezătorul», strigă și azi biserica noastră, după atâtea veacuri de la plecarea lui din rîndurile pămîntenilor, iar acum, cu prilejul prăznuirii amintirii, înfiorătoarei sale ucideri, cade-se să cercetăm mai amănunțit, pricinile vredniciei și faimei, care l-au ridicat și înălțat la cinstirea numelui său sfânt, pentru totdeauna.

...Dar ce este un prooroc ?...

«Proorocul este glas ce vorbește în numele lui Dumnezeu și pentru Dumnezeu, este mâna ce înscrie tot ce-i insuffla Dumnezeu; este trimis al lui Dumnezeu să dea de știre celui ce s-a abătut de la calea dreptății și buneii cuviințe. Cu inima în mînie, dar cu ochiul limpede, el vede răul ce stăpînește azi, osînda ce va veni mîine și starea de fericire ce va urma osîndeii și pocăinței» (Papini — *Viața lui Iisus*).

Ioan Botezătorul... Născut în chip minunat, a fost rînduit ca înainte mergător și botezător al Domnului Hristos. N-a rămas străin de învățăturile timpului, împărtășite învățăceilor de atunci de către școalele rabinice, și pe Dumnezeu a învățat să-L cunoască prin viața aspră pe care o trăia în mijlocul firii înconjurătoare.

De timpuriu plecat din casa părinților lui, se ascunsese în pustie, — după unii la Enon, la Betebara după alții, unde trăia fără casă, fără cort și fără slugi. De la naștere fusese hărăzit să fie fără pată. Nu-și tăiașe niciodată părul, nu băuse nici vin, nici vreo băutură ametoitoare, nu se căsătorise și nu cunoștea decît numai dragostea de Dumnezeu.

Chipul și întreaga statură a lui Ioan Botezătorul, impresionau mulțimile venite la dinsul.

Hrana-i era miera adunată în scobul stîncilor de albinele sălbatice, și acridele, după unii un fel de vîrfuri crude și fragede din ramuri de diferiți arbori, iar după alții, un fel de lăcuste mari, pe care și azi localnicii obișnuiesc să le mănînce afumate.

Haina de păr de cămilă cu care își acoperea trupul, nu era fără însemnătate, căci cămila fiind animal curat, pentru că rumegă, și necurat, fiindcă are copită nedespicăată, înfățișau pentru Sfântul Ioan îndoita sarcină de a aduce la cunoașterea lui Dumnezeu prin botezul pocăinței, atît pe Iudeii cei de un neam cu dînsul, socotiți curați, cît și pe păgînii închinători la idoli, socotiți necurați și spurcați.

Cingătoarea de piele, purtată de Sfântul Ioan peste mijloc, arată lupta în care se găsea cu sine însuși pentru înfrîngerea dorințelor pătimășe, ba chiar uciderea lor, căci cureau e o fișie din pielea unui animal mort.

Pe de altă parte, Sfînta Scriptură, înfățișîndu-ne pe toți sfinții cinstitori de Dumnezeu încinși, ne descoperă adevărul că aceștia sînt în necurmată și aprigă stare de lucru și muncă, pentru că numai cei molațici și fără de rîvnă se poartă neincinși.

Sfîntul Ioan era acum în toiul lucrării sale de predicare a botezului pocăinței, pentru iertarea păcatelor.

Împlinea 30 de ani, cînd Ioan și-a început lucrarea de predicare în pustia Iordanului. Veneau la dînsul oameni din toate tagmele și păturile obștii iudaice din depărtare și împrejurimi, și pentru toți scotea din vistieria nesecată a sufletului său aprins de minie împotriva păcatului, cite un cuvînt de aspră certare și de blînd îndemn la schimbarea vieții păcătoșite.

Astfel, către fariseii șireți, vicleni și fățarnici, către cărturarii necredincioși și batjocoritori și hulitori de cele sfînte, către saducheii tăgăduitori ai învierii celei de apoi, și în sfîrșit către toți defăimătorii și blasfemătorii de dașini și credință, cu glas detunător, el le striga : «Pui de năpîrci, cine v-a arătat să fugiți de urgia viitoare ? Faceți roade vrednice de pocăință și nu începeți a zice în voi înșivă : tată avem pe Abraam, căci zic vouă : Dumnezeu poate să scoată și să ridice și din pietrele acestea pe fiii lui Abraam ! Căci, iată securea chiar acum stă la rădăcina pomului, și deci, orice pom care nu face roadă bună, se taie și-n foc se aruncă».

De-l întreba cineva din cei avuți, noi ce să facem, el răspunzîndu-le, zicea : «Cine are două haine, să dea și celui ce nu are, și cel ce are de mîncare să facă asemenea».

Atunci veniră și vameșii ca să fie botezați și întrebîndu-l și ei ce să facă, le răspunde : «Să nu cereți nimic mai mult peste ce vă este hotărît».

Mulțimile, uimite de înălțimea și lumina învățăturilor proorocului, începură a socoti întru inima lor că proorocul este chiar Hristos — Cel mult așteptat, dar Ioan cu puterea de pătrundere a minții sale luminată de sus, înțelegînd această alunecare a celor de față, le strigă : «Eu sînt glasul celui ce strigă în pustie și vă îndemn să gătiți calea Domnului. Vă botez cu apă, dar după mine vine Acela care este mai mare decît mine, Căruia nu-I sînt vrednic a-I dezlega cureaua încălțămintelor Lui. El vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc» (Matei III, 11). Și adevărul cuprins în aceste cuvînte s-a împlinit întocmai, căci Iisus venînd la Ioan, pe cînd primea botezul de la dînsul în Iordan, cerurile s-au deschis, Duhul Sfînt plutea deasupra Mîntuitorului în chip de porumbel, iar din înălți-

mile cerești, s-a auzit un glas zicînd : Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru carele am binevoit (Luca III, 1—3).

Dar însuflarea puterii dumnezeiești, cu care era înzestrat Ioan, o vom vedea și-n cele ce vor urma încă. Din acestea se va vedea că glasul său deși ascultat cu multă luare-aminte, era totuși glas răzvrătit, vijelios și mult supărător. Și era astfel, deoarece cu biciul de foc și fu'ger al cuvintelor sale, proorocul strica tihna vieții păcătoșite de desfrîu și fărădelegi. Ceea ce aprindea mai cu înfocare minia dusă pînă la revoltă sufletească a proorocului, era fapta urită a regelui Irod Antipa, care își gonise propria-i soție, aducînd în locu-i pe Irodiada, femeia fratelui său Filip. În această purtare, Ioan văzînd reaua pi'duire, care umplea de tulburare buna cuviință și moralitatea poporului, nu s-a sfîit să descopere în vorbirile sale în fața ascultătorilor nici pe regele rătăcit și nici pe nelegiuita lui soție.

«Nu ți se cuvine, ție rege, s-o aibi pe ea», era strigătul de îndrăzneală înfruntare adus de Ioan lui Irod. «Tu, care stăpînești și cîrmuiești poporul în numele lui Dumnezeu, cum cutezi să ocărăști pe Dumnezeu prin faptele tale?»

Regele, auzînd despre cele ce vorbește Sfîntul Ioan, s-a întristat și mîniindu-se porunci ca Sfîntul să fie aruncat în închisoare spre a nu i se mai auzi glasul, căci se temea și de ura norodului, care-l avea pe Ioan în mare cinste.

Mai furioasă decît Irod însă, era Irodiada, care pindea prilejul nimerit prin care să pună capăt loviturilor primite din partea lui Ioan, ale cărui aspre sfătuiri o nelinișteau cumplit.

Iată cum ne istorisește Sfîntul Evanghelist Matei, pri'ejul acesta și urmările lui.

«Serbîndu-se ziua nașterii lui Irod, a jucat fata Irodiadei la mijloc, și a plăcut lui Irod. Pentru aceea, cu jurămînt i-a mărturisit să-i dea orice va cere; iar ea, îndemnată fiind de mama sa, a zis : dă-mi aici în tîpsie capul lui Ioan Botezătorul. Și s-a întristat regele; dar pentru că se jurase înaintea oaspeților, a poruncit să i se taie. Și trimițînd a tăiat capul lui Ioan în temniță. Și a fost adus capul lui cu tîpsie și dat fetei, iar ea l-a dus la mama sa. Și venind ucenicii lui, au luat trupul și l-au îngropat, vestind și pe Iisus despre aceasta» (Matei XIV, 2—12).

Ioan strigase cu dirzenie și curaj împotriva fariseilor, cărturarilor și a tuturor celor care vătămau și strîmbau învățăturile și datinele străbune în mijlocul poporului ales și care, ca niște lupi în piei de oi, nici pe ei însuși nu se mîntuiau, și nici pe alții nu-i lăsau să se mîntuiască. Pe asemenea păcătoși și păcătuitoari de moarte, Ioan i-a dojenit cu usturătoare cuvinte de : «pui de năpîrcă», căci puii de năpîrcă își omoară propriile lor mame, mîncîndu-le pîntecele la naștere.

Ioan dojenise cu asprime pe bogatii, pe vameșii și pe ostașii, care apăsau poporul, îndemnîndu-i să fie milostivi, îngăduitori și drepti cu acest popor, pe care-l storcea fără cruțare și fără îndurare, mai ales în epoca sa, în care, robia, sclavia și exploatarea omului de către om erau în floare, și stăpîneau în bună voie. Biciuînd desfrîul și rușinea ce se înstăpîniseră în palatul lui Irod și scandalizau poporul, Ioan își croise

și își deschisese, larg calea muceniciei, cu care și-a încheiat și și-a împodobit viața, sporindu-și strălucirea faimei, prin primirea de a i se tăia capul în temnița de la Maharus.

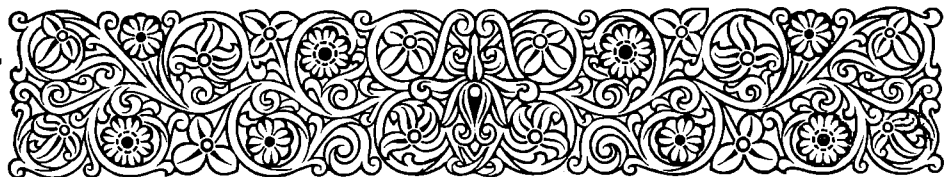
Să nu uităm că noi creștinii sintem fiii sfinților bisericii noastre. Să luăm seama la viața lor, care nu-i decît un măreț și impunător imn de proslăvire, adus lui Dumnezeu prin faptele lor strălucite... Iar cînd aceste fapte ne pilduiesc atît de grăitor, să începem și noi, oa fii ai sfinților noștri a călca pe urmele lor, a gîndi ce au gîndit ei, a grăi cum au grăit ei, și mai ales a săvîrși cele ce ei au săvîrșit.

Și în scopul înfăptuirii acestei năzuințe, sprijinul și ocrotirea lui Dumnezeu, pe care le-am cerut prin rugăciunile Sfintului Ioan, nu vor înceta de a fi de-a pururea cu noi, căci : «Dintre cei născuți din femeie, nu este prooroc mai mare decît Ioan Botezătorul», Amin.

Pr. C. GAICULESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(iulie — august)

1. O nouă contribuție la dezvoltarea relațiilor dintre popoare

La invitația Președintelui Finlandei, între 29 iunie și 3 iulie a.c., președintele Consiliului de Stat, Dl. Nicolae Ceaușescu, împreună cu soția și alte persoane din Comitetul Central și din guvern, a făcut o vizită prietenească în Finlanda. Primirea călduroasă făcută înalților oaspeți români, de către poporul finlandez, în frunte cu președintele Urho Kekkonen, a arătat expresia prieteniei și stimei pe care poporul finlandez o poartă poporului român. «Putem afirma, — a spus Președintele Nicolae Ceaușescu la Helsinki — că raporturile din România și Finlanda oferă un exemplu pozitiv de relații interstatale în spiritul coexistenței pașnice, pe baza deplinei egalități în drepturi și respectul suveranității și independenței naționale».

Convorbirile dintre cei doi președinți au reprezentat o contribuție la adâncirea relațiilor dintre cele două țări, la consolidarea păcii și colaborării dintre popoarele Europei și din întreaga lume.

2. Miting de solidaritate cu poporul vietnamez

Cu prilejul celei de a 17-a aniversări a încheierii acordu'ui de la Geneva în problema vietnameză, a avut loc la Galați un miting de solidaritate cu lupta poporului vietnamez. Președintele Comitetului național pentru apărarea păcii a spus printre altele: «Poporul român și poporul vietnamez sînt legate printr-o strînsă prietenie. Considerăm că Statele Unite ale Americii trebuie să trateze cu seriozitate cele 7 puncte prezentate de delegația vietnameză la Conferința de la Paris și să înceteze războiul nedrept». Au fost adresate telegrame Comitetului Central și Conducerii R. D. Vietnam, prin care s-au subliniat sentimentele poporului român față de poporul vietnamez dorindu-i o pace reală, în condiții de independență și libertate.

3. Cea de-a II-a sesiune a Consiliului pentru folosirea în scopuri pașnice a fundului mărilor și oceanelor

Cea de a doua sesiune a Consiliului pentru folosirea în scopuri pașnice a fundului mărilor și oceanelor de la Geneva și-a început lucrările

la începutul lumii iulie. Aici s-au studiat principiile și normele juridice pentru colaborarea internațională împotriva riscului de poluare a apelor. Delegatul român, Ion Voicu, a arătat că proiectul trebuie să țină seama de o reprezentare echitabilă între toate statele, avându-se în vedere țările slab dezvoltate, tratatul urmînd a fi opera tuturor statelor.

4. Conferința „Pacea mondială prin drept“

La 21 iulie s-a deschis la Belgrad Conferința «Pacea mondială prin drept». Au participat peste 2.000 de delegați din 80 țări, printre care și o delegație din țara noastră. Au participat Edward Hambro, președintele Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, Earl Warren, fost președinte al Curții Supreme a S.U.A., și Terje Wold, președintele Federației Mondiale a judecătorilor.

S-au dezbătut probleme ce interesează dezvoltarea cooperării pașnice și înțelegerii internaționale.

5. Conferința internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen GENSUIKYO (Japonia)

Cu prilejul celei de a 17-a conferințe internaționale împotriva bombelor atomice și cu hidrogen, care are loc în Japonia în fiecare an, cu ocazia aniversării tristei bombardări cu bombe atomice a localităților Hiroșima și Nagasaki, Președintele Consiliului de Stat, Dl. Nicolae Ceaușescu, a adresat un mesaj în care arată «că această conferință constituie un aport de seamă la lupta tuturor popoarelor împotriva imperialismului, pentru instaurarea unui climat internațional de pace și prietenie, de colaborare și securitate internațională. Cursa înarmărilor și acumularea de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă, apasă greu pe umerii popoarelor și reprezintă un grav pericol pentru pacea lumii. Popoarele trebuie să scoată în afara legii armele nucleare și să le lichideze. Trebuie interzise fabricarea, procurarea, folosirea și amenințarea cu arma atomică și nucleară».

6. Reprezentarea Chinei Populare la O.N.U.

După mai bine de două decenii de lupte și de alarmări ale opiniei publice mondiale, pe agenda viitoare sesiuni a Adunării Generale figurează restabilirea drepturilor legitime ale R. P. Chineze.

Astfel se va restabili un drept al marelui popor chinez de a fi reprezentat prin delegații săi, fiind îndepărtat delegatul ciancaist.

7. Conferința cvadripartită de la Paris în problema Vietnamului

După aproape 40 de ședințe ale conferinței cvadripartite de la Paris pentru încetarea războiului din Vietnam și retragerea trupelor americane, nu s-a ajuns pînă acum la niciun rezultat definitiv. Delegatul R. D. Vietnam a cerut ca S.U.A. să înceteze războiul de agresiune și să retragă toate trupele din acea țară, respectînd în mod real dreptul de autodeterminare al poporului din Vietnamul de sud, ca și al popoarelor Laosului și Cambodgiei.

8. Sînaia : PUGWASH

Încă din anul 1945, savantul pacifist Bertrand Russell, într-un discurs ținut în camera lorzilor, arăta gravele consecințe ale bombei nu-

cleare aruncată la Hiroșima și Nagasaki și pericolul ei pentru civilizația mondială. El recomanda reuniuni comune la care să ia parte savanții și cercetătorii lumii, pentru a găsi forme și metode de o cât mai eficientă cooperare internațională.

În anul 1957, într-un sat de pescari din provincia canadiană Noua Scoție a avut loc prima conferință PUGWASH, după numele acestui sat. La această conferință au participat pe lângă Bertrand Russell, Cyrus Eaton și Albert Einstein, personalități marcante ale vieții publice și științifice din lume și s-a constituit Comitetul PUGWASH. Acesta avea rolul să creeze o platformă de înțelegere între națiuni și să le ofere savanților prilejul de a atrage atenția oamenilor de Stat asupra înspăimântătoarelor consecințe ale unui eventual război nuclear.

Din 1957 și pînă azi, anual au loc asemenea conferințe, de fiecare dată în altă țară a lumii, la care se observă creșterea și maturizarea conștiinței etice și umane, față de răspunderea ce revine științei de a salva popoarele lumii, civilizația și cultura mondială.

La 26 august a.c., în țara noastră, la Sinaia, s-a deschis cea de-a XXI-a Conferință PUGWASH, la care participă peste 120 de personalități din 37 țări și a propus să discute, în cinci grupe de lucru, probleme ca: securitatea europeană, prevenirea și închiderea conflictelor locale, securitatea internațională și dezarmarea, probleme ale mediului înconjurător, problemele cooperării tehnologice și economice.

Mișcarea PUGWASH, care onorează țara noastră cu această sesiune, a devenit un simbol și o metodă de cooperare în care opinia publică mondială își pune toată încrederea.

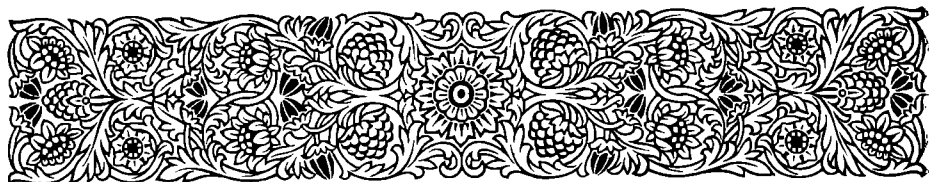
9. Aniversări culturale recomandate de Consiliul Mondial al Păcii.

În cadrul aniversărilor culturale recomandate de către Consiliul Mondial al Păcii pentru acest an au fost în Capitală și în toată țara — ca și în lumea întreagă — manifestări consacrate marelui pictor și grafician umanist german Albrecht Dürer, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta 500 ani, și a poetului brazilian Antonio Castro Alvarez, de la a cărui moarte s-au împlinit 100 ani.

Prin manifestări de tot felul — conferințe, expoziții, sesiuni de comunicări și filme documentare, diafilme și reproduceri — s-a arătat personalitatea și aportul adus de Albrecht Dürer culturii generale și umanismului, al cărui reprezentant de epocă era Erasmus din Rotterdam.

Consiliul Mondial al Păcii a prețuit opera acestui titan, vizionar al vremiilor de libertate ale popoarelor și descătușător al epocii sale spre libertate și progres. Prin opera sa a contribuit la adaptarea omului la mediul ce se af'ă în continuă prefacere, la integrarea sa prin concepție și sentiment la noul univers. El aduce ideea normei estetice, legea proporțiilor ideale. Prezentînd o direcție și o linie ce răspunde peste veacuri viziunii moderne a artei contemporane, jubileul nașterii lui Dürer constituie o cinstită a înaintașilor creatori și a marilor vizionari ce au găsit în natură și în popor elemente de bază ale frumosului și armoniei.

REDAȚIA

CITEVA CONSIDERAȚII ASUPRA ATITUDINII BISERICII ORTODOXE ROMÂNE FAȚĂ DE PROBLEMA CREĂRII UNUI CLIMAT INTERNAȚIONAL DE COLABORARE ȘI SECURITATE

Lumea celei de-a doua jumătăți a veacului nostru este o lume în permanentă căutare a unor căi care s-o ducă spre siguranța zilei de mâine, spre pace, spre progres continuu, spre bunăstarea tuturor fiilor acestei planete, spre înfrățirea și cooperarea tuturor acestora în vederea împlinirii nobilelor scopuri urmărite. O înfruntare are loc acum între lumea veche și cea nouă, care se clădește, luptă care, din nefericire, nu constă doar în întreceri oneste spre propășire, ci îmbracă câteodată forma brută, veche, neumană, a războaielor deucidere și de cotropire a altor țări și popoare, care nu mai vor să accepte vechiul, cu stăpîni și sclavi, cu bogați și săraci, cu popoare asupritoare și asuprite.

Lumea veche a mai dezlănțuit în ultimii 20—30 de ani o nouă formă de luptă: a războiului rece, a menținerii unei stări de neliniște și nesiguranță, a amenințării cu arme care pot ucide într-o clipă milioane de oameni și pot distruge tot ceea ce un popor sau un continent au creat în secole și milenii, a pregătirii unui război de proporții nebănuite și de nimicire a speței umane și chiar a vieții pe pămînt.

Din fericire însă, milioanele celor care și-au dorit o viață nouă și fericită au ajuns să fie în scurtă vreme zeci și sute de milioane. Țări și popoare s-au angajat pe calea construirii, unei vieți noi la ele acasă și s-au angajat în același timp în munca cinstită, nobile, pentru întronarea în toată lumea a idealurilor noi de viață socială și de conviețuire internațională.

Avem mîndria să facem constatarea și să afirmăm nu numai noi, dar și toți oamenii cinstiți, de bună credință, de pretutindeni, oameni simpli sau cu mari răspunderi în viața politică și socială internațională, că țara și poporul nostru se găsesc în fruntea țărilor și popoarelor care se străduiesc pentru ca în lume să domnească pacea, frățietatea, într-ajutorarea, cooperarea pentru progres și bunăstare generală.

Sînt cunoscute tuturor problemele majore ale contemporaneității.

Pentru a se ajunge la pacea generală atît de mult dorită, pentru ca în lume să nu mai fie războaie, este nevoie să se ajungă la dezarmarea generală, la încetarea cursei înarmărilor.

Pentru a se realiza bunăstarea materială și economică în toată lumea, trebuie să se creeze relații de cooperare economică între toate popoarele, relații care să aibă la bază principiul independenței și suveranității naționale a fiecărei țări, fie ea mare, mijlocie sau mică, neamsetecului în treburile interne ale altor țări și avantajului reciproc.

Realizarea securității europene, care, înfăptuită, va avea darul să facă, ca cel puțin țările și popoarele din bătrîna Europă să se cunoască, să se respecte, să trăiască în pace și să lupte pentru generalizarea principiilor de cooperare și bună înțelegere între toate țările pămîntului, indiferent de orînduirea lor politică și socială.

În aceste probleme, mari ca și în altele neamintite acum, țara noastră este angajată cu toate forțele sale. Nu există inițiativă mare și frumoasă luată în interesul general uman, în care România, prin delegații săi autorizați, să nu ia atitudine și să nu vină cu aportul său pentru lămurirea problemelor, pentru găsirea de mijloace care să facă să se realizeze în lume sporul de mai bine.

Dacă este vorba de cooperare pe tărîm economic, științific, cultural etc. cu alte țări din lume, România se poate mîndri că a realizat și realizează continuu această cooperare, — și cooperare înseamnă pași spre cunoaștere reciprocă, spre împrietenire, spre înțelegere.

Dacă este vorba de problema securității europene, țara noastră este în fruntea țărilor care nu numai că au acceptat și îmbrățișat această idee, dar lucrează în mod activ pentru întinderea și realizarea ei.

Dacă este vorba de dezarmare, țara noastră, în toate ocaziile, este lîngă cei care sînt pentru dezarmare și demască pe cei care și acum se înarmează, menținînd războiul rece și pregătind dezlănțuiri războinice, ori chiar dezlănțuind agresiuni.

Dacă este vorba de luat atitudine împotriva agresiunilor pe care imperialismul le-a declanșat în cîteva puncte pe harta lumii, România condamnă cu severitate pe invadatori și acordă ajutorul său celor ce-și apără țara și viața.

Dacă este vorba de focare de război pe punctul de a izbucni, ea vine cu cumpăna sa și cu înțelepciunea sa să oprească la vreme dezastrul.

La O.N.U., în toate întrunirile oficiale internaționale, ca și în vizitele făcute peste hotare de delegații săi, prin cuvîntul cel mai autorizat al Președintelui său, prin cel al Ministrului său de externe, al delegațiilor săi și al presei sale, România condamnă agresiunile, nedreptățile sociale, ia parte celor asupriți, ia inițiative pentru a condamna aceste agresiuni și nedreptăți, este în fruntea inițiativelor pentru sporul de mai bine, pentru progres, pentru înfrățirea între popoare.

Vizitată de milioane de turiști, inițiatoare și gazdă a atîtor congrese internaționale de tot felul, România își dă un neprecupețit aport pentru destindere, cooperare, înfrățire, pace.

Acestea sînt, în puțin cuvinte, problemele majore ale lumii de astăzi și aceasta este poziția țării noastre față de problemele vremii, poziție — repetăm — apreciată și elogiată de lumea internațională, care vede în politica sa externă atitudinea cea mai sănătoasă ce se poate lua în rezolvarea marilor frămîntări contemporane.

Care este atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de aceste probleme care, prin rezolvarea lor, vor face ca în lume să fie pace și fericire pentru toată lumea ?

Este lucru cunoscut că Biserica Ortodoxă Română a fost și este strâns atașată de viața poporului nostru. Istoria noastră este martoră a acestui adevăr axiomatic.

Clerul nostru și ierarhii săi au fost întotdeauna alături de acest popor și de Conducătorii săi. Când istoria vorbește de Alexandru cel Bun, de Ștefan cel Mare, de Vasile Lupu, de Neagoe Basarab, de Mihai Viteazul, de Matei Basarab, de Tudor Vladimirescu și de alți domnitori români, ea amintește și de mitropolii Iosif Mușat al lui Alexandru cel Bun, Teoctist din vremea lui Ștefan, Varlaam cărturarul și dip'omatul din vremea lui Vasile Lupu, Macarie tipograful și învățatul mitropolit al lui Neagoe Vodă, Eftimie și Episcopul Luca din vremea lui Mihai, Episcopul Ilarion al Argeșului, sftenic intim al lui Tudor Vladimirescu, ca și de alți vlădici și preoți, care, în diferite împrejurări, au fost alături de popor, de domnitorii săi, de necazurile țării, de bucuriile ei.

Putea Biserica noastră de astăzi să uite și să renege acest trecut al său ? Nicidecum. Ea se dovedește și în prezent a fi aceeași Biserică, strâns legată de opera constructivă a poporului și Statului nostru.

Biserica noastră, prin Înalții săi Conducători, prin clerul și credincioșii săi, îmbrățișează în fiecare epocă și în fiecare c'ipă a istoriei problemele epocii și prezentului respectiv, cu aceasta ea fiind mereu în actualitate.

Referindu-ne la problemele mari ale lumii, în care țara noastră, așa precum am spus, este angajată, se poate constata de oricine că Biserica Ortodoxă Română și aici este prezentă și, cu mijloacele specifice ei, se străduiește și ea să contribuie ca lumea să-și găsească liniștea și mulțumirea.

Rezolvarea problemelor lumii de azi nu cade în sarcina numai a oamenilor politici și a Conducătorilor de popoare, ci ea ne privește pe noi toți : oameni, instituții și popoare. Toate acestea sînt probleme vitale care privesc existența fiecărui viețuitor al planetei și viața, existența și activitatea fiecărei instituții. Biserica noastră este conștientă de acest fapt și ea nu poate uita că însăși sensul existenței sale este să contribuie «ca lumea viață să aibă și încă din belșug».

Fericită că țara noastră se găsește între țările care luptă pentru împlinirea marilor idealuri ale omenirii, Biserica noastră contribuie și ea pentru împlinirea acestora.

Într-adevăr, nu găsim în Testamentul Mîntuitorului Hristos porunca expresă «Să trăiți în pace unii cu alții» ? (Marcu IX, 50). Nu ne spune El «Feriți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» ? (Matei V, 9). Nu este plină Scriptura Sfîntă, mai ales cea a Noului Testament, de îndemnuri și porunci pentru a urma, a căuta, a realiza pacea ? Nu ne îndeamnă Sfînta Scriptură la cooperare, la într-ajutorare spunîndu-ne : «Slujiți unul altuia prin iubire» ? (Galateni V, 13) ; «Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos» ? (Galateni VI, 2).

Nu sînt acestea comandamente exprese, linii precise, porunci clare pentru toți slujitorii Bisericii?

De aceea, sîntem conștienți că prin acțiunea pe care o duce în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în cel al Conferinței Bisericilor Europene, Conferinței Creștine pentru Pace, ca și în alte organizații religioase internaționale la care ea ia parte prin delegații săi, — Biserica slujește operei de asigurare a păcii în lume, de înfrățire a popoarelor. Biserica noastră are legături prin ierarhii și prin diferiți delegați ai săi, cu toate Bisericile Ortodoxe surori și cu multe Biserici Creștine de alte confesiuni, din afara țării noastre. Primim oaspeți străini care ne vizitează pe noi și țara și vizităm Biserici și țări, creînd legături prin aceasta cu popoarele respective. Facem prin toate acestea, în primul rînd, lucrare de cunoaștere reciprocă, de creare de legături prietenești cu lumea din afară, de înfrățire, de împăcare a spiritelor, de pace. Sîntem, prin această lucrare, pe linia dreaptă, cinstită, pe care se găsește țara noastră. Răspundem prin aceasta așteptărilor Conducerii țării noastre, care prin cuvîntul Președintelui Consiliului de Stat, Domnul Nicolae Ceaușescu, de la 29 februarie 1968, adresîndu-se reprezentanților cultelor din România, spunea: «Noi apreciem contribuția cultelor la opera de zidire a României noi, apreciem simțămintele pe care le-ați exprimat față de politica internă și externă promovată și Partidul și Statul nostru... Dumneavoastră puteți aduce o contribuție în susținerea politicii externe a Statului nostru, de colaborare între popoare... și ne exprimăm convingerea că Dumneavoastră, ca și pînă acum, veți susține această activitate politică atît în țară, cît și în relațiile pe care le aveți cu alte culte din străinătate».

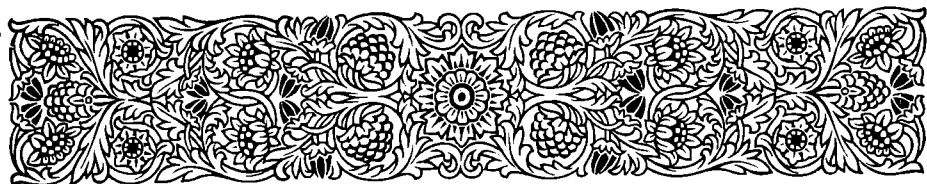
În toate congresele, conferințele, și întrunirile la care ia parte prin delegații săi, Biserica noastră abordează problemele mari ale vremii și își spune răs-picat punctul său de vedere bazat pe învățătura Mîntuitorului Hristos.

Vom aminti numai aportul însemnat adus de delegații Bisericii noastre la cea de-a VI-a Adunare Generală de la Nyborg ținută între 27 aprilie — 3 mai a.c., unde, în Secția care dezbătea problema securității europene, intervențiile și concluziile înalt Prea Sfințitului Mitropolit Justin al Moldovei și Prea Sfințitului Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, au fost cu mult interes urmărite și au format fundamentarea rezoluțiilor acestei Secțiuni.

Aceasta este atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de problema găsirii mijloacelor celor mai potrivite pentru crearea în lume a unui climat în care să înflorească frățietatea și pacea.

Este de la sine înțeles care sînt îndatoririle slujitorilor Bisericii noastre. Așa cum fac în toată lucrarea lor pastorală, ei vor sprijini aceste comandamente ale vremii prin predici, cateheze, convorbiri cu credincioșii. Sprijinatori ai păcii, propovăduitori ai iubirii de oameni și ai înfrățirii tuturor, preoții noștri care sînt în același timp cetățeni devotați ai țării, vor avea conștiința împăcată că slujesc astfel și Evanghelia și propriul lor popor și umanitatea întregă.

Pr. PETRE F. ALEXANDRU

ȘTIRI ECUMENICE

«Conferința Bisericilor Europene» și-a ținut a șasea Adunare Generală la Nyborg (Danemarca). 380 participanți au reprezentat 100 de Biserici Europene. Din partea Patriarhiei Ortodoxe Române au participat: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Dr. Iustin Moisescu, Prea Sfințitul Episcop Vicar patriarhal Antonie Plămădeală, Diac. Prof. Dr. N. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic din București, Pr. Cons. patriarhal Dr. D. Fecioru, Pr. Prof. Dr. Gh. Moisescu, parohul Bisericii ortodoxe române din Viena (Austria), Pr. Prof. Dr. I. Coman, Diac. asist. Dr. I. Bria, doctorandul I. Săbăduș. Tema Adunării Generale a fost: *Slujitori ai lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor*. Adunarea a lucrat în 5 secții, prima secție fiind prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin. Prea Sfințitul Episcop-Vicar Antonie a rostit o cuvântare, ținând și meditații biblice. Pr. Prof. I. Coman a ținut meditații biblice. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin a fost reales în prezidiu, iar Prea Sfințitul Episcop-Vicar Antonie, în Comitetul consultativ. Diac. asistent I. Bria a prezentat un referat.

— Pr. Prof. univ. Dr. Ioan Coman a ținut, ca invitat, la Facultatea de teologie a Universității din Utrecht (Olanda), două conferințe: 1) Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfințul Ioan Gură de Aur și 2) Umanismul Sfinților Părinți, în cadrul schimburilor culturale între România și Olanda.

— La cererea românilor ortodocși din Suedia, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian l-a delegat pe P. C. Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, de la Institutul teologic universitar din București, să le officieze serviciile divine legate de Sfintele Paști. P. C. Sa a officiat patru slujbe la Götteborg (cel de-al doilea oraș al Suediei, cu 600.000 locuitori) și două la Stockholm, în vechea catedrală regală (Starkyrkan), ridicată în 1278, prin bunăvoința autorităților Bisericii de stat din Suedia (luterană) și a predicat tot de atâtea ori. Cei aproape 1.500 de români ortodocși au adresat o scrisoare de mulțumire Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru trimiterea P. C. Prof. Al. Ciurea și a doctorandului în teologie de la Strassbourg, C. Iana, care a îndeplinit funcția de cîntăreț bisericesc, românii suedezi rugîndu-l pe Prea Fericitul Patriarh să le înființeze o parohie cu caracter permanent în Suedia.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a făcut românilor din Suedia o donație, conștind din veșminte liturgice, obiecte bisericești și cărți de cult, în valoare de 30.000 lei, pentru viitoarea parohie din Suedia, care se va înființa într-un viitor apropiat.

— Prof. univ. Dr. Earl A. Pope, decan de studii la Lafajette College Easton Pennsylvania (S.U.A.), a conferențiat la Institutul teologic universitar din București, despre *Evenimentele principale în gîndirea și viața religioasă din America*, —

conferință de largă informație teologică Conferențiarul, de confesiune prezbiteriană, este de origine română, — născut din părinți români pe pământ românesc.

— Profesorul de istorie, Henry Hill (anglican), de la Universitatea din Windsor (Canada), a conferențiat la Institutul teologic din București despre: *Reforma engleză din secolele al XVI-lea și al XVII-lea și relațiile ei cu Biserica Răsăriteană*.

— P. S. Episcop ortodox Visarion a fost ales președinte al Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Iugoslavia, din care fac parte Bisericile Ortodoxă Sirbă, Luterană-Slovacă, Reformată și Metodistă.

— Protoiereul Igor Ranne a fost numit de Patriarhia din Moscova Episcop-Vicar al comunității ortodoxe ruse din Finlanda, despărțită în 1945 de «Biserica Ortodoxă Autonomă din Finlanda», înființată în 1923 în dependență de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol.

— La centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice de la Chambésy-Geneva, înființat în 1966, a început zidirea unei biserici. Se vor ridica și clădiri pentru administrație, în care-și va avea sediul și Secretariatul însărcinat cu pregătirea sinodului panortodox. Aici își va avea sediul și un Institut ortodox internațional pentru studii teologice.

— În anul 1968 s-a înființat la Salonic (Grecia) «Academia patriarhală pentru studii patristice» în Mănăstirea Vladaton. Instituția se ocupă de probleme patristice și de cercetarea manuscriselor din mănăstirile de la Atos și, în general, de toate manuscrisele aflate în Grecia, pentru a le face accesibile cercetării internaționale. Conducătorul Academiei, care stă sub patronajul Patriarhului ecumenic de la Constantinopol, este profesorul Dr. P. K. Chrestos, iar conducătorul secției manuscriselor este Prof. Dr. h. c. W. Schneemelcher (Bonn). Deci, aici este o colaborare ecumenică. Academia editează revista patristică «Kleronomia» și seria de monografii științifice «Analecta Vladaton». Au apărut: 1) Demetrios G. Tsamis: «Caracterul dialectic al învățăturii lui Grigore din Nazianz (Rezumat în limba engleză), 1969. 2) Nicolas A. Matsoukas: «Originea și ființa dogmei ortodoxe» (rezumat în limba germană), 1969. 3) Evangelos Chrysos: «Politica bisericească a lui Justinian în timpul «certei pentru cele trei capitole» și al Sinodului V ecumenic».

— Comisia de tineret a Conferinței creștine pentru pace s-a întrunit la Sofia (Bulgaria) în sesiune pregătitoare pentru a patra Adunare Generală a C.C.P., având ca temă de discuție *Rolul tineretului creștin în lupta antiimperialistă*. Din partea Bisericii noastre a participat doctorandul în teologie Ioan Săbăduș.

— Papa Paul al VI-lea a adresat un mesaj de condoleanțe Bisericii Copte din Egipt, la decesul Patriarhului ei, Chiril al VI-lea. Internunțial Mgr Dr. Bruno Heim a participat la funeralii. Patriarhul ortodox de Alexandria, Nicolai al VI-lea a fost reprezentat la funeralii de Vicarul său general, iar Biserica Ortodoxă din Grecia de Mitropolitul arab Bulos de Hermopolis.

— În Berlinul răsăritean s-a ținut un seminar la care au participat circa 100 preoți evanghelici și romano-catolici având ca temă: *Importanța și fundamentarea teologică a dreptului bisericesc în cele două Biserici*.

— Ordinul benedictin din Ierusalim a inițiat discuții religioase cu iudei și arabi, având ca elemente comune: cinstea comună a lui Avraam, monoteismul și elementele eshatologice.

— *Autoritatea doctrinară a Bisericii* a fost tema recentului dialog între romano-catolici și reformați, organizat la Cartigny (Geneva). Discuția principală s-a referit la înțelegerea și aplicarea Sf. Scripturi, precum și la taina Sfintei Mărturisiri (K. W. K. 11, 12/971).

— *Dragostea lui Dumnezeu față de oameni* este titlul unei trilogii biblice scrisă de pastorul Georg Proksch și reprezentată la Lucknow, capitala statului indian Uttar Pradesh, la centenarul colegiului femeilor protestante «Isabela Thoburn», India de nord. Temele tratate: 1) «Ideile veșnice de dragoste ale lui Dumnezeu în lumină creștină», 2) «Întruparea dragostei Sale prin Maria», 3) «Manifestarea acestor iubiri prin cuvintele, faptele, moartea și învierea lui Hristos». Ca mijloc de exprimare a înțelepciunii biblice autorul a întrebuițat exclusiv arta autohtonă în limbă, muzică și dans. Au participat credincioși de toate religiile (creștini de toate confesiunile, hinduși, mahomedani, parși). Un hindus a exclamat: «Pe un astfel de Hristos îl mărturisesc și eu cu bucurie!»

— Arhiepiscopul de Brussel și Mecheln, Cardinalul Leo Joseph Suenens a declarat că Papa trebuie ales de către toți Episcopii. El crede că viitorul papă nu va fi un italian, căci azi naționalitatea unui papă nu mai are nici o importanță, iar centralizarea și uniformitatea nu mai sînt posibile.

— Cunoscutul filozof francez Jacques Maritain, în vîrstă de 88 de ani s-a călugărit, intrînd în conventul «Frații mici ai lui Iisus». De altfel, din anul 1970, de la decesul soției sale, Maritain trăia în mănăstirea din Toulouse. Maritain, un timp ambasador al Franței la Vatican, la vîrsta de 24 ani a trecut de la protestantism la catolicism. S-a ocupat mult de Toma de Aquino. Cu publicațiile sale a exercitat influență asupra vieții spirituale catolice din Franța.

— În Elveția s-a înființat «Asociația Bisericilor creștine din Elveția» din care fac parte Bisericile: romano-catolică, reformată, catolică-creștină, evanghelică-metodistă, alianța comunităților baptiste din Elveția și Armata mîntuirii (*Kath. Korr.*, 11, 15/971).

— În consfăturile privitoare la o nouă redactare a concordatului dintre Spania și Vatican participă delegați ai tuturor confesiunilor creștine din Spania: ortodoxă, romano-catolică, anglicană, evanghelică-luterană, americană-evanghelică, spaniolă-reformată, episcopală, spaniolă-protestantă și comunitatea baptistă.

— În viitor vor putea apare în fața tribunalului papal și femei, ca apărători în procese pentru desfacerea de căsătorii.

— 45 de Biserici din Rhodesia s-au înregistrat la autorități ca «organizații voluntare», pentru a putea activa, în conformitate cu noile legi ale țării, ca «instituții multirasiale». Noile legi fac o severă separație geografică între populația neagră și cea albă, împărțind țara în două părți egale: una pentru cei 250.000 de albi și cealaltă parte pentru 5 milioane de negri.

— Frank Woods, arhiepiscop anglican de Melbourne, a fost ales Primat al Bisericii anglicane din Australia. Arhiepiscopul Woods este membru al Comitetului central al Consiliului ecumenic al Bisericilor.

— În cadrul Comisiei «Credință și Constituție», de la Consiliul ecumenic al Bisericilor, un grup de 19 teologi din S.U.A. a publicat un document, intitulat: «Dincolo de intercomuniune», apreciată a fi «cel mai larg consens în privința însemnătății Euharistiei realizat pînă acum de un grup de teologi creștini». Importanța documentului sporește prin faptul că teologii respectivi nu sînt de aceeași confesiune, ci: ortodocși, romano-catolici, luterani, presbiterieni, metodiști, bapțiști și quakeri. În document se spune că nădejdea într-un consens privitor la săvîrșirea în comun a Euharistiei este îndreptățită, dar că «Bisericile angajate în mișcarea ecumenică n-au găsit încă conceptul comun al comuniunii. Poate practicarea Euharistiei să-i adune și unească pe cei împărțiți? Unele Biserici sînt de părerea că-i

potrivit ca mai întâi să se ajungă la un consens în privința credinței și preoției, alte Biserici socot că «Euharistia nu e numai un semnal al unității, ci și un mijloc pe care ni-l dă nouă Dumnezeu pentru primirea harului unității». Aceste două puncte de vedere — spune documentul menționat — oricât ar pare de paradoxal, amîndouă urmăresc același scop: restabilirea și păstrarea comuniunii în Hristos.

— Bisericia presbiteriană și congregaționalistă din Anglia au hotărît să se unească sub numele «Biserica reformată unită» (*Opd.* 5, 12, 971).

— În Berlinul răsăritean s-a organizat o expoziție cu «comori din Cipru», cuprinzînd 162 exponate, dintre care multe datează din secolul al VI-lea i.e.n. Între exponate sînt și 50 icoane bisericești din sec. X—XVI, lucrări ale picturii religioase cipriote. Într-o inscripție se menționează că icoanele din lemn au mare însemnătate în liturgia ortodoxă și că sînt inseparabil legate de liturgie.

— «Universa laus» se numește cercul internațional de studii privitoare la cîntarea și muzica bisericească. Sediul îl are la Sion (Elveția). Pînă acum a organizat trei congrese la care au participat delegați din toate continentele (*Kult.* 59, 64/971).

— La Johannesburg (Africa de Sud) s-a organizat o conferință de teologi creștini negri și albi, cu tema: «Pe drumul către o teologie neagră». «Cei de culoare au nevoie de o teologie proprie a lor, o teologie a celor oprimați, cu ajutorul căreia să poată înlătura teologia apăsătorilor». Africanii de culoare trebuie să găsească o nouă limbă pentru credința lor creștină, o nouă formă care să corespundă mentalității lor. Pînă acum s-a spus, există numai o interpretare «albă» a Evangheliei, cei de culoare trebuie să înțeleagă mesajul lui Hristos din situația lor de suferinzi». Acomodarea nereflectată a clerului african la teologia albilor a dus în unele cazuri, la o golire de sens a creștinismului. Apoi, preoții autohtoni nu sînt obișnuiți să aibă misiuni de răspundere. Dintre cele 30 de eparhii romano-catolice numai una are un conducător de culoare.

— La Loreto (Italia) s-a organizat un concurs de coruri bisericești. Participă coruri din R. F. a Germaniei, Elveția, Olanda, Spania, Anglia, Belgia, Franța, Polonia ș. a.

— Monahia Eustohia Ciucanu, starea sfinței mănăstiri Agapia (jud. Neamț) și P. Cuv. Arhimandrit Justinian Dalea, de la Catedrala Sfintei Patriarhii din București, au plecat la studii în R. F. a Germaniei, la invitația Episcopiei romano-catolice din Regensburg.

— Cu ocazia vizitei făcute în Kenia, Arhiepiscopul Macarie al Ciprului a pus la Nairobi piatra fundamentală pentru clădirea unui seminar teologic ortodox, cliorie a Bisericii Ortodoxe din Cipru. Cu același prilej a botezat și 5.000 de tineri din Kenia. Biserica Ortodoxă din Kenia, înființată în 1936, are azi 100.000 de credincioși.

— Academia teologică ortodoxă din Leningrad a acordat patriarhului Katholikos al Bisericii Ortodoxe din Georgia, Efrem al II-lea, titlul de «doctor honoris causa» pentru merite deosebite pe teren administrativ și pastoral.

— Patriarhia Ortodoxă din Alexandria și-a înființat o tipografia proprie, care va tipări în limbile greacă, franceză, engleză, germană și arabă, publicațiile Patriarhiei: «Pantainos» (organul oficial lunar), «Ekklesiastikos Pharos» (revistă teologică în 4 numere pe an) și «Analekta» (Anuar teologic bizantin). — Și Arhiepiscopia Ortodoxă de Sinai își va tipări la tipografia patriarhală alexandrină revista ei teologică patriarhală lunară și Anuarul bogatei biblioteci a Mănăstirii Sinai.

— Un grup de monahi din Arhiepiscopia Sinai, condus de Arhimandritul Damianos, a primit din partea Arhiepiscopului Grigorie al II-lea permisiunea să activeze în misiunea estafrikană a Patriarhiei din Alexandria. Acesta este primul caz de participare activă a unei mănăstiri ortodoxe grecești la lucrarea misionară. În 1962 eșuase încercarea de a înființa în Mănăstirea greacă Variaam un centru de pregătire de misionari ortodocși pentru Africa.

— Patriarhia Ortodoxă Sirbă a aprobat spre utilizare liturgică «Imnul pentru toți sfinții sirbi», compus în spiritul tradiției iconografice bizantine de către protopresbiterul Ivosevich. — Alt iconograf ortodox cu renume este monahul atonit Gherasim «marele iconograf al Patriarhiei din Constantinopol».

— Profesorul Pr. N. A. Zabolotski ține la Academia teologică din Leningrad un curs special despre «Teillard de Chardin și tradiția doctrinară bisericească», firește, privind critic, în optică ortodoxă, gândirea filozofului catolic.

— Mănăstirile ortodoxe arabe (20 la număr) din Patriarhia de Antiohia (statele Siria și Liban) au azi 139 de monahi și monahii. Ele susțin o școală teologică superioară, un seminar teologic, două gimnazii, un orfelinat și un spital.

— La Rotterdam (Olanda) s-a înființat Institutul «Schimb ecumenic de cercetări», ținând de «Centrul Dr. W. A. Visser't Hooft» și avind ca scop cultivarea comunicațiilor între institutele din diferite țări și Biserici, care se ocupă cu problemele păcii și dezvoltării, înlesnind împreună-lucrarea lor.

— Marele Imam de Al-Azhar, Dr. Mohammed El-Fahham, într-o conferință ținută în limba franceză la Sorbonne, a adresat un apel lumii creștine ca să colaboreze cu Islamul, pentru stabilirea unei păci mondiale.

— Principiul «Sola-Scriptura» al teologiei protestante, după care Sf. Scriptură este unicul izvor al credinței, continuă să constituie unul dintre grelele impedimente pentru unitatea creștinilor. Pentru discutarea acestui principiu s-au întrunit la Academia catolică din Freiburg 100 de teologi romano-catolici și protestanți, avind ca temă: «Biserica primară și principiul Scripturii».

— Invitat la Cairo (Egipt) de universitatea islamică Al-Azhar, Dr. Emmerich Coreth, S. J., profesor pentru filozofia scolastică la Facultatea teologică romano-catolică a Universității din Innsbruck (Austria), a discutat cu profesorii facultății teologice de la Azhar despre «puncte de contact între filozofia creștină și cea islamică pe baza aristotelismului», precum și alte probleme din domeniul teologiei fundamentale.

— Credincioșii romano-catolici din Worms (R. F. a Germaniei) au adresat un memorandum Papei Paul al VI-lea, cerind anularea anatemei aruncate asupra lui Luther, și indicind ca exemplu anularea anatemei dintre Constantinopol și Roma.

— Consiliul consultativ al Bisericii Anglicane, întrunit la Limuru — Kenia și reprezentând 47 milioane de anglicani din 22 Biserici membre, a votat (24 voturi pentru, 22 contra) pentru admiterea femeilor la preoție. Între cei care au votat contra se află și Primatul Bisericii Anglicane, Arhiepiscopul Michael Ramsey de Canterbury. Majoritatea fiind atât de slabă, hotărîrea va fi lăsată pe seama fiecărei episcopii. Pînă acum o singură femeie a fost hirotonită preot în Hongkong, în timpul celui de al doilea război mondial. Problema hirotoniei femeilor a fost discutată și în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Aici, 72 Biserici membre s-au declarat pentru, iar 143 contra. În primul rînd Bisericile ortodoxe și Biserica veche-catolică s-au declarat cu hotărîre împotriva hirotoniei femeilor.

— La întrunirea Conferinței Episcopilor din S.U.A., ținută la Washington, episcopii romano-catolici au votat pentru introducerea diaconatului feminin, cu moti-

varea că în trecut, în Biserica Romano-Catolică, era îngăduită hirotonia femeilor. Desigur însă că ultimul cuvânt în aceasta îl are Vaticanul.

— «Evangelische Bruderhilfe» (Zürich) este numele unui buletin informativ lunar publicat de «Acțiunea de ajutorare a Bisericii Evanghelice din Elveția» (Heks). El informează asupra acțiunilor de ajutorare, dezvoltare de Biserici în toate continentele.

— Prof. D. Drh. c. Emil Fuchs, seniorul teologilor evanghelici din R. D. Germană, a decedat în vîrstă de 97 ani. Majoritatea lucrărilor sale sînt din domeniul moralei creștine.

— În timpul unei vizite făcute în Canada, Cardinalul Leon Suenens, Primatul Bisericii Romano-Catolice din Belgia, a declarat că în privința hirotoniei femeilor, hirotoniei celor căsătoriiți, ca și în privința căsătoriei preoților, ar trebui să hotărască «Conferința Episcopilor». Astfel de probleme nu pot fi rezolvate în același fel pentru întreaga Biserică, fiindcă Biserica Romano-Catolică are situații diferite în diverse țări. Biserica are nevoie pentru viitor — a mai declarat Cardinalul Suenens — de o «teologie deschisă», fiindcă teologia Vaticanului II este depășită. (*Alt Kath. Z.* 4/971).

— La Stockholm (Suedia) există un «Institut internațional pentru cercetări în legătură cu pacea». — Pacea, firește, e în centrul preocupărilor oamenilor de bine de pretutindeni.

— Asociația «Pro Oriente» (Viena — Austria) a organizat un «Simpozion ecumenic» cu tema: «Hristos și Biserica Sa». Au prezentat referate: Mitropolitul ortodox grec de Militopolis, Stylianos Charkianokis: «Hristos cel înălțat și Biserica» și delegatul permanent al Bisericii Armene la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Dr. Mesrop D. Krikorian: «Biserica și problema hristologică».

— În mănăstirea Sfîntul Pavel din Roma s-au adunat 40 de exegeți ai Noului Testament, discutînd diferitele aspecte ale problemei «îndreptării». În centrul discuțiilor a stat capitolul 6 din Epistola către Romani, privitor la «îndreptarea din credință».

— Biserica Romano-Catolică din Danemarca a intrat ca membră în Consiliul Ecumenic danez, din care fac parte Bisericile: Ortodoxă, Luterană și Reformată.

— Cu ocazia unor săpături făcute la ruinele Capernaumului de pe malul lacului Ghenizaret s-ar fi descoperit casa în care a locuit Apostolul Petru și în care să fi locuit Iisus Hristos în călătoriile Sale prin Galileea. Săpăturile au fost făcute de «Centrul Franciscanilor pentru studii biblice» din Ierusalim.

«Catehismul olandez» (romano-catolic), care a generat atîtea discuții, a fost tradus și în limba poloneză. Pînă acum s-au vîndut peste un milion de exemplare din acest catehism, tradus în diferite limbi.

— «Conferința Episcopilor (romano-catolici)» din Spania a elaborat un catehism special pentru «țiganii (romii) spanioli» de confesiune romano-catolică. Catehismul va cuprinde toată învățătura religioasă romano-catolică ce se află în «credința tradițională a țiganilor (romilor) spanioli» (*K. N. A. Ans.* 72—97/1971).

— Episcopul vechi-catolic din R. F. a Germaniei, Iosef Brinkhues a dispus ca preoții vechi-catolici din Germania să admită la Sf. Împărtășanie pe toți creștinii botezați care participă la un serviciu divin vechi-catolic și cred în prezența lui Hristos în Sfînta Euharistie. Deși Biserica veche-catolică, a accentuat Episcopul Brinkhues, nu are încă «comuniunea deschisă», totuși invitația de mai sus se adresează tuturor creștinilor credincioși. E încă o încercare de a dărîma barierile dintre confesiunile creștine.

— Cardinalul Julius Döpfner (München), președintele «Conferinței Episcopilor Germani» (R. F. a Germaniei) și Episcopul Rudolf Graber (Regensburg), delegatul Conferinței pentru relațiile cu Ortodoxia, i-au trimis Patriarhului ecumenic al Constantinopolului, Atenagora I, o telegramă de felicitare la împlinirea vârstei de 85 ani.

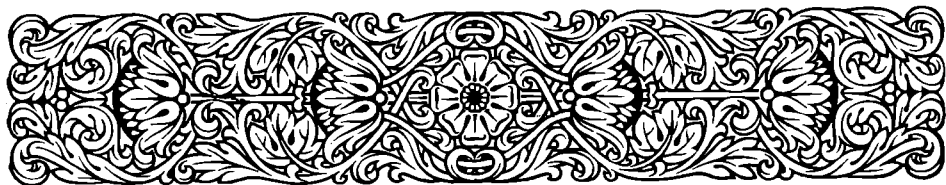
— Cu ocazia lucrărilor de restaurare la capela Sf. Afra din domul de la Speyer (R. F. a Germaniei) s-a aflat un fragment din Biblia lui Ulfila. Este un manuscris în limba est-gotică datînd din jurul anului 500 și cuprinzînd textul cap. 16, 12—18 din Evanghelia după Marcu. Fragmentul face parte din «Codex Argenteus» păstrat la Biblioteca universitară din Uppsala (Suedia), care din cele 330 pagini de la început mai are astăzi doar 187. Valoarea codicelui este apreciată la multe milioane de mărci.

— Alianța Luterană Mondială a înființat un centru medical creștin la poalele Chilimandjarului din Tanzania.

— La inițiativa celor șase colegii teologice din Oxford (Anglia) s-a înființat aici un institut teologic comun pentru pregătirea candidaților la preoție ținînd de Bisericile: anglicană, romano-catolică, congregaționistă și baptistă. Planul de studii și examene este același pentru studenții celor patru confesiuni, fiecare din acestea rezervîndu-și însă dreptul să le completeze pregătirea cu cursuri speciale (Epd. 11.16.1971).

Prof. O. BUCEVSCHI

INTRUNIREA DE LA GENEVA A PREOȚILOR ROMANO-CATOLICI EUROPENI

În vederea pregătirii temelor celei de a III-a Adunări generale a Sinodului episcopilor Bisericii Romano-Catolice, care se va ține în cursul lunii octombrie 1971 și care va trata în special problemele actuale legate de sacerdoțiul romano-catolic, a avut loc la Geneva între 20 și 23 aprilie a.c. întrunirea preoților romano-catolici europeni. Au participat 76 de membri cu drept de vot, în calitate de delegați ai Consiliilor preoțești din următoarele țări: Anglia, Austria, Belgia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Irlanda, Italia, Norvegia, Olanda, R. F. a Germaniei, Spania și Suedia. Alături de delegațiile preoților au participat, în calitate de observatori sau invitați, șapte episcopi: Mgr Musty de Namur (Belgia), Degenhardt de Paderborn (R. F. a Germaniei), Sequia Goicoechea de Malaga (Spania), Sauvage de Anney (Franța), Gran de Oslo (Norvegia), Namie de Fribourg (Elveția) și Wagner de Linz (Austria); doi membri ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor: Dr. Mackie și Dr. Moede; doi membri ai Forului european al Comitetelor naționale ale laicatatului: Plum din Danemarca și Mary Elmslie din Anglia. De asemenea, au fost prezenți vreo 30 de preoți, așa-zisi «solidari», veniți din diferite țări europene, ca observatori, precum și vreo 30 de corespondenți, trimiși speciali ai diferitelor redacții.

Lucrările s-au desfășurat sub conducerea unui birou provizoriu, compus din următorii preoți: Dhanis (Belgia), Dominguez (Spania), Fihey (Franța), Murphy O'Connor (Anglia), Ter Reegen (Olanda), precum și unul de limbă germană.

De la început preotul Dhanis a subliniat că întrunirea de la Geneva nu-i un congres întrunit în scopul de-a analiza datele dogmatice ale conținutului preoției, ci dimpotrivă, ea va încerca să facă o analiză practică a ceea ce gindesc și trăiesc preoții de azi; analiză făcută într-un spirit de sinceritate și deschidere.

Iată care au fost rapoartele principale prezentate la această întrunire: 1. *Contestarea Bisericii și a preoților de către lumea contemporană* (delegația franceză); 2. *Misiunea și slujirea preotului* (delegația spaniolă); 3. *Munca preotului* (delegația belgiană); 4. *Celibatul preotului* (delegația vest-germană); 5. *Exercitarea autorității și a inițiativei în Biserică* (delegația engleză) și 6. *Formația preotului* (delegația neoirlandeză). Toate acestea constituie rapoarte de sinteză redactate în urma rezultatelor anchetelor particulare efectuate în diferite țări față de clerul catolic.

În prima zi de lucru au fost prezentate rapoartele delegațiilor franceze și spaniole. Din cuprinsul lor s-a constatat tema participanților că Sinodul episcopilor din toamnă nu va lua în considerare problemele de natură practică întâmpinate în epoca modernă de preoții romano-catolici. Astfel, în raportul său, delegația spaniolă subliniază că «ar fi tragic ca viitorul sinod să se desfășoare în spiritul dezastruoasei iluzii că problema de bază a preoților este o criză de natură teologică. Dimpotrivă, este vorba de o criză a instituțiilor bisericești, concepute mereu în

lumina unei civilizații rurale depășite azi; este vorba despre o criză a organizației birocratice, care-i contrară spiritului evanghelic; de o criză a relațiilor cu autoritățile bisericești, care sînt mai curînd feudale decît evanghelice... Soluția problemelor actuale nu se va găsi numai în reafirmarea continuă a vechilor formule, nici numai într-un apel adresat neîncetat generozității preoților».

Din raportul delegației franceze, au reținut atenția un anumit număr de puncte privind angajamentul preotului. Referitor la acest angajament, tendințele au fost foarte diversificate. Răspunsurile date de delegația engleză, de exemplu, exclud în numele misiunii sale spirituale orice angajament personal al preotului în domeniul sindical, politic sau profesional; această sarcină revine laicilor și nu preoților. Concepția delegației belgiene de limbă flamandă este cu totul opusă. Alții pun diferite condiții angajamentului preotului în problemele lumii moderne, ca de exemplu, acest angajament să fie bine cugetat și trăit în sinul Bisericii, să fie legat de misiunea preotească, să nu dăuneze activității pastorale etc. În ceea ce privește critica, ea nu trebuie să cruțe nici Biserica, altfel oricine poate să se îndoiască de validitatea efortului colectiv al Bisericii, dacă ea nu se purifică mai întîi din interior.

A doua zi au fost prezentate rapoartele delegațiilor belgiene și germane. În ceea ce privește activitatea preotului nu-i vorba numai de misiunea sa pastorală, specifică preoției (predica, cateheza, cultul etc.), ci se observă din ce în ce mai mult o tendință care susține că preotul trebuie să exercite și o profesie, care să constituie în fond sursa materială. Și aici opiniile au fost foarte împărțite. Unii preconizează profesii care să fie în strînsă legătură cu misiunea preotului de evanghelizare. De asemenea, se insistă mult asupra pluriformității slujirii și se crede că comunitatea creștină va trebui să joace un rol important în nașterea unor noi moduri de exercitare a slujirii.

Al doilea raport, referitor la celibatul preoților, prezentat de delegația vest-germană, a fost considerat ca marea surpriză de la Geneva. Este, de fapt, problema cea mai arzătoare a clerului romano-catolic de azi. El revelează o evoluție foarte importantă a unei majorități covârșitoare a preoților romano-catolici europeni, care afirmînd totodată valoarea celibatului, nu acceptă ca el să mai apară legat în mod obligatoriu de sacerdotiu. În consecință, a fost formulată o cerere generală, cu excepția delegației engleze, care preconizează o evoluție a disciplinei actuale în sensul unei alegeri libere, efectuată de preot, între căsătorie și celibat. Potrivit argumentelor invocate, doar această evoluție ar reda celibatului sacerdotal totala sa valoare.

Iată punctele principale ale raportului respectiv: 1. Delegațiile prezente la această întrunire afirmă că toate țările doresc acceptarea unei largi posibilități de-a hirotoni ca preoți oameni deja căsătoriți. 2. La întrebarea dacă viitorilor candidați la preoție ar trebui să li se acorde libertatea de alegere, înainte de hirotonie, între celibat și căsătorie, răspunsul afirmativ a fost următorul: Danemarca în unanimitate, Olanda 85%, Austria 63%. Franța este divizată, Belgia lasă problema deschisă, iar Anglia nu se interesează de această problemă. 3. La întrebarea dacă preoții în funcțiune ar avea posibilitatea să aleagă din nou între căsătorie și celibat, în cazul unei modificări a legislației actuale, s-a răspuns: Danemarca în unanimitate, Olanda 80%, Austria 54%, Elveția este într-o formă generală de acord cu ele, Belgia, Anglia, Irlanda, Norvegia refuză, iar R. F. a Germaniei nu răspunde. 4. Exercițarea unei slujiri sacerdotale sau a unui serviciu în cadrul Bisericii de către preoții care s-au căsătorit a fost de asemenea examinată. Aici s-au accentuat o serie de condiții, corespunzătoare fiecărei țări. 5. De asemenea, s-a ajuns la acordul (cu excepția Angliei și Norvegiei) ca angajamentul definitiv pentru celibat să nu fie luat decît după un termen oarecare de experiență pastorală exercitată în grup. 6. S-a

cerut, în fine, ca episcopul să posede deplină putere de-a dispensa de celibat, pe baza unui regulament general al Conferințelor episcopale.

Discuțiile referitoare la acest raport s-au continuat și joi. Dintre propunerile făcute, cea spaniolă a părut mai completă, fiind adoptată printr-un vot al adunării ca text de bază al dezbaterilor. Conținutul textului este următorul: 1. Caracterul evanghelic al harismei pe care o comportă celibatul preotesc și valoarea sa pastorală de slujire a lumii, ca semne de totală dăruire lui Dumnezeu și de disponibilitate în slujirea oamenilor, sînt incontestabile. Rezultă, deci, că această harismă trebuie să se poată dezvolta și aprofunda, și credincioșii lui Dumnezeu să-i recunoască întreaga ei valoare. 2. Problema raportului între celibat și sacerdoțiu nu-i de natură dogmatică, ci teologică și pastorală. În comuniune cu papa și cu episcopii, evoluția dorită a legislației actuale ar trebui ca, în viitor, să fie hotărîtă de către Conferințele episcopale în legătură cu ceilalți membri ai poporului lui Dumnezeu și în funcție de realitățile pastorale. 3. Conferința cere sinodului să accepte această linie de cercetare, și hotărîrile să fie adoptate. În consecință, de dorit ar fi ca — în raport cu evoluția viitoare a acestei discipline — organele centrale ale Bisericii să respecte și să promoveze cercetarea și hotărîrile practice ale Bisericilor particulare, și că, la rîndul lor, ele să vegheze la păstrarea comuniunii cu Scaunul Apostolic și cu celelalte Biserici. 4. De dorit este să se acorde o mai mare posibilitate de hirotonire oamenilor căsătoriți, ținîndu-se totuși seama de următoarele criterii: a) nevoile misionare și pastorale ale Bisericii; b) formația adecvată în vederea exercitării unei slujiri. 5. Puterea de a dispensa de celibat trebuie să fie acordată fiecărui episcop, potrivit unei legi emise de Conferințele episcopale naționale. 6. Cerem ca ultimul document roman, referitor la secularizarea preoților, să fie preluat și prelucrat de Sinodul episcopilor, în scopul încredințării Conferințelor episcopale respective, misiunea de a preciza forma și condițiile în care preoții ar putea să exercite un serviciu în cadrul Bisericii.

După cum se constată, problema celibatului sacerdotal a apărut ca un cuvînt cheie în cadrul acestei întruniri. Totuși nu se poate vorbi de o totală convergență în acest domeniu. Dacă adeziunea este totală cu privire la hirotonirea credincioșilor căsătoriți — chiar irlandezii, care apar membrii cei mai conservatori ai adunării, sînt favorabili —, opozițiile sînt evidente cînd este vorba, de exemplu de metodele de secularizare sau de o eventuală reluare a serviciului ministerial de către preoții căsătoriți. Astfel, una dintre hotărîri declară că «sîntem profund indignați că potrivit decretului din ianuarie 1971, confrății noștri, care în urma unei hotărîri cugetate matur, cer dispensă de celibat, să fie reduși la rangul de laici de clasa a doua». Pe de altă parte, delegațiile olandeze și scandinave au cerut ca textul declarației Federației naționale a Consiliului presbiterial al preoților din Statele Unite ale Americii — declarație făcută în urma unei sesiuni din 14—18 martie a.c. la Baltimore și adoptată ca apendice la raportul asupra celibatului preoților de la Geneva — să fie adoptată fără nici o discuție. Acest document american cere să se facă distincție imediată între celibat și sacerdoțiu; să se acorde preoților care sînt în exercițiul funcțiunii posibilitatea de a se căsători, dacă doresc; hirotonirea oamenilor căsătoriți și posibilitatea reluării funcției sacerdotale pentru preoții căsătoriți.

Cu privire la rapoartele susținute de delegațiile engleze și neerlandeze s-a observat o atenție destul de mare acordată noului sistem de formare a preoților, reorganizarea Seminarilor, și necesitatea formării pastorale permanente. De asemenea, s-a cerut ca femeile să poată colabora cu preotul în cadrul ministerului pastoral.

În ultima zi s-a trecut la adoptarea prin vot a propunerilor rezultate din dezbaterile referitoare la «activitatea preotului într-o Biserică slujitoare și săracă» și

«celibatul sacerdotal». Ele sînt foarte semnificative pentru dorința unei schimbări substanțiale în disciplina actuală. Printre propunerile referitoare la activitatea preotului în afara funcției sale sacerdotale, s-a menționat dorința unei pluriformități în exercitarea ministerului, care să se facă prin intermediul unui serviciu laic ales în vederea misiunii sale sau el să fie considerat în viitor mai mult ca o adevărată profesie, pretinzînd o calificare profesională recunoscută ca atare. În ceea ce privesc propunerile referitoare la celibat 11/12 au fost aprobate, cu majoritatea de două treimi. Dintre cele mai importante reținem o rezoluție care reclamă o posibilitate cît mai largă de acces la hirotonire a celor deja căsătoriți (rezultatul voturilor: 54 pentru, 8 juxta modum, 9 contra, 4 albe). Altă rezoluție cere ca angajamentul definitiv pentru un sacerdotiu celib să fie luat numai în momentul hirotoniei și să fie precedat de o perioadă mai lungă de maturizare (56 pentru, 16 juxta modum, 5 contra, 1 alb); în fine, alta dorește ca ultimul document roman, referitor la reîntoarcerea preoților la starea laică, să fie reprelucrat de Sinod în sensul ca să fie incredintată Conferințelor episcopale sarcina de-a preciza condițiile în care acești preoți vor putea continua exercitarea unui serviciu în cadrul Bisericii (56 pentru, 7 juxta modum, 11 contra, 1 alb).

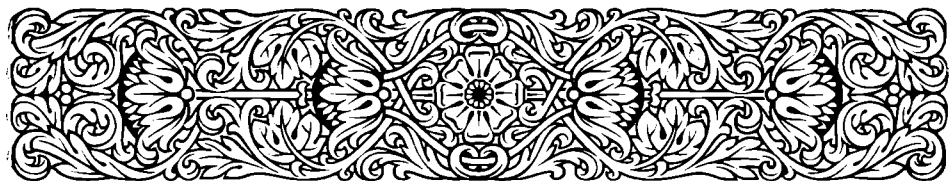
În rapoartele prezentate se constată, de asemenea, o serie de propuneri noi, ca de exemplu: episcopii să nu mai fie numiți fără consultarea prealabilă a preoților și a laicilor; să se numească un organ de arbitraj în conflictele dintre preoți și episcopi; diocesele să aibă o înfățișare mult mai umană. Alături de aceste propuneri noi, sînt și o serie de dorințe foarte originale, ca: pensionarea papei și a episcopilor să se facă la vîrsta de 65 ani; exercitarea funcției pontificale și episcopale să fie limitată la o perioadă de 6 ani etc.

Multe dintre propunerile făcute de diferiți participanți n-au fost adoptate de către adunarea generală. Astfel, printr-un vot secret (52 contra a 22) a fost respins proiectul unei scrisori, care urma să fie adresată papii. Această scrisoare, datorată mai ales delegației olandeze, reproșa papii comparația pe care a făcut-o în joia Paștelor între preoții care abandonează slujba lor sacerdotală și Iuda. Au mai fost respinse: o propunere irlandeză, care cerea ca orice schimbare să fie lăsat în competența Vaticanului; o propunere, care cerea ca puterea de a dispensa de celibat să aparțină de competența fiecărui episcop; precum și textul Consiliilor preoților din Statele Unite.

Atmosfera care a dominat întrunirea preoților romano-catolici europeni de la Geneva poate fi calificată ca o ciocnire mai mult sau mai puțin violentă între două partide: unul conservator, reprezentat mai ales de delegația irlandeză, și altul progresist, animal de delegația olandeză. Unii voiau cu orice preț să definească preotul din punct de vedere dogmatic, să fixeze legi care să-l oblige, să-l constrîngă, să-i impună limite precise în cadrul activității sale, să creeze preoți după un singur model. Alții, printre care mai ales francezii, cred, dimpotrivă, că trebuie să se revină neîncetat la experiență, la fapte, la pluralism.

Întrunirea de la Geneva a fost specific europeană, de aceea au fost prezentate problemele caracteristice acestui continent. Vocile, care s-au auzit din aproape toate colțurile Europei locuite de catolici, au scos și mai mult în evidență problemele multiple cărora Biserica romano-catolică trebuie să le facă față și pe care nu va reuși să le rezolve pozitiv, dacă centralismul ei dominant nu va acorda Conferințelor episcopale naționale o mai mare libertate de acțiune pe plan local.

Ierom. VENIAMIN MICLE

ARTICOLE ȘI STUDII

REGULI BISERICEȘTI PRIVITOARE LA SĂRBĂTORI ȘI POSTURI, ÎN SFINTELE CANOANE

În decursul unui an bisericesc, de o deosebită atenție, din partea credincioșilor, se bucură zilele de sărbătoare și cele de post. În aceste zile credincioșii se îngrijesc, mai mult decât de obicei, de cele sufletești, depun eforturi sporite pentru a-și îmbunătăți viața lor spirituală, se străduiesc să imite în viața lor pe Mîntuitorul Hristos — modelul etern viu și neîntrecut.

Și zilele de sărbătoare și cele de post sînt orînduite de Biserică cu un scop bine precizat.

Menționăm, însă, că în veacul apostolic nu erau toate sărbătorile și posturile existente în prezent. Ele erau mult mai puține ca număr și uneori se deosebeau de la o regiune la alta, fie în ceea ce privește numărul, fie în ceea ce privește data, durata și modul în care se țineau. Deosebirile se datorau acelor care nu înțeleseseră că Mîntuitorul «a creat o nouă religiozitate și moralitate»¹, ci se arătau încă zeloși în respectarea prescripțiilor iudaice cu privire la post și sărbători, și mai ales unor eretici care amenințau cu învățătura lor greșită unitatea cultului și chiar a Bisericii înseși.

Folosind autoritatea dată de însuși Domnul Hristos, Biserica a luat atitudine împotriva neorînduieților și, prin sinoade și prin reprezentanții săi autorizați, a promulgat canoane prin care a stabilit poziția oficială față de problemele controversate, deci și față de sărbători și posturi.

A. *Reguli bisericești privitoare la sărbători, în sfințele canoane.* Instituția sărbătorilor exista din vechime, acestea făcînd parte din religia tuturor popoarelor. Toate popoarele au cunoscut zile consacrate în mod special cultului divinității. Iudeii, pe lângă Sabat, aveau sărbători care aminteau de evenimentele marcante din istoria lor. Lumea greco-romană, în care creștinismul apare, avea și ea sărbătorile sale de odihnă².

Sărbătorile creștine apar avînd ca model pe cele iudaice și greco-romane, dar sînt, mai ales, prelungirea sau înlocuirea unor sărbători iudaice: Duminica a luat

1. Teodor M. Popescu, Pr. Teodor Bodogae și George Gh. Stănescu, *Istoria bisericească universală*, vol. I, București, 1956, p. 27.

2. A. Villien, art. *Fêtes* în «*Dictionnaire de Théologie Catholique*», vol. V, partea II-a, col. 2183.

naștere prin înlocuirea Sabatului, Pastile înlocuiesc Pasca iudaică, iar Rusaliile sînt continuarea Cincizecimii.

Sînt lotuși sărbători ale unei religii independente, comemorînd evenimente creștine și prăznuindu-se nu în mod zgomotos, scandalos și imoral, ci în spiritul religiei instituite de însuși Fiul lui Dumnezeu.

Ca sărbători săptămînale, primii creștini au cinstit Duminica, dar și Sîmbăta, pentru că cei proveniți dintre evrei cu greu se puteau desprinde de obiceiurile și practicile tradiționale. Pe de altă parte, prin serbarea și a Sîmbetei pe lângă Duminică, se urmărea ciștigarea iudeilor pentru Biserica Creștină și se făcea opoziție gnosticilor, care posteau sîmbăta, în semn de doliu consacrat originii materiei pe care o considerau rea. Pe cei ce ar posti sîmbăta canonul 66 apostolic îi amenință cu pedepse aspre³.

În postul mare, Sîmbăta se deosebește, împreună cu Duminica, de celelalte zile ale săptămîinii prin însemnătatea sa. Canonul 51 al sinodului din Laodiceea (343) precizează în acest sens că «nu se cuvine a săvîrși praznicele nașterii mucenicilor în Patruzecime, ci a face sîmbăta și Duminica pomenirile lor»⁴.

Totuși ea nu se bucură în creștinism de o cinstire în sens iudaic. Sabatul iudaic este înlocuit cu Duminica, iar canonul 29 al sinodului din Laodiceea, poruncește să se lucreze sîmbăta, să nu fie serbată de creștini ca Duminica, căci «nu se cuvine creștinilor a iudaîsi și a serba sîmbăta»⁵. Referindu-se la evreii care nu trecuseră la creștinism din convingere, ci din motive personale și prin constrîngere, canonul 8 al sinodului al VII-lea ecumenic hotărăște ca unii ca aceștia să nu fie primiți nici la împărtășire, nici la rugăciune, nici în biserică⁶, pentru că țineau și sîmbăta.

Încetul cu încetul Sabatul a fost înlocuit de creștini cu ziua întîia a săptămîinii iudaice, care devine *κυριακή ἡμέρα*, dies dominica, adică ziua Domnului sau Duminica.

Mîntuitorul însuși a sfințit ziua Duminicii, pentru că în zi de Duminică a înviat din morți și s-a arătat viu. Iar aceasta este pentru creștini cea mai scumpă amintire și prilejul celei mai mari bucurii. Învierea din morți, sărbătoarea cu cea mai mare importanță pentru cei ce credeau în El, nu putea fi comemorată decît în ziua în care a avut loc, adică Duminica. În această zi s-au deschis porțile cerului de unde coboară harul slobozirii din robia păcatelor⁷. «În ziua aceasta luară Apostolii trîmbița de la Domnul, spre a vesti Evanghelia, primind misterul renașterii ce avea să se împărtășească tuturor creștinilor. În ziua aceasta, precum mărturiseste Sf. Evangelist Ioan, după ce Domnul a intrat prin ușile încluiate la Apostolii adunați, a suflat asupra lor, zicînd: «Luați Duh Sfînt». În fine, în ziua aceasta a venit Duhul Sfînt promis Apostolilor de Domnul»⁸.

Acestea sînt motivele care au determinat pe primii creștini să serbeze ziua Duminicii. Ei o serbau nu numai prin abținere de la orice lucru, ci și prin îndeletniciri duhovnicești, între care cea mai importantă era participarea la serviciile divine. Această îndeletnicire a fost poruncită prin dispozițiile categorice ale Bisericii.

3. Dr. Nicodim Mîlaș. *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, traduse în românește de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Kevincici, vol. I. partea I, Arad, 1930, p. 284.

4. *Pidalion* cu cînduire nouă și tilcuiri de Zosima Tîrîlă și Haralambie Popescu, Bucu-rești, 1933, p. 170.

5. *Ibidem*. Vezi și Nicodim Mîlaș, *op. cit.*, vol. II. partea II-a. p. 103—104: Γ. Α. Παλλη και Μ. Πότλη, *Συντάγμα τῶν θεϊῶν καὶ ἐρωῶν κανόνων*, vol. III. Ἀθήνησι, 1853, p. 197.

6. N. Mîlaș, *op. cit.*, vol. I. partea II-a, Arad, 1931, p. 505.

7. Prot. Dr. P. Dehcleanu. *Manual de sectologie*, Arad, 1948, p. 445.

8. Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, p. 109.

Cu timpul, zelul creștinilor a scăzut, iar Biserica a trebuit să ia măsuri împotriva celor ce neglijau participarea la cult. Canonul 11 al Sinodului din Sardica amintește că «în vremea trecută părinții au hotărât că dacă vreun mirean petrecând în cetate în trei Duminici succesive, nu ar merge la serviciul divin, să se înlăture de la împărtășanie»⁹. La fel hotărăște și canonul 80 al Sinodului al VI-lea ecumenic¹⁰, ținând seama în mod special de faptul că mai ales Duminica întiiistătătorii Biseriilor, urmind dispoziției canonului 55 apostolic, învățau întreg clerul și credincioșii, cuvintele dreptei credințe¹¹. Creștinii nedisciplinați, ca să scape de pedeapsa canonică, recurgeau la subterfugii. Ei mergeau la biserică, dar nu rămineau pînă la sfîrșitul serviciului divin, ci plecau, producînd dezordine. Pentru a curma și acest rău, canonul 9 apostolic și canonul 2 al sinodului din Antiohia hotărăsc că «dacă cineva intrind în biserică în timpul Sfintei Liturghii și auzind dumnezeieștile Scripturi, n-ar aștepta pînă la sfîrșit, nici nu s-ar împărtăși, unul ca acesta să se afurisească, pentru că produce neorînduială în biserică»¹².

Duminica era o zi de bucurie, ca și astăzi, și de aceea în această zi creștinii se rugau stînd în picioare și nu țineau post. Dar, «deoarece sînt unii care pleacă genunchii Duminica, precum și în zilele Cincizecimii, pentru respectarea acestora în fiecare parohie, Sfîntul Sinod (I ecumenic), prin canonul 20, a socotit să se aducă rugăciuni lui Dumnezeu stînd»¹³ (în picioare). În canonul 91 al Sfîntului Vasile cel Mare se explică pentru ce trebuie să se facă așa: «Și drepti stînd facem rugăciunile într-una a sîmbetei, dar motivul nu-l știm toți; căci (facem aceasta) nu numai ca unii care înviind împreună cu Hristos și fiind datori a năzui spre cele de sus, în ziua Învierii ne aducem aminte, prin starea de la rugăciune, de harul cel dat nouă, ci și fiindcă se vede că este imaginea veacului așteptat... Deci, este necesar ca Biserica să învețe pe fiii săi ca în această zi stînd să plinească rugăciunile, ca prin neîncetată aducere-aminte de viața cea fără de sfîrșit, să nu ne lenevim în privința merindelor pentru acea mutare de dincolo»¹⁴. Iar Petru al Alexandriei spune în legătură cu această problemă: «Duminica o ținem zi de bucurie pentru cel ce a înviat în ea, în care am primit să nu plecăm nici genunchii»¹⁵.

Biserica a ținut să arate precis că îngenuncherea, care este un act de smerenie și prosternare, este incompatibilă cu veselia Duminicii, și de aceea și prin canonul 90 al Sinodului al VI-lea ecumenic hotărăște «a nu pleca genunchii de la intrarea preoților în altar la vecernia Sîmbetei, după obiceiul ce stăpînește, pînă la vecernia Duminicii viitoare»¹⁶. După Nichifor Mărturisitorul, «Duminica și în toată Cincizecimea se cuvine a pleca genunchii numai pentru sărutarea icoanelor, dar să nu se facă obișnuitele metanii mari»¹⁷.

Duminica nu era admis nici postul, ca manifestare a pocăinței pentru păcat și a întristării, intrucît contravenea bucuriei Învierii, dar gnosticii, deoarece nu credeau în învierea morților și nici în învierea lui Hristos, posteau tocmai în această zi. Așezămintele apostolice (V, 20; VII, 23) au în vedere acest lucru și condamnă

9. Dr. N. Mișă, *op. cit.*, vol. II, partea I, Arad, 1934, p. 137.

10. *Ibidem*, vol. II, partea II-a, Arad, 1936, p. 457.

11. N. Mișă, *op. cit.*, vol. I, partea II-a, p. 371.

12. *Ibidem*, vol. I, partea I, p. 201 și vol. II, partea I, p. 64.

13. *Ibidem*, vol. I, partea II-a, p. 72.

14. *Ibidem*, vol. II, partea II-a, p. 140—141.

15. *Ibidem*, p. 26.

16. *Pidalion*, p. 221—222; Pr. C. Dron, *Canoanele: text și interpretare*, vol. II, București, 1935, p. 27.

17. N. Mișă, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 231.

postul de Duminică, numindu-l în mod expres păcat. Pentru cei ce contravin acestei reguli de a nu posti Duminică, canonul 66 apostolic prevede sancțiuni aspre¹⁸. Acest canon, confirmând în formă de lege învățătura ortodoxă referitoare la interzicerea postului de Duminică, amenință cu caterisirea pe fiecare persoană sfințită care păcătuiește împotriva acestei învățături și, pentru același păcat, pe laic îl pedepsește cu oprirea de la Sf. Împărtășanie.

Bucuria învierii era exprimată și prin îmbrăcarea în veșminte de culoare albă, ca simbol al bucuriei. În această zi de Duminică locașul de închinare era împodobit și luminat, iar clericii se îmbrăcau în veșmintele cele mai frumoase¹⁹.

Dar, deși era zi de bucurie, totuși, în timpul Duminicii, creștinii nu cădeau în desfrînări, cum făceau păgînii și evreii. Evreii, în simbăta lor, se desfășau trecînd peste marginile decenței, iar păgînii își petreceau timpul la spectacolele teatrale cu o morală discutabilă, la întreceri și circuri. Pentru că aceste distracții începuseră să atragă și pe creștini, părinții participanți la Sinodul din Cartagina (anul 418) hotărăsc că «trebuie să se ceară de la împărați ca spectacolele jocurilor teatrale să se oprească Duminică și în celelalte zile luminate ale credinței creștinilor»²⁰. Observăm deci, că ceea ce caracterizează modul serbării Duminicii de către creștinii din primele secole este că, spre deosebire de păgîni și iudei, ei se străduiau să se ferească de păcate și să trăiască bucuria duhovnicească a învierii. Această strădanie nu era un formalism sec, ci o adevărată trăire religioasă, care cunoștea o deosebită intensitate cu ocazia marilor sărbători anuale.

Dintre acestea, în sfințele canoane sînt amintite doar cîteva: Bunavestire, Epifania, Paștile și Cincizecimea.

a) Bunavestire și-a luat numele de la vestea cea bună pe care îngerul Gavriil a adus-o Sfintei Fecioare în cetatea Nazaret din Galileea, zicîndu-i: «Bucură-te ceea ce ești plină de dar, Domnul este cu tine... iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și-i vei pune numele lui Iisus» (Luca I, 28—32).

La început sărbătoarea aceasta nu se sărbătorea de toți creștinii în aceeași zi. Răsăritenii o prăznuiau la 5 ianuarie, în ajunul Bobotezei, iar apusenii (din Spania, Italia, Galia de Nord) o prăznuiau la 18 decembrie. Începînd din secolul al XI-lea toate Bisericile creștine serbează Bunavestire la 25 martie. Alegerea acestei zile se explică prin faptul că Nașterea Domnului fiind fixată la 25 decembrie, de la zămislire pînă la naștere trebuiau să fie exact nouă luni.

O dovadă sigură despre existența acestei sărbători în secolul al III-lea este cuvîntarea Sfîntului Grigore Taumaturgul († 270) ținută în această zi. După Sinodul al III-lea ecumenic din Efes, sărbătoarea aceasta a dobîndit o popularitate mai mare și s-a ținut cu mai mare solemnitate decît înainte, fiind o demonstrație împotriva nestorienilor și a altor eretici, care contestau Sfintei Fecioare numele de Născătoare de Dumnezeu.

Bunavestire este praznicul ce se serbează cu mare solemnitate în orice zi ar cădea. Canonul 52 al Sinodului al VI-lea ecumenic spune clar că în postul Patruzecimii se săvîrșește Sfînta Liturghie a darurilor mai înainte sfințite, afară de zilele de simbătă, Duminică și Bunavestire.

Din cauza bucuriei adusă lumii prin vestea îngerului, sărbătoarea este lipsită de post și se mîncă pește în acea zi, chiar dacă ea va cădea în Joia și Vinerea

18. *Ibidem*, vol. I, partea I, p. 284. Vezi și canonul 18 al sinodului local din Gangra.

19. Dr. Badea Cîrșan, *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici Creștine Ortodoxe de Răsărit*, vol. III, București, 1912, p. 249; Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 114 și Pr. Prof. Enc. Braniște și Pr. D. Bodea, *Manual unic de Liturgică și Tipic*, partea I, 1951—1952, p. 92.

20. Canonul 61 al sinodului din Cartagina, la N. Mișș *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 226.

Sfintelor Patimi, căci canonul 5 al Patriarhului Nichifor Mărturisitorul (sec. IX) spune că: «de s-ar întâmpla Buna Vestire în Joia sau Vinerea cea mare, nu păcătuiam dacă gustăm vin și pește»²¹.

b) Epifania, numită și Teofania, se serba în Orient din secolul al III-lea, la 6 ianuarie, în amintirea Botezului Mintuitorului și a arătării Sfintei Treimi cu acel prilej. *Constituțiile apostolice* îndeamnă să se țină sărbătoarea Arătării²².

La această sărbătoare se referă canonul 1 al lui Teofil al Alexandriei, din care deducem că în ziua Epifaniei se ajuna. Pentru cazul în care ar cădea Dumineca, Sfântul Părinte propune să se procedeze înțelepțește față de amândouă: «pentru ca gustând puține măslina, să ne ferim totodată și de învățăturile care nu cinstesc ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos și să dăm zilei de ajunare ceea ce se cuvine, așteptând slujba dumnezeiască cea de seară»²³.

În secolul al IV-lea sărbătoarea Epifaniei era generală în Orient. În Occident se ținea ca sărbătoare corespunzătoare Nașterea Domnului (Natalis Domini), la 25 decembrie, pentru a o opune sărbătorii păgine a solstiului de iarnă (natalis solis). Simbolizarea lui Hristos sub Soarele dreptății ușura această coincidență prin care Biserica înlocuia pentru credincioșii ei o sărbătoare păgână cu una creștină. Creștinii orientali au introdus sărbătoarea Nașterii Domnului în a doua jumătate a secolului al IV-lea, iar cei din Apus au introdus în schimb Epifania²⁴, astfel că astăzi și în Răsărit și în Apus există două sărbători distincte: Nașterea și Boboteaza.

c) Sărbătoarea Paștilor este cea mai mare dintre sărbătorile creștine, pentru că prin ea comemorăm anual Învierea Domnului. Ea și-a împrumutat numele de la Paștile iudaice.

O coincidență de împrejurări a făcut ca și-n iudaism și-n creștinism Paștile să fie o sărbătoare fundamentală. Paștile iudaice însemnă exodul evreilor, iar Paștile creștine însemnă eliberarea din robia păcatului și cîștigarea libertății de a putea ajunge la Dumnezeu, prin credință și fapte bune. Legătura dintre jertfa Vechiului și a Noului Așezământ este cauza pentru care sărbătoarea Paștelui creștin nu este o sărbătoare cu dată fixă, ci variază potrivit cu felul în care evreii stabileau data Paștelui lor.

Atît de mult era legată data Paștelui creștin de cea a Paștelui iudaic, încît o parte din creștinii primelor trei-patru secole, mai ales din Asia Mică, serbau Paștile odată cu evreii, adică în ziua de 14 nisan, în orice zi din săptămîină ar fi căzut această dată, fapt pentru care ei erau numiți quartodecimani, *τεσσαρακαιδεκαίται* sau tetradiți. Alți iudaizanți mai moderați, de prin părțile Antiohiei, deși serbau Paștile Dumineca, aveau grijă ca acea Duminică să cadă în cadrul săptămîinii azimilor iudaice, chiar cînd aceasta, datorită calculului greșit al evreilor, cădea înaintea echinocțiului de primăvară. Aceștia se numeau protopashiți, adică cei ce serbează Paștile mai înainte de data reglementară. Biserica a condamnat de timpuriu ambele practici, asimilîndu-le cu o erezie și luînd atitudine împotriva lor prin repetate dispoziții oficiale. Astfel, canonul 7 apostolic interzice serbarea Paștelui odată cu evreii, înainte de echinocțiul de primăvară²⁵. Acest canon s-a dat împotriva sectei iudeo-creștine a ebioniților, care afirma că amintirea Învierii lui Hristos tre-

21. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 230.

22. B. Cireșeanu, *op. cit.*, p. 249; Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 115.

23. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 175.

24. Teodor M. Popescu, *op. cit.*, p. 154-155.

25. Pr. Prof. Ene Braniște, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe*, în «Ortodoxia», VII (1955), nr. 2, p. 184.

buje serbată în ziua a 14-a a lunii nisan, cînd evreii serbează pasca lor, pentru că — după cum învață aceasată sectă — creștinilor nu li s-a interzis prin nici o lege serbarea zilei pascale a Bisericii Testamentului Vechi²⁶. Așezămintele apostolice sînt categorice în această privință: «nu mai țineți la obiceiul de a serba Paștile odată cu evreii, pentru că nici o legătură nu este acum între noi și între ei, căci s-au rălăcit chiar în ceea ce privește calcularea zilei»²⁷.

Practica serbării Paștilor la 14 nisan, odată cu evreii și fără privire la ziua săptămîinii, exista mai ales în Asia, iar cea a serbării Paștilor Duminica, în Apus. O încercare de a introduce uniformitate în serbarea Paștilor a făcut în Apus Sinodul local din Arelate (Arles, în Galia), la anul 314, decretînd — în canonul 1 — că Paștile trebuie serbat «uno die et uno tempora, per omnen orbem» (într-o zi și în același timp în toată lumea), dar n-a spus precis care să fie această zi. Încercarea a rămas însă fără efect, deoarece emana de la un sinod cu caracter local sau regional, care nu avea calitatea să formuleze hotărîri obligatorii pentru toată lumea creștină. Aceasta o putea face numai un sinod ecumenic. De aceea, pentru a curma tendințele iudaizante, precum și alte diferite practici în ceea ce privește data și modul serbării Paștelui, și pentru a introduce uniformitate în această privință, Sinodul I ecumenic a luat în discuție și problema serbării Paștelui, pe lingă aceea a ereziei lui Arie. Dar acest sinod n-a dat un canon care să lămurească în chip expres data serbării Paștelui. Hotărîrea luată se cunoaște din documente contemporane și mărturii istorice privitoare la lucrările sinodului: Epistola circulară a împăratului Constantin către episcopi²⁸ și Epistola sinodului către Biserica Alexandriei²⁹.

Epistola sinodului către Biserica din Alexandria dă creștinilor din Egipt, Libia și Pentapole «vestea cea bună» că s-a stabilit unitatea cu privire la serbarea Paștilor: «Toți frații din Orient, care altădată serbau Paștile cu iudeii, vor serba de acum înainte, odată cu romanii, cu noi și cu toți cei care totdeauna au serbat cu noi»³⁰.

Iar Epistola circulară a împăratului către episcopi da acestei necesități de unitate caracterul unei obligații creștine morale imperioase: «Gîndiți-vă că într-o chestiune atît de importantă și cu prilejul unei solemnități atît de renumită, nu trebuie nici o dezbinare. Mîntuitorul nostru n-a lăsat decît o zi de sărbătoare a răscum-părării noastre și n-a avut decît o singură Biserică — Catholică. Gîndiți-vă cît este de nepotrivit ca în aceeași zi unii să țină postul, iar ceilalți să se așeze la ospăt, și ca după zilele Paștilor, unii să fie în bucuria sărbătorii, cînd ceilalți sînt în post aspru. Proveniența divină vrea ca acest fel de a serba să fie orînduit într-un chip uniform»³¹.

Sinodul se referea la principiile recunoscute de întreaga Biserică de atunci, ale Canonului pascal alexandrin, care fuseseră stabilite definitiv încă din secolul

26. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, p. 201—202.

27. *Așezămintele apostolice*, cartea V-a cap. 17. în *Scrierile Părinților Apostolici împreună cu Așezămintele și Canoanele apostolice*. Traduse din original de Pr. Ioan Mihăilescu, Economul Matei Pîslaru și Economul G. N. Nițu, vol. II, 1928, p. 136—137.

28. Teodoret, episcopul Cirului, *Cinci cuvinte asupra Istoriei bisericești de la 325—429*, cuvînt I, capit. 9, trad. de Mitru. Veniamin Costache. București 1894, p. 35—38; Alte mărturii la: Eusebiu, Sf. Atanasie, Socrate, Sozomen, Teodoret.

29. Teodoret, *op. cit.*, cuvîntul I, cap. 8, p. 32—35.

30. *Socrate, Istoria bisericească*, I, 9, P.G., t. LXII, col. 77.

31. Teodor M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștilor*, în «Ortodoxia», LXVI (1964), nr. 3, p. 312—313; Ch. J. Héfele—H. Leclercq, *Histoire des Conciles*, Paris, 1907, p. 460—462.

trecut. Aceste principii, a căror formulare e pusă de obicei pe seama părinților de la Niceea, dar pe care de fapt aceștia numai le-au consfințit, se rezumă la următoarea regulă: «Paștile să se serbeze totdeauna, în toată creștinătatea, în prima Duminică ce urmează îndată după luna plină de după echinocțiul de primăvară».

Pe cit se pare părinții sinodului de la Niceea au mai convenit ca pentru a se înlătura pe viitor eventualele diferențe între creștini, rezultate din erori de calculare a echinocțiului, data Paștilor din fiecare an să fie calculată și adusă din vreme la cunoștința tuturor Bisericilor, de către episcopul din Alexandria, unde știința astronomiei fusese pînă atunci cel mai mare progres. De altfel, la Alexandria exista încă din secolul al II-lea obiceiul ca episcopul acestei cetăți să anunțe în fiecare an, la Epifanie, data Paștilor din anul respectiv, prin enciclici speciale, numite enciclici sărbătorești pascale. În Bisericile din Africa data Paștilor se comunica în sinodul general ținut, la Cartagina, în fiecare an, în luna august. Prin canonul 18 al sinodului din Cartagina s-a hotărît ca toate eparhiile din Africa să trimită ca reprezentanți cîte doi episcopi la sinodul general anual al Bisericii din Africa, iar canonul 51 mai adaugă că prin acești reprezentanți se va comunica tuturor ziua în care să se serbeze praznicul Învierii lui Hristos în anul respectiv ³².

Totuși hotărîrea Sinodului I ecumenic nu a înduplecat toate Bisericile din Asia Mică să serbeze Paștile odată cu cei din Roma și din restul Bisericii, astfel că și după anul 325 mai sînt episcopi care continuă să serbeze Paștile în același timp cu iudeii. Acest fapt determină pe părinții de la Sinodul din Antiohia (341) să hotărască în canonul 1: «Toți cei ce îndrăznesc să desființeze hotărîrea sfîntului și marelui sinod intrunit în Niceea..., în privința sfîntei sărbători a mîntuitoarelor Paști, să fie excomunicați și lepădați de Biserică» ³³.

Modul serbării praznicului Paștilor corespunde sublimității evenimentului comemorat. De aceea Paștile era și este cea mai solemnă sărbătoare creștină. Serviciul divin se slujea cu mare ceremonie, iar creștinii se salutau zicînd: «Hristos a înviat» și «Adevărat a înviat».

Serbarea Paștilor se prelungea timp de o săptămînă, cu servicii divine solemne, citindu-se Evanghelia în mai multe limbi și săvîrșindu-se botezul catehumenilor. Ușile altarului rămîneau deschise în semn că Învierea Domnului a deschis ușile cerului ³⁴. Canonul 66 al Sinodului al VI-lea ecumenic hotărăște «De la sfînta zi a Învierii lui Hristos Dumnezeuul nostru pînă la Duminica nouă, toată săptămîna se cuvine ca credincioșii să o petreacă negreșit în sfintele biserici, cu psalmi și laude și cu cîntări duhovnicești, veselindu-se și serbind intru Hristos și luînd aminte la citirea dumnezeieștilor Scripturi și desfătîndu-se cu Sfintele Taine. Căci așa vom fi în veci împreună cu Hristos și împreună înălțați. Deci în arătatele zile nicicum să nu se facă alergări de cai sau alt spectacol poporal» ³⁵. Acest canon arată că în secolul al VII-lea Paștile se bucura de o deosebită cinste, sărbătorindu-se o săptămînă întreagă, dar dezvăluie și faptul că erau unii care înțelegeau să serbeze bucuria Învierii mergînd la spectacolele publice și în special la spectacolele de la hipodrom, mai frecvente în acea vreme. Pe aceștia părinții Sinodului al VI-lea ecumenic îi îndeamnă să petreacă săptămîna Paștilor în Biserică și să-și manifeste bucuria în mod cuviincios, îndemn valabil și pentru generațiile următoare de creștini deci și pentru noi și pentru cei din viitor.

32. *Ibidem*, p. 171, 212; a se vedea și canoanele 18, 31, 51, 73 și 106 ale aceluiași sinod.

33. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 54.

34. Pr. Prof. Enc. Braniște și Pr. conf. D. Bodea, *op. cit.*, p. 107; V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 10-112.

35. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 441.

d) După Paști, cea mai mare și cea mai veche sărbătoare creștină este Cincizecimea *πεντηκοστή*, dies pentecostes). A fost instituită de Sfânta Biserică în amintirea evenimentului istoric al pogoririi Duhului Sfânt.

Sărbătoarea datează din veacul apostolic, căci este amintită de Sfântul Luca în Faptele Apostolilor, XX, 16 și de Sfântul Pavel în epistola I-a către Corinteni XVI, 8. Sfântul Irineu, în cartea sa despre pască, spune că în ziua Cincizecimii nu se îngenuchează. Serbarea Cincizecimii o prescriu și *Constituțiile apostolice*: «A zecea zi după înălțarea la cer a Domnului sau a cincizecea zi după duminica Învierii să vă fie vouă sărbătoarea cea mare a Cincizecimii, căci în această zi ne-a trimis Domnul Iisus, la ora a treia, darul Sfântului Duh»³⁶. Tertulian spune că zilele de la Paști pină la Cincizecime trebuie să fie tuturor credincioșilor zile de bucurie, în care nu e permis a ajuna și a face rugăciune îngenuchind³⁷. Iar Sinodul I ecumenic, constatînd că sînt unii care pleacă genunchii Duminica și în zilele Cincizecimii, act nepolrilit cu zilele de bucurie, hotărăște, prin canonul 20, ca toți să facă rugăciunile stînd în picioare³⁸. Același lucru spune și Nichifor Mărturisitorul în canonul 10³⁹.

Și astăzi Cincizecimea sau Rusaliile este considerată ca o sărbătoare foarte mare prăznuindu-se cu un fast deosebit.

În afară de aceste sărbători, încă de la început, Biserica a orînduit și sărbători în cinstea sfinților. În Sfintele canoane nu se amintește nici o sărbătoare de acest fel, dar canonul 46 al sinodului din Cartagina (419) spune: «Să fie iertat a se citi încă și patimile martirilor, cînd se săvîrșesc zilele lor (de pomenire) de peste an⁴⁰, ceea ce înseamnă că făcea pomenirea anuală a sfinților martiri, lîngă care apoi au fost trecuți și alți sfinți pe care Biserica ni-i prezintă ca modele de trăire cu adevărat creștinească.

B. — *Reguli bisericesti privitoare la posturi, în sfintele canoane.* Postul sau abținerea de la anumite alimente, pe un timp determinat, este o practică ce se întîlnește în diferite forme, în aproape toate religiile.

Mîntuitorul a postit El însuși și a învățat pe ucenicii Săi să postească și cu aceasta postul a fost consacrat și în creștinism. În Noul Testament se istorisește că au ținut post: Iisus Hristos (Matei IV, 1—2), prorocita Ana (Luca II, 36—37) și Sfîntul Ioan Botezătorul (Marcu I, 6; Matei III, 4). Postul ținut de aceștia era postul Vechiului Testament, socotit ca mijloc curățitor de păcate și ca armă contra ispitelor.

Hristos însă a poruncit ucenicilor săi să practice postul ca cel mai bun mijloc de luptă împotriva diavolului, care nu poate fi biruit decît prin rugăciune și post (Matei IX, 15; XVII, 19—21). El ne-a învățat și pe noi cum să postim, zicîndu-ne: «Cînd postiți, nu fiți posomorîți, ca fățarnicii; că ei își slujesc fețele, ca să se arate oamenilor că postesc; tu însă, cînd postești, unge capul tău și fața ta o spală, ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău care este întru ascuns și El îți va răsplăti ție» (Matei VI, 16—18).

În primele zile ale creștinismului nu găsim prescripții cu privire la data și forma practicării postului. Primii creștini au postit după obiceiul iudaic, dar este demn de remarcat că Biserica Creștină n-a adoptat nici-una din formele postului

36. *Așezămintele apostolice*, cartea V-a, cap. 20, p. 140.

37. Tertulian, *De corona militis*, C. 3. apud Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 145.

38. N. Mihas, *op. cit.*, vol. I, partea II-a, p. 72.

39. *Ibidem*, vol. II, partea I, p. 231.

40. *Ibidem* vol. II, partea I, p. 202; *Pravila bisericască* numită cea mică, tipărită mai întîi la 1640. În minăstirea Govora, publicată acum în transcripție cu litere latine de Academia Română, București, 1884, ecl. 146 (136*).

evreiesc. Primele prescripții cu privire la post se găsesc în *Didahia celor doisprezece Apostoli*. *Canoanele apostolice*, *Didascalia* și *Constituțiile apostolice* prescriu postul înainte de împărtășanie, înainte de botez, înainte de Paști și în anumite zile din săptămână.

Înainte de sfârșitul secolului I se postea în zilele de miercuri și vineri, după mărturia Învățăturii celor doisprezece Apostoli (VIII, 1), care le deosebește de zilele de post ale iudeilor (lunea și joia). Miercurea se ajuna pentru că în această zi au făcut sfat iudeii pentru vinderea lui Hristos, iar vinerea pentru însăși patima și moartea Lui.

Postului de care vorbim i se da mare importanță. Pentru nerespectarea lui canonul 69 apostolic prevede caterisirea pentru clerici, iar pentru laici afurisirea⁴¹.

În aceste zile de post săptăminal creștinii veneau la biserică pentru rugăciune, prelungind serviciul dumnezeiesc pînă spre ora trei după-amiază, oră pînă la care se ajuna și după care se minca de post, în nici un caz carne, brînză și pește⁴².

În aceste zile nu se făceau și nu se fac nunți.

Se mai vorbește și de postul de luni, dar el nu este amintit în nici-un canon. În *Tezaurul liturgic*, Badea Cireșeanu spune că se postește ziua de luni în fiecare săptămână, dar această practică nu este generală nici cel puțin în Biserica Românească⁴³. În *Pidalion* scrie: «Postul lunii este cuviincios» și cu drept cuvînt, pravila prevede: «călugării să postească lunile în tot anul, ca și miercurile și vinerile cum au luat obiceiul de la Sfinții Părinți», iar în alt loc citim că lunea tocmiră post Sfinții Părinți călugărilor pentru pocăință⁴⁴.

În Biserica de Apus s-a practicat și postul sîmbetei, care a fost oficializat prin canonul 26 al Sinodului din Elvira (303). Această practică a rezultat din obiceiul îndătinat în acea parte a Bisericii de a se prelungi postul de vineri pînă sîmbătă la ora liturghiei sau chiar pînă sîmbătă seara. Pe de altă parte, Duminica, fiind zi de bucurie, era așteptată cu o deosebită pregătire, din care nu lipsea postul. De aci, postul sîmbetei⁴⁵. Părinții participanți la sinodul din 692, aflînd că cei din cetatea Romei postesc în sîmbetele sfîntului post al Patruzecimii, împotriva așezămintelor tradiției bisericești, hotărâsc, prin canonul 55, că și în Biserica Romei trebuie să fie în vigoare canonul 66 apostolic, care interzice postul în ziua Duminicii și a sîmbetei⁴⁶. Postul sîmbetei este combătut și de Pravila cea mică⁴⁷.

a) Dintre posturile de o durată mai lungă cel mai des pomenit în sfințele canoane este postul Paștelui. Acest post se mai numește și Patruzecime sau Păresimi, de la latinescul *quadragesima*, fiind instituit în amintirea postului de 40 de zile ținut de Mîntuitorul înainte de începerea activității mesianice.

Vechimea lui poate fi căutată chiar în veacul apostolic, iar importanța care i s-a dat chiar în primele secole a fost subliniată de canoanele 49, 50, 51 ale Sinodului local din Laodiceea, de canonul 69 apostolic și de unii Sfinți Părinți.

Sinodul I ecumenic, în canonul 5, vorbește despre Patruzecime ca de o instituție de mult existentă⁴⁸.

41. Pr. C. Dron, *Canoanele Apostolice*, vol. I, p. 221.

42. *Pravila mică*, col. 34 (30 *).

43. B. Cireșeanu, *op. cit.*, vol. III, p. 403.

44. *Pravila mică*, col. 134 (124 *).

45. Pr. C. Dron, *op. cit.*, vol. I, p. 211.

46. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, partea II-a, p. 430; *Pidalion*, p. 171.

47. *Pravila mică*, col. 80.

48. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, partea II, p. 26.

În legătură cu durata acestui post, Tertulian, Irineu și Eusebiu spun că unii posteau numai o zi, alții două sau trei zile și alții mai multe, pînă la 40. În secolul al IV-lea, Biserica a stabilit ca postul Paștelui să aibă durata de 40 de zile, apoi de șase și, în fine, de șapte săptămîni, păstrînd totuși numele de Patruzecime⁴⁹.

Obligativitatea acestui post este prevăzută de canonul 69 apostolic⁵⁰.

Modul postirii lui a fost diferit în cursul timpului, pînă ce s-a stabilit o regulă generală. *Constituțiile apostolice* spun: «Postiți în zilele săptămîinii celei mari (a Patimilor) gustînd numai pîine, sare, legume și apă: iar de vin și carne să vă feriți cu totul»⁵¹. Canonul 50 al Sinodului din Laodiceea poruncește să nu se dezlege Joia Patimilor, ci să se ajuneze toată Patruzecimea cu mîncăruri uscate⁵². Dar se pare că în unele locuri și mai ales în Africa, postul era întrerupt în Joia Mare, prilej cu care se mîncea — precum zice *Pidalionul* — «oarecare desfătate mîncări», urmînd apoi slujba dumnezeieștii Liturghii și împărțășirea cu Sfintele Taine. Obiceiul acesta, întărit și de canonul 48 (41) al Sinodului din Cartagina, se întemeia pe faptul că Mîntuitorul a mîncat întii Cina cea de obște și după aceea a instituit Taina Sfintei Euharistii. El era în legătură și cu obiceiul de a serba Paștile chiar în ziua de 14 nisan odată cu evreii, comemorînd amintirea morții Mîntuitorului, prilej cu care se întrerupea postul. După aceea creștinii posteau din nou pînă a treia zi, cînd se serba Învierea.

Această practică strica unitatea și uniformitatea cultului creștin. De aceea Părinții Sinodului al VI-lea ecumenic hotărîsc, prin canonul 29, ca postul mare să nu se întrerupă. Sinodul era cu atît mai îndreptățit să decidă așa, cu cît canonul 50 al Sinodului din Laodiceea hotărîse la fel⁵³. Însămnează că chiar în Orient tendința generală era ca postul cel mare să nu fie întrerupt. Același lucru rezultă și din canonul 1 al lui Dionisie al Alexandriei († 265), care zice că pînă la Înviere «trebuie să smerim sufletele cu ajunări»⁵⁴.

Așadar, în tot timpul postului mare, fără a face vreo întrerupere și fără a consuma lapte și ouă, (canonul 56 al sinodului al VI-lea ecumenic), se recomandă mîncare uscată.

Cînd se vorbește de dezlegare de post în sîmbetele și Duminicile din Patruzecime, nu se înțelege dezlegare de carne, brînză, ouă, căci nimeni nu are voie să mînce din acestea în timpul postului. Numai cei cu slăbiciuni corporale și bolnavi sînt dispensați de post. Timotei al Alexandriei, prin canoanele 8 și 10, îngăduie femeii lăuze să bea vin și să mînce hrană destulă în postul cel mare, iar celui bolnav greu îi permite să mînce untdelemn.

Deci postul se impune tuturor, atît clericilor, cît și laicilor și cei ce nu-l respectă sînt pedepsiți⁵⁵. Canonul 19 al Sinodului din Gangra (340) hotărîște: «Dacă vreunul dintre cei ce practică asceza, fără nevoie trupească, ar disprețui și ar dezlega posturile cele transmise în deobște și care se păzesc de Biserică, avînd acela și mintea întreagă, să fie anatema»⁵⁶.

⁴⁹ Pr. Prof. I. I. Brauște și Pr. Conf. D. Bodea, *op. cit.*, p. 138—139; V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 185—188.

⁵⁰ N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 290.

⁵¹ *Așezămintele Apostolice*, cartea V-a, cap. 18, 19, p. 137—139.

⁵² Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 114.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Pr. C. Dron, *op. cit.*, vol. II, p. 275.

⁵⁵ *Pidalion*, p. 179—183.

⁵⁶ N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 50.

Biserica a hotărât ca în zilele postului să nu se celebreze Liturghia solemnă, decât simbăta, Duminica și la Bunavestire, iar în celelalte zile numai Liturghia darurilor mai înainte sfințite. Regula expresă în acest sens s-a dat prin canonul 49 al Sinodului din Laodiceea și prin canonul 52 al Sinodului al VI-lea ecumenic. Acest lucru s-a făcut «ca nu cumva întristarea să se amestece cu sărbătoarea, umilirea cu înălțarea și ca nu cumva regula postului de a nu minca înainte de a se însera să nu fie anulată de norma religioasă conform căreia se poate minca numai după Liturghie»⁵⁷.

Tot pentru a nu contraveni caracterului sobru al Patruzecimii, Biserica a oprit, prin canoanele 51 și 52 ale Sinodului din Laodiceea, serbarea zilei martirilor, făcând pomenirea lor în simbete și Duminici; la fel a interzis nunțile și onomasticile, ca prilej de petrecere și veselie; tot așa și botezul dar acesta se poate săvârși dacă viața pruncului este în primejdie⁵⁸.

Încetarea postului și începutul serbării Paștilor se face, potrivit *Constituțiilor apostolice* (V, 10), la cântatul cocoșului spre Duminica Învierii.

Intrucit nici chiar evangheliștii nu precizează exact timpul Învierii, Sfântul Dionisie al Alexandriei, în canonul 1, spune: «pe cei ce se grăbesc și deja pe la miezul nopții se lasă (de ajunare), ca pe leneși și neînfrinați îi dojenim, ca pe unii care cu puțin mai înainte (de țintă) întrerup calea...; iar pe cei ce se mai frânează și rabdă mai mult... pînă la a patra strajă..., îi primim ca pe niște vitezi și iubitori de osteneală. Dar să nu prea osîndim nici pe aceia care au încetat între timp sau fiindcă au fost îndemnați, sau fiindcă nu au putul, deoarece nici cele șase zile de ajunare nu le rabdă toți în același fel»⁵⁹.

Deci postul cel mare în forma în care îl avem noi astăzi, s-a stabilit abia în secolul al VII-lea, cu toate că rînduiala de a fi ținut datează din primele secole.

În afară de postul Paștilor, Biserica a orînduit din vreme și alte posturi de mai multe zile: postul Sfinților Apostoli sau postul de vară, postul Adormirii Maicii Domnului sau postul de toamnă și postul Nașterii Domnului sau postul de iarnă.

b) Postul Sfinților Apostoli, numit în popor postul Simpetrului, a fost instituit de Biserică în cinstea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, serbați la 29 iunie, în cinstea tuturor Apostolilor, serbați la 30 iunie, precum și în amintirea obiceiului acestora de a posti înainte de a săvârși fapte mai însemnate (Fapte XIII, 2 și XIV, 23).

Este un post care datează din primele secole. Iată cum vorbesc *Constituțiile apostolice* despre el: «Așadar, după serbarea Cincizecimii, serbați o săptămână și după aceasta ajunați cealaltă, căci e cu dreptate să ne bucurăm de darul lui Dumnezeu și după ușurarea corpului să ajunăm iarăși»⁶⁰.

Iar Sfântul Atanasie cel Mare, în Apologia «De fuga sua», scrie: «În săptămîna după Cincizecime, poporul postește ieșind la cimitire și rugîndu-se»⁶¹. De aci vedem că pînă în secolul al IV-lea postul acesta se ținea numai în săptămîna după Duminica tuturor sfinților. Mai tirziu s-a hotărît să se prelungească pînă în ziua Sfinților Apostoli. Teodor Balsamon, patriarhul Antiohiei din secolul al XII-lea, zice: «După șapte zile și mai mult pînă la sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel sînt îndatorăți a ajuna toți credincioșii, laicii și monahii»⁶².

57. *Ibidem*, vol. I, partea II-a, p. 420—421.

58. *Ibidem*, vol. II, partea II-a, p. 115.

59. *Ibidem*, vol. II, partea II-a, p. 5.

60. *Așezămintele Apostolice*, cartea V-a, cap. 20, p. 142.

61. Citat la B. Cireșanu, *op. cit.*, p. 401; V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 193.

62. *Παλλη και Πότλη op. cit.*, vol. IV, Atena 1854, p. 488.

Durata postului este în funcție de data Paștelui : începe luni după Duminica tuturilor sfinților și ține pînă în ziua de 29 iunie ; deci poate fi lung de cîteva săptămîni sau poate fi numai de o zi, uneori desființindu-se, caz în care intervine chiarul locului pentru a orîndui toluși două-trei zile de post.

Postul Sfinților Apostoli nu este așa de riguros ca al Patruzecimii : Nichifor Mărturisitorul, în canonul 20, spune că în acest post «se cuvine călugărilor care șed în minăstire să mănince o dată (pe zi) spre seară, miercurea și vinerea ; iar cei ce lucrează să guste după ceasul al șaselea și seara să mănince⁶³.

c) Postul Adormirii Maicii Domnului a fost instituit în apropierea sărbătorii al cărei nume îl poartă, pentru aducerea aminte de virtuțile ei alese și de obiceiul ei de a petrece toată viața în post și rugăciune.

Se pare că există de la începutul creștinismului, dar nu se ținea pretutindeni în același timp și în același fel. Unii ziceau să nu se postească nici o zi, căci Adormirea Sfintei Fecioare a fost o zi de trecere a ei de la amărăciunea lumească la bucuria cerească ; alții ziceau că trebuie să se postească. Creștinii din Antiohia posteau numai o zi, cei din părțile Constantinopolului, patru zile, iar cei din Ierusalim, opt zile. Iată pentru ce Sinodul ținut la Constantinopol, în anul 1166, a hotărît ca în toată Biserica Ortodoxă postul acesta să se înceapă în ziua de 1 august și să se termine în dimineața zilei de 15 august⁶⁴.

Lipsa de uniformitate în ceea ce privește acest post se referea nu numai la lungimea lui ci și la perioada în care era ținut. Nicolae al Constantinopolului spune că : «Mai înainte postul (lunii august) a fost în acest timp, dar apoi s-a strămutat, ca să nu cadă laolaltă cu posturile altor neamuri, care se țin în acest timp. De altfel mulți oameni țin și acum postul acesta. La sinodul sus menționat unii au afirmat că acest post nu trebuie să se țină din cauză că a fost strămutat pe alt timp, dar alții, dimpotrivă, susțineau că trebuie să fie respectat, fiindcă Nicolae al Constantinopolului afirmă că în limpurile anterioare postul de care este vorba s-a ținut de către toți și numai mai tîrziu s-a strămutat.

Sinodul din anul 1966 a hotărît însă că acest post trebuie ținut fără nici o excepție și drept argument s-a adus cunoscutul τóμος τῆς ἐνώσεως din anul 921, în care se spune că cei ce se căsătoresc a treia oară se pot apropia de Sfintele Taine de trei ori pe an, adică la Paști, la Adormirea Maicii Domnului și la Nașterea Domnului⁶⁵.

Postul Născătoarei de Dumnezeu e mai ușor decît al Patruzecimii și mai riguros decît cel al Sfinților Apostoli.

d) Postul Nașterii Domnului a fost instituit de Biserică în vederea pregătirii credincioșilor pentru venirea Mîntuitorului. Din canonul 20 al lui Nichifor Mărturisitorul vedem că s-a mai numit și postul Sfîntului Filip⁶⁶ (νηστεία τοῦ ἁγίου Φιλίππου).

Este un post vechi dar nu se cunoaște cu precizie timpul așezării lui. Cert este că în secolul al IV-lea acest post exista și în Răsărit și în Apus.

Întrucît nu avea pretutindeni aceeași extindere, unii postînd șapte zile, iar alții șase săptămîni, sinodul din Constantinopol (1166) a hotărît ca toți creștinii să țină postul Nașterii Domnului timp de 40 de zile, începînd cu 15 noiembrie. De aceea el mai este numit și Patruzecime.

63. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 236. A se vedea și *Tipicon*. Iași 1816, c. 35, p. 44.

64. B. Cîrcșeanu, *op. cit.*, vol. III, p. 402.

65. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. II, partea II-a, p. 251—252.

66. *Ibidem*, p. 236.

Postul Nașterii Domnului nu este un post aspru. Ultima zi a postului, numită ajun, este zi de post mai aspru decît celelalte. Unii creștini țin post negru în această zi, nemîncînd nimic.

În Biserica Apuseană, acest post al Nașterii, numit jejunium Adventus Domini, sau simplu Adventus, ține trei săptămîni, avînd zile mai aspre miercurea, vinerea și sîmbăta ⁶⁷.

Din cele arătate pînă acum, reiese că sărbătorile și posturile creștine sînt specifice Bisericii și de aceea nu trebuie să fie confundate cu cele din alte religii.

În vremea sinoadelor ecumenice a fost cazul să se impună obligativitatea lor, nerespectarea sancționîndu-se cu pedepse aspre, mergîndu-se pînă la excluderea din comunitatea creștină. Și aceasta pentru că creștinii ajunseseră la indiferențism față de prescripțiile proprii religii și erau în primejdie de a cădea în practici imorale, în flagrantă contradicție cu morala creștină. Tocmai de aceea Biserica a trebuit să intervină, oprind practicile necreștine și indicînd spre urmare și cinstire pe cele autentic creștine.

Remarcăm însă că dispozițiile canonice cu privire la sărbători și posturi sînt foarte variabile. Adesea nu s-a ținut aceeași practică referitoare la sărbători și în special la posturi în toată creștinătatea.

Nici Mîntuitorul și nici Sfinții Apostoli n-au spus cît timp trebuie să postim și cît de aspru trebuie să fie postul. Dar de cele mai multe ori Biserica Ortodoxă a adoptat practica cu durata cea mai mare.

Să nu uităm însă că modul de postire în special a fost primit de către comunitățile creștine din partea mînăstirilor. Metoda mînăstirească și ascetică a avut o mare influență asupra celor care au formulat poruncile bisericești cu privire la postul ortodox. Astăzi însă această metodă este urmată de mai puțini, și nu din lipsă de respect ci ca urmare a unor condiții și motive obiective.

Se știe bine că doar puțini credincioși țin posturile prevăzute de Biserica Ortodoxă ⁶⁸.

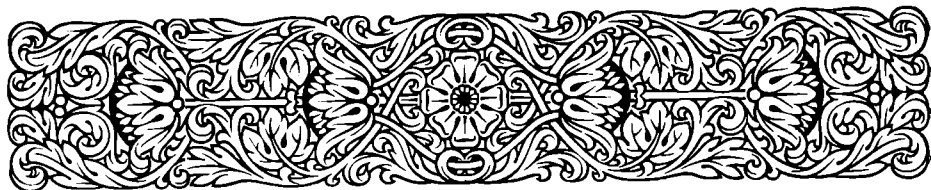
Problema trebuie studiată și în raport cu nevoile și circumstanțele actuale ale creștinilor și hotărît ca atare, întrucît Biserica cu canoanele și dispozițiile ei nu intenționează decît să ajute pe credincioși să afle calea mîntuirii în Hristos.

Pr. TRAIAN VALDMAN

---

67. Pr. Prof. Ene Braniște și Pr. Conf. D. Eodea, *op. cit.*, p. 138; V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 196—198

68. Arhiepiscopul Athenagoras al Tiatirelor, *Tendințe noi în ritualul ortodox* în «Mitropolia Banatului», XIX (1969), nr. 10—12, p. 685—686.

CONFESIUNEA PICTORULUI VAN GOGH

Manifestările spiritului uman sînt multiple. Ele se dezvoltă, se combină, se perfecționează în funcție de gradul de civilizație al omenirii. Unul din torențele acestea ale cultivării sufletului omului, încă de la începuturile istoriei, a fost arta. Această artă, în special desenul și pictura, preocupă pe omul preistoric, fie particular, fie comunitar. Desigur, nu interesează combinația culorilor sau scopul picturii, ci semnificația acestora și mai ales dăinuirea lor pînă în zilele noastre. Chiar dacă unele figuri (zgîrie-turi sau semne) sînt interpretate «alegoric», sigur este, că ele reprezintă viața în complexitatea psihologică a manifestărilor ei. Această viață, fie că este spirituală (figuri magice), fie că este obișnuită (vînătoare, pescuit etc.), reprezintă temeiul continuității. Pe această continuitate s-au ținut civilizațiile, popoarele, națiunile, încît pe această bază au început cercetările pentru a coborî cît mai mult pe treptele originii tuturor și ale realităților dăinuirii.

O treaptă importantă în epoca modernă a constituit-o Renașterea. Această formă de manifestare a spiritului uman a accentuat conflictul dintre vechi și nou, dar a și sudat mai bine importanța trecutului nemuritor, valabil și pentru contemporani. Renașterea a intrat în «război psihologic» cu vechile forme de «biblică» ale spiritului feudal, în care domina Biserica Romano-Catolică. Din acest conflict s-a născut Reforma.

Reforma semnifică, pentru epoca sa de apariție, manifestarea spiritului de libertate și liberă cugetare a credinciosului față de anumite «dogme» impuse, fără o bază revelațională și fără o înțelegere umană. Este de la sine-înțeles, că impunerea absurdului în epoca luminilor constituia o zguduire a vechilor forme desuete, dar aureolate «în supușenie» și dictate «ca izvor de mîntuire» de către «filozofia tomistă și neotomistă»; filozofie provocatoare de sminteală pentru alte comunități creștine, de dezgust pentru enciclopediști și liber-cugetători. Așa se explică apariția protestantismului și apoi a altor confesiuni creștine.

Dar din aceste Biserici fac parte credincioși care au aparținut prin naștere sau teritorial unor confesiuni cărora, apoi, le-au opus rezistență, corectivă; au încercat o schimbare, dar fără succes și atunci le-au părăsit.

Așa a fost cazul și cu pictorul VAN GOGH.

Printre exegeții și comentatorii vieții și artei lui Van Gogh se înscrie, în ultimul timp, și H. Perruchot¹. El își pusese în gînd să elaboreze o *Istorie a artei franceze de la Delacroix la Picasso*, în circa douăzeci de volume, intitulînd-o *ARTĂ ȘI DESTIN*. Acest titlu cuprinde viața «căre e marea eroină a seriei mele *Artă și destin*,

1. Henri Perruchot. *Viața Lui Van Gogh*, Ediția a doua, în românește de Sabina Drăgoi-Osman. Editura Meridian. București. 1969.

viața în nesfârșita diversitate a manifestărilor ei»². Autorul însă a murit la 17 februarie 1967, în vîrstă de 50 de ani și astfel planul său a rămas nerealizat.

Dintre toți eroii artei, cum numește pe pictori, printre cele mai impresionante existențe, se înscrie *Vincent Van Gogh*, care pe de o parte credincios fiind Evangheliei, redă numai viața în acțiune, pentru care — zice autorul — a venit Hristos, iar pe de altă parte, traiul lui Van Gogh în austeritate «monahală»³.

Dacă Gauguin, în capodopera sa a răscolit toată ființa umană, prin cele trei întrebări: *De unde venim? Cine sintem? Încotro ne ducem?* — de fapt denumirea pinzei — (care rezumă întrebările omului în fața chemării lui); dacă Michelangelo a eternizat crezul său în *Moise*, *David* și *Capela Sixtină*⁴, Van Gogh a fost victima unor «stihii» pe care le-a trădat prin însăși viața sa, sfidînd «destinul» și angajîndu-se în ltr-o luptă, care de fapt i-a pecetluit nemurirea în artă și gloria asupra suferinței.

Astfel cele trei întrebări se află în centrul fiecărei vieți, dar «destinul» a fost mai vitreg cu artistul Van Gogh, care a urmărit să opună acestuia Evanghelia și să-l nege prin opera sa. Acestui fapt se datorește și marea durere a lui Van Gogh, a cărui viață s-a săvîrșit prin epuizare fizică și morală, ajungînd la sinucidere.

H. Perruchot ne incredințează că opera sa este absolut autentică; mai mult, «în afara cărților citite și confruntate de mine — scrie autorul — eu cunosc nemijlocit chiar locurile pe unde a trăit Van Gogh, fie că-i vorba de Anglia sau de Provența, de Olanda sau de Belgia, de Montmartre, de Saint-Rémy sau de Anvers. Fără această cunoaștere nici un fel de înțelegere completă și vie a omului, care a fost Van Gogh, nu ar fi, după părerea mea, cu putință...»⁵.

Viața lui Van Gogh este deosebită, deoarece ființa sa era plămădită în dragoste pentru om. Tatăl său, pastorul reformat Theodor Van Gogh, oscila în cele religioase, dar își făcea datoria cu scrupulozitate, avînd o inimă bună și ochi blajini, fiind bun și amabil, gata totdeauna să fie de folos cuiva. Datorită acestor lucruri era apreciat de credincioși și de alte confesiuni protestante și catolică⁶.

Spita neamului Van Gogh se cunoaște încă din 1660 din Anglia. Înaintașii săi aveau înclinație spre ascetism, avusese chiar un strămoș episcop de Utrecht⁷. Theodor Van Gogh s-a căsătorit cu Ana-Cornelia, o ființă aleasă, care l-a înțeles în pastorație; «găseau chiar mijlocul să ajute pe nevoiași. Foarte uniți, mergeau adesea să viziteze pe bolnavi, ori săracii din sat...»⁸.

În aceste împrejurări de dragoste în familie și conștiință profesională se naște *Vincent Van Gogh*, la 30 martie 1853.

Din anii copilăriei, Vincent se arăta a fi bun, și cu un temperament vioi. Preocupările școlarești erau neglijate, în schimb era înzestrat cu darul desenului. Dorea să știe tot, depășind curiozitatea vârstei. Noaptea le făcea albe, admirînd întunericul haotic; cerul era pasiunea lui... întrebările nu mai conțineau, mergea la pescuit, își ajuta frații, cînta, iubea animalele, stătea ascuns în pădure pentru a asculta «muzica naturii și simfonia yietii... Părinții îl înscriu la «prezbiteriul reformat», unde bătrînii se adunau la sfat și la tilcuirea cărților vechi. Aici ia contact cu: un cămin fără strălucire; purtări demne și studiate, austeritate, cărțuții severe care vorbesc despre «predestinarea ființelor și zădărnicierea strădaniei lor pentru a se izbăvi» — concepție reformată-calvină.

2. *Ibidem*, p. 20.

3. *Ibidem*, p. 21.

4. Irwing Stone, *Agonie și extaz*, trad. din limba engleză de Geo Dumitrescu și Liana Dobrescu. Editura pentru literatura universală. București. 1966. #28 p.. *Recenzie*, în «Glasul Bisericii» XXV (1966), nr. 9—10, p. 941—944.

5. Henri Perruchot, *op. cit.*, p. 23.

6. *Ibidem*, p. 27.

7. *Ibidem*, p. 29.

8. *Ibidem*, p. 30.

El ajunge astfel la prima întrebare : *De unde venim ?*

Tatăl observă că «există în acest fiu autoritar, o dorință, o voință, o sete de absolut, care-l descumpănește...» și hotărăște ca fiul să-i urmeze în pastorație, considerând că este singura soluție a zbuciumului său...⁹. Se remarcă printr-o cinste desăvârșită și amabilitate coplesitoare.

Părăsește Olanda și pleacă la Londra, unde ia contact cu mișcarea liberală a protestanților și cu cercurile preoților anglicani. Aceștia îl introduc în circuitul culturii universale. Nu mai pierde timpul cu adorația cerului, ci a găsit un univers mai adânc : *sulețul omului* zugrăvit mai ales în operele lui Dickens. Vincent se confundă cu *Oliver Twist*, sau cu *David Copperfield*, «care trăiesc de-a pururi în inimile englezilor». Toată lumea lui Dickens — zicea Vincent — este pătrunsă de bunăvoință, milă și blindețe evanghelică, adică cu acele vieți care se scurg fără strălucire, fără drame, fără lirism, modeste, mediocre, dar în fond, atât de fericite, atât de senine, pline de farmec, presărate cu satisfacții atât de mari că oricine le-ar dori...»¹⁰.

E. Renan îl impresionează : «Pentru a realiza ceva pe lume, trebuie lepădarea de sine... Celui care devine misionar, îi trebuie convingere... Omul trăiește pentru lucruri și idei mari în folosul societății, pentru a se ridica la măreție și a depăși obișnuitul...».

Vincent își simte chemarea, o chemare spre jertfire pentru alții, o dizolvare a vieții banale în universul strălucitor al fericirii altora. Se gândește la căsătorie pentru a putea duce jugul mai ușor, dar în zadar, el este înclinat a fi cununat cu o lume în suferință pe care va căuta să o onoreze prin arta sa¹¹.

Rugăciunea minții ia locul gândului zburdalnic, sentimentele curate sînt puse în slujba dragostei de adevăr, iar voința sa, împletită cu o milă serafică, îl fac repede cunoscut în cercurile oamenilor cinstiți și a celor credincioși. Se simte totuși din ce în ce mai singur, mai izolat ; o credință neclară cuprinde sufletul său învăpăiat. «Singur pe o mare nesfîrșită !» *Surghiunul* mă obsedează...

Pleacă la Paris... Aici monumentele de artă și viața spirituală a bătrînei urbe îl impresionează, dar nu este satisfăcut.

Se reîntoarce la Londra, aci un tînăr de vîrsta lui, Harry Cladwell, îi determină gânduri pentru a doua întrebare : *Cine sîntem ?* «Am găsit calea fericirii ; Dumnezeu să-mi călăuzească pașii...», scrie Vincent fratelui său Theo. Ascultă predicile în bisericile anglicane, intră în toate lăcașurile de cult, netîmînd cont dacă sînt creștine, sau nu, cîntă imne religioase. Citește continuu Biblia. Viața i se pare din nou senină, binerînduită, liniștitoare¹².

În același timp muncește pentru existență și creionează neîncetat peisaje, chipuri sau ce-i vine în gînd pentru artă, considerată parte din sufletul său. Revine în Olanda, să-și vadă părinții și frații, apoi merge la Paris, unde continuă vînzarea de tablouri ; abia acum începe să înțeleagă arta, dar nu găsește mulțumirea. Prietenii îl cheamă la Londra, apoi la Canterbury, unde catedrala anglicană îl impresionează.

La Paris citise *Nuvelele* lui Maupassant, apoi începuse *Discursurile lunebre* ale lui Bossuet, pe care le continuă aici. I se oferă un post de învățător de către reverendul Stokes, cunoscînd astfel mizeria în care-și duceau viața părinții copiilor. «Aici e infernul unde se chinuie ființe umane în cocioabe lipsite de aer, de apă, îmbîcșite

9. *Ibidem.* p. 37.

10. *Ibidem.* p. 41.

11. *Ibidem.* p. 42—43, 217, 221.

12. *Ibidem.* p. 49.

de dureri, în care lumina nu pătrunde și în care zac oameni zdrențăroși, înghesuți «cite șapte-opt într-o cameră... Doamne, Dumnezeu! Ce-au putut face (bogătașii) din om?» — zicea Vincent, răscolit în ființa lui. «Suferința acestor ființe corespunzătoare propriei lui suferințe, o simte ca și cum ar fi așa. Ceea ce trăiește e mai mult decât milă; este cel mai propriu și mai puternic sens al cuvântului, o dragoste de om neamăintîlnită»¹³.

Dacă pînă acum a auzit predica Evangheliei, alit de la tatăl său, cit și de la prieteni, își dă seama că rostul ei pentru credincioși este alinarea suferințelor. De această «criză a sa» profită un pastor metodist Jones, care-l «angajează» ca ajutor de predicator. Bucuria lui Vincent este de neînlocuit. Citește, studiază, recită și imită pe marii vorbitori ai lumii antice, iar pildele și maximele evanghelice devin frazele lui zilnice. Citește convertirea Apostolului Pavel, iar faptele urmașilor lui Hristos sînt bucuria lui vremelnică. «Vincent e în culmea fericirii». Credința lui nu poate fi stingerită de diversitatea confesiunilor în care se trădează mîndria unor conducători religioși... Învață imnele religioase de la cîteva confesiuni protestante. Datorită dorinței de a ajuta pe săraci, «fără să fie văzut de cîneva, a pus în cutia milnelor, în afară de bani și hiană, chiar ceasul de aur și mănușile sale...»¹⁴, dorind să devină un adevărat părinte.

Vincent își dă seama că pentru a atinge o culme nu trebuie să te temi de situații cu totul neobișnuite, ci trebuie să te dăruiești fără șovăire «cauzei pe care ai îmbrățișat-o». Așa a ajuns să simpatizeze cu quakerii, cu ale căror influențe se întoarce din Anglia în Olanda.

Lupta confesională făcea ravagii, pastorul calvin Theodor — tatăl său — îl denigrează, mai ales că arăta «palid, slăbit, cu ochii înfrigurati, întunecat și irascibil, un Vincent ale cărui gesturi și cuvinte nu-i convin...». Vincent, în discuțiile cu tatăl său, afirmă că dragostea și faptele bune, iar nu predestinația, aduc liniștea sufletească și mîntuirea¹⁵.

Cu aceste gînduri, el pleacă la Dordrecht, în sudul Olandei, pentru a predica Evanghelia. Aici se evidențiază. «Iubirea sa pentru oameni e absolută, așa cum e iubirea sa pentru Dumnezeu... Lumina avută îl considera nebun... cea săracă îl socotea urmașul Sfintului Ioan, Apostolul iubirii, iar una din surorile sale îl acuză că... este de neînțeles cu atîta cucernicie».

Patronul său îl socotește «o curiozitate a credinței», o milă amestecată cu sîmă, și-i încredințează librăria sa pentru a vinde «cărți rare». Tînărul se cufundă în lecturi nesfîrșite, se străduiește să pătrundă mai bine sensul unor versete din Biblie, traducindu-le în toate limbile pe care le-a învățat, mai mult ia parte la discuțiile teologice care erau la modă în Olanda confesioanlă, mai ales după «noile dogme papale» (Imaculata concepțiune (1854) și Infaibilitatea papală (1870) după primul Conciliu de la Vatican), care au dus la crearea Bisericii vechilor-catolici din Germania și Olanda.

Înclinînd spre cunoașterea vieții religioase orientale, sau a primilor creștini, își concretiza credința prin fapte bune, rugăciune, post, meditație și ajutor oricărui năpăstuit... Învățătorul orașului Gornitz îl sfătuiește să unneze studiile teologice. Tocmai la aceasta se gîndise și Vincent, scriind fratelui său Theo: «Am văzut deja

13. *Ibidem*, p. 58.

14. *Ibidem*, p. 59.

15. *Ibidem*, p. 60.

multe la Paris, Londra, la Ramsgate, Isleworth. Mă simt legat de religie. Vreau să aduc mîngîiere celor umiliți. Cred că preocuparea de pictură sau de artă e frumoasă, dar sînt convins că cea a tatălui meu e mai sfîntă...». Chiar tatăl său îi dă binecuvîntarea pentru aceste gînduri.

La Amsterdam, vechea cetate a culturii, a luptelor confesionale, a umanistului Erasm, Vincent începe studiile teologice. Învată cu conștiințiozitate greaca și ebraica cu rabinul Mendès de Costa. «Vincent e plămădit numai din sensibilitate, freamăt, iubire nepotolită, nevoie de dăruire; întreaga lui făptură e cutremurată dureros în fața mizeriei lumii de atunci și a propriei sale mizerii». Începe predica sa printre colegi, arătînd că luptele confesionale sînt lucrarea diavolului și că trebuie să se renunțe la polemică; pașii noștri să fie îndreptați la formarea creștinilor, formare de suflete, nu a unor partide religioase pline de venin unele împotriva celorlalte... Colegii săi vedeau în preoție un mijloc modest de existență sau de lux și comoditate...

El uimea pe profesori și prieteni cînd, în afara programului, rămînea ore întregi în extaz, în fața picturilor lui Rembrandt: *Fuga în Egipt*, ori *Coborîrea în mormînt*, aplecîndu-se în fața lui Hristos, care a îndurat pentru noi moartea și încă moarte pe cruce! (Filip. II, 18)¹⁶, iar cultele caudă discordie, neînțelegîndu-L. Numai artiștii adevărați înțeleg durerile lumii, așa cum marii mistici înfrîngeau patimile limpezindu-și mîntea. Aceștia — zicea Vincent — reușesc să îmbrățișeze infinitul... Arta și credința nu sînt decît mijloace diferite pentru a ajunge, dincolo de aparențele înșelătoare, la inima mereu vie a acestei lumi»¹⁷.

Vincent schițează preocupările oamenilor în planșele sale; dar înțelege că pentru misiunea de propovăduitor al Evangheliei, pe lîngă studiu serios, este necesară mai ales dragostea și topirea în aceasta.

În orele tîrzii, de meditație și rugăciune, Vincent se întreba: Iisus cere ucenicilor Săi, pe lîngă cunoaștere, iubire! Cere tocmai floarea pe care a vrut s-o aprindă în inima credincioșilor. Iubire, văpaie și mîntuirea adusă de iubire... *Pregătirea pe care o cer Bisericile* (protestante-reformate) *de la pastorii lor este deșartă, rece și întunecată*¹⁸ (subl. n.); iată concluzia la care a ajuns un tînăr despre starea de atunci a protestantismului aposean.

Vincent, trecînd peste deosebirile dintre culte, nesocotește, totodată și măruntele diferențe care separă activitățile omenești și le ascund identitatea fundamentală în ceea ce privește esențialul. Esențialul, constată Vincent, se găsește peste tot, în *Sfînta Scriptură* (descoperirea lui Dumnezeu), ca și în *Istoria Revoluției*, a lui J. Michelet, ca și la Rembrandt; în *Odiseea* lui Homer, ca și la Dickens. A trăi creștinește, înseamnă atunci cînd duci o viață dreaptă, fără să te lași doborît de greutate și dezamăgiri; să cultivi în tine dragostea, «să iubești cît poți mai mult, căci în iubire stă adevărata putere» (I Cor. XIII, 2—6). Nu trebuie să cedezi naturii ci să te arăți stăpînul ei.

Nemulțumit de o pastorație liniștită, în forme, dictată, fără viață, obișnuită și tradițională, pleacă la Elten, neconvenindu-i rătăcirea și «cuvîntele aspre» ale lui Calvin¹⁹; lui îi trebuie dăruire de sine, activitate cu adevărat paulină. Nu vrea să mai audă de cițiva «bogătași» care susțin biserica, iar credincioșii nu cunosc ce este dulceața credinței și a puterii ei. Primește să meargă la o școală de evanghelizare, unde învață oratoria. «Ar vrea să plece cît mai repede într-o regiune carboniferă și

16. Trimiterile biblice nu sînt trecute în operele citate în acest studiu ci acestea au fost identificate de către noi.

17. Henri Perruchot, *op. cit.*, p. 66.

18. *Ibidem*, p. 69.

19. *Ibidem* p. 70

să răspundească cuvîntul lui Hristos printre mineri, pe care nimeni dintre «domnii pastori» nu-i bagă în seamă; se înflăcărează citind într-un mic manual de geografie descrierea regiunii carbonifere *Borinage*, în Belgia.

Vincent este invitat de Comitetul de evanghelizare să accepte o parohie la Bruxelles, el refuză plecînd la *Borinage*. Aici, pe lingă predică «vizitează bolnavii, învață pe copii catehismul, îi determină să citească și să scrie, caută să le descopere înclinațiile. Copiii sînt slabi, bolnavi, fără haine, ca și părinții lor, care-și duc viața în galerii, iar odihna în niște căsuțe provocatoare de boli și focare de infecții. Sotiiile, femeile pline de praf, letele tinere și copiii, toți muncesc pentru o bucată de plîne într-o mizerie cruntă... Vincent îi ajută plîngînd. Doamne, Doamne, ce au putut să facă din om, cei ce stăpînesc minele. Inima sa este zdrobită de nenorocirea lor, cit și de mila de animalele de tracțiune, care au orbît de praf în fundul galeriilor... Noaptea pregătea diferite lecții pentru copii și desena hărți pentru unele comenzi. Dorește ca să vadă cel puțin o parte dintre oameni fericiți, dar nu izbutește încă. Predica sa devine un punct de atracție nu numai pentru reformați, ci chiar pentru «tradiționaliștii catolici», care văd un fenomen neobișnuit în ființa aceasta roșcovană cu ochii de foc». El impresionează într-atît pe cei mici, încît aceștia sînt pe jumătate vrăjiți, mai ales că-i schițează și le dăruiește desenele, cunoscînd că sînt săraci și lipsiți de jucării. Bolnavii îl văd tămăduitor...

Ecoul misiunii sale pătrunde pînă la Comitetul de evanghelizare de la Păturages, și Vincent este încredințat controlului pastorului Bonte la Warquingnies, cînd i se trimit și «veșmintele oficiale». Pentru acestea, tînărul pastor se mulțumește cu încredințarea că «va predică cuvîntul adevărului» și practic împarte veșmintele și banii săracilor. Apoi îmbracă haine obișnuite și intră în mină alături de cei pe care îi iubește și le dorește tot binele.

Nu-i este jenă să predice chiar în taverne și cabarete, unde descompunerea morală ajunsese culmea. Trăiește în sărăcie, toți banii îi cheltuiește pe medicamente pentru cei bolnavi. Credincioșii îl consideră «apostol», unii pastori îl privesc ca «rătăcit de la cuvîntul Domnului»; catolicii îl denigrează ca pe un «călugăr oriental»; intelectualii, cu numele, îl socotesc nebun. Dar el înțelege misiunea evanghelică, iar diaconia o pune numai în slujba înlăturării durerii și suferinței. Regiunea minieră este transformată într-o comunitate creștină, asemenea primelor veacuri. Preoția o vede numai ca «slujire pentru credincioși», concepție care i-a impresionat pe cei ce l-au cunoscut.

Acum începe însă drama vieții sale. Pastorul Bonte, un om plin de el, departe de cerințele Evangheliei, acuză pe Vincent de «scandal al apostolatului...»²⁰. Îl sfăluiește să renunțe la pastorație și «să schimbe purtarea». Tînărul răspunde: «...Nu există decît un singur păcat: acela de a face rău».

Pe neașteptate, o epidemie de tifos pustiește regiunea. Tineri și bătrîni, femei, bărbați, toți sînt atinși, numai cîțiva scapă. Vincent e în picioare; consideră că datoria lui apostolică este jertfirea. Se aruncă, fără precauție, asupra acestui prilej nesperat pentru a-și potoli setea de dăruire, fără a ține cont de pericolul molipsirii Comitetul de evanghelizare, la sesizarea pastorului Bonte, ia măsuri împotriva tînărului cu «supărător exces de zel», și considerat «lipsit de judecată și echilibru». Este avertizat de un inspector că «...un misionar ca și un pastor, trebuie să-și țină rangul, să mențină distanțele, să-și păstreze demnitatea» (aluzie la faptul că Vincent munea

20. *Ibidem*, p. 79

cot la cot cu minerii, era îmbrăcat la fel ca ei, și încălțat în saboti). Vincent nici nu vrea să audă. Atunci este solicitat tatăl său, ca să ia măsuri împotriva fiului. La această încercare, Vincent se întreabă și totodată răspunde: Cum poți să fi nebul sau altfel, pentru faptul că aspiți la o credință curată? Dacă Evanghelia înseamnă adevăr, atunci nu poate exista nici o îngrădire și trebuie deci s-o urmezi întocmai; nu există cale de mijloc. A fi creștin nu înseamnă a te mărgini la câteva gesturi mărunte, lipsite de semnificație. Trebuie să te dăruiești cu toată ființa, cu trup și suflet, să slujești și să te jertfești cu suflet și trup».

Acest «apostol al adinului», sfișiat și îndurerat, dorea să ajungă prin beznă spre lumină, schițând și tablouri triste, dar adevărate.

Lucrurile se complică. Acuzele de tot felul se urzesc în jurul persoanei lui Vincent. «Pastorul Vincent, cunoscând mizeria muncitorilor (mineri și crunta exploatare, merge la patroni, «în numele dreptății evanghelice», pentru a cere îmbunătățirea vieții acestora. El face apel la constantele umanității și conviețuirii sociale: *dreptatea, fraternitatea și egalitatea*, pentru revendicări, dar fără rezultat. La aceste intervenții, cei care se considerau «credincioși și stăpîni», îi răspund cu risete și insulte; acuzându-l tot de «nebulie». Era într-adevăr «nebul pentru Hristos».

Pleacă mîhnit în inima lui și cu ochii plini de lacrimi zugrăvește «cîmpia vălurită, cenușie, mohorită și tristă, cu cocioabe de cărămizi murdare și grămezi de zgură. Această imagine este propria soartă a oamenilor ce se zbat în oboseală și scribă...». Cum ar putea Vincent să nu se simtă alături de acești bărbați și de aceste femei? Nenorocirea lor e pe măsura propriei sale umilinte... Și el, ca și ei, se întinsec în suferință; la fel de năpăstuiți, la fel de părăsiți. Nimeni să nimic nu răspunde gemutului lor. Sint singuri, pierduți în lumea neîndurătoare...²¹.

Vincent nu era un credincios pasiv, și nici un gânditor creștin, ci era omul care considera că mintuirea se capătă prin jertfă pentru alții. El nu avea timp liber nici odată. Rugăciunea însemna pentru zeilosul pastor dăruire permanentă pentru semenii; iar suferința era considerată acțiunea răului în mediul uman, care nu poate fi înfrîntă prin pasivitate, ci prin dragoste nemărginită (Ioan III, 14).

Unde era nenorocirea — frica suferinței — acolo era și Vincent. Exploziile din mină produceau durere în inima sa; unde se aflau răniți sau accidente de muncă era de față și el. «Tot ciștigul său este cheltuit pentru medicamente, își sfișie propria cămașă pentru a face din ea bandaje; piinea sa o dă în schimb pentru ulei și ceară pentru cei suferinzi. Medicii îi interzic să se mai ocupe de cei grav-bolnavi; Vincent nu știa altceva mai mult, decît să iubească pe semenii...»

De acum lumea celor umili îl considera sfînt, și respectul de care se bucura nu convenea multora, «care vedeau în acest propovăduitor un pericol revoluționar și un pastor rătăcit...»

Ura împotriva acestui făcător de bine crește neconținut. Comitetul de evanghelizare trimite pe pastorul Rochedieu pentru «a readuce» pe Vincent la calea «unei mai juste aprecieri a lucrurilor». Este amenințat, dar el își continuă acțiunea cu adevărat creștină, nu așa cum o înțelegeau cei care aveau în miini «destinele creștine». El ia apărarea muncitorilor, iar patronii comunică superiorilor lui Vincent, că «și-a părăsit predica pentru lucruri împotriva lui Dumnezeu...». Iarăși se alătură revoltei împotriva exploatării fiind în fruntea minerilor; în același timp justifică, prin Evanghelia, atitudinea sa și propovăduiește blîndețea și puterea iubirii în fața greviștilor care strigă și amenință... Pastorul Vincent este acela care oprește incendierea minei...

21. *Ibidem*, p. 85

«Fără acte de distrugere a bunului comun, spunea el... Rămâneți oameni dașni, căci brutalitatea ucide tot ce e bun în om...».

«Domnii» din Bruxelles (Comitetul de evanghelizare) i-au retras oficial misiunea lui Vincent, pretextând lipsa lui de elocință... și neînțelegerea religiei Reformei. Vincent nu are bani, nu are bagaje, numai schițe, desene, și creionări (care îi vor aduce mai târziu faima); hainele le-a împărțit celor nevoiași, plecând pe jos pînă la Bruxelles. El mărturisește pastorului Bonte — care nu era străin de situația lui: «Nimeni nu m-a înțeles. Sint luat drept nebun, pentru că vreau să fiu un adevărat creștin. Sint izgonit ca un ciine, spunîndu-se că sint un prilej de scandal, pentru că încerc să ușurez mizeria nenorociților. Nu știu ce voi face, suspină el... Poate aveți dreptate că sint un om nefolositor, un trîntor pe această lume...».

Așa se încheie activitatea directă a Sfîntului Francisc al *minerilor*, cum sugestiv l-a numit H. Perruchot²².

Van Gogh pictase o «Grădină parohială» peste care a suprapus altă imagine, pentru a uita amărăciunile celor ce nu i-au înțeles zelul.

Drama tînărului pastor nu se oprește însă aci, ci calvarul continuă, deoarece «Vincent este rănit de moarte în credința sa...»²³. El credea în absolut, în totala dăruire care nu se poate cîntări cu măruntele ambiții omenești. Condamnă «organizațiile oficiale ale credinței» timpului, care duc credincioșii la rătăcire. «Cu predicatorii aștia — scria Vincent — se întîmplă ca și cu artiștii. Există o veche școală academică, în general detestabilă și tiranică, în sfîrșit, o ticăloșie, o adevărată oroare... Dumnezeu lor? Un «Dumnezeu împaiat» (subl. n.)²⁴. Dumnezeu bisericii, care tot mai mult se deosebesc din zi în zi, nu era același în care credea Vincent²⁵.

Vincent își varsă focul în artă, nu are ce mîncă, alege cartofi și coji de pline de prin gunoaie; numai iubirea lui era neclintită. «Arta e omul adăugat naturii»; natura, realitatea, adevărul... A trăi nu înseamnă numai a exista, ci să te ridici la Dumnezeu pătuns de cea mai mistuitoare dragoste. El se străduiește prin artă să abată pe om de la rău: nu-l interesează «simbolurile» reformate, care sugrumă adevărata credință și înlătură dragostea²⁶ și nici acuzele «că are idei năstrușnice despre religie și scrupule de conștiință puerile»²⁷.

Nici în lumea artei nu găsește alinare și răspuns chemării sale, și constată că «pictorii, ca și pastorii, se sfîșie între ei» lucru odios înaintea oamenilor și a lui Dumnezeu²⁸.

Cînd ai îmbrățișat arta, ca și preoția — care se fac prin superioară elecțiune, constatată prin «lepădarea de sine»²⁹, neatîrnarea de lucrurile trecătoare, după exemplul lui Iov³⁰, prin post sufletesc și reținere de la mîncăruri și îmbrăcare³¹ și alte nevointe care îți descătușează sufletul — viața ți se pare altfel, deoarece viața și

22. *Op. cit.*, p. 64-89.

23. *Ibidem*, p. 91.

24. *Ibidem*, p. 94.

25. *Ibidem*, p. 96.

26. *Ibidem*, p. 97.

27. *Ibidem*, p. 103, 183.

28. *Ibidem*, p. 129.

29. *Ibidem*, p. 184.

30. *Ibidem*, p. 188.

31. *Ibidem*, p. 163, 259.

arta merg mână în mână³², și din acestea, în contact cu sincera slujire, se aprinde vocația sau chemarea.

Dacă între artă și viață există disensiune, atunci riști a fi dușman al naturii și trădător al omului. «Trebuie să simți o afecțiune plină de duioșie, o dragoste adevărată pentru oameni, pentru toți oamenii: fără simț artistic, fără magnetism uman, deci fără chemare internă, nu poți fi desăvârșit³³. Pentru a înțelege pe cineva, trebuie să te confunzi cu viața lui (exceptând murdăria); ori cazul lui Van Gogh este exemplul «unui om atras într-un imens șuvoi al vieții și chemării, numai așa se poate înțelege acest erou al cunoașterii»³⁴.

Curios, dar adevărat, acest «sihastru al ascezei și penelului» privea spre sensurile *Revelației divine* și ale *Proniei dumnezeiești*. Aceste «două arme ale credinței creștine» te ajută să te lupți cu oarbele forțe ale destinului, așa cum reiese din tabloul *Copacul biciuit de vânt*³⁵. «Raiul e frumos — scria Vincent fratelui său — dar Ghet-simani este sublim...»³⁶, pentru că în această grădină, Mintuitorul a invocat pronia și drama lumii (Ioan XVII, 17 ș.u.).

Dar, ca să înțelegi toate acestea trebuie să studiezi lumea cu toate furtunile care o bintuie zi și noapte, generație după generație, nu din cauza lui Dumnezeu, ci a omului, care se supune răului: «nu trebuie să-l judeci pe bunul Dumnezeu după creația Sa, căci lumea aceasta este un studiu nereușit»³⁷. Acest studiu dă rezultate și înalță sufletul și inima la Tatăl cel din ceruri, datorită liniștei sufletești pentru a crede în viitor, și mai ales, în nemurire»³⁸. Nemurirea nu este o abstracție, ci un fapt real, de fină spiritualitate, de care se învrednicesc credincioșii și artiștii adevărați... «Aceștia lucrează fără să simtă că lucrează... nu mai percep existența trupului lor, ajung la o stare de concentrare (subl. n.), în care fizicul e pur și simplu înlăturat...»³⁹. Unii nu înțeleg această culme pe care o ating trăitorii «singurătății», adică cei ce reușesc să se izoleze de patimi și lucruri păgubitoare. Numai pe această culme, subliniază H. Perruchot, poate străluci cu adevărat iubirea pentru oameni⁴⁰.

«Inspirația» lui Van Gogh, era «un leșin natural», o eliberare de sine și o contopire cu izvorul acesteia⁴¹, o împletire între real și ideal, o permanentă trăire în esența lucrurilor, o adorare a adevărului⁴². Această adorare pleacă de la convingerea «că toate au o rațiune de a fi»⁴³, chiar dacă unii nu sesizează realitatea acesteia⁴⁴. Nesesizarea se datorește lășității în fața vieții mărunte, viață înăbușită de instincte necontrolate și de patimi nesăbuite, care permanent bat în zidul vieții pămîntești, iar omul, de frică, se face părtaș morții. Deci moartea este rezultatul fricii, iar nădejdea este suport al crezului său: «Simt că trăiesc numai atunci când muncesc...»⁴⁵ și că

32. *Ibidem*, p. 151.

33. *Ibidem*, p. 147.

34. *Ibidem*, p. 342.

35. *Ibidem*, p. 156.

36. *Ibidem*, p. 161.

37. *Ibidem*, p. 241.

38. *Ibidem*, p. 230.

39. *Ibidem*, p. 244.

40. *Ibidem*, p. 148.

41. *Ibidem*, p. 325.

42. *Ibidem*, p. 323.

43. *Ibidem*, p. 182.

44. *Ibidem*, p. 185.

45. *Ibidem*, p. 215.

«fiecare tablou pictat este o izbîndă asupra năului»⁴⁶, o spovedanie față de Ziditor, o comuniune deplină cu natura și cu oamenii, o apropiere înfrigurată de taina universului...»⁴⁷.

După încercările de a demonstra chemarea la apostolat prin slujirea lumii, dar care au eșuat, Vincent — după multe insistențe — a fost primit la Școala academică de pictură, unde cunoaște pe cei mai iluștri pictori ai secolului al XIX-lea. Începuseră deja să apară curente în artă ca: «abstracționismul», «iluzionismul», «impresionismul» etc., cu care Van Gogh nu s-a împăcat niciodată; de aceea, imediat, tânărul Vincent a intrat în conflict cu «stăpîinii penelului și filozofiei lui»⁴⁸, fapt care a dus «la retrogradarea elevului Vincent Van Gogh...»⁴⁹.

Vincent demonstrează că scopul picturii este «eliberarea omului de animal»; această eliberare trebuie să fie făcută nu cu fantezie, ci cu realitatea care este «obiectul picturii»⁵⁰. În acest caz, arta înnobilează sufletul, umanizează mulțimea și ajută la înțelegerea rostului omului în acest univers⁵¹. Anta este ca și preoția, o chemare în primul rînd, apoi dăruire și ca să înțelegi acest fapt, trebuie întii să te realizezi, ca să poți îndrăzni; să fii superior, ca să poți cere altuia să te urmeze (I Cor. IV, 16; Filip. III, 7).

Rezultatul a fost nefast. Izgonit din mijlocul credincioșilor săi, aruncat afară din Academie; ponegriț de toți; nebunia naturală bătea la ușă și n-a durat mult timp cînd simptomele au început să se manifeste, ajungînd la violențe personale, prin «tăierea urechii» ș.a.

După revenire, își controlează tablourile, refăcînd o parte din ele; de data aceasta adaugă și culorile. Galbenul apare aproape în toate pinzele «simbol al curăției», «al contopirii cu marile forțe telurice»⁵². Vincent spunea despre galben că este supralumina dragostei... «este un mijloc metafizic cu care se poate preaslăvi Dumnezeu, la fel ca pe vremea cînd propovăduia cuvîntul Evangheliei în Borinage...»⁵³. Îmbinarea culorilor — roșu, verde, galben, cenușiu — o considera ca o rugăciune. Apoi acestea erau socotite de Van Gogh notele unui oratoriu... «Sînt o cumplită nevoie — scria Vincent fratelui său — de meditație, și atunci ies noaptea afară pentru a picta strălucirea diferită a stelelor»⁵⁴.

Boala sa ia proporții; este internat într-un ospiciu. Primește vestea morții tatălui și apoi a mamei, care-l distrug. Singura sa dorință mai era să-și arate recunoștința față de fratele său Theo, fapt pe care-l realizează printr-o scrisoare emoționantă⁵⁵.

Încearcă să realizeze ultimul vis în pictură: o Pietă, *Bunul samarinean*, care a fost icoana misiunii lui; *Învierea lui Lazăr* — adevărata dragoste arătată de Mîntuitorul Hristos pentru prietenul Său Lazăr (Ioan XI, 1—47). Prin acestea Vincent a dorit să demonstreze relația cu infinitul, care nu poate fi alta decît dragoste, respect, recunoștință și milă fără margini⁵⁶. Și ca să evidențieze acest lucru, el a căutat ca prin

46. *Ibidem*, p. 314.

47. *Ibidem*, p. 265.

48. *Ibidem*, p. 197, 201, 205—208, 226, 257, 310 ș.a.

49. *Ibidem*, p. 202.

50. *Ibidem*, p. 221.

51. *Ibidem*, p. 263, 348.

52. *Ibidem*, p. 249.

53. *Ibidem*, p. 253.

54. *Ibidem*, p. 257.

55. *Ibidem*, p. 300.

56. *Ibidem*, p. 219.

Autoportret să dăruiască acestei vieți «trecătoare și plină de suferință», chipul său adevărat ⁵⁷.

Era conștient că prin *tablourile, pinzele și schițele sale* își mărturisește aspirațiile și dăruirea față de om.

Fără a-i pune omului aripi de Icar, el a zugrăvit realitatea, așa cum este, fără fantezie sau speculație. Așa se explică de ce a ținut la opera lui și n-a comercializat-o. Singurul tablou vândut, în timpul vieții, a fost *Via roșie* ⁵⁸.

Suferința prea mare și desconsiderarea au pus stăpânire pe Van Gogh. Singura lui nădejde a fost să zugrăvească, cu penelul, oamenii așa cum sînt ei: la muncă, la masă, în necazuri, la bucurii; apoi să le arate calea, adevărul și viața (Marcu XII, 14); și ultima pinză a sa este o BIBLIE, dedicată chemării sale ⁵⁹, «o carte a vieții» care a ajuns în mîna unor oameni, «care-și iau partea lor toată în această lume» (Luca XVI, 25).

Desigur, moartea sa, prin sinucidere, a făcut pe unii din Comitetul de evanghelizare să aibă remușcări, iar pe alții de la Academie să fie bucuroși că au scăpat de un concurent serios pe piața mondială a tablourilor...

Așa s-a săvîrșit din viață, la 29 iulie 1890, pastorul Vincent, pictorul Van Gogh, doctorul sufletelor și trupurilor minerilor din Borinage; fără vorbă, fără să plîngă, cu liniștea oamenilor care și-au împlinit menirea.

Avea trezeci și șapte de ani.

La șase luni după moartea lui Vincent Van Gogh, fratele său Theo, adevăratul înțelegător al vieții artistului, îl urmează pe drumul veșniciei.

În 1914, rămășițele pămîntești ale lui Theo au fost puse la un loc cu cele ale fratelui său Vincent și au fost depuse într-un mormînt modest la ANVERS-SUR-OISE, unde cei doi frați adevărați, abia acum pot fi alături, sub lespezile lor gemene, uniți în moarte, așa cum fuseseră și în viață... EXPLICIT MYSTERIUM?, se întrebă H. Perruchot ⁶⁰.

*
*   *
*

57. *Ibidem*, p. 316—317, 336.

58. *Ibidem*, p. 330.

Au rămas aproape 150 de tablouri de la Vincent Van Gogh și cam același număr de desene. Așa cum s-a putut vedea, multe opere, din toate perioadele, au dispărut din diferite motive. Deși... orice apreciere, în acest sens, este prin forța lucrurilor ipotetică, se pare că Van Gogh a pictat peste o mie de pinze.

O foarte mare parte din operele care există azi au rămas în Olanda. Inginerul V. W. Van Gogh, fiul lui Theo (pe care l-a iubit mult Vincent Van Gogh), după ce a dat cu împrumut «Muzeul comun» din Amsterdam (Stedelijk Museum) 210 pinze și desene ale lui Vincent, a cedat pînă la urmă, în 1962, Statului Olandez colecția sa cuprinzînd 180 tablouri, 400 desene de Van Gogh, precum și 150 de tablouri sau desene de impresionisti sau de postimpresionisti (tablouri care aparținuseră lui Theo), scrisori și documente.

D-na Krölller-Müller a înființat, în 1938, în parcul «De Hooge Veluwe» lângă Arnhem, un muzeu care adăpostește 264 opere ale lui Vincent Van Gogh.

Celelalte opere sînt împărțite în toată lumea și în special în «Muzeul Jeu-de-Paume» și «Muzeul Rodin» din Paris; «Național Gallery» și «Tate Gallery» din Londra; «Muzeul de Artă modernă» din New York; «Muzeul din Geneva»; «Muzeul din Chicago»; «Fundația Barnes» din Merin; «Muzeul de Artă modernă» din Moscova; Muzele din Zürich, Berlin, Essen, München, Oslo, Stockholm, Tokio etc.

59. Henri Perruchot, *op. cit.*, p. 191.

60. *Ibidem*, p. 356.

Privită în mare, Viața lui Van Gogh depășește cadrele unei monografii obișnuite⁶¹, faptele relatate nu sînt o plămăuire, ci un zbucium al unei conștiințe de apostol, care nu și-a putut realiza aspirațiile din cauza îngusteii înțelegerii a celorlalți. Așa se explică dăruirea sa totală pentru cei umili, dar această dăruire și-a realizat-o apoi în artă. El a dus mai departe umanismul Renașterii olandeze, avînd exemplu pe Erasm din Rotterdam.

«Scrisorile lui Van Gogh se numără printre cele mai fascinante «memorii» de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Sînt un fel de document al unei naturi umane care a dorit cu pasiune o viață estetică și morală și s-a sacrificat pentru idealul său pînă la nebulie și sinucidere... Omul obișnuit care admiră floarea soarelui, chiar dacă nu-l interesează pasiunea care l-a mistuit pe artist, nici sacrificiul său, suprem, simte în vraja acestei imagini ceva neobișnuit, unic, «nemăintîlnit».

Scrisorile sau «mărturisirile» artistului sînt niște veridice «confesiuni», care îndeamnă la meditație asupra destinului uman⁶².

Unii cercetători s-au rezumat numai la opera sa, alții s-au ocupat de Scrisorile sale pentru a cerceta prin ele omul și sfîntul⁶³.

OMUL ca rezultat al luptei cu forțele oarbe ale naturii — forțe prinse admirabil pe pînză, — care în dese cazuri îngenunche pe stăpînul naturii, dar nu-l pot înfrînge.

SFINTUL ca diademă a înlăturării destinului, hazardului, fanatismului și ipocriziei din viața adevăratei slujiri, ca expresie și particularitate a sufletului dornic de realizare și nemurire.

Dacă Vincent Van Gogh ar fi avut colegi sinceri, iințe cu vocație, sau prieteni adevărați nu ajungea la culmea deznădejzii: sinuciderea. Această sinucidere poate fi considerată ca o revoltă împotriva celor care l-au persecutat și împotriva propriei sale neputințe.

În orice caz, viața pictorului, împletită cu «apostolatul social», face parte dintr-o sursă inepuizabilă de dăruire pentru aproapele, de slujire a lumii în permanentă transformare spre mai bine.

Considerăm că drumul lui Vincent van Gogh de la pastorație la artă este o cunună a marelor trăitor din secolul trecut, cunună ale cărei pietre scumpe abia umanismul actual le prețuiește.

Diac. P. I. DAVID

61. Apendicele: *Cronologie și concordanță* constituie o encicloperie a vieții celor contemporani cu Van Gogh, din monografia lui H. Perruchot.

Materialul bibliografic (p. 371—379), inclusiv cele 652 scrisori originale găsite la fratele său Theo, fac din lucrare un jurnal intim al pastorului-pictor *Vincent Van Gogh*.

62. De fapt s-au tradus și în românește «Scrisorile către Theo»: Vincent Van Gogh, *Scrisori*, vol. I, 366 p., trad. din limba olandeză de Em. Serghie, după ediția apărută cu prilejul Centenarului, Editura Meridiane, Biblioteca de artă — Bibliografii, Memorii, Eseuri, București, 1970; *Ibidem*, vol. II, 406 p.

63. Lionela Venturi, *De la Manet la Lautrec...*, în românește de Constanța Tănăsescu și Mihaela Slăvescu, Editura Meridiane, București, 1968, Capitolul X, «Vincent Van Gogh», p. 123.

D O C U M E N T A R E

UN MONUMENT DE ARTĂ AL CAPITALEI: BISERICA „SFINȚII CONSTANTIN ȘI ELENA“ DIN BARIERA VERGULUI

În Capitala țării, la bariera Vergului, se înalță biserica închinată Sfinților Împărați Constantin și Elena. La răspintie, în spațiu larg, pe fond și în peisaj de verdeață, monumentul fericit conceput apare luminos învîrstat de petele roșii de cărămidă ale construcției. Soclul și zidurile verticale răsar parcă din pământ. Liniile edificiului converg, se ridică și pun în lumină cupola pe care o poartă în înălțimi, asemenea unei coroane. În interior, impresia de cuprins primitor izbește pe cel ce pătrunde prin ușile largi și înalte și îl ducе în centrul navei asupra căreia cupola, măiestrit prevăzută cu ferestre, revarsă din plin lumină. Cafasul, de obicei tratat asemenea unui element secundar, e larg dezvoltat la rîndul lui și, de dimineață pînă seara, și în toate laturile, lipsit de pete întunecate de umbră. În naos, ferestrele din pereții de miazăzi și miazănoapte, cu lăetura mai puțin înțeleasă a glafurilor trimit lumină și o însumează în aceea a centrului. Pereții laterali, îndeajuns de evidenți și proprii conțemplării picturii care îi acoperă, sînt însă, din nefericire, aproape în întregime întunecați, la parlea superioară, pe toată zona care se întinde pînă în cerime. Compoziții însemnate prin tema și realizarea picturală rămîn astfel aproape greu de distins.

Cea mai neașteptată tratare este aceea a absidei de răsărit. Din navă, trepte duc în prag; înalță «soleea» pentru a conduce la Sfînta Masă și în încăperea rezervată acestuia: «altarul», locul unde se află și scaunul «Celui prea înalt». Aici însă, înălțimea încăperii este cu mult prea redusă față de ceea ce așteaptă cercetătorul. «Cerimea» (bolta, pentru a folosit cuvîntul mai cunoscut) înfățișează o suprafață plată și înlocuiește calota sferică care ne întîmpină în toată arhitectura bisericească a țărilor de tradiție bizantină. De aci, sentimentul neplăcut izvorit din proporționarea înălțimii absidei și greutatea de a purta liber ochiul și spiritul către cele de sus.

Enoriași entuziaști au folosit bogata rivnă și toate puterile pentru a întreprinde realizarea celei mai vii dorințe, împodobirea cu picturi a cuprinsului întregii biserici. Prea Fericitul Patriarh Justinian al României a sprijinit nobila lor inițiativă, acordînd ajutoare importante pentru aceasta. În 1960, în urma și pe temeiul unui concurs, impus de decizia patriarhală și regulamentul Comisiei de pictură bisericească, a fost ales și însărcinat cu decorul pictural al monumentului, Eremia Profeta, artist cu însușiri deosebite și experiență.

A urmat acestei însărcinări un fapt rar întîlnit în practica vremii noastre. Înainte de a-l arăta și explica, socotim însă că e nevoie să amintim o împrejurare de ordin interesant, care nu poate fi trecută cu vederea. E vorba de obiceiul de a se construi o biserică, cu știința și experiența unui arhitect ori inginer constructor, fără prevederea și luarea în considerație a decorului pictural care trebuie adăugat monumentului. Numai după realizarea definitivă a acestuia, se alege pictorul decorator. În cazurile fericite, acesta «potrivește» programul lucrării sale, așa cum se poate, împăcîndu-l cu liniile și suprafețele monumentului, pe care este dator de altfel nu numai să le res-

pecte, ci să le și pună în lumină, pentru a sublinia realizările construcției. În mai numeroase cazuri, pictorul întâmpină greutăți, uneori cu neputință de rezolvat. Trebuie știut că programul picturii, numit program iconografic, are un cuprins anume și rigorele sale. Un număr de teme trebuie neapărat pictate și nu în orice loc, ci pe suprafețele hotărâte de tradiția, experiența și regulile picturii bisericești. În aceeași măsură, la fel se petrec lucrurile și cu portretele personajelor sfinte. Pentru realizarea dorită a decorului și pentru evitarea inconveniențelor pomenite, principiul sănătos, cunoscut din antichitate, folosit în vremea Renașterii și în multe monumente ale Bisericii răsăritene, e acela al colaborării inițiale, a înțelegerii dintre arhitect și pictor. Despre aceasta, nu se mai vorbește astăzi aproape nicăieri. Și firește, n-a fost vorba nici în biserica de care ne ocupăm.

Acțiunea a intervenit totuși faptul rar al lucrării împreună, dintru început, din prima zi și de-a lungul a cinci ani, pînă la 31 decembrie 1964, al unei strînse colaborări dintre pictor și o comisie de pictură alcătuită din membrii consiliului parohial, care a făcut apel și la un profesor specialist în iconografie și artă bisericească. Comisia avea în frunte pe preoții Constantin Nichita, paroh, și Alexandru Pirvulescu și întru-ne pe generalul Andrei Ciocănescu, colonel doctor Marcu Constantin, căpitanul Grigore Dogaru, mecanicii Pavel Albu și Stefan Nicolau și doctor Petre Lungu, enoriași legați de opera la care erau chemați să contribuie. În locul «înregistrării» unor lucrări făcute, comisia, în 151 de ședințe, de cite două și trei ceasuri, a ținut să aibă lămuriri precise asupra programului, a tuturor elementelor lui și a amănunțurilor; explicații de dogmă, istorie și tehnică. Nu s-a pictat nimic înainte de aceste discuții folositoare și adevese pretențioase. Doreau să știe, să înțeleagă și lucrau toți pe temeiul dreptului lor de enoriași și ostentori într-un adunarea banului necesar. Modestele ședințe «academice» ale acestei comisii, rîvna membrilor, contribuția largă a pictorului și stăruința preoților au rămas consemnate în procese verbale îmbogățite cu toate datele. Schițe de desen, proiecte, studii de amănunte, îndreptate și prevăzute cu note, stau mărturie în arhiva bisericii. Comisia de pictură dezbată lucrurile în biserică și în azul enoriașilor. Simțeau toți și se mindreau în sufletul lor că ajută la împodobirea monumentului înălțat cu atita trudă.

Un număr de însușiri disting decolul pictural al bisericii Sfinții Constantin și Elena. Cea dintîi e, de bună seamă, bogăția de teme ilustrate, de figuri și portretele care uimesc ochiul privitorului. În arta bizantină, în epocile de strălucire, cu deosebire în aceea a clasicismului bizantin (în secolele VI—IX), marii decoratori au folosit procedeul tablourilor. Un număr redus de compoziții, ilustrînd teme principale ale istoriei evanghelice, erau pictate în mozaic, tempera ori fresco, în «tablouri» de forme rectangulare, triunghiuri sferice ori forme rotunde și așezate în locurile unde le impuneau două principii: cel dogmatic-liturgic și cel artistic-arhitectonic. O artă «provincială», expresie și radiație a Constantinopolului, alături de o puternică înrîurire a Asiei Mici, a introdus curînd o concepție nouă. Decoratorii înveșmîntau pereții monumentelor, îi acopereau cu picturi; înmulțeau temele și portretele, pentru a prefăce cuprinsul într-o adevărată carte de imagini, interpretări ale textelor biblice, ale unor cărți de teologie dogmatică și liturgică, de istorie și de științe. Bogăția decorului din biserica noastră purcede astfel din această de-a doua concepție.

Pictorul Profeta a ilustrat un program iconografic complex. Privitorul nu are însă nicăieri impresia îngheșiei ori a utilizării fără rost a suprafețelor. Cerimea, pereții sînt «aerați». Ochiul află locul de sprijin pentru a se odihni. Nimic nu-i împune grabă și nu-l obosește. Lumina creată de arhitect și decolul executat de pictor cheamă pe privitor și hotărăște atenția asupra elementului care ocupă primul loc în ierarhia stabilită de mistica și istoria bisericească, în cupolă. Aceasta înfățișează, după definiția Sfințului Gherman al Constantinopolului, «cerul pămîntesc în care sălășluiește Dumnezeu cel ceresc, și cercetează lumea și faptele ei». Pictorul Profeta a zugrăvit pe calotă portretul lui Iisus Hristos; bust, fiindcă omenirea nu a cunoscut și nu a putut vedea «decît pe Iisus Cel ce a trăit, a învățat și a făcut minuni; a suferit și a murit pe Cruce». Apare înveșmîntat în tunică roșie care amintește Patimile Lui și singele vârsat pentru mîntuirea lumii. Poartă pe deasupra togă albastră, imagine a cerului la care s-a înălțat. Ține deschisă Evanghelia pe care se disting caracterele grecești alfa și omega. Cercetează cu privirea și caută să vadă, după cuvintele psalmului 53, «dacă e vreun om care să-i fi urmat povața».

În cercul de bază Maria, în picioare și în mantie albastră, reprezintă Biserica rugătoare; pictată la răsărit, ea este încadrată de îngeri.

Ferestrele lungile și numeroase reduc suprafața de pictat a cilindrului. De aceea, pereții acestuia nu au primit decât decor ornamental. Sub ferestre, la baza cupolei, se desfășoară, în două zone, teme caracteristice tradiției bizantine. În cea superioară, proorocii mesianici, figurați în picioare și purtând pergamente cu inscripții, se îndreaptă, în mers rapid, către Iisus Hristos. Mișcarea pe care le-a imprimat-o pictorul reține ochiul și-l poartă spre înălțimi. În zona inferioară, vedem «Liturgia îngerească». Mistica creștină a socotit, începând din veacurile al VI-lea și al VII-lea, liturgiile, ce se oficiază în biserică de arhierii și preoți, drept «umbre» ale liturghiei eterne, slujită în ceruri de Iisus Hristos-episcop. Îl vedem înveșmântat în sacos, cu omoforul mare, și nimb în jurul capului, figurat de două ori, la stînga și dreapta altarului. Celebrează cu îngerii, preoți și diaconi, pictați toți în mers rapid, așa cum se cuvine după lămuririle învățaților bizantini și tradiția din Mistra, izvorul de inspirație al pictorilor bisericești din Țara Românească. La răsărit, în axul monumentului, a fost zugrăvit epitaful, ilustrat cu trupul lui Iisus, coborât de pe Cruce și purtat de îngerii preoți.

Înelul de la baza cupolei poartă medalioane de Sfinți Părinți ai Bisericii; iar pandativii pe evangheliști.

Lumina creată de arhitect a fost în chip măiestrit folosită de artistul pictor pentru a întări tonurile, culorile care nu sînt nicăieri micșorate ca intensitate și strălucire. Figurile, zugrăvite monumental, înalte și însuflețite de mișcare, imprimă întregului ansamblu un dinamism din cele mai interesante. Cheamă privirea și deșteaptă curiozitatea celui ce le contemplă în înțelesul că îl fac să caute explicația acțiunii.

Altarul unei biserici este legat de istorici de momîntul lui Iisus Hristos. Multă vreme, a fost construit în naos, sub cupolă. Cînd nevoile cultului au impus mutarea lui în absida de răsărit, cugetătorii bizantini l-au închinat Mariei. A format, din secolul al IX-lea, cel de-al doilea element principal al bisericii. De aceea, și studiul decorului trebuie să considere absida de răsărit îndată după cupolă.

În monumentul de care ne ocupăm, cea dintîi problemă tehnică impusă pictorului, și greu de rezolvat, a fost portretul Maicii Domnului de pe Cerimea absidei. Am arătat că aceasta nu este aci boltită, ci prezintă o suprafață plană orizontală. Folosind mijloace picturale și cunoștințe temeinice de perspectivă, artistul a izbutit să înfățișeze pe Maria în picioare cu Iisus pe brațul drept, în așa chip, încît privitorul o vede dreaptă, fără nici o scădere de maiestate. Doi îngeri se închină adînc lui Iisus. Poartă tunici albe, brodate, și țin în mîini fiecare cite un disc cu monogramul lui Hristos.

Imaginația amintește jertfa Mîntuitorului, «Biserica și funcțiunea mistică a Mariei».

O inscripție aleasă din rînduiala Împărtășirii explică înțelesul temei: «ceea ce ești Masă prea curată a Pîinii vieții, care s-a pogorit de sus pentru milă și a dăruit lumii viață nouă».

Un briu pictat e împodobit cu medalioane de Sfinți Părinți ai Bisericii.

Peretele emiciclului e ornat, la partea superioară, cu o friză în care vedem Împărtășirea apostolilor. Iisus Hristos, înveșmîntat antic și cu nimb în jurul capului, este figurat de două ori la stînga și dreapta unui altar unic. Dedeșubtul Împărtășirii apostolilor sînt pictate portretele Sfinților diaconi Ștefan și Laurentiu și ale Sfinților episcopi Silvestru, Gherman, Nicolae, Grigore din Nazianz, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare, Spiridon, Simion al Tesalonicului și Ambrozie al Milanului. Figurați în picioare, în sacos sau polistavron, cu omoforul mare, au capul descoperit, cu excepția Sfîntului Spiridon (cu mitra lui caracteristică), Sfinții diaconi, cu mina stîngă, țin pe umăr chivotul, iar cu dreapta cădesc.

La miazăzi, lângă iconostas, împlinește decorul liturghiei lui Melchisedec, iar la miazănoapte Cina euharistică. Teme din actualul Bunavestiri sînt pictate pe arcul cel mare de lingă tîmplă. Se ilustrează Bunavestire, Întîlnirea Mariei cu Elisabeta, Nașterea lui Iisus, Fuga în Egipt, Întîmpinarea Domnului. Arcul triumfal e împodobit, la rîndul lui, cu tronul Hetimasiei, simbol al Sfintei Treimi, încadrat de îngeri în zbor planat.

Lumina săracă, pătrunsă prin ferestrele înguste, scade mult din puterea picturilor; nu se disting tonurile, amănuntele și ansamblul. Numeroasele lumini de pe altar și din jurul acestuia măresc greutatea de a vedea bine decorul.

În principiu, picturile de «chevalet» și murale nu trăiesc numai prin lumina care le izbește suprafața. Aceasta deșteaptă lumina picturii, proprietatea tonurilor, a elementului «culoare», închis în acestea și a reflexelor trezite de cel dintîi factor.

Toate culorile poartă o anume cantitate de lumină. Iar aceasta este de diferite calități: vibrantă, strălucitoare, discretă, și uneori aproape înăbușită. Decorul unui monument trăiește în întineric. Apare prin puterile lui și aceasta este facultatea lui cea mai impresionantă. De aceea, s-a vorbit de mulți istorici de artă despre «glasul» monumentului. În biserica din Bariera Vergului, experiența se poate face cu folos. Spre păgubă intervine interferența dintre lumina picturii și aceea venită din afară. Vedem umbre unde artistul a vrut lumină, luciri și scinteiți care tulbură liniile și armonia lucrării. Descoperim fenomenul în absida de răsărit, în care pentru unele teme sau fragmente din acestea, și mai ales pentru personaje și expresii anihilate ori vagi, în multe ceasuri din zi, sîntem nevoiți să căutăm vremea prielnică. Faptul ne lipsește de o viziune a ansamblului, iar căutarea obosește.

Ordinea iconografică ne trimite din absida de răsărit în navă, unde avem de cercetat arcele cele mai mari ale cerimii, fețele celor patru stilpi prismatici, izolați în cuprins, și pereții.

Timpanul cel mare (fața de apus) a arcului de răsărit, deasupra timpiei, ilustrează mironosițele la mormîntul lui Iisus, una din cele unsprezece Evanghelii ale Învierii. Minunată evocare a uneia din cele mai impresionante teme. Au interpretat-o și au realizat-o artiștii bizantini celebri din cel de-al XIII-lea secol. În zori, cele trei Marii se îndreaptă, în grădina Ghetsimani, spre mormîntul lui Iisus Hristos. Duc luminări și merg să tîmieze. Lumina viorie a dimineții descoperă privirilor lor uimite lespedeza sarcofagului dată de-o parte, și chipul unui înger care le întrebă pe cine caută, repetînd cuvintele Evangheliei «Nu știți că va învia?». Realizarea temei cere zugrăvirea cadrului, grădina de pe muntele Măslinilor, la Ierusalim; spațiul bogat, crearea luminii din zori și aceea a făpturii îngerului, înveșmîntat în strălucire, alături de figurarea celor trei femei, oboșite, adînc îndurerate și profund uimite de ceea ce întîmpină.

Pictura monumentală nu îngăduie zugrăvirea de planuri în adîncime, fiindcă se impune cu rigoare planul peretelui. Transparența aerului și, cu deosebire, aceea a luminii condiționează distanța și, în mare parte, emoția temei. Realizarea practică are nevoie de culori de calitate superioară care nu se pot oricînd afla, și de locul potrivit pe care trebuia să-l ocupe pentru a îngădui viziunea cea mai fericită. În biserica Sfinții Constantin și Elena, mai nici una din aceste condiții n-a fost împlinită larg. Eremia Profeta a izbutit totuși să compună tema. Spațiul e larg și aerat, lumina, dacă nu are toată transparența care se cuvine, rămîne suficient de sugestivă. Iar figurile, cele trei Marii și îngerul, au personalitate și viață.

Fața de răsărit a arcului celui mare de apus înfățișează Adormirea Maicii Domnului. Istoria bisericească a indicat pictorilor, începînd din al VIII-lea secol, două izvoare de inspirație. Cel dintîi, atribuit unui arhiepiscop din secolul al VII-lea și legat de Ierusalim, arată că slujba de înmormîntare a fost oficiată de apostoli: Iisus Hristos a venit să închidă ochii Mamei Sale, duios semn de adio. Cel de-al doilea izvor e o povestire a Sfințului Ioan din Damasc, mare scriitor și compozitor muzical în secolul al VIII-lea. În mormîntarea Mariei e fost oficiată, potrivit acestei din urmă relatări, de îngeri. Îi vedem, în secolul al XV-lea, în biserica minăstirii Dobrovăt din Moldova, zugrăviți cîntînd și executînd troparul dans liturgic în jurul catafalcului. Apostolii și numeroase personaje asistă îndurerate.

În biserica din Bariera Vergului, artistul a ilustrat cel de-al doilea izvor. Tema înfățișează dificultăți greu de învins. Trebuie zugrăvit întîi cadrul, grădina de pe Muntele Măslinilor, unde a locuit Maria, și, la orizont, Ierusalimul. În centrul compoziției, Iisus, «înveșmîntat ca într-o mantie», dă lumina «necreată» a Taborului, cu Chipul îndurerat al Fiului. În primul plan, în jurul Maicii Domnului, întînsă pe catafalcul, dănuiesc liturgic îngerii. La margini, de-o parte și de alta, copleșiți de durere, apostolii și mulțimea. Arhitecturi, peisaj, personaje numeroase formează prima problemă. Cea de-a doua este aceea a luminii «necreate», puternică și ireală, în care apare Iisus. Cea de-a treia problemă este figurarea expresiilor îndurerate și a atmosferei de mare jale. Pictorul Profeta a înțeles obligațiile impuse de temă și, în limite apreciabile, a izbutit.

Marele arc de miazăzi ne arată Schimbarea la Față. În pictarea acestei teme, obstacolul cel mai greu de învins este realizarea luminii «necreate», în care apare Iisus Hristos, și opoziția dintre atmosfera mistică a înălțimilor și luminii, esențial deosebite de aceea în care trăim, și latura inferioară a compoziției. Aceasta din urmă, omenească; la poalele muntelui Tabor. Cei trei apostoli însoțitori, buimăciți și îngro-

ziți de tunele, fulgere și ceea ce văd, privesc spre culmi. Rembrandt a reușit să picteze lumina «necreată», dăruindu-ne exemplul strălucit al luminii, pe care n-o cunoaștem decât din cuvintele Evangheliei și tablourile lui. Pictorii bisericești sînt nevoiți să urmărească efecte pe măsura mijloacelor de care se dispune astăzi. Culoarele sînt de luminozitate redusă și lipsite de transparentă bogată. Nici locul unde a trebuit să așeze Profeta Schimbarea la Față nu l-a ajutat prea mult.

Arcul cel mare de miazănoapte este împodobit cu două teme din Patimi, (Judecata lui Pilat) și Drumul Crucii (Iisus în tunică roșie își duce Crucea încovoiat de greutatea ei).

Fețele stîlpilor celor mari din navă poartă portrete monumentale. Pe stîlpul de sud-est, vedem chipurile apostolului Andrei, Arhidiaconului Ștefan și Sfinților Ioan cel Nou de la Suceava și Calinic Cernicanul; pe cel de la sud-vest, portretele Arhanghelului Gavriil și Sfințelor Irina, Teodora și Lucia. Pe stîlpul de nord-vest sînt zugrăvite portretele Arhanghelului Mihail și ale Sfințelor Ecaterina, Filoteia și Zoe, iar pe cel de nord-est, apar Ioan Botezătorul, înaripat și purtînd Crucea, Sfințul episcop Haralambie, Sfințul cuvios Dumitru Basarabov și Sfînta Paraschiva.

Peretiș oferă suprafețe într-o căror decorare artistul a întîmpinat greutăți de nerezolvat. Cea dintîi, forma și dimensiunile suprafețelor, înguste și înalte — în cazul celor verticale; reduse ca înălțime în cazul celor orizontale. Cea de-a doua dificultate izvorăște din înălțimea, la care trebuie așezată compoziția, iar cea de-a treia, din condițiile luminii. Descoperim astfel insuficiențe de prezentare în teme principale. Înălțarea, de pildă, a trebuit pictată, potrivit dispozițiilor de rigoare ale iconografiei și a celor arhitectonice ale monumentului, la răsărit, la mare înălțime; în zona superioară a peretelui de răsărit, și pe o suprafață care nu îngăduia desfășurarea temei. Inconvenientul esențial este imposibilitatea de a zugrăvi medalionul în care apare Iisus, în înălțimea convenită, în slava în care s-a înălțat potrivit textului din *Faptele Apostolilor*. Maiestatea figurării dispăre; factorul principal devine aproape neînsemnat și se impun în schimb apostolii și Maria, zugrăviți jos, în primul plan. La fel se înfățișează o a doua temă principală, Nașterea Mîntuitorului, de pe peretele de miazăzi. Privitorul află tirziu punctul din care trebuie contemplată compoziția. Iar acesta trebuie schimbat de mai multe ori, fiindcă ochiul nu descoperă ceea ce caută, pe Iisus Nou-Născut, motivul și izvorul temei. Pictorul a fost nevoit, din pricina prezentării nepotrivite a centrului (sărac luminat), să crească însemnătatea laturilor. Magii și celelalte personaje evocate de textul Evanghelistului sînt pictate îngrijit și cu accent, figurînd siluete și portrete care rețin atenția, dar prefac înțelesul poveștii. Împrejurările arătate ne obligă să căutăm teme esențiale ale decorului: Iisus pe Cruce, de pildă, compoziție care rămîne greu de analizat, așa cum apare, cea mai mare parte din zi, puternic umbrită la partea superioară a peretelui de miazănoapte; și, Buna Vestire, zugrăvită în unghiul de nord-vest al navei. Praznicele mari împărătești și Patimile Domnului nu se urmează, din motivele expuse. Nu se succed, ci întrerup ordinea istorică și aceea a contemplării. Pictorul a urmărit executarea programului iconografic și înveșmîntarea peretilor, fără a avea libertatea de a alege și hotărî. A așezat astfel compoziții interesante în locuri în care n-a izbutit să cheme cu putere atenția cercetătorilor. Cităm zugrăvirea unei teme inspirate din Proverbele lui Solomon, «Întelep-ciunea și-a zidit sieși casă». Trecem des pe lingă ea și, cînd o vedem, mai nimic nu ne ajută să-i descifrăm înțelesul. Pe un pat luxos, un tînăr prezidează, după moda antică, masa de sărbătorire a inaugurării «casei»: «figură» sau simbol al creației lumii celei noi a Evangheliei. Îndreptat de cineva și amintindu-și textul biblic, rămîne să te poți fixa și cugeta cu privirea ațintită în ungherul de sud-est al peretelui din dreapta tîmplei. La fel se petrec lucrurile cu Pescuirea minunată, zugrăvită în unghiul de miazănoapte, în stînga tîmplei. Dl. Profeta a pictat marea, apostolii uimiți și fericiți, care înalță pe corabie plasa încărcată de pești, și pe Iisus înaintînd spre ei și vorbindu-le. Frumuseți de a căror cercetare puținii privitori ajung să se bucure. La fel se petrec lucrurile cu spălarea picioarelor, în care Iisus explică lui Petru pricina pentru care El vrea să-i spele picioarele lui și ale celorlalți apostoli. Intradosurile arcelor mari ale bolții ascund de asemenea picturi frumoase; Cina de la Emaus, Ncredința lui Toma, și Iisus care se arată după Înviere celor două Marii (arcul cel mare de răsărit). Și portrete de ierarhi și sfinți în picioare, reușite de artă monumentală care atrag atenția și subliniază curba arcelor și arhitectura bolții. Aceeași funcție o împlinesc, la rîndul lor, figurile în picioare de sfinți militari, doctori și mucenici zugrăvite în zona inferioară a peretilor de miazănoapte și miazăzi.

Decoratorul bisericii Sfinții Constantin și Elena a fost, în tot timpul lucrării, stăpinit de prezentarea suprafețelor pe care a trebuit să picteze și de bogăția programului iconografic. Simțim setea lui de liberare și dorința de a se desfășura în voie. Ne izbește aceasta în decorul peretelui de apus al navei, către cafas, în zona inferioară. Deschiderile dintre stâlpii de sud-vest și nord-vest, cafasul și intrarea în pridvor, fragmentează aici suprafața de pictat într-un chip care ar fi obosit pe alt decorator. Mai ales că în fața acesteia nu zăbovește nici cel ce intră în biserică și înaintează cu ochii ațintiți spre centrul navei și timplă, și nici cel ce — obosit ori grăbit — părăsește cuprinsul. Lumina apoi nu-i prielnică. Eremia Profeta a zugrăvit, în centru, pe cei trei îngeri, oaspeți ai lui Avraam, la Mamvri; în stînga, priveliștea celui dintii sinod ecumenic din Niceea, iar în dreapta, Înălțarea Sfintei Cruci. Masa, în jurul căreia stau cei trei îngeri, figurație a Sfintei Treimi, radiază lumină; Îngerii sugerează irealitatea. Soborul Sfinților Părinți, strînși la Niceea pentru a judeca erezia lui Arie, apare solemn, impunător și însuflețit de pasiune concentrată. Se discută dumnezeirea lui Iisus Hristos, cheia de boltă a creștinismului.

În dreapta Sfintei Treimi, descoperi aptitudinile superioare de compozitor ale pictorului. Locul ocupat de Cruce și Sfinții Împărați, ingrat din toate punctele de vedere, a fost prefăcut în locul cel mai bine ales. Spații reduse, așa cum le oferă peretele, sînt transformate în cuprinsuri aerate, în care se mișcă în voie, elegant și cu energie, numeroase figuri. Compoziția evocă pagini și aspecte din decorurile italienești ale Renașterii. Siluete robuste, înalte și văzute din față, din profil și din spate sînt înveșmîntate somptuos, în culori adînci și cu rezonanță. De bună seamă, cea mai liberă și mai atrăgătoare compoziție din întreaga biserică.

Către colțul de nord-vest, pe fața de răsărit a zidului de apus, e înfățișat portretul Patriarhului Justinian al României. Portretele oficiale se execută după fotografii și notele sumare pe care le poate păstra în minte pictorul din prezentările acestui înalt personaj la slujbe și festivități. Adăugăm un al doilea element care de obicei trece neobservat. Chiriahul este o excepție în întregul decor al unei biserici fiindcă înfățișează unicul personaj în viață. Privit sub acest unghi, și portretul Prea Fericitului Patriarh intrunește însușiri meritorii.

Pornind din colțul de sud-vest, o scară duce în cafas. Boltă și pereții încăperii care o cuprind ascund Judecata din urmă, temă pictată de obicei în pridvorul bisericilor, pe perețele din stînga și în dreapta intrării, unde este bine luminată. În biserică Sfinții Constantin și Elena, nu o descopere decât cercetătorul prevenit și cu o lampă bună în mînă. O cruce mare împodobește plafonul; personaje numeroase și o acțiune plină de interes sînt zugrăvite la răsărit, miazăzi și apus. Dificilă de contemplat de cel ce o privește, te întrebi cum va fi pictat-o artistul. La analiză, nu află nici o alu-necare în figurarea personajelor, a trupurilor însuflețite de mișcare, draperiilor și expresiilor. Spațiul restrîns de care a dispus decoratorul este crescut prin artificii și îndemînări rare de folosire a suprafeței, a valorilor coloristice și a perspectivei studiate cu mare îngrijire. Mărturie a conștiinței cu care a fost executată, pictura de aci îți lasă păreri de rău. Nu o poți vedea întreagă, compusă în cadru și înțeleasă. Văzută fragmentar, se recompune greu în întregul ei.

Ajuns în cafas, te întîmpină lumina bogată a cerimei, a peretelui de deasupra balustradei și a celui de miazănoapte.

Prisosul înlesnește și vederea zugrăvelilor de la apus. S-au ilustrat două teme: un psalm cu lauda lui Dumnezeu și a creației, și Patimile Sfîntului Ioan Botezătorul. Cea dintii se desfășoară pe cerime și suprafețele de miazănoapte și miazăzi. În înălțimi stăpînește Dumnezeu, figurat prin Iisus Hristos, fiindcă potrivit învățăturii, «a-L vedea pe Dumnezeu nu e cu puțință oamenilor»; iar Evanghelia ne încredințează că «cine Mă vede pe Mine, pe Tatăl Meu vede». Chipul Lui cheamă ochii privitorului și, pictural, însumează liniile mari ale compoziției care converg toate către El. Mulțimile zugrăvite pe pereți oferă o priveliște nespuse de atrăgătoare. Descoperim personaje văzute din față, din spate și din profil: în picioare, înclinate, și în adorație. Zugrăvite cu o pensulă robustă, fără slăbiciuni de linie ori culoare și în plină mișcare, cu expresii elocvente. Nu aflăm mai nicăieri în biserică realizări atît de uimitoare; doar cele din Înălțarea Sfintei Cruci, dacă le pot fi asemănate. Nicăieri nu se simte efortul, căutarea ori reminiscențe din opere străine.

Cea de-a doua temă e mai fragmentală, interesul necesar mai risipit, fiindcă nu apare limpede legătura între episoade. Judecata lui Ioan, tăierea capului și prezentarea

acestui lui Irod rămân, după impresia noastră, incidente de povestire. Sînt dăruite cu un conținut emoțional mai sărac. Mai evocatoare este slujba de înmormîntare din colțul de sud-est. Ansamblul se impune prin calități rare de desen monumental, înțelegere de compozitor, și prin luminozitatea tonurilor. Acestea din urmă, un roșu de fragă, albastru ceruleu, albastru metalic, verde învrîstiat cu dungi de aur, și castaniu, se armonizează. Nu strălucesc, și prezintă o matitate care le înrudește cu zidul.

Cuprinsul monumentului de care ne-am ocupat este împodobit cu numeroase compoziții și portrete. Am încercat să oprim atenția asupra celor mai reușite. Nu am vorbit de chipuri, așezate în plină lumină și la vedere: apostolii Petru și Pavel și părintii Mariei, la răsărit, în naos, de-o parte și de alta a timplei. Și nici de compoziții interesante prin tema ilustrată sau înțelesul lor. Ne-a oprit teama de a risipi atenția cititorului. Cercetătorii bisericii nu se vor dezlipi poate de chipul unuia din sfinții ori sfințele al căror nume îl poartă ei înșiși. Își va găsi fiecare personajul de preferință. Rămîne și acesta un punct de vedere care nu poate fi uitat.

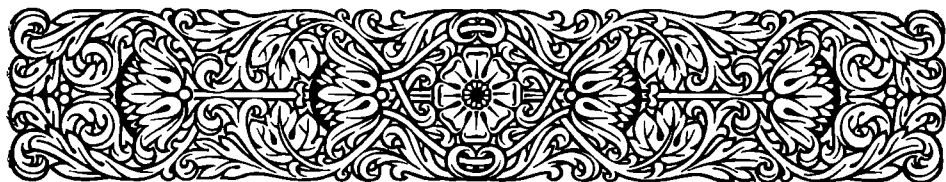
Viziunea ansamblului și, de bună seamă, și cea mai prielnică condiție de contemplare, sînt legate, în ultimă analiză, de amănunte, de tîmplă și mobilier. Cel dintîi dar făcut bisericii de Prea Fericitul Patriarh Justinian și lucrarea datorită meșterilor Patriarhiei, e fericit înfățișată într-o construcție mai joasă decît se obișnuiește, și, din această pricină, bine încadrată în pragul absidei de răsărit și în proporțiile monumentului. Ajută și cercetarea decorului pictat din cerimea absidei. Motivele sculptate și măiestria lucrului trebuie relevate. Dar, tonalitatea întunecată a lemnului și adaosul de lucriri provenite din lăcuire tulbură, fiindcă tîmpla se cuvine să fie luminoasă și să radieze lumină, pentru a nu introduce discordanță în atmosfera cuprinsului înseninat de pictură. Și din pricină că ea procede altarul luminii: «Lumina lui Hristos luminează tuturor»; «Slavă Ție, Celui ce ne-ai arătat nouă lumină».

De bună seamă vor trebui aduse două îmbunătățiri. Întîi se va înlătura luciul lacului și adăuga timplei lumina pictată, o culoare înviorată pe fond roșu. Se va decora, apoi, fața de răsărit a timplei, numită greșit «dos» și lipsită de obicei de orice decor, prin placaj împodobit cu picturi sau prin organizarea unei podoane compusă din icoane împărătești și praznicale.

Iconostasele, analoagele și strănile trebuie, la rîndul lor, construite îngrijit, și decorate în așa fel încît nu numai să se impace cu veșmintul pictural al pereților, ci să-i poată crește efectul. Aceasta prin formele, calitatea, podoabele și culoarea lemnului. Solul bisericii, în sfîrșit, va fi, nu ne îndoim de realizările viitoare, acoperit cu mozaic, sau parchet și covoare.

Un monument de artă de ordinul aceluia pe care l-am înfățișat reprezintă rezultatul unei însumări de însușiri, numeroase, variate și arareori divergente. Arhitectura este stăpînă. Crează cuprinsul, îl apără de vremi și nevoi, și-l oferă folosirii. Pictura murală înveșmîntează pereții, scriind pe ei învățătură. Pictura e «glasul» monumentului. Din tot ceea ce ne dăruiește acesta, distingem în biserica de la Bariera Vergului o șoaptă discretă care nu va înceta să se audă prin vremi. Amintește opera Bisericii române în anii puterii populare, inițiativa și dăruirea preoților și enoriașilor parohiei și ocrotirea autorității patriarhale. Lucrarea realizată va fi, sîntem siguri, prețuită cu timpul și așezată la loc de cinste în istorie. Iar pictorului Eremia Profeta îi vor veni recunoașteri și prinos de mulțumiri.

I. D. ȘTEFĂNESCU

DESPRE CLOPOTE ȘI CLOPOTARI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE SEC. XIV - XIX

Lucrarea de față e rodul unor îndelungate cercetări în arhive și biblioteci. Nu s-a urmărit o repertoriizare a clopotelor folosite la noi. Autorul și-a propus numai să dea într-o expunere, pe care a dorit-o cât mai completă, pentru țările române ceea ce s-a păstrat pe o perioadă de aproape cinci sute de ani, în legătură cu problema clopotăritului și a clopotului în trecut. Au fost urmărite cu atenție și depistate cele mai vechi știri despre clopotele care se găsesc sau despre care au rămas informații în diverse izvoare, fie că aceste clopote erau turnate în țările române — Transilvania (Sibiu și Brașov) ori aduse de peste hotare — Polonia (Lemberg și Gdansk), mai apoi și din Austria (Viena și Gratz) și ceva mai târziu și din Rusia; fie că au fost turnate în țară de meșteri străini chemați în acest scop. În măsura în care s-a socotit necesar pentru deplina cunoaștere a temei propuse, au fost atinse și alte probleme legate de industria turnării în bronz și anume: aceea a tunurilor de toate felurile, a sulinarelor pentru conductele de apă și a pompelor de incendiu (tulumbes). Am urmărit de asemenea printr-o cercetare atentă, condițiile în care s-a dezvoltat meșteșugul clopotăritului în Țările Române; au fost studiate: exploatarea zăcămintelor de cupru, tehnica lucrării și instalațiile, materialele folosite, prețul lucrului de clopot turnat, prețul de cost cu materialul meșterului, negoțul de clopote etc. O atenție deosebită s-a dat cercetării operei și pe cât posibil și vieții celor dintâi meșteri de țară, călugări sau laici, care, după informația existentă, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea înainte au turnat clopote, unele din ele de o astfel de măiestrie, încât se găseau în funcție la două veacuri după sleirea lor. Lucrarea se încheie cu studiul constituirii, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a unei industrii autohtone de clopote.

Autorul își dă seama că lucrarea sa, care este o primă încercare de acest fel în istoriografia românească, poate avea unele lipsuri, rezultate mai ales din precaritatea materialelor documentare, în mare parte încă nescoase la lumină. Dacă împrejurările îi vor permite, continuând cercetările și folosind eventualele observații făcute de specialiști, va prezenta mai târziu o reeditare, posibil mai completă... Sau, poate, ea va servi unui alt viitor cercetător.

*

Forme primitive ale instrumentului de rezonanță corespunzător clopotului din epoca noastră, se cunosc din antichitatea îndepărtată. Ele au fost descoperite în mormintele din Samthavre, Jarbeck Koban etc.¹. Erau de format mic, confecționate din

1. V. *Grand Larousse Encyclopedique en dix volumes*, Tom. III-ème, Paris, 1961, p. 205.

lame de metal (fier), obținute prin baterea cu ciocanul și aveau diverse întrebuințări : se atîrnau de gîtul vitelor, erau folosite ca amulete sau ca obiecte de cult sau de po-doabă feminină ; anunțau adunări ². Sub numele de « clocca », cuvînt de origine celtică, au fost cunoscute și folosite de romani ³.

În fabricarea clopotelor, evul mediu timpuriu a rămas încă un timp sub influența tehnicii antice ; clopotul se mai confecționează din lame de metal bătut și păstrează și dimensiunile mai reduse de mai înainte. Apoi și formatul clopotului din această epocă diferă cu mult de forma ce se va impune după trecerea la tehnica « vîrsării » ; unele din aceste instrumente de rezonanță aveau forma de emisferă, altele un contur patrulater, cu profilul aproape vertical, « puțin revărsat la bază » ⁴. Tehnica confecționării clopotelor prin vîrsare intră în uz abia prin secolele VII—VIII ale erei noastre. Bronzul folosit în primele timpuri, era format dintr-un aliaj de patru părți de aramă și o parte de cositor ⁵. Analizele asupra vechilor clopote au dus la concluzia că, contrar celor susținute de tradiție, vechii turnători n-au folosit în aliaj și argintul ⁶. Mai probabil pare a fi că se folosea plumbul și uneori mici cantități de antimoniu ; acesta din urmă, un metaloid de culoare albă-argintie era adăugat pentru a întări sunetul ⁷. Se constată apoi că în unele țări, ca Elveția, Germania și Austria, pînă prin secolul XVII s-au folosit clopote și « de ferro fuso » ⁸. Odată cu tehnica turnării în bronz sau fontă s-a părăsit vechea formă de clopote patrulate sau emisferice. Se pare că la început, în unele

2. *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere et arti*, Istituto Giovanni Treccani, Tom VIII., MCMXXX—IX., p. 564—566.

3. *Grand Larousse*, loc. cit. Acest termen, se pare, este etimonul din care au derivat francezul « cloche » și germanul « glocke ». Vechiul slav, „КЛОПОТ” « clopot, trecut la bulgari, sîrbi și români, se întîlnește în textele din sec. XIV cu sensul de zgomot, sunet. I. Bogdan, *Cronica lui Manasses*, Buc. 1922. Glossar, p. 300—301).

4. *Enciclopedia Italiana*, loc. cit.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem* ; Fr. Müller, *Zur ällern siebenburgischen Glocken-Kunde*, în « Archiv des Verreines für siebenbürgische Landeskunde », Neue Folge, Vierter Band, 1 Heft, Kronstadt, 1859, p. 246, nota 114, relatează anecdota în legătură cu cazul turnătorului care a cerut împăratului Carol cel Mare, căruia avea să-i verse un clopot, pe lingă o cantitate importantă de aramă și 100 funzi de argint, sub cuvînt că astfel sunetul clopotului va ieși mai clar. Avea intenția de a-și însuși metalul prețios, căci, adaugă naratorul, el știa foarte bine că amestecul de 25% cositor și 75% aramă, dă cel mai bun bronz, și orice adaos deosebit este dăunător pentru clopot. În noia, ocupîndu-se de tehnica turnătorilor din Transilvania, același arată că legenda și acolo susține că s-ar fi folosit argintul pentru a face sunetul clopotului mai clar-cum s-ar fi făcut în cazul clopotului de ceasornic de la Sighisoara. Fără a o combate, Müller amintește cele petrecute la turnarea clopotului mic de la Jimbert (Rupea), cînd o iată bătrîna a dat 6 funzi de argint pentru clopot adăugînd : « Iless es aber nicht aus den Augen, bis es in den Ofen gethan war, damit es nicht unterschlagen werde ». Înaintea magistratului din Brașov s-a judecat în iunie 1726 un proces între Ana Borboani și Hullen Mesten, judele din Rîșnov, pentru o cantitate de argint destinată clopotelor, cantitate care fusese însărcinată (Arhivele Statului Brașov, *Acte judecătorești nr. 34/1726*). Majoritatea materialelor folosite în această lucrare se păstrează în Arhivele Statului Brașov, ca inedite. În folosirea lor mai departe se indică numai cota fondului. Pentru materialele din alte arhive se face trimitere completă.

7. *Enciclopedia Italiana*, loc. cit. și Fr. Müller loc. cit. Cînd amestecul cuprindea mai mult cositor și mai puțină aramă, pentru ca bronzul să iasă bun, ca în Franța în epoca mai nouă, (se puneau 19 părți de cositor și o parte de aramă), se adăuga și puțin antimoniu (Müller, *op. cit.*, p. 246, nota 114).

8. *Enciclopedia Italiana*, loc. cit. În legătură cu astfel de clopote a se vedea și dr. Petru Rîmniclașu, *Două clopote din sec. al XVI-lea sau XVII-lea din Găiu Mic*, studiu în care se face descrierea a două clopote (unul păstrat numai fragmentar), descoperite pe teritoriul acelei localități bănățene. Aceste clopote, arată autorul, « erau turnate dintr-un material fieros, asemănător unei fonte » (« Mitropolia Baranului », XVI (1966), nr. 1—3, p. 58 ș.u.).

părți, clopotele turnate în bronz aveau formă cilindrică⁹; deoarece rezultatele în privința sunetului erau slabe la astfel de clopote¹⁰, a fost adoptată forma de pară cu marginea «arcuită evoluată»¹¹. Este forma care s-a impus prin rezultatele date, în uz și în epoca actuală.

Încă din cele mai vechi timpuri meșteșugul turnării de clopote a fost exercitat atât de călugări cât și de laici. O caracteristică a acestui meșteșug, întâlnită din începuturile sale și care se va păstra pînă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, a fost aceea de meșteșug ambulat. Meșterii clopotari rătăceau, ducînd cu dinșii, din loc în loc, «le loro officina»¹². Astfel, în cele mai multe cazuri, vor ajunge devreme și prin părțile noastre. Dar încă din veacul al XVI-lea se găsesc și turnătorii stabile. De altfel stabilitatea aceasta era relativă. Oamenii își lăsau de multe ori atelierelor în grija familiei sau a vreunui angajat și ei, conform vechii tradiții, care le intrase în sînge, dar și împinși de necesitățile meșteșugului, mergeau din loc în loc pentru lucrări de mai scurtă sau mai îndelungă durată. E de înțeles că o profesiune atât de căutată se transmitea din tată în fiu. Foarte cunoscută este familia de turnători de clopote, francezi, De Croissoles, a cărei activitate s-a desfășurat de-a lungul a aproape două secole, (XIII—XIV); sînt citate, de asemenea, multe alte familii olandeze și germane, care au activat pînă în secolul al XVIII-lea¹³. Pe teritoriul țărilor române se întâlnesc în secolul XVI—XVII, turnători din familia Neidel¹⁴, în secolul XVII—XVIII din familia Lamb¹⁵; pentru secolul al XVIII-lea din familia Wenzell¹⁶ și din secolele al XVIII—XIX-lea din familiile Andrasovschi și Wolf¹⁷, germani sau sași; dintre români se găsesc turnătorii din familia Șărbăneac în secolele XVIII—XIX și Fogorași, secolele XIX—XX¹⁸.

Marea răspîndire a clopotelor a făcut ca ele să fie folosite, încă din evul mediu îndepărtat și în mănăstiri și biserici, atât în Occident cât și în Orient. O folosință rituală propriu-zisă nu începe însă decît din secolul al IX-lea înainte în Apus și din secolul al XIII-lea în Răsărit (după ocuparea Constantinopolului de latini)¹⁹. Ca un eveniment aparte în istoria Bizanțului este amintit darul de clopote făcut în anul 865

9. Pentru forma «cilindrică alungită», pe drept socotită arhaică, a fost citat clopotul de la biserica reformată din Sintana Niraj (V. Vătășianu, *Istoria artei feudale*, vol. I, București, 1959, p. 439—440, 442). Forma aceasta s-a perpetuat la noi și în alle părți, la clopotele formate prin martelare, din plăci de aramă sau fier, care poartă numele de tîlăngi. Ele se atîrnau la gîtul vitelor cornute mari.

10. Forma cilindrică fusese adoptată și în China; după un cercelător mai vechi însă rezultă că «die chylindrische Form der chinesischen Glocken erschwert das Läulen und macht sie unharmonisch», la Fr. Müller, *op. cit.*, p. 203, nota 1. după H. Otte, *Glocken-Kunde*, Leipzig, 1858, p. 93.

11. V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 410.

12. *Enciclopedia Italiana*, loc. cit.

13. *Ibidem*.

14. Fr. Müller, *op. cit.*, p. 231—232.

15. C. A. Steide, *Studiul introductiv la Arhiva Magistratului, Acte administrative neinventariate*, vol. I, Buc., 1959, p. 12—13 și nota 1, p. 13—14.

16. Vezi mai departe studiul de față.

17. *Ibidem*.

18. *Ibidem*.

19. Pentru folosința clopotelor în biserică a se vedea și prof. Petre Vintilescu, *Clopotele*, în «Biserica Ortodoxă Română». LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 149 ș.u., articol în care e folosit și F. Kraus, *Real Encyclopaedie der christlichen alterthumer*, fr. 1, Br. 1830, Sechster Band, cuvîntul *Glocken*. scris de Nicolaus Müller, p. 708; dr. Petru Râmneșul, *Două clopote*, loc. cit. și *Enciclopedia Italiana*, loc. cit.

de către Ursus Patricius, dogele Veneției, împăratului Mihail al III-lea²⁰. De observat că odală cu folosința clopotelor bisericești așezate în turlele bisericilor sau în clopotniță, apar și cele civile în comuna medievală. Ele serveau pentru a chema la arme sau a semnaliza un pericol de incendiu, inundații etc.²¹. Din secolul al XII-lea înainte se găesc clopote în serviciul sfaturilor orășenești, așezate în turnurile palatelor comunale sau într-un turn de biserică, cu misiunea de a chema pe membrii sfatului la consiliu (Belgia, Franța)²².

Și acesta a fost rolul clopotului în viața orașului medieval, pe lângă acela mai cunoscut: de a chema pe credincioși la rugăciune, de a anunța o sărbătoare sau că unul dintre enoriașii parohiei a încetat din viață. De altfel, dat fiind specificul vieții medievale, în care biserica a avut un rol aparte, e logic ca instrumentul de informare și alarmare a populației să fie, în unele centre, încă de la început, la dispoziția bisericii, sau să treacă, în altele, cu timpul, la dispoziția ei. Cu pierderea autonomiei orașelor, odată cu extinderea centralismului de stat, rolul clopotului s-a schimbat; conducerea orașului «aleasă» de locuitori, dar supusă puterii regale, a pierdut dreptul de a mai folosi clopotul, care, acum, căpătă din ce în ce mai mult caracterul de instrument de luptă contra abuzurilor puterii de stat și a reprezentanților ei. Toate mișcările populare în epoca feudalismului târziu și în cea capitalistă, conform vechii tradiții de luptă, se fac la sunetul marelui clopot al orașului, care e acum clopotul bisericii catedrale din orașele de provincie și ale arhiepiscopatelor și mitropoliilor în orașele capitală.

Viața orașului medieval românesc n-a diferit prea mult de viața orașului apusean²³. Rolul clopotului a fost și aici același. Pe lângă folosirea lui în probleme legate de exercitarea vieții culturale, el a avut și un rol public: a chemat pe orășeni la lupta contra dușmanilor din afară sau a celui din interiorul statului; a anunțat stingerea focului și a ridicat populația nemulțumită. Mai târziu, și în orașul medieval românesc, la izbucnirea mișcărilor populare s-a dat semnalul tot prin sunetul clopotului.

Vechea terminologie a clopotelor în țările române. — Termenii sub care au fost cunoscute clopotele sînt: clocca, pentru epoca romană și campana, nola, cimbalum, signum și strepitaculum în evul mediu²⁴. Cele mai vechi clopote turnate în Transilvania, în secolele XIV—XVI, au inscripția în limba latină și poartă denumirea de

20. Fr. Müller, *op. cit.*, p. 203 și prof. P. Vintilescu, *Clopotnițele*, loc. cit.

21. La Fr. Müller, *op. cit.*, se redă art. 15 din ordonanța magistratului brașovean din 1491: «In der Zeit der Belagerung sollen die Glocken von Läuten stille seyn; eine ausgenommen. Diese soll den Wächtern anvertraut werden, dass sie nach Unterweisung des h. Richters und der andern Rats Herrn, in der Zeit der Not sie schlagen können. Man soll auch auf eine jede Eck Bastei ein Glöcklein verordnen, damit sie läuten sollen, wen hohe Not auf ihnen ist, und die Feinde daran stürmen dass, man behend zu Hilfe laufe, und der Feind abgeschlagen werde», (p. 248, nota 121). Și din ordonanța sfatului orășenesc Sighișoara (din secolul XVI), art. II, reiese același lucru: «Wenn man mit der grossen Glocken stürmet, soll jedermann mit seinem guten Gewehr erstlich für seines Capitans Haus, daher darnach auf den Markt lassen finden, bei Straff fl. 10, denn ohn zweifel was wichtiges vorhanden sein wird» (Fr. Müller, *op. cit.*).

22. *Enciclopedia Italiana*, loc. cit., și Charles Bemont et Roger Doucet, *Histoire de l'Europe au Moyen-âge*, 1931, p. 181, «La ville avait toujours sa maison commune, son beffroi et son sceau».

23. P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*, București, 1947, *Comunele medievale în Principatele Române*, p. 161—218.

24. *Grand Larousse Encyclopedique*, p. 205, la cuvintele «La cloche» și *Dicționarul Limbii Române*, Tom. I, partea a II-a, fasc. I, București, 1914, p. 569—570.

«campana»²⁵. Din informația documentară păstrată trebuie să deducem că primele clopote folosite în Moldova și Țara Românească, pînă aproape de sfîrșitul secolului al XV-lea erau confecționate în Transilvania, sau chiar au fost turnate în Țara Românească, de meșteri veniți de peste munți²⁶. Clopotele turnate în secolul al XIV-lea pentru Țara Românească, dintre care s-au păstrat două, nu au aceeași denumire în inscripțiile în limba slavă; cît timp pentru cel de la Cotmeana, «vârsat» în 1385, se folosește termenul de „КАМПАНА”²⁷ pe acel din 1395, de la Cozia găsim titulatura de „Звон”²⁸. Toate clopotele turnate în Țara Românească în secolul al XV-lea, începînd cu acel de la Cotmeana din 1413²⁹ și continuînd cu acel de la Bistrița din 1497³⁰ și pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea au denumirea de „Звон”³¹. În Moldova, cele mai vechi clopote care s-au păstrat, turnate în secolul al XV-lea, poartă în inscripțiile slave denumirea de „КАМПАНА”³². În secolul al XVI-lea se folosește termenul de „Звонъ”³³, dar încă spre sfîrșitul acestui secol apare și termenul „КНМБАЛ”³⁴, care se găsește pînă la jumătatea secolului al XVII-lea³⁵, epocă în care își face apariția pentru întia dată denumirea de clopot. Aceasta din urmă însă numai în inscripțiile redactate în limba română³⁶.

25. «Hanc campana... fecit magister Iohannes de Wertheim... anno Domini milmo CCCC mo VII decimo», la Fr. Müller, *op. cit.*, p. 217; «Facta est haec campana... A. D. 1596» (*Ibidem*, p. 232); «Campana haec fusa... anno 1647» (*Ibidem*, p. 234). Pe la mijlocul secolului al XVII-lea, în afară de acele clopote cu inscripții în latinește, în care se păstrează denumirea de «campana», se găsește și unele exemplare a căror inscripție e în limba germană, însă fără nici o denumire, numai cu indicația («m-a turnat»), «goss mlch» etc. Din secolul al XVIII-lea înainte, pe aceiași teritoriu au fost turnate și clopote care au inscripția în limba maghiară; și pe acestea se dă în genere numai indicația vîrsării «öntötte», cele mai adesea fără denumirea de «harang» (clopot). Foarte rar se întîlnește în limba respectivă și titulatura meșterului «harangöntö». (Patag Pál, *Euzsádos Harangok, Magyar Nemzeti Múzeum, Történeli Múzeum*, 1963).

26. A se vedea mai departe.

27. B. P. Hașdeu, *Istoria critică a românilor*, vol. I, Buc., 1875, p. 128; St. Nicolaescu, *Cercetări arheologice. Străvechile clopote ale Mănăstirilor Codmeana și Cozia din timpul lui Dan Voevod și Mircea Voevod* Buc. (1939), p. 4. Denumirea de „КАМПАНА” se mai găsește în inscripția clopotului păstrat la minăstirea Govora (V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, în «Bul. Com. Mon. Ist.» XXVII, p. 50). Clopotul nu e datat. Se pare că avem de a face numai cu o turnare din nou, în secolul XVII a unui clopot anterior, a cărui inscripție în parte a fost reprodusă.

28. Clopot turnat pentru minăstirea Cozia (Inscripția la St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 5—6). Mai departe se reproduc în original și în traducere inscripțiile de pe clopote.

29. B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 132; St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 6.

30. V. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, loc. cit., p. 57.

31. *Ibidem*. De notat că la mijlocul secolului al XVII-lea s-a vîrsat un clopot pentru minăstirea Bistrița, cu cheltuiala lui Matei Basarab, a cărui inscripție e în parte în limba slavonă și poartă denumirea de „Звонъ” (Al. Ștefulescu *Minăstirea Tismana*, Buc., 1909, p. 123—124).

32. Inscriptiile clopotelor turnate în: 1477 (Melchisedec, *Cronica Romanului*, vol. I, Buc., 1874, p. 133) și 1488, 1490, 1499, (*Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, 1958, p. 356—357).

33. Inscriptia de pe clopotul zis Siluan, turnat din ordinul lui Petru Rareș, în 1530, pentru minăstirea Putna (S. F. Marian, *Citeva inscripții și documente*, în «An. Acad. Rom.» seria II, Tom VII (1184—1885), Buc., 1886, p. 302); alte inscripții din secolul al XVI-lea, cu denumirea „Звонъ” pentru clopot în G. Balș, *Bisericile și minăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Buc., 1933, p. 335).

34. Inscriptia de pe clopotul turnat în 1579 pentru minăstirea Galata, cu cheltuiala lui Petru Șchiopul (Iorga, *Studii și documente* XV, 1, p. 16).

35. Clopotul de la minăstirea Birnova turnat de Ștefan Tomșa în 1614 (Ghibănescu în revista «T. Codrescu», VI, nr. 5, p. 73) și clopotul turnat de Miron Barnovschi pentru minăstirea cu același nume în 1628 (Ghibănescu, rev. «T. Codrescu», I, nr. 2, p. 24). Termenul a fost folosit în românește și de mitropolitul Dosoftei în cunoscuta lui traducere în versuri a Psaltirii.

36. A se vedea mai departe.

Trebuie subliniat că apelativul clopot, deși nu apare în inscripțiile de pe aceste obiecte decât cu începere de la jumătatea secolului al XVII-lea înainte, și numai în cele redactate în limba română, intrase totuși în graiul nostru dintr-o epocă foarte îndepărtată. El se întâlnește în cele mai vechi texte de limbă română care s-au păstrat³⁷ și, de asemenea, și în onomastică³⁸.

Diversele texte în limba greacă din inscripțiile de pe clopotele turnate la noi sau pentru noi folosesc pentru epoca mai veche (secolul XVIII) termenul „καμπάνα“³⁹, iar pentru epoca mai nouă (secolele XVIII—XIX), termenul „κώδων“⁴⁰. În actele redactate în grecește de negustorii companiilor de comerț greco-române care fac negoț în unele centre din Transilvania în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, apare un termen deosebit de acesta și anume „Σαμάνη“⁴¹.

Dacă am încerca să tragem o concluzie asupra provenienței clopotelor folosite la noi, numai după denumirile care li se dau, poate că față de materialele documentare incomplete, nu vom putea ajunge decât la concluzii susceptibile de a fi puse în discuție. Totuși, concluzii de cu totul altă natură se impun: și anume că denumirea clopotului a fost dată de cei care l-au comandat. Clopotele din Țara Românească de la sfârșitul secolului al XIV-lea și deceniile I și II ale secolului al XV-lea par a fi turnate de o singură persoană, Iohann Wertheim din Sibiu, sau cum își spune singur pe unul dintre clopotele vărsate de el «Hanoș Maistor». Clopotul de la Cotmeana, turnat în 1385 poartă denumirea de „ΚΑΜΠΑΝΑ“ cel de-al doilea, din 1395, de la Cozia, este numit „ΣΟΝΟ“, denumire care mai apoi se impune în țară pentru întregul secol al XV-lea și chiar pentru secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Moldova este mai puțin «conservatoare» în ce privește denumirea clopotului. S-ar putea spune chiar că aici vom avea schimbarea denumirii acestui instrument muzical odată cu aceea a stilului arhitecturii bisericești: terminologia în secolul al XV-lea „ΚΑΜΠΑΝΑ“ corespunde epocii lui Ștefan cel Mare; în epoca lui Petru Rareș e în uz termenul „ΣΟΝ“, iar „ΚΗΜΕΛΑ“ este folosit în vremea lui Petru Șchiopul și continuă în domniile următoare din secolul al XVII-lea ale lui Ștefan Tomșa al II-lea și Miron Barnovschi; Vasile Lupu și Gheorghe Duca, mari ctitori din același secol, care folosesc pentru clopotele turnate termenul de „ΚΑΜΠΑΝΑ“, pot fi socotiți emulii epocii de mărire a Moldovei lui Ștefan.

Cercetări mai vechi. — Istoriografia românească veche n-a folosit tot materialul care i-ar fi putut sta la îndemână în studierea acestei probleme. Știrile din acte erau într-adevăr cu totul sporadice și indicațiile din inscripții destul de sărăcăcioase, astfel încât un studiu mai temeinic presupunea cercetări mai îndelungate, la care nici unul dintre învățații din trecut n-a crezut de folos să se angajeze. Mai ales că se

37. G. Ghibănescu, *Glosarul Psaltirei Scheiene*, Iași, 1902, p. 31, notifică apariția în două locuri a termenului clopot. Pentru toată terminologia în legătură cu acest termen a se cerceta *Dicționarul limbii române*, Tom. I, partea II, fasc. I, Buc., 1914, p. 569—570. Concluziile la care a ajuns știința de astăzi în privința datei traducerii Psaltirii Scheiene la P. P. Panăilescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, Buc., 1965, p. 66—77.

38. Coste Clopot „ΚΟΣΤΕ ΚΛΟΠΟΤΗ“ nume de persoană care trăiește în vremea «bătrînului Petru Voevod» (Act din 1606 în Ghibănescu, *Surete și Izvoade XXI*, p. 9—14). Deci trăitor la sfârșitul secolului al XIV-lea sau prima jumătate a secolului al XV-lea.

39. Inscripția clopotului turnat în 1669, pentru minăstirea Cetățuia (Iorga, *Studii și Documente*, XV, 1, București, 1905, p. 109).

40. Inscripția greacă de pe clopotul fără dată, păstrat la biserica Trei Ierarhi din Iași (Iorga, *Studii și Documente*, XV, 2, p. 155) și inscripția greacă de pe clopotul turnat de A. Bömches în București, în 1801, pentru biserica Sfântul Haralambie din Iași (Iorga, *Studii și Documente*, XV, 2, p. 119—120).

41. *Registrul de socotele al Companiei grecești din Sibiu*, nr. 4, p. 635—663, catalog III, manuscris, Arhivele Statului Brașov, la nr. 2660, 2781.

cuvenea să se facă, pentru lămurirea unor probleme legate de acest studiu, și un apel corespunzător la inedit. Problema totuși ar fi fost deosebit de interesantă de studiat, cu cât se știe că în acea epocă, de cele mai multe ori, turnătorii de clopote mai mari sau mai mici⁴², făceau și oficiul de turnători de tunuri, de sulinare, adică țevi pentru captarea apei și, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea înainte, și pe acela de turnători de pompe de incendiu⁴³, toate acestea fiind turnate dintr-un aliaj de aramă și cositor, pentru clopote în unele cazuri și cu un amestec de antimoniu, de nichel și posibil și de argint⁴⁴. Nici această legătură în studiul problemei nu s-a făcut, mulțumindu-se ca cercetările să fie circumscrise de fiecare cercetător numai la obiectul strict urmărit. O altă lacună în cercetările din trecut e aceea de a nu fi îmbrățișat problema pentru întreg teritoriul locuit de români, cu urmărirea legăturilor și influențelor de la un centru la altul. În condițiile acestea de lucru nu e de mirare ca rezultatele obținute să fi fost cu totul parțiale.

Faptul că materia primă pentru turnatul clopotelor nu s-a găsit din abundență în Țara Românească și Moldova, ca și folosirea mai restrinsă a clopotelor, de la o vreme — mai mult în viața bisericească — a făcut, desigur, să nu se dezvolte o industrie a fabricării clopotelor decât mai târziu și cu intermitențe. Se știe că orice industrie presupune investiții în vederea unui plasament, și în afară de aceasta o continuitate prin transmiterea experienței câștigate de la o generație la alta, condiții care lipseau în Moldova și Țara Românească în epoca feudală; apoi clopotul nu era, în genere, un obiect care se lucra în serie, cel puțin pentru epoca mai veche⁴⁵. Acei care îl comandau își impuneau punctul de vedere asupra compoziției aliajului, a sunetului pe care trebuia să-l scoată, a mărimii lui, a inscripției de pe el. Într-un cuvânt clopotul se comanda și era un produs de artă⁴⁶.

42. Dintr-o epocă mai îndepărtată se turnau și clopote mici «de masă» sau atirnite, care se foloseau în reiectoarele minărilor, la fabrici sau în școli. Erau folosite și la noi. În septembrie 1795, Iosif cerea lui Hagi Constantin Pop, negustorul din Sibiu, pentru arhivmandritul Partenie «un clopoțel, pentru ca să cheme copiii, nu de masă, ci mic, să-l poată și atirna și trage din năuntru». Pentru dînsul, Iosif cerea «un clopoțel de masă, cu sunet frumos, căci mă căznesc să chem copiii» (Iorga, *Contribuții la Istoria literaturii Române*, în «Anal. Acad. Rom., Mem. Secț. Lit.» Seria II, tom. XXVIII, p. 208). Clopoțelii comandați erau desigur pentru școala de pe lângă Episcopia de Argeș pe care o patronau cei doi înalți clerici. Tot meșterilor clopotari cunoscuți se adresau ai noștri și pentru turnatul clopotelor de ceasornice. În acest sens a se vedea și scrisoarea prin care Stanca Glucereasa (Murgășanca) cerea Hagicăi Păunița să cheme «pe meșterii cei ce fac clopote» din Sibiu și să tocmească un «clopot» pentru ceasornicul pe care tot un meșter sibian îl făcea la biserica nou zidită (Scrisoare din 12 aprilie 1809 în Iorga, *Studii și Documente*, VIII, p. 47).

43. Șt. Pascu, *Meșesugurile din Transilvania din sec. XVI*, Buc., 1951, p. 70—71, 172—181. Pentru clopotari: turnători de pompe de incendiu la Brașov, a se vedea și studiul nostru mai departe. De prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea înainte, se introduce și în Țara Românească uzul pompelor de incendiu. Ai noștri le spuneau tulumbe. În oct. 1871, Iosif Protosinghelul comanda una negustorului sibian Hagi Constantin Pop. (N. Iorga, *Contribuții la Istoria Literaturii Române*, I, loc. cit., p. 199). O știre din 1784 ne arată că și Episcopia de Rîmnic prin economul Nectarie, vișierul episcop, cerea lui Hagi Constantin Pop să-i trimită «tulumbe», cu recomandarea ca «la coade unde iaste matca (să fie) mai groase» (N. Iorga, *Contribuții...*, în «Anal. Acad. Rom.», tom XXIX, «Mem. Secț. Lit.», p. 10, nota 1).

44. Pentru aliajul folosit de vechii clopotari a se vedea și Müller, *op. cit.*, p. 246, nota 114.

45. Încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea exista o fabrică de clopote la Hunedoara (*Actele Magistratului*, nr. 172, I, din 1751).

46. Pentru grija care se punea în turnarea clopotelor din partea celor care le comandau, a se vedea pe lângă cele scrise de Müller, *op. cit.*, p. 245—246 și nota 114 și recomandările pe care le face boieroaica Dumitrana Știrboaica negustorului sibian Hagi Constantin Pop, cînd îi trimite un clopot pentru reparat sau turnat din nou: «Lîngă aceasta, chir Hagi, te poțsească pã

În Transilvania. — Cercetările arată că pentru epoca mai veche, chiar Transilvania și Brașovul, unde a existat de timpuriu o dezvoltată industrie metalurgică⁴⁷, nu se poate spune că au avut în aceeași măsură și o industrie a turnătoriei în bronz. Clopotarii care s-au făcut cunoscuți în Transilvania și la Brașov în secolele XIV—XVIII, prin lucrările lor, sînt măcar în parte veniți din alte ținuturi⁴⁸, iar statornicirea unei tradiții locale prin trecerea meșteșugului turnătoriei din tată în fiu a dat mai puține rezultate decît în alte industrii. De altfel ei nu au fost niciodată prea numeroși și nu au putut forma o breaslă⁴⁹. Evident și-au făcut apariția, dintr-o epocă destul de veche și «fușerii», oameni nu întotdeauna lipsiți de pregătire, dar care concureau pe meșterii cu titluri străine. Clopotarii nefiind organizați în breaslă, cu toate protestele lor către Magistrat în contra «fușerilor», acesta neavînd la îndemînă un regulament sau statut de breaslă, n-a putut să le dea satisfacție și să ia măsuri în contra tulbură-

dumneata ca pă un iubit fiu, fiindcă trimisii clopotul cel vei vedea dumneata cum iaste stricat, ci te potesc pune sălință, doar de s-ar găsi meșteri buni să se dreagă, să nu să prefacă; iar văzînd dumneata că nu se poate lămădui de această stricăciune, il vei da de il va vărșa și să oprești dumneata și ceva madem, fiindcă acest clopot iaste cumpărat de răposatul tatăl meu de la Lipsca. Ci după cum vei vedea dumneata, slovele ce sînt la margină, tot acele slove să se facă și acum. Ci fiindcă au fost mademul foarte bun, te rog ca pe un iubit fiu, pune dumneata sălință a se isprăvi mai curînd și nici mademul să nu să schimbe, că glasul acestui clopot nu s-au aflat din Olt încocoare, ci de vei socoti dumneata să mai pui măcar 10—20 funzi ca să iasă clopot bun» (Z. D. Furnică, *Din istoria comerțului la români*, Buc., 1908, p. 92—93). Mademul e un aliaj de aramă cu nichel. Dintre clopotele lucrate cu cheltuiala acestei boieroaice, se cunoaște și clopotul turnat în 1772, probabil de clopotarul Ioan Pauly din Sibiu, clopot care se păstra la biserica Sf. Troiță din Craiova, după cum arată inscripția: «acest clopot s-au făcut de dumnecai stolniceasa Dumitrana Știrboaica și l-au așezat la hramul Sfinții Troițe în Craiova, 1772» (Al. Lapedatu, «Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice din 1915», p. 166). Un clopot ieșit prost la turnat, fie din neîndemînarea meșterului, fie că se folosea un aliaj dubios, provoca mari nemulțumiri. Avem un caz de acest fel consemnat în corespondență, cu data de 3 sept. 1796, dintre episcopul Iosel de Argeș și același Hagî Constantin Pop din Sibiu: «glasul clopotului iaste cu totul răgușit, fiind de materie cu totul proastă», spune episcopul (Iorga, *Contribuții*, «Anal. Acad. Rom.» «Mem. Secț. Lit.», seria a II-a, tom XXVIII, p. 213—214).

47. Pentru industria brașoveană în epoca mai veche, a se vedea Th. Seraphin, *Verzeichnis der Kronstädter Zunft-Urkunden*, Kronstadt, 1886, și Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în sec. XVI*, București, 1954, p. 71—72.

48. Fr. Müller, *op. cit.*... Vezi și mai departe și de asemenea Dr. Victor Roth, «Geschichte des deutschen Kunstgewerbes in Siebenbürgen», Strassburg, 1908, p. 7: «Auf der Hermannstädter Nachtglocke lesen wir: «Ego sum alpha et O cruci pium et luis, Hanc campanam, origo orex glorie. Fecit magister Johannes de Wertheim sub anno domini Mil/lesi/ mo CCC/ge/simo VII decimo». Der erste Giesername ist also der Name eines zugewanderten. Ob er aus Wertheim im badischen Kreis Mosbach oder aus Wertheim am Ammersee in Bayern gekommen ist, wissen wir nicht, aber er ist einer von den vielen, die der ununterbrochene Zustrom deutscher Handwerker nach Siebenbürgen gebracht hat. Zu ihnen gehört auch Georgius Wenning, ein Wiener. Auf der grossen Glocke in Schönberg steht sein Name «Georgius Wenning von Wien. In der Hermannstadt Gos mich anno 1628 N. der Ehre Gottes». und auf der kleineren Glocke «Georgius Wenning von Wien. In der Hermannstadt Gos mich durch das Feber flos ich 1628». Ebenfalls ausländischer Herkunft waren wohl Jakobus Steinheiser, der 1642 für Reussdorf, und Johannes Mottko, der 1647 in Hermannstadt für Markschalcken Glocken gegossen hatte. Die darauf Bezug habenden Inschriften lauten: «Verbum dominum/sic/manet in aeternum A. D. MDCXLI Iacobus Steinheiser». «Mit Gottes Hill mich gegossen hat Johannes Mottko in Hermannstadt fecit anno domini 1647. Zuerst in Weissenburg, dem heutigen Karlsburg, und dann in Hermannstadt weilte ebenfalls ein Fremder, Antonius Uten».

49. Act din Brașov, 26 august 1789, prin care magistratul arată că reclamația turnătorilor de clopote din Brașov în contra «fușerilor» din comitat, care le fac concurență, nu poate fi luată în considerație, deoarece turnătorii de clopote nu constituie o breaslă. (*Actele Magistratului nr. 1053/1788*, anexa 2, orig. limba germană).

torilor⁵⁰. Rămânerea în urmă în ce privește dezvoltarea industrială a Țării Românești și a Moldovei față de Transilvania are, desigur, cauze multiple. Între acestea: lipsa de stabilitate provocată de mult prea dese incursiuni de oști și războaie, care au făcut din aceste teritorii un teatru de război quasi perpetuu, deci o situație neproprie acumulărilor primitive care să aducă după sine posibilități de investiții în comerț și industrie; de asemenea, trebuie să se țină seama într-o anumită măsură, mai ales în ce privește dezvoltarea pe scară mai largă a mineritului și de teama domnilor, ca nu cumva, prin valorificarea bogățiilor naturale ale țării, să se atragă din partea turcilor o creștere necorespunzătoare a tributului și a diferitelor alte pretenții bănești și în natură⁵¹. De altfel condițiile generale de viață în Moldova și Țara Românească, au făcut ca germeii de destrămare a orânduirii feudale să-și facă apariția și să se dezvolte mai tirziu decât în alte părți, inclusiv Transilvania și ca această orînduire să se extindă mai mult în timp în aceste țări. Această rămânere în urmă se datorează însă, într-o largă măsură și concepției închise, feudale, de care era dominată viața meșteșugărească în genere și care a avut un reflex și asupra orașelor transilvane⁵².

După încorporarea Transilvaniei de către Habsburgi. Țările Românești erau socotite, de altfel, la început ca și alte ținuturi cum erau de exemplu scaunele săcuiești și chiar «Ungaria», ca teritorii din care se puteau importa materii prime și în care se puteau desface mărfuri, nici într-un caz însă locul în care era îngăduit meșterilor să se așeze pentru lucru, chiar dacă li s-ar fi oferit acolo condițiile cele mai avantajoase. Era aici o moștenire a vechii concepții, în vigoare încă din epoca coroanei Sf. Ștefan, când permisiunea de a aduce în țară un meșter dintr-o cetate de la nord de Carpați se acorda unui domn român după repetate cereri⁵³, pentru un anumit termen și cu angajamentul expres al domnului de a fi trimis îndărăt la terminarea lucrului⁵⁴. Încă în epoca aceasta se întilnesc și cazuri din care se poate vedea, pentru meșterii neîncadrați în bresle, ca magistratul orașului să îngăduie deplasarea, dar alți meșteșugari să facă greutăți de natură a opri lucrul⁵⁵. Statutele unor bresle din

50. *Ibidem*.

51. «Mine de aur, argint și alte metale zac în adîncurile pămîntului, în mari cantități, ascunse de ochii lăcomiei turcești... Minele de aramă sînt de asemenea pe întinderi mari, iar locul de unde se scoate aramă, se numește madan, cuvînt turcesc ce înseamnă mină; apoi mine de fier ce se văd pe drumul ce duce de la Brădicani la Tîrgoviște...» (Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, 1929, p. 8, text adnotat de N. Iorga și traducere de Cristian, M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV—XIX*, în «Studii și Materiale de istorie medie», vol. II, 1957, p. 7—47; același autor *Variațiile exploatării Țării Românești de către Poarta Otomană în sec. XVI—XVIII*, în «Studii, Revistă de istorie», (XI) 1958, nr. 2, p. 49—71).

52. *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. II, Editura Acad. R.S.R., p. 133—134.

53. Act din 18 ianuarie 1492. Vlad Călugărul cere magistratului din Sibiu să-i trimită un meșter care să ia comanda pentru un policandru (I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul*, vol. I. Buc., 1995, p. 339—340). Intervenția lui Vlad se făcuse în urma unei intervenții puțin anterioare a fiului său Radu, în acel moment coregent, și care se vede nu avusese un rezultat (P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu*. Buc., 1938, p. 11).

54. P. P. Panaitescu, *op. cit.* p. 11. În acest sens, pentru o perioadă mai tirzie, a se vedea și angajamentul Comitelui George Banffii, guvernatorului Transilvaniei, cu data de 25 august 1696, de a lăsa să se întoarcă la Brașov, după terminarea lucrului, a meșterului clopotar, pe care îl cerea pentru turnarea unui clopot (*Actele Magistratului nr. 183/1696*). De altfel, precauția aceasta era necesară, căci adesea feudații mari sau mici recurgeau la meloda sechestrării unor meșteri pentru a-i avea la dispoziție exclusivă, evident, din motive de concurență.

55. Vlad Călugărul, Către Slatul Brașovului: «Să vă fie de știre domniei voastre, spune domnul, despre acel meșter al domniei voastre, că el s-a dus la Brașov să-și cumpere cele ce-i trebuiesc pentru meșteșug, dar meșterii domniei voastre nu l-au lăsat să-și cumpere cele ce-i

orașele din Transilvania au cuprins de timpuriu un articol în care se specifica, în mod expres, că se interzice meșteșugarilor din aceste orașe, sub sancțiune de aspre pedepse care mergeau pînă la excluderea din breaslă, pentru acei care ar merge să lucreze în Ungaria și Moldova sau Țara Românească și Secuime⁵⁶. Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, odată cu cotopirea Transilvaniei de către Imperiul Austriac, restricția viza numai Secuimea și țărilor de la sud și răsărit de Carpați⁵⁷, pentru ca în secolul al XVIII-lea să se raporteze numai la acestea din urmă.

Viața industrială transilvăneană a fost, din cele mai vechi timpuri, împropătată printr-un continuu aflux de meșteșugari apuseni, care aduceau cu dinșii, odată cu talentele lor, tehnica nouă și noile metode de lucru⁵⁸, cît timp industria țărilor de la sud de Carpați, ale căror legături cu viața industrială apuseană, într-un continuu progres, ar fi trebuit să se facă prin Transilvania, din cauza restricțiilor la care au fost supuse, s-a dezvoltat în genere mai mult sub impulsul vieții industriale constantinopolitane și orientale, rămase în urmă într-o anumită epocă și mai ales în ce privește dezvoltarea manufacturilor, cu totul inferioară Apusului. De altfel, și Transilvania, după încorporarea din 1688, a avut să sufere din cauza politicii economice a statului habsburgic, care a urmărit dezvoltarea industriei din provinciile de la centru (ereditare) în detrimentul celor nou încorporate, socotite ca mai înapoiate, cărora li se rezerva mai ales rolul de piețe de aprovizionare cu materii prime și de consumatoare a produselor manufacturate de la centru⁵⁹. În acest scop, pe lîngă taxele grele care se puneau pe mărfurile de proveniență transilvăneană, se repartizau manufacturilor și meșterilor individuali, de către tezaurariatul habsburgic, cu multă zgîrcenie materii prime, fier sau metale nefieroase. Această politică, conjugată cu aceea a spolieții în diferite alte moduri, a făcut să se înregistreze în genere, după 1688, o rămînere în urmă a înfloritoarei industriei a orașelor transilvănene. În ce privește arama, evident că a trebuit să se țină seama și de cererile de război, cărora în acea epocă statul habsburgic a fost nevoit să le facă față. Cererile meșteșugarilor și între aceștia și ale clopotarilor, pentru procurare de materie primă, sînt destul de frecvente⁶⁰, ele fiind

sînt de nevoie pentru meșteșugul lui. De aceea vă rog pe domnia voastră, ca pe niște buni prieteni ai domniei mele, să-i faceți domnia voastră ispravă: cînd va veni să-și cumpere cele ce-i sînt de nevoie, să fie slobod să-și cumpere» (I. Bogdan, *op. cit.*, p. 208—209).

56. Statutul Frăției cizmarilor din Sibiu, «Johannes Bruderschaft» din 1580 nu îngăduie meșterilor să meargă pentru învățătură sau pentru cîștig în Ungaria sau Moldova și de asemenea în Secuime sau în Țara Românească (N. Iorga, *Cizmarii români în tovărășie săsească din Ardeal*, în «Revista Istorică», anul XXI, nr. 7—9, p. 324).

57. Act din 5 iunie 1690, pentru breasla curelarilor. Magistratul din Brașov comunică în scris că e drept ca un curelar, care spre prejudiciul breslei s-ar duce în Țara Săcuiașcă, Țara Românească sau Moldova și ar exercita profesia acolo, acela să-și piardă dreptul de breaslă, nu numai pentru el ci și pentru copiii lui (*Acte de breaslă*, II nr. 15, orig. lb. germană). Pentru meșterul argintar brașovean George Heltner, care în 1691 a fost exclus din breaslă sub învinuirea că a trecut în Țara Românească, a se vedea și Theodora Voinescu, *Din legăturile artistice ale Țării Românești cu Transilvania (Meșteri argintari)*, în «Studii și cercetări de Istoria Artei», 1—2, 1956, p. 90—91. Acolo și alte informații în legătură cu restricțiile la care erau supuși argintarii care lucrau în țările române sau aveau comenzi din acele părți, după Gyrfas Tihamer, *A Braszai ötvösseg története*, Brașov 1912, p. 20—21 și 118.

58. Dr. Victor Roth, *loc. cit.*

59. *Din Istoria Transilvaniei*, vol. I, ediția II, p. 237.

60. Act din iulie 1725: căldărarii din Brașov se plîng magistratului pentru sechestrarea unei cantități de 30 de kintale de aramă (*Acte Judecătorești*, nr. 69, 70, 71/1725): Act din 2 aprilie 1803, clopotarii brașoveni intervin la magistrat pentru a li se pune la dispoziție o cantitate de 40 de zentnere de aramă pentru lucru. Amenință că în caz contrar vor fi siliți a pleca în provinciile turcești (*Actele Magistratului*, nr. 732/1805, anexa 4). Destul de rar se întîlnesc și cazuri

uneori însoțite de amenințarea de a trece în provinciile turcești, pentru a-și putea exercita meșteșugul și a-și putea câștiga existența⁶¹. De notat că repartitia restrictivă a materiei prime era dublată de o taxare impovăritoare a lucrărilor făcute din materiale vechi⁶². În genere metalele prețioase, ca și arama, fiind mai scumpe și mai greu accesibile, erau supuse unor frecvente prelucrări, fie datorită faptului că obiectele confecționate din astfel de metale se stricau mai ușor prin uz sau prin accidente, fie pentru a fi prefăcute în alte obiecte mai corespunzătoare cu gustul epocii sau a celui care le comanda. Aceste prelucrări aduceau bune venituri meșteșugarilor sași din Brașov. Îngreuierea prelucrării lor printr-o taxare exagerată a avut drept rezultat fie orientarea clientelei în alte părți, fie atragerea de meșteri argintari străini în Moldova și Țara Românească, ceea ce a dus la crearea și în aceste părți a unei industrii a lucrului în metale prețioase, destul de dezvoltată și de un nivel din ce în ce mai ridicat.

În Moldova și Țara Românească. — Cercetătorii de istorie a poporului român, chiar dintre cei mai vechi, au publicat între materialele documentare scoase la iveală și inscripții de pe clopote⁶³. Trebuie subliniat că problema clopotelor era, în general,

în care se face cunoscut de către oficiile miniere, cum s-a întâmplă cu cel din Zlatna în 1784, că au rezerve de aramă pentru clopote și ca atare să fie anunțați clopotarii (*Actele Magistratului*, nr. 574/1784).

61. Act din aprilie 1803, în *Actele Magistratului*, nr. 732/1803.

62. (1747, Brașov). Aurarii din Brașov, prin conducerea lor, cer Sfatului să intervină la Tezaurariat și Consiliul Cameral pentru a da dispoziții ca tricesimatorii să nu mai încaseze taxe la aurul, argintul și bijuteriile aduse din Moldova și Țara Românească spre a fi prelucrate, așa după cum nu se percepeau nici în trecut. Din cauza taxelor vamale ei au pierdut de clienți pe principii și boierii din Țara Românească și Moldova. Breasia o duce greu; nu au de lucru decât doi-trei membri, iar unii dintre ei s-au hotărât să plece în Țara Românească (*Acte de breaslă*, Pach. I, nr. 86, anexa 2, org. german și concept).

63. Au fost publicate o serie de inscripții de pe clopotele păstrate, dintre care se redau aici cele mai vechi: după informația ce o avem, cel mai vechi clopot din Țara Românească și Moldova, care s-a păstrat până în timpurile noastre, ar fi clopotul turnat în 1385, sub Dan I, cu cheltuiala lui Dragomir, fiul egumenului Dragomir de Cotmeana pentru această minăstire. Inscriptia are următorul cuprins în limba slavonă: **ВЪ ДНИ ВАРОВЪРНАГЧТЪ ГНА ИВАНА ДАНА ВОЕВОДА СЪТВОРИ СЯ КАМЕНЪ ЖЪПАНЪ ДРАГОМИР СЪН НГЪМЕНА ДРАГОМИРА ВЪ ЛЪТЪ ЗЪОЧТЪ ИНАКТИВНИ** traducere: «În zilele bincredinciosului domn Ioan Dan Voevod, a făcut acest clopot jupinul Dragomir, fiul egumenului Dragomir în anul 6893/1385 indictionul 8». Inscriptia a fost publicată de către Hașdeu în *Istoria critică a românilor*, vol. I, Buc., 1875, p. 128, după un «facsimil», pe care i l-a pus la dispoziție Al. Odobescu. O reproducere fotografică a acestui clopot nu s-a făcut până acum. O nouă tipărire a inscripției, se pare tot după Hașdeu, a dat St. Nicolaescu, în articolul *Cercetări arheologice. Clopotele minăstirilor Cotmeana și Cozia din timpul lui Dan Voevod și Mircea Voevod*, Buc. (1939). În 1943 C. Bobulescu discutând-o în «Anuarul Comisiei monumentelor istorice», aruncă o umbră de îndoială asupra autenticității acelui clopot și a citirii inscripției (Buc., 1943, p. 130, nota 1). De altfel, Bobulescu făcea mențiune că n-a putut citi inscripțiile de pe clopotele de la Cotmeana din cauza poziției în care se aflau și nu era în măsură să spună dacă clopotele în ființă erau tot vechile clopote ale căror inscripții fuseseră publicate de Hașdeu pe baza «facsimilelor», puse la dispoziție de Al. Odobescu sau dacă aceste clopote fuseseră topite de invadatorii germani în 1916 și înlocuite ulterior cu altele noi. Această problemă nu și-o pusesese Stoica Nicolaescu care, credem noi, n-a văzut clopotele.

La minăstirea Cozia, zidită de Mircea cel Bătrîn, s-a păstrat un clopot care purta numele ctitorului și data de 6903 (1395). Inscriptia lui are următorul cuprins în limba slavă: **ВЪ ИМА СЪТЪЖ И ЖИВОНАЧАНАЪ ТРОНЦЪ ВЪ ДНИ ВАРНАГО ИВНА МИРЧА ВОЕВОДА СЪТВОРИСА СЯ ЗВОНО ВЪ ЛЪТЪ ЗЪГ МЕСА АПРНАНА Д.** Traducere: «În numele sfintei și de viață încercătoare Treimi, s-a făcut acest clopot în zilele marelui Ioan Mircea Voevod, în anul 6903 (1395), luna aprilie 1». Inscriptia în original a fost publicată de Stoica Nicolaescu în studiul citat, p. 5—6. O traducere a inscripției a dat Ghenadie Enăceanu în studiul *Mitropolitul Valachiei Neofil («Biserica Ortodoxă»*, II, p. 742—743), care

mai dificilă de cercetat decât altele. Poziția clopotului, vorbim de marile clopote ale

însă cuprind o inexactitate: la textul: «în zilele marelui Ioan Mircea Voevod», se adaugă expresia «cel Bătrîn» inexistentă în original. Hașdeu semnală, tot în aceeași operă și tot la Colmeana și existența unui clopot turnat în mai 1413. Inscricția acestui clopot, de asemenea în limba slavă, avea cuprinsul: **ВЪ ИМА СТЫЖ И ЖИВОНАЧАЛАНЪЖ ТРОИЦЪ ВЪ ДНИ ВЕЛКЕГО ІУ МИРЧА ВОЕВОДЪ МИХАНА ВОЕВОДЪ СЪТВОРСА СІЕ ЗВОНУ ВЪ ЛѢТЪ № ЦЦКА ЕИШЪ МЦА МАНА И ПРИ НГОУМЕНЪ СОФРОНИЕМЪ ІЗВОЛНІЕМЪ УДА И ПОСПѢШЕНІЕМЪ СІА И СВЯТЫНИМЪ СЪГО ДАХА ХАНОШЪ МАИСТОРЪ.** În traducere: «În numele sfinței și de viață începătoare Treimi, în zilele marelui Io Mircea Voevod și Mihai Voevod, s-au făcut acest clopot în anul 6921, indicțioulul 6, luna lui mai 8, sub egumenul Sofronie cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și îndeplinirea Sfințului Spirit. Meșterul Hanoșu» (Hașdeu, *op. cit.*, p. 132). Inscricția a fost reprodușă și de St. Nicolaescu în articolul citat, p. 6. Menționăm că indicțiile ambelor inscripții de pe clopotele de la Colmeana sînt exacte. Istoricul N. Iorga, care cunoștea existența acestuia din urmă clopot, afirma că ar fi fost turnat pentru minăstirea Cozia, trimițînd la Hașdeu, *op. cit.*, fără indicații de pagină (N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, Buc. 1927, p. 53, nota 9). E la mijloc o confuzie, datorată articolului din Enăceanu (*loc. cit.*), care a tradus inscripția de pe clopot în mod fantezist, gresind și indicioulul și atribuind vărsarea fiului domnesc: «Mihai Voevod a făcut acest clopot la anul 6921 (1113), indicioulul VII, luna mai, pe timpul egumenului Sofronie, cu voia tatălui și cu ajutorul fiului și cu împlinirea sfințului duh, în numele sfinței și începătoare de viață Treimi, în zilele marelui Io Mircea Voevod și a fiului său». Toate datele din cele două inscripții sînt comune, în afară de indicioul, care la clopotul de la Colmeana e 6, iar la cel atribuit Coziei e 7; apoi în inscripția din urmă este omis numele turnătorului. De menționat că indicioul VII nu corespunde anului 1413: pasajii comune din cuprinsul celor două inscripții impun concluzia că acest clopot, despre care Enăceanu credea că a fost turnat pentru Cozia, în realitate n-a existat și că e vorba tot de clopotul de la Colmeana. Enăceanu a ajuns la această traducere citînd inscripția în mod eronat. În loc să înceapă cu «Invocatio», «În numele sfinței și de viață începătoare» etc., cum se cuvenea, începe cu partea de la mijloc din «Expositio»: «Mihai Voevod a făcut acest clopot» și încheie cu expresia «și a fiului său», care nu există în text (Enăceanu, *loc. cit.*). Iorga, (*Brașovul și Români*, Buc., 1905, p. 199), a identificat pe «Haneș Maistorul», turnătorul clopotului de la Colmeana din 1413, cu un meșter «brașovean», identificare adoptată și de T. Voinescu (*Din legăturile artistice ale Țării Românești cu Transilvania*, *loc. cit.*, p. 77, nota 2); St. Nicolaescu (*Art. cit.*, p. 4), credea că toate cele trei clopote ar fi turnate la Sibiu de meșterul sas Hanos», același după dînsul, «cu exploatarea de aramă Hanos sau Ciop Hanos, de care vorbesc hrîsoavele de la Mircea cel Bătrîn și de la urmașii lui». Noi înclinăm să identificăm pe «Hanos Maistor», turnătorul clopotului din 1413 pentru Colmeana, cu atât de cunoscutul «Magister Johannes de Wertheim», întîlnit în epoca aceasta la Sibiu și de la care se păstrează și un clopot turnat pentru o biserică de acolo. Wertheim era locul de origine al clopotarului (dr. Victor Roth, *op. cit.*, p. 7). Pentru clopotele din secolul al XIV-lea, păstrate în Transilvania, a se vedea și Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania*, p. 70—71. Pentru Moldova clopotele păstrate încep numai cu a doua jumătate a secolului al XV-lea. La Episcopia din Roman s-a păstrat clopotul dăruit de Ștefan cel Mare în 1477. Inscricția în limba slavonă are următorul cuprins: **СТЕФАНЪ ВОЕВОДА ЕМОШЪ МЛОСТІУ ГОСПОДАРЪ ЗЕМАН МОЛДАВСКОН СЫ БЪГДАНА ВОЕВОДА СЪТВОРН СЪН КАПАНЫ ОУ МИТРОПОЛИИ ШТ РОМАНОВА ТРЪБЪ ВЪ КРАМЪ СТОН ПАТНИЦИ ВЪЛТЪ № ЦЦПЕ.** Traducere: «Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, a făcut acest camban la mitropolia din țirgul Romanului, la templul Sfinței Vineri, în anul 6985» (Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, Buc. 1874, p. 133); un alt clopot a dăruit Ștefan aceleiași episcopii la o dată care nu e cuprinsă în inscripție unde se dă numai indicația în slavonește: **ІОАНЪ СТЕФАНЪ ВОЕВОДА ГЛАВЪ ЗЕМАН МОЛДАВСКОН.** Traducere: «Io Ștefan Voevod, domnul Țării Moldovei» (Melchisedec, *loc. cit.*); un alt clopot vechi e cel dăruit de Ștefan cel Mare minăstirii Putna în 1482. Clopotul acesta, stricat în 1760, a fost returnat în 1761 iunie 2, de meșterul Teodor Poleanschi din Lwow; iar ultima dată în 1818 (D. Dan, *Minăstirea și comuna Putna*, Buc., 1908, p. 212—243). La minăstirea Neamțului se păstra un clopot dăruit de Ștefan cel Mare în septembrie 1485 (6993). Inscricția acestui clopot în limba slavă avea următorul cuprins: «Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfințului Duh, Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu, domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, a făcut acest clopot mănăstirii Neamțului, unde e hramul slăvitei înălțări a Domnului Dumnezeu și mîntuitorul nostru Isus Hristos, supt egumenul popa Pimen, în anul 6993 (1485) luna lui sept. 1». (N. Iorga, *Minăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte, 1912, p. 16). Aici se dă însă numai traducerea românească a inscripției cu trimiterea la Iațimirski, fără altă indicație și cu recomandarea de a se face cit mai

minăstirilor și bisericilor vechi, făcea greu de cercetat și descifrat inscripția. Lectura unei inscripții de pe clopot adăuga la dificultatea descifrării grafiei și poziția inco-

nefintiriat o reproducere fotografică a clopotului. Acest lucru nu s-a mai făcut. Când, în 1925, un cercetător a vizitat minăstirea cu intenția de a obține o fotografie a clopotului a constatat lipsa lui (I. Crăciun, *Inscripțiile de la minăstirea Neamțului*, în «Anuarul Inst. de Ist. Națională», IV (1926—1927), Buc., 1929, p. 429—433). Această presupunere a distrugere a clopotului încă din 1862, cu ocazia focului care a bintuit minăstirea la acea dată și că Iașimirski ar fi dat cuprinsul inscripției după vreun manuscris aflat la minăstire (I. Crăciun, *loc. cit.*, p. 430). Clopotul dăruit de Ștefan cel Mare Minăstirii Voronei în 1488 are următoarea inscripție în limba slavă:

Стефанъ воевода е<о>жю м<н>л<о>стю господарь Земан молдавскон сътвори сн
Жампанъ в лѣт<о> з̄ шчѣ м<ѣ>с<е>це маи б. Traducere: «Ștefan Voevod, din mila lui

Dumnezeu domn al Țării Moldovei, a făcut acest clopot la anul 6996 (1488) luna mai 5 (*Repertoriul Monumentelor și Obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, în «Studii și materiale de istoria artei», editura Academiei R.S.R., 1958, p. 356. Lectura și traducerea inscripțiilor de pe clopetele aflate la Voronei, Bistrița și Putna, au fost corectate după *Repertoriul...* Aceiași cititor a dăruit la aceeași dată și un clopot mai mic minăstirii Voronei. Inscripția are același cuprins ca precedenta (*Repertoriul*, *loc. cit.*). Al doilea clopot dăruit de Ștefan cel Mare minăstirii Putna e clopotul cunoscut astăzi sub numele de Blagostivnic. A fost turnat în 1490 și poartă următoarea inscripție:

Стефанъ воевода г<о>сп<о>д<а>рь Земан молдавскон сътвори сн камъбанъ монашнрю своегоу вт
путьноу + при архим<а>нд<р>нта панѣа мала в лѣт<о> з̄ шчн. Traducere: «Io Ștefan

Voevod, domn al Țării Moldovei, a făcut acest clopot minăstirii sale de la Putna, în vremea arhimandritului Paisie cel Mic, în anul 6998» (D. Dan, *Minăstirea și comuna Putna*, p. 31—32, și *Repertoriul*, p. 357). La minăstirea Bistrița s-a păstrat un clopot turnat la Liow în 1490, se pare tot din ordinul lui Ștefan cel Mare. Inscripția în limba latină spune: Leopoli anno Domini MCCCCLXXX (*Repertoriul*, p. 356—357); clopotul dăruit de Ștefan cel Mare minăstirii Bistrița în 194 cu inscripția în limba slavă:

Иу Стефан воевода е<о>жю м<н>л<о>стю г<о>сп<о>д<а>рь Земан
молдавскон с<т>нъ бгданъ воеводъ сътвори сн камъбанъ (sic!) в лѣт<о> з̄ з̄ юаа кѣ; а г<о>
оспо>дѣа своего л н усмо такъше. Traducere: «Io Ștefan Voevod, din mila lui Dumnezeu

domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, a făcut acest clopot în anul 7002 iulie 25, iar al domniei sale în anul al 30 și optulea curgător» (Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de la 49 de mănăstiri și biserici antice din Moldova*, Buc., 1885, p. 66 și N. Iorga, *Studii și Documente*, XV, 1, p. 42 și M. Berza, *Stema Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare*, în «Studii și cercetări de istoria artei», II, 1955, nr. 1—2, p. 79; *Repertoriul*, p. 357). În *Raporturi* publicat în «Anal. Acad. Rom.», Seria II, Tom. VIII, Tocilescu menționează că la minăstirea Bistrița se păstrează «în clopotnița care e deasupra

paraculisului», «trei clopote mari, dintre care cel mai mare este din anul 1494 și 3 mici cu inscripțiuni, care s-au extampizat cu alle 12 extampaje făcute la această minăstire» (Tocilescu, *Raporturi*, p. 235). Nu știm că aceste decalcuri ale lui Tocilescu să se fi publicat, după cum nu știm dacă cele 6 clopote de la minăstirea Bistrița din Moldova se păstrează la minăstire, în

vreun muzeu, sau dacă s-au pierdut în decurs de mai bine de 85 de ani de când Tocilescu le-a «extampat» inscripțiile. Inscripțiile de pe clopetele păstrate de la Ștefan cel Mare sînt în limba slavă, cu excepția celui din 1490 de la minăstirea Bistrița, care este scrisă în latinește. Nu

avem informații asupra meșterilor și locului unde se turnau clopetele de la bisericile și minăstirile lui Ștefan cel Mare. Se vede că o parte din ele s-au lucrat la Lwow. Parte au fost turnate în țară. Săpăturile arheologice mai vechi au descoperit la Suceava locul cuptorului care servea

la turnarea de clopote; au fost găsite acolo bucăți de aramă topită și de argint topit. (K. A. Romstorfer, *Cetatea Suceviți descrisă pe temelii propriilor cercetări între 1895—1904*, p. 86, apud Șt. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*, Buc., 1969, vol. 1, p. 139).

Dintre clopetele din a doua jumătate a secolului al XV-lea păstrate la minăstirile și bisericile din Țara Românească se cunosc inscripțiile din 1497 ale celor două clopote mari de la minăstirea Bistrița. Aceste inscripții, identice pe ambele clopote au următorul cuprins în limba slavă:

въ намъ вселеніа престне бци н въ дни блгочстнаго Іу радѣла воеводе сътвори сѣ звоноу въ
монашнр им (sic!) бистрица, жпанъ банъ бривалъ н прѣвалъ, данчѣла, радѣла д брати в лѣт з̄ з̄ б.

Traducere: «În numele Adornirii Prea Sfințite Născătoare de Dumnezeu și în zilele blagocestivului Ioan Radu Voevod, au făcut acest clopot la minăstirea Bistrița jupinul banul Barbu și

Pirvu, Danciu, Radu, patru frați în anul 7005» (Tocilescu, *Raporturi*, p. 198). În inscripția publicată de V. Drăghicianu (*Monumentele Oltenei*, «Bul. Com. Mon. Ist.» XXVIII, p. 57) numele lui Barbu nu e precedat de atributul „банъ”. S-ar putea ca această lectură să nu fie o simplă

modă în care era pus cercetătorul, de cele mai multe ori om în vîrstă înaintată, care ar fi trebuit să se cațere adesea pe o scară improvizată pentru a o descifra. Erau ca-

omisiune ci să cuprindă inscripția celui de al doilea clopot dat Bistriței de cunoscuții boierii Craiovești, pe care Tocilescu socotind-o identică n-a mai publicat-o. În nota cu care însoțește inscripția publicată, autorul informează că «în clopotiță se află 4 clopote, ale căror inscripții le-am extampat. 2 din anul 1497, adică din anul fundațiunii mănăstirii» (*Ibidem*). Despre cele 2 clopote de la Cozia, date mănăstirii de către Mircea cel Bătrîn (vezi mai sus), Tocilescu în lucrarea citată spune că în 1885 se găseau la minăstirea Curtea de Argeș (*loc. cit.*, p. 166), iar un al treilea, care se mai găsea la minăstire, urma să fie dus la episcopia de Rîmnic din ordinul Episcopului (*Ibidem*). Nu cunoaștem soarta de mai tîrziu a acestor clopote și dacă inscripțiile de pe ele au fost sau nu publicate.

La minăstirea Răchitoasa din Moldova, ctitorie din secolul XVII a boierilor Țițești, se păstra un clopot cu data 1505 «cu marca Brașovului». Clopotul în cauză poartă inscripția latină: «Ave Maria Mater Dei: Custodi nos» (Ghibănescu, în rev. «T. Codrescu», an. III, nr. 5, p. 70): «evident, clopotul a fost adus la Răchitoasa de la vreo altă ctitorie din țară. Este, după cunoștința noastră, cel mai vechi clopot turnat la Brașov, care se păstrează la vreuna din ctitoriile din Moldova. Pentru perioada aceasta nu se cunoaște un meșter clopotar brașovean. În schimb se știe că la Sibiu lucra «magistrum Wolfgangum, care în 1501, turna clopotul din Turnul Trompeților, din Mediaș (Fr. Müller, *op. cit.*, p. 219). Posibil ca magistrul Wolfgang să fi lucrat și prin Brașov la 1505. La Putna se păstrează și 2 clopote dăruite minăstirii de Petru Rareș. Unul cunoscut sub numele de «Ușerul», în greutate de 1150 kg, are inscripția următoare

în limba slavonă: **ИЖИ ВЪ ХРИСТА БГА ВЪКРН ІУ ПЕТРЪ ВОЕВОДА ГОСПОДАРЪ ЗЕМАН МОЛДАВСКОН СЪТВОРН СЪН ЗВОН ПРИ АРХИМАНДРИТЬ СИЛВАНЕ В ЛѢТЪ ≠ ЗЛН.** Traducere: «Cel întru Hristos Dumnezeu, credinciosul Petru Voevod, domnul Țării Moldovei, a făcut acest clopot sub arhimandritul Siluan, în anul 7038 (1530)». Acest clopot a fost turnat din nou în 1885, de clopotarul Andrei Geib (D. Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, p. 31). Al doilea clopot numit «Siluan» în greutate de 850 kg., are următoarea inscripție slavonă:

ВЪ ДНН БГОЧЕСТВАГО ГОСПОДАРА ІО ПЕТРА ВОЕВОДЫ АРХИМАНДРИТЪ ИРОМОНАХЪ СИЛВАНЪ СЪТВОРН СЪ ЗВОНЪ ЗА СВОЖ ДЪШЖ И СВОИХЪ РВАНТЕЛІА В ЛѢТЪ ≠ ЗЛН МѢСЦА ЮЛІЕІ. Traducere: «În zilele drept măritorului domn Io Petru Voevod, arhimandritul eromonah Siluan a făcut acest clopot, pentru sufletia sa și a părinților săi, în anul 7038 (1530), în luna lui iulie 16» (D. Dan, *loc. cit.*). Pe clopotul de la minăstirea Berzunțul-Bacău, se găsește inscripția în limba polonă: Pan Stenclaw Grebars dal ten Zwon ulacz Panu Bogu ku Czezi y ku Chwale, Roku Bozego 1570 (traducere:)

«Panul Stenclaw Grebars a dat să fie turnat acest clopot în cinstea și pentru lauda lui Dumnezeu. Anul Domnului 1570». (G. Balș, *Bisericiile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Buc., 1933, p. 535). Traducerea este făcută de P. P. Panaiteșcu. Inscripția a fost publicată și de G. Chibănescu în revista «T. Codrescu», anul III (1933), nr. 5, p. 71. Clopotul deși turnat în vremea zidirii minăstirii Berzunțul, totuși, după cit de vede inițial fusese destinat unei alte minăstiri. A fost adus la această minăstire de ctitorul ei ulterior. Inscripție în limba polonă are și clopotul aflat la minăstirea Sfîntul Sava din Iași: Ten zwon ma biez ku slujboae i ku Chwale Boski. Roku Bozega 1570. Traducere: «Acest clopot va fi pentru slujba și pentru lauda lui Dumnezeu. Anul Domnului 1570» (G. Balș, *loc. cit.*). Un alt clopot de la Berzunțul poartă inscripția în limba slavonă:

ХРАМЪ ВОСПНІЮ ПР<Е>Ч<И>СТІИ РА<А>НІИ В<О>ЖЕ<І>Ю ФЕ СІН ЗВОН ДО СЕЛА КАМЕНО БРОДЪ. «Să se facă al șaptelea pentru hramul Adormirea Precistei Născătoare de Dumnezeu, f/untii/ 260. Acest clopot /s-a făcut/ pentru satul Camena Brod» (G. Balș, *Bisericiile*, loc. cit., și Ghibănescu, «T. Codrescu», III, 5, p. 70). E și acesta, după cit se vede, tot din secolul al XVI-lea. La mănăstirea Galata s-a păstrat clopotul dăruit de ctitorul Petru Voievod. Inscripția în limba slavă are următorul cuprins:

СЪН КИМВАЛЪ СЪТВОРН ІУ ПЕТЕРЪ ВОЕВОДА И АДАЕ ЕГО ВЪ МОНАСТІРЬ НАЕ ЖЕ ІСТЬ ХРАМЪ СТОЕ ВЪ ЗИСНІЕІ В ЛТО ≠ ЗЛН МУА МАРТЬ КЕ. Traducere: «Acest chimval l-a făcut Io Petru Voevod și l-a dat mănăstirii unde e hramul Înălțării, în anul 7087 (1579) luna lui Mart 25». (N. Iorga, *Stud. și Doc.* XV, I, p. 16, după decalcul lui N. Beldiceanu). În Țara Românească s-a păstrat un clopot (turnat în anul 1588 la minăstirea Căluș din Romanși. (Dăm numai traducerea în limba română: «În zilele lui Mihnea Voevod» cu cheltuiala ctitorilor frații Radu mare Armas, Preda Spătar și Stroe Postelnicu) fișă la Inst. de Ist. după *Contribuții la Monografia jud. Romanși*, 1928, p. 375). Sînt cunoscuții frați Buzești, colaboratorii apropiați de mai tîrziu ai lui Mihai Viteazul în lupta antiotomană.

În minăstirea Birnova s-a păstrat clopotul dat de Ștefan Tomșa în 1614 bisericii de la Curtea domnească. Clopotul are următoarea inscripție în limba slavonă: **СЪН КИМВАЛЪ СЪТВОРН БА-**

zuri pentru cercelători în care nici cele mai simple mijloace de «ridicare la nivelul» la care se găsea inscripția clopotului, nu li se putea oferi⁶⁴. În afară de acestea însă în genere inscripțiile de pe clopote sînt mai sărace în indicații decît alte feluri de

ГЧЪСТНѢН ГСПАНЬ ІУ СТЕФАНЪ ВОЕВОДА ТОМОШОВИ ГСПАРЬ ЗЕМАН МОЛАДАВСКОН И ДАДЕ ЕГО ВЪ ЧРКОВ УТ ДВОРЪ ГСПАРСКИ 8 ТРАГЪ ВЪ ИСКОИ НАДЕЖТЕ ХРАМЪ СЪТЕН ТРОИЦЪ ВЪ АТЬ ≠ ЗРКЪ МЦА МАН Ъ.
Traducere: «Acest clopot l-a făcut bine constituit domn Io Ștefan Voevod Tomșa și l-a dat pe el la biserica din Curtea domnească în târgul Iașilor, unde este hramul Sfintei Troițe, la anul 7122 (1614) luna mai 5» (Ghibănescu, în «T. Codrescu», VI, 5, p. 73). Pentru ctitoria sa din Iaș., biserica cu hramul Adormirea prea sfintei Născătoare de Dumnezeu, Voievodul Miron Barnovschi a comandat un clopot la meșterul Georgiu Frank din Lwow. Inscripția în limbile slavă și latină are următorul cuprins: БЛАГОЧЕСТВЪН И ХРСТОУБЕНЪН ІУ МИРОНЪ БЪРНОВСКІН ВОЕВОДА БЖІЮ МАСТІЮ

ГСПАРЬ ЗЕМАН МОЛАДАВСКОН СЪТВОРН СЪН КИМВАЛЪ ВО НОВО СЪЗДАНИИ СВОИ МОНАСТІРЬ НАДЕЖЕ ЕСТ ХРАМЪ СЕННІЕ ПРЪ СВТЕН БЦН, ВЪ ТРЪГЪ ЮСОКЪ ВЪ ТЪТО ≠ ЗРЪНЪ РОКЪ ХСО ≠ АХКН. Traducere: «Bine credinciosul și de Hristos iubitor, Io Miron Barnovschi Voevod, din mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, făcut-a acest clopot în noua zidita sa mănăstire unde este hramul Adormirii prea sfintei Născătoare de Dumnezeu, în târgul Iașilor, la anul 7136, Nașterea lui Hristos 1628» (Pe buza clopotului: El exaudivit de templo sancto suo vocem meam et clamor meus in conspectu eius intravit in aures eius, Psalmul 17, Divino auxilio me fudit ms. Georgius Frank, Leopoli, Anno Domini 1628 G) (G. Ghibănescu în Revista «T. Codrescu», an. I, nr. 2, Iași, 1916, p. 24). Voievodul Vasile Lupu și-a turnat o parte din clopotele ctitorii sale și la Danzig (Iorga, *Studii și documente* XV, I, p. 109). La mănăstirea Tismana s-a păstrat un clopot turnat în 1651 din porunca lui Matei Basarab. Lucrarea, după cum se pare, s-a făcut în țară. Clopotul a fost descris și reproduș cu toate elementele artistice pe care le cuprinde de către Al. Ștefulescu, în cartea *Mănăstirea Tismana*, (Buc., 1909). Inscripția clopotului în limba slavonă are următorul cuprins: СІО ЗВОН СЪТВОРН ІУ МАТЕИ БАСАРАБ ВОЕВОДА И ПРИЛОЖИ ВЪ МОНАСТІРЯ ТЕСЪМАНА. Traducere: «Acest clopot l-a făcut Matei Basarab Voevod și l-a dat la mănăstirea Tismana».

Urmează pe o parte inscripția în românește: КЪ ІДЕМНАРЪ ШН ТОАТЪ ОУСЕРВА ІА МІТРОПОЛИТЪ КЪР СТЕФАНЪ ШН ЕТЬ ИСПРАВНИКЪ КЪПНТАНДЪ БДАНГА. Pe altă parte: АЕТ — ЗРНЕ. Între АЕТ și ЗРНЕ e reprodușă marca țării: vulturul ducind crucea în cioc, soarele și luna, o coroană princiară, deasupra și de jur-impresur: ІУ МАТӨИ БАСАРАБА БЖІЕМЪ Б[АГО]ДАВІЖ НАЧАЛНИКЪ И ВОЕВОДА ВЛАХО ЗАПАЛНИСКИ. Traducere: «Io Matei Basarab, cu mila lui Dumnezeu principe și Voevod al Munteniei» (*op. cit.*, p. 123—124; între p. 168—169 se reproduce clopotul; între 176—177, inscripția de pe el și între 181—185, marca țării).

La Danzig (azi Gdansk) a turnat și Gheorghe Duca în 1669 cele două clopote de la ctitoria sa Cetățuia. Inscripțiile în grecește cu următorul cuprins: Τό παρόν καμπάνα αφιερωται εις τήν σεβάσιμον, και άγιαν μονήν των άγιων δοξων πανευφημων και πρωτοκορι φαϊων αποστολων πετρου και παύλου παρά του θεοσεβеста του και εκλαμπρωτά του ήγεμόνου πάσης молδοβλαχίας και κτιτερος κύρ κηρέου Ιωάννου Δούκα βοεβόδ εις μνημόσυνον αιωνιον. Traducere: «Acest clopot se dă la venerata și sfinta mănăstire a sfinților vestiților, pretuldenii laudaților și în frunte mergătorilor apostoli Petru și Pavel de preza cucernic și prea strălucitul domn a toată Moldova și ctitor, domnul domn Ioan Duca Voevod, spre veșnica pomenire». Urmează textul latin: Anno Domini, 1669 omnis spiritus laudet Dominum. Divino auxilio fudit me Gerhardus Benningk Gedani (N. Iorga, *Stud. și Doc.*, XV, I, p. 14). În același timp face o comandă pentru biserica domnească de la Tirgoviște, la Benningk în Danzig și Voievodul Țării Românești, Antonie Vodă din Popești. Inscripția de pe acest clopot spune: Laudati Dominum omnes gentes, anno Domini 1669. Divino auxilio fudit me Gerhardus Benningk, Gedani (Iorga, *op. cit.*, p. 109). Iorga spune, după descrierea călătoriei lui Macarie, că și clopotul de la Sf. Sava, din Iași, e făcut la Danzig, adăugînd: «Pe clopot e o inscripție cirilică ieșită prea rău în decalc ca s-o poți dezlega (*op. cit.*, p. 109). Pare a fi vorba despre clopotul cu inscripție în polonă, turnat la 1570, reproduș mai sus de noi după G. Balș (*Bisericiile*, p. 535). Pentru clopotele turnate la Johan Skadt din Brașov și pentru alți clopotari din Brașov și Sibiu în legătură cu Țara Românească și Moldova a se vedea mai departe.

64. Vezi nota precedentă și observația din C. Bobulescu pentru Cotmeana; *Botoșani, bisericiile armenesti*: «Inscripțiile clopotelor, așezate prea sus nu s-au putut citi» (Iorga), *Stud. și Doc.*, XV, I, p. 229). Mănăstirea Golia: «Din inscripțiile de pe clopotele din turn, nu ne-a fost

inscripții, și dacă dau numele piosului donator, de cele mai multe ori nu dau numele celui care le-a «vărsat». Nu trebuie să uităm apoi că prin întrebuințare multe clopote se stricau, și la vărsarea lor din nou nu întotdeauna se reproducea și vechea inscripție, odată cu cea nouă. Un alt dușman al clopotelor au fost și diferitele evenimente războinice, năvălirile străine, când clopotele erau folosite de dușmani ca și de cei din țară, la turnarea de tunuri ⁶⁵.

Aceste cauze au făcut să nu avem pînă astăzi un studiu documentat asupra clopotului la români. E adevărat că N. Iorga, istoricul care a pus în valoare cel mai bogat material documentar, întregindu-l adesea prin studii și note, și-a spus în mai multe rânduri cuvîntul asupra acestei probleme, dar nici el n-a considerat tot materialul pe care l-ar fi putut avea la îndemînă ⁶⁶. Pe bază de materiale, cum am văzut, cercetate numai incomplet și pe baza deducției și a puternicei intuiții, care a caracterizat personalitatea acestui istoric, N. Iorga a ajuns la unele concluzii, care în parte

---

cu puțină, cu tot riscul escaladării, să descifrăm, din cauza imobilității lor, decît că datează din timpul lui Grigorie Trinoiicos (Sever Zotta. *Mănăstirea Golia*, în «Bul. Ioan Neculce», fasc. V. p. 38 nota 4).

65. Cea mai veche știre care o avem în acest sens datează din 1 ianuarie 1539. Ștefan Lăcustă, pus de turci ca domn după alungarea lui Petru Rareș (1538, sept.), ar fi ordonat luarea clopotelor de pe la toate mănăstirile din țară, pentru a face din ele tunuri și muniții (A. Veress. *Documente preitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, Buc., 1929, vol. I, p. 18. la Șt. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*, Buc., 1969, p. 67). Știrea ar putea fi, dacă nu de-a dreptul inventală, cel puțin în mare parte o denaturare a unor lucruri care cuprindeau numai o parte de adevăr. Posibil ca acest domn, crescut la Constantinopol și suspectat de contemporanii din Moldova ca turcilor, să fi confiscat și dat la lopit clopotele de la unele mîrîstiri de țară, în care s se opusese rezistență armată. Că lucrul nu poate fi exact întru totul o dovedește și faptul de a se fi păstrat pînă la noi o parte din clopotele turnate anterior domniei acestuia.

Uneori la terminarea războiului, tunurile vechi, făcute din bronz, erau și ele prefăcute în clopote. În septembrie 1830, după terminarea războiului ruso-turc, încheiat prin pacea de la Adrianopol, un comandant rus de oști, încunoștința pe Veniamin, mitropolitul Moldovei, că-i trimite, din ordinul generalului-maior Refert, 4 tunuri turcești de aramă spre a turna clopote pentru biserici. Trei dintre aceste tunuri aveau o greutate de 16 funzi fiecare, iar cel de-al patrulea de 30 de funzi (Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldovei*, p. 462. Punctul avea cca. 17 kg). În scrisoarea de mulțumire a lui Veniamin și a boierilor către reprezentantul armatei ruse, se arăta că din metalul tunurilor avea să se toarne un clopot pentru biserica mitropoliei. Se specifica apoi că în acest scop s-au «pus în lucrare... cele de cuviință îngrijirii pentru însemnarea primirii la Galati a acestor tunuri, aducerea lor aici și pornirea lucrului» etc. (Erbiceanu, *op. cit.*, p. 285—286). Vărsatul clopotului, după cît se pare, s-a lăcut chiar în Iași, la mitropolia de clopotarul Mihail Fogorași (Iorga, în «Rev. Ist.», IX, p. 170»). Alte materiale din tunuri turcești cucerite de ruși în timpul războiului din 1826—1829, încheiat prin pacea de la Adrianopol, au fost date pentru turnarea unui clopot la biserica Sf. Arhangheli din Brăila. Clopotul s-a vărsat de către clopotarul Grigore Federeiev din «Sintu Petersburg» (Leningrad) (Fișă, Inst. de Ist.).

66. Lucrările principale în care N. Iorga a vorbit despre clopote și clopotari publicate de dînsul în cunoscutele volume *Studii și Documente*, XV, 1 și 2, și XVI, ca și în diverse note din «Revista Istorică», lătră însă să-și documenteze observațiile cu informația necesară, deși uneori această informație fusese descoperită și publicată chiar de dînsul, sint: *Negoțul și meșteșugurile în veicul românesc*, Buc., 1906, p. 52; *Studii și Documente*, XIV, Buc., 1907, *Htrii din Arhiva Hurezului*: «Clopotele le aduse de pe la alte mănăstiri sau le turnă în țară, prin meșteri călugări ce se pricepeau la aceasla», p. 9. Ultima lucrare în care N. Iorga a studiat problema este intitulată: *Istoria industriilor la Români*, Buc., 1927, p. 100.

pot fi ratificate astăzi, dar care parțial sînt depășite în condițiile folosirii întregului material documentar publicat și a unor inedite. E adevărat, N. Iorga a ajuns la concluzia că, fără să avem o industrie permanentă a clopotăritului, astfel de lucrări s-ar fi făcut și în țară în diferite ocazii, încă din epoca lui Brincoveanu, fie prin meșteri străini aduși anume, fie prin călugării localnici⁶⁷.

Știri mai vechi despre clopote, tunuri și candelabre, comandate din afară sau turnate în Țările Române de către meșteri străini. Nicolae Iorga, care cel dintîi a atras atenția asupra faptului că s-au turnat clopote în țară prin călugării autohtoni sau prin meșteri străini aduși anume pentru aceasta, credea că procedeul a fost cu totul sporadic. Apoi el era convins că meșterii străini au fost aduși să lucreze în țară abea din epoca lui Brincoveanu înainte. Date documentare însă atestă acest procedeu cu două secole înainte de Brincoveanu. Ștefan cel Mare, în ajunul atacului turcesc asupra cetăților Chilia și Cetatea Albă, avea pe lângă sine pe un meșter turnător de tunuri și pe un zidar, ambii de origine din «țara frincească»⁶⁸. O informație transmisă sumar, vorbește despre o scrisoare trimisă din 1494, din București de turnătorul de tunuri «Buchsenmeister», Mihail către Sfatul din Sibiu⁶⁹. E posibil ca acest turnător de tunuri Mihail, aflat în București în timpul domniei lui Vlad Călugăru, să fi rămas mai mult timp în Țara Românească. El a putut vărsa în afară de tunurile poruncite de Voievod și clopote pentru biserici.

Poate chiar lui i se datorește, presupunînd că a stat mai mult timp în țară, turnarea în 1497, sub domnia lui Radu cel Mare, a celor două clopote păstrate la mînăstirea Bistrița⁷⁰, evident și a altora care nu mai există. O informație mai dezvoltată avem din aceeași epocă, despre intervenția Voievodului Vlad Călugăru adresată Sibiului la 18 ianuarie 1492, pentru a i se trimite un meșter care să-i facă un candelabru pentru mînăstirea Cozia. A trimis la dinșii pe Chircă, om domnesc, ca să tocmescă lucrul. După ce se vor înțelege asupra prețului, meșterul avea să însoțească în țară pe Chircă pentru a copia modelul. Costul lucrării se plătea la terminarea ei⁷¹. Se pare că rezolvarea cererii s-a tărăgănat un timp oarecare, și a făcut necesară o nouă intervenție. Între scrisorile păstrate la Sibiu se află și intervenția în aceeași chestiune a fiului Radu, asociat la tron de Vlad Călugăru. Meșterul sibian de data aceasta a putut fi adus în țară⁷² ca să ia comanda lucrării. Corespondența lui Mihail Buchsenmeister din București la Sibiu și corespondența domnului din scaun, Vlad Călugăru și a fiului său Radu cu magistratul aceluiași oraș, ne dovedesc legăturile strînse între Țara Românească și Sibiu, ca și obiceiul deplasării «meșterilor sibieni peste Carpați».

În aprilie (1512—1521), Neagoe Basarab făcea cunoscut judeului din Sibiu că a trimis acolo pe Coman, slugă domnească, să-i cumpere aramă pentru un clopot. Îl roață să-l sprijinească pentru a-și îndeplini misiunea⁷³. E de presupus că de data aceasta clopotul se lucra în țară, deoarece altcum domnul nu avea de ce să cumpere aramă. Între 1535—1545, Radu Paisie, Voievodul Țării Românești, scria sibienilor că a auzit că au «un meșter pentru policandre și sfeșnice». El are nevoie de un astfel

67. N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile*, loc. cit. și *Istoria industriilor la Români*, *Ibidem*.

68. Șt. Olteanu și C. Șerban, *op. cit.*, p. 68.

69. În: «Korrespondenzblatt» XXIX, 1906, nr. 1, p. 12.

70. Gr. Tocilescu, *Raporturi*, p. 198.

71. I. Bogdan, *Relațiile...*, p. 339—340.

72. P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu*, Buc. 1938, p. 11.

73. S. Dragomir, *Documente nouă privitoare la relațiile Țării Românești cu Sibiul în sec. XV—XVI*, în «An. Inst. de Ist. Naț.», vol. IV, Buc. 1929, p. 33—34.

de meșter. Îi roagă să i-l trimită cu Ilea gramaticul «să ne lucreze de ce vom avea nevoie»⁷⁴. Evident, și de data aceasta meșterul avea să lucreze în țară. Mitropolitul Anania al Țării Românești (1545—1557), scria judei din Sibiu să intervină pentru a i se termina și trimite cele 4 policandre comandate acolo⁷⁵. La jumătatea secolului al XVI-lea a petrecut citva timp pe la noi și meșterul turnător Georg Horel, originar din Nürnberg. O scrisoare a sa cu data de 12 martie 1561, adresată bistrițenilor informează că (desigur cu câțiva ani mai înainte), a fost invitat de Valahi — poate domnul Țării Românești, dar mai probabil cel din Moldova, care în epoca aceasta era Alexandru Lăpușneanu — pe cînd se afla la dinșii, să le toarne tunuri. El a refuzat invitația deoarece înțelegea să facă acest oficiu numai în slujba bistrițenilor, căci își da seamă că procedînd altfel, lucrul s-ar fi produs în dauna lor⁷⁶. Aluzie, posibil, dacă invitația fusese făcută de domnul din Moldova, la rivalitatea dintre habsburgi și turci, care susțineau la tronul Transilvaniei pe Ioan Sigismund, restaurat cu ajutorul domnilor din Principale, Alexandru Lăpușneanu și Pătrașcu cel Bun. Această acțiune dăuna pretențiilor lui Ferdinand de Austria. Posibil că se făcea aluzie și la pretențiile în această epocă ale lui Rareș și urmașilor săi, inclusiv Lăpușneanu, la stăpînirea unor posesiuni în Ardeal, între care un moment și asupra Bistriței⁷⁷. Dacă în adevăr meșterul Georg Horel a fost invitat să toarne tunuri și a refuzat, în schimb el va fi turnat citeva clopote de biserică, căci altfel nu avea ce căuta prin părțile noastre. De altfel în epoca aceasta Lăpușneanul cerea celor de la Lemberg să-i cumpere și să-i trimită 100 de cîntare de aramă pentru clopote; banii avea să-i trimită ulterior⁷⁸. După cum s-a văzut domnia din Moldova și Țara Românească au îndreptat invitația lor și spre alți turnători din Apus, încă din această epocă și chiar anterior ei⁷⁹, și unii dintre cei invitați au primit favorabil oferta, care desigur era pentru cei în cauză avantajoasă. În categoria acestora intră și tunurile turnate, se pare în țară, în domnia lui Petru Cercel⁸⁰.

Despre preocuparea de a turna clopote dar și tunuri în țară, avem indicații și din domnia lui Ieremia Movilă. Într-o scrisoare adresată din Suceava orașului Bistrița, cu data de 15 iulie 1598, Voievodul cerea să i se trimită vreo 200 de măji de aramă, căci a înțeles că la dinșii se găsește aramă din belșug. Vrea să toarne niște

74. S. Dragomir, *loc. cit.*, P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 11, nota prin care se îndreaptă traducerea lui Silviu Dragomir. Panaitescu credea că și această intervenție e tot a lui Radu cel Mare. Se pare însă că e vorba într-adevăr de o intervenție a lui Radu Paisie. Așa cum a identificat actul S. Dragomir. Argumente în sensul acesta ar fi: trimitul lui Radu cel Mare din 1492 se numește Chircă, trimitul din actul publicat de S. Dragomir poartă numele de Ilea gramaticul. De altfel pe cînd în intervenția lui Vlad Călugăruș și a fiului său Radu e vorba ca lucrarea să se facă la Sibiu, de data aceasta lucrarea avea să se facă chiar în Țara Românească. Numai faptul că în ambele intervenții e vorba de candelabre nu poate fi concludent în ce privește identificarea datei actelor și a emitentului. O comandă de candelabre face și Anania, mitropolitul cam în aceeași epocă.

75. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 63.

76. «Ich hats wol erfaren bey dem Walachen, als ich bey Ihm war, und er forschet, ob ich giessen kent, da verneynt ich, dann wo ich solches bekant, hett er mich mein leben lang nymmer heraus gelassen, derhalben will ich solchen Herren oder andern unverpunden sein zu giessen, sondern nur Euch und Ewer Herrschaft wiewor gemelt, giesser sein, darumb wo Ihr mich mit zu fûrdern wist» etc. — F. Müller: *Zur ältern siebenbürgischen Glockenkunde*, anexa p. 252—253.

77. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, Buc. 1940, p. 169—172 și 191—193.

78. Scrisoare din Huși, 26 august 1558, în Hurmuzaki, *Documente, Supliment II*, 1, p. 212.

79. În august 1559—1560 a trecut prin Țara Românească și un Gaspar, turnător de tunuri («holtsteiner Gaspar») care în afară de tunuri a turnat desigur și clopote (Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 872, apud Șt. Olteanu și C. Șerban, *op. cit.*, p. 68).

80. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 226—227 și reproducerea nr. 69, p. 228.

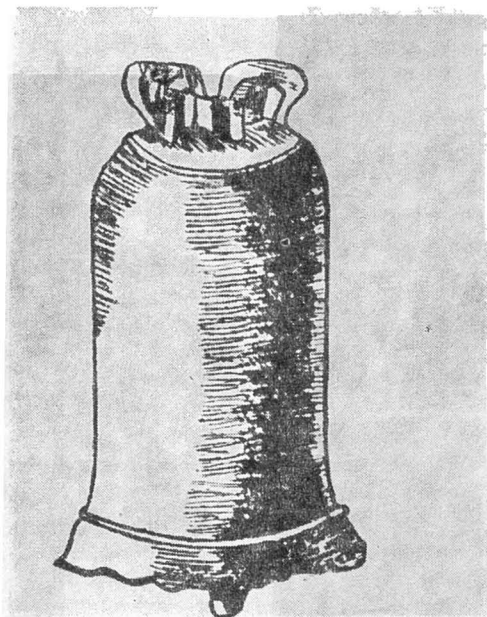

Fig. 1. — Sîntana de Niraj, biserica ref.,
clopot cilindric.

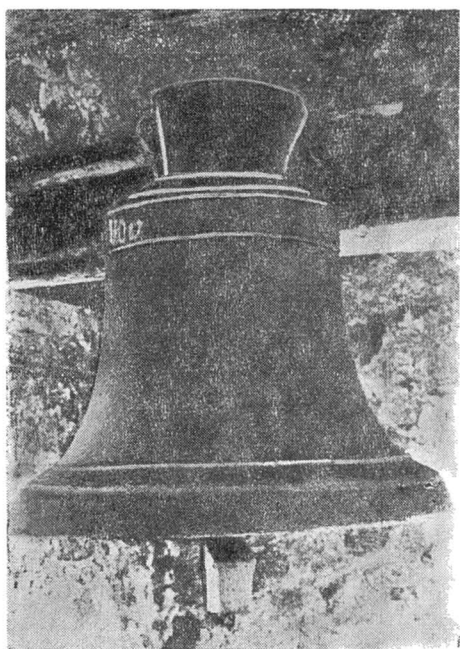

Fig. 2. — Mînăstirea Bistrița (Moldova),
clopot din 1490.

Fig. 3. — Mînăstirea Bistrița (Moldova),
clopot din 1494.

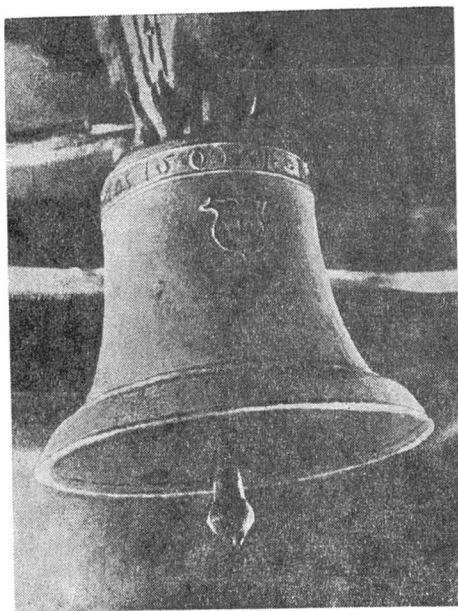

Fig. 4. — Minăstirea Răchitoasa, clopot din 1505.

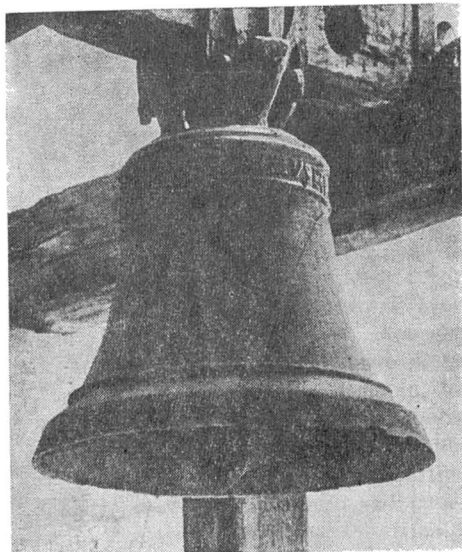

Fig. 5. — Minăstirea Sf. Sava (Iași), clopot din 1570.

Fig. 6. — Minăstirea Berzunți, clopot din 1570.

Fig. 7. — Minăstirea Galata, clopot din 1579.

clopote. Să-i comunice prețul pentru a o achita la primire⁸¹. Citeva săptămâni mai târziu, la 11 august același an, Voievodul mulțumea judeului din Bistrița, că se arată gata să-i trimită arama. A trimis un om ca să vadă prețul metalului. Dacă s-ar găsi mai mult de 200 de măji, cât ceruse în prima scrisoare, domnul era gata s-o cumpere; diferența avea să o folosească «jumătate la clopote, jumătate pentru tunuri»⁸². Clitorul Suceviței își pregătea artileria cu care să ducă în Țara Românească pe fratele său Simion hatmanul, viitorul Simion Vodă Movilă⁸³. Oricum ar fi, date mai sigure avem numai pentru jumătatea secolului al XVII-lea.

Clopotăritul în Țara Românească în secolul al XVII-lea și primele decenii ale secolului al XVIII-lea. Exploatarea zăcămintelor de cupru de la Baia de Aramă. Pe baza unor materiale publicate mai de mult chiar de N. Iorga, abstracție făcându-se de cazurile citate de turnători de clopote și tunuri, care au lucrat în Țările Românești în secolele XV—XVI, se poate îndepărta simțitor în timp data fixată de marele istoric, a turnării de clopote la noi pentru secolul al XVII-lea, și anume încă din epoca lui Matei Basarab. Se știe că Voievodul acesta, care a avut un important rol cultural⁸⁴, nu s-a dezinteresat nici de viața economică a țării. Lui i se datorează între altele înființarea unei fabrici de hirtie⁸⁵, a uneia de sticlă⁸⁶ și, ce e mai important pentru noi, punerea în valoare a minei de la Baia de Aramă, a cărei exploatare fusese părăsită de mai bine de două veacuri⁸⁷. Arama care se scotea a fost folosită parte în diferite lucrări făcute de meșterii de țară și parte a mers și la export^{87 bis}. Domnul acesta gospodar și ingenios a adus însă în țară și meșteri care să-i toarne clopote, poate și tunuri. Aceasta însă a fost posibil numai după ce s-a reluat lucrul la vechea mină de aramă, a cărei exploatare fusese părăsită după domnia lui Mircea cel Bătrîn. Într-adevăr un hrisov din domnia lui Matei Basarab cu data de 3 decembrie 1644 (7153), arată condițiile în care aveau să fie impuși către cămara domnească băiașii de la Baia de Aramă: «A hotărât domnia mea», spune hrisovul, ca «Giură căpi-

81. Hurmuzaki—Iorga, *Documente* XII, p. 376, doc. nr. 573.

82. Hurmuzaki—Iorga, *op. cit.*, p. 378, document nr. 579.

83. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 276.

84. N. Iorga, *Doamna Elina a Țării Românești ca patroană literară* în «Mem. Secț. Ist.», Acad. Rom., seria III, tom. XIII, p. 57—67 și C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, partea I, București 1919, p. 78—79.

85. M. Popescu, *Fabricile de hirtie ale lui Matei Basarab*, în «Revista Istorică Română», VII, 1937, p. 384—388 și C. C. Giurescu, *Inceputurile industriei în Țările Românești*, Buc. 1938, p. 18 și același, *Istoria Românilor*, III, 2. Buc. 1946, p. 565—566.

86. N. Iorga, *Brașovul și România*, p. 108 și C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 564.

87. Exploatarea minierei de la Baia de Aramă, care au avut loc sub Mircea cel Bătrîn cu începere de prin 1392—1393, au fost, după cum se știe, studiate de istoricul P. Panaitescu, *Minele de Aramă ale lui Mircea cel Bătrîn*, în «Revista Istorică Română», VII, (1937), p. 258—267. Unele date noi asupra acestei exploatare au fost aduse de Ștefan Olteanu, *Cercetări cu privire la producția minieră din Moldova și Țara Românească* (secolele X—XVII), în «Studii», 1966, nr. 5, p. 918—949, care a demonstrat că exploatarea minei a continuat și după moartea lui Mircea, în domniile următoare, pînă către 1461. Trebuie să observăm însă că indicația din *Cercetări*, p. 953 și de asemenea din cartea recentă a aceluiași în colaborare cu N. Maghiar (*Din istoria minerului în România*, Buc. 1970, p. 156) unde se arată că exploatarea minelor de la Baia de Aramă ar fi fost reluată «la sfîrșitul secolului al XVI-lea» de către «Milco băiașul», e eronată. Documentul pe care-l folosesc autorii are data greșit transmisă (*Documente privind istoria României B. Veacul XVII* (sic) (volumul I, p. 382). Aici e vorba despre Milco băiașul care trăiește spre sfîrșitul sec. XVII și primele decenii ale celui următor, și despre care se dau amănunte mai departe în lucrarea noastră. Documentul a fost antedatată cu 100 de ani. N-a putut fi emis decît prin 1690.

87 bis. Vezi și hrisovul de scutire pe care-l dă Matei Basarab la 3 dec. 1644 lui «Giura căpitanul de la Baia de Aramă și lui Poznan și lui Stoian și tuturor băiașilor» pentru scutelele de vamă la vînzarea aramei extrase, în C. C. Giurescu, *Ist. Rom.*, III, 2, p. 559.

tanul de la Baia de Aramă și Poznan și Stoian și «toți băiașii de acolo, să dea anual la vremea haraciului câte 1000 de taleri». Așa plățiseră și pînă la data emiterii hrisovului, «vreme de 2—3 ani». Apoi domnul adaugă: «Domnia mea le-au iertat vama arămii; de la toate vadurile să fie în pace de vamă, nimic băntuială să n-aibă, căci aceasta nu iaste în seama vămilor țării, că mai dinainte n-au fost, ce domnia mea am rădicat această baie»⁸⁸. Deci exploatarea minei fusese reluată încă din 1641.

Avem și relația unui călător care a vizitat Țara Românească și Moldova în epoca aceasta și care stăruind mai mult asupra stărilor de lucruri de la noi, a lăsat foarte interesante însemnări asupra lor. E Paul de Alep, secretarul patriarhului Macarie de Antiohia⁸⁹. Paul de Alep a văzut instalația de prelucrare a minereului de la Baia de Aramă și a descris în amănunte procedeul de extragere a aramei, asigurîndu-ne că se producea acolo o «aramă foarte frumoasă»⁹⁰.

E probabil că exploatarea minei de la Baia de Aramă întreruptă în împrejurările create de revolta seimenilor în 1655 a fost reluată ceva mai târziu⁹¹. La o dată pe care nu o cunoaștem dar ne simțim obligați să o presupunem anterioară revoltei seimenilor, Stoian băiașul se angajase să livreze negustorului Colan de la Cernavodă, albanez de origine, o cantitate de 1200 ocale de aramă, pentru care primise banii Arama n-a mai fost predată cumpărătorului și regularea acestui cont are loc numai în august 1660. Lichidarea însă nu e făcută de către urmașii lui Stoian ci de Ioachim spătarul, fiul lui Poznan căpitanul, celălalt băiaș. Pentru a se despăgubi el era îndreptățit să primească din averea debitorului «veri moșie sau mori sau prăvălie»⁹². Am fi dispuși să vedem în excluderea măcar și numai pentru un timp, a urmașilor lui Stoian băiașul, de la obligațiile ca și de la moștenirea tatălui lor, o interdicție politică datorată amestecului acestuia din urmă în evenimentele din timpul lui Constantin Șerban. Sub același regim se găseau și bunurile lui «Costea băiașul», ginerele lui Stoian. Numai în 1665, Laza, fiul lui Stoian, poate intra în «ocinile» pe care le ținuse tatăl și cumnatul său⁹³.

E de crezut că, între alți băiași, la Stoian băiașul și poate și la ginerele său, Costea băiașul, se referă indicația din scrisoarea adresată de Constantin Șerban, voievodul Țării Românești, către Gheorghe Rakoczi al II-lea, prin care îl înștiințează că

88. C. C. Giurescu, *loc. cit.* După nume Giura căpitanul ca și soții lui în exploatarea minei, Poznan și Stoian, se vede a fi fost sîrbi. De altfel în același an 1644 se întîlnesc în țară cîțiva negustori sîrbi într-o care și un «Pavel Giura Markich». Băiașii sîrbi de la Baia de Aramă, probabil, au fost în vreo legătură cu Novobrdó, «vechea cetate a minelor de argint sîrbești» (Iorga, *Doamna Elina a Țării Românești ca patroană literară*, *loc. cit.*, p. 66, nota). Un «Giura meșterul» pe o ușă de la mănăstirea Strehăia (Drăghiceanu în «Buletinul Com. Mon. Ist.», XXVII, (1934), p. 107). Pentru sîrbi a tipărit în 1649 Matei Basarab și doamna Elina un Triod-Penticostar (Iorga, *op. cit.*).

89. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, III, 2, p. 551. O descriere detaliată a lucrului la mină a fost dată de Șt. Olteanu, pe baza relatărilor din Paul de Alep și a altor izvoare documentare: între acestea și săpături arheologice, în *Cercelări cu privire la producția minieră din Moldova și Țara Românească (sec. X—XVIII)* în «Studii», 1966, nr. 5, p. 956 și următoarele.

90. C. C. Giurescu, *loc. cit.* În privința cantității de aramă produsă la mină, cum observa și Șt. Olteanu, datele din Paul de Alep sînt cu mult exagerate (*loc. cit.*, p. 956—957). De observat că în 1673 Ioachim spătarul nu poate face față unor angajamente pentru livrarea cantității de 3035 ocale de aramă unor negustori, deoarece metalul îi fusese cerut de visticierie. (Șt. Olteanu *loc. cit.*, p. 954): în 1695 același nu putuse răspunde o cantitate de 700 ocale de aramă pentru care primise bani și i se vinde o moșie (*ibidem*, p. 955).

91. A se vedea mai departe.

92. Șt. Olteanu, *Cercelări*, *loc. cit.*

93. *Ibidem* și de asemenea N. Maghiar și Șt. Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, Buc. 1970, p. 156 și următoarele.

au fost executați cu ocazia represiunilor urmate după răscoală și cițiva «răufăcători» din mine: («egy néhányot a bányán lévő latrokból vágozzle») ⁹⁴. Ceva mai tırziu ținea o «rudă» la Baia de Aramă și Giurcă căpitanul, fiu și el al lui Poznan și frate lui Ioachim spătar. Se vede că Giurca nu putuse face față cheltuielilor la mină și prins și cu alte ocupații (ținea și o «rudă» la Baia de Fier) este silit să lipsească pentru citva timp. Angajații neplătiți vor să vindă «ruda». Ioachim intervine, achită simbrile băiașilor și fiindcă luase bani cu împrumut de la «Iașca căpitan» cedează acestuia ruda lui Ghiurca. Exploatarea lui Ioachim spătarul la baie se extinde. Prin 1670 el lucra acolo și cu un Iacob ceaușul ⁹⁵.

Cam în aceeași epocă se întâlnește ca exploatator al unei rude de acolo și un Pătru băiașul care vinde în 1670 lui Pătru negustorul o cantitate însemnată de aramă ⁹⁶. Exploatarea continuă cu un avint tot mai ridicat pînă la sfırșitul veacului al XVII-lea și în primele decenii ale celui următor în domniile lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu. Și mai departe exploatarea zăcămintelor de la Baia de Aramă o au urmașii vechilor băiași cărora li se adaugă și alți întreprinzători dintre urmașii simplilor lucrători; alături de «Milco băiașul», nepotul lui «Poznan căpitanul» ⁹⁷ se întilnesc un Ilie băiașul, Șoiu băiașul, Costea băiașul, Sava băiașul, etc.

Din indicațiile date de condica visteriei se vede că în epoca lui Constantin Brîncoveanu domnia întreținea la Baia una sau mai multe instalații (rude) de exploatare a zăcămintelor de cupru pentru propriile-i nevoi; într-adevăr o însemnare din această condiță face mențiune despre suma de 300 de taleri care s-au «datu la Mihai logofătu Conțăscu, pentru lucrul de la Baia de Aramă» ⁹⁸. De altfel, mare parte din arama rezultată din exploatare era reținută pentru visterie ⁹⁹ sau era cedată pentru Constanti-nopol ¹⁰⁰. În privința dărilor la care erau impuse întreprinderile miniere, aceeași Con-dică menționează la «sumele breslelor, fieștecare cum au dat la haraciul «că Baia de Aramă e trecută cu «ughi 250» ¹⁰¹.

Pentru lucrul de exploatare la Baia de Aramă în epoca lui Brîncoveanu, este grăitoare și inscripția din biserica de acolo, în care se arată că zidirea s-a făcut de banul «Cornea Brăiloiu de-mpreună cu dumnealui Milco băiașul, nepotul de frate lui Poenaru căpitanul, cu toată cheltuiala de la dumnealor». Zidirea bisericii a început la 22 mai 1699 (7207) și s-a terminat la 7 februarie 1703 (7211) ¹⁰². Se pare că în epoca aceasta exploatau o parte din mine, în tovărășie: Cornea Brăiloiu banul Craiovei, împreună cu «jupinul Milco băiașul». Inscripția arată starea materială, legăturile și vaza de care se bucurau băiașii mineri de la Baia de Aramă ¹⁰³.

94. N. Maghiar și St. Olteanu, *Din istorie mineritului*, p. 178 după Sziléggyi, *Okmánytar Rácczi György diplomáciái összekötetéseihez*, Budapesta, 1874, p. 215.

95. St. Olteanu, *Cercetări*, loc. cit.

96. *Ibidem*.

97. *Ibidem*.

98. *Condica de venituri și cheltuieli a visteriei, de la leat 7202—7212*, în «Revista istorică a arhivelor», Buc. 1878, p. 2E3.

99. St. Olteanu, *loc. cit.*, p. 951—955.

100. Fără îndoială din arama rezultată prin exploatarea de la Baia a trebuit să se cedeze Porții, în 1699, o cantitate de metal cumpărală prin negustorul Iane Cara, pentru suma foarte importantă de 6618 taleri (*Condica visteriei*, loc. cit., p. 466). Negustorul «fusese rînduit de împărăție» cu «selcpi tahrir ca să-și ia banii din haraciul țării» (*Condica*, loc. cit.).

101. *Condica visteriei*, loc. cit., p. 715.

102. N. Iorga, «Revista Istorică», anul X, nr. 1—3, p. 61.

103. «Poenaru căpitanul» amintit în inscripția din 1703 e probabil aceeași persoană cu «Giurca căpitanul», fratele lui «Ioachim spătarul»; e de presupus dară că Milco era fiul lui Ioachim

În epoca de după Brincoveanu prin anexarea Olteniei de către austrieci, exploatarea aramei din vechea mină s-a intensificat. Și această mină, ca și celelalte zăcăminte din cuprinsul statului habsburgic a fost trecută în evidența tezaurariatului, care a exploatat-o prin arendare. Date asupra exploatării minelor de la Baia de Aramă, din această epocă se găsesc atît în relatările unor călători străini prin părțile noastre cît și în informația de arhivă. Însemnările lui Mihael Schendos Vanderbech din 1719, atestă că minele de la Baia erau «atît de bogate în cupru din cel mai bun încît în cursul citorva săptămîni s-au strîns 300 de funzi din topire». Însemnările cuprind informații și asupra dezvoltării luate de exploatarea minelor: «aici stau deschise 30 și mai bine de guri de puțuri, asemenea celor exploatate cu ajutorul unor roți și unor funii încolăcite pe scripeți»¹⁰⁴. O relatare a lui Nicolo da Porta arată și numele unuia dintre exploatare, «arendășul Szendrey»¹⁰⁵, desigur un transilvănean. Un alt arendaș a fost boierul localnic Matei Glogoveanu. S-a păstrat contractul pe care acesta l-a încheiat cu tezaurariatul K. K. pentru exploatarea minei și de asemenea o descriere a minei și a lucrului ei în epocă¹⁰⁶.

spătarul. Marce număr de «căpitani» și «ceauși» și schiar «spătarul», ne duce la lumea de «slujitori», adică legegii din epocă. După datele adunate de Șt. Olteanu (*Cercetări*, loc. cit.) apar următorii deținători de titluri de căpetenie ostășești printre exploatarele minelor: Ghiura căpitan, Poznan căpitan, Ioachim spătar, Iacob ceauș. Iașca căpitan și Giurca căpitan. Am opinat mai sus pentru o legătură între seimenii sîrbi de origine din epocă și exploatarea minelor de la Baia de Aramă și de la Baia de Fier. Acești seimeni deveniți foarte puternici au încercat să dicteze condiții lui Matei Basarab și urmașului său Constantin Șerban, s-au răscolat, au executat un număr de boieri pămînteni care le erau potrivnici și au încercat să-și pună un domn al lor în persoana lui Hrizea. În Tirgoviște la «biserica tirgului», s-a păstrat o candelă de argint, dată de ctitorul, care în inscripție e: «Milco vel căpitan de sîrbi: la anul 7214, Hristos 1706». (După ms. rom. 739, f. 21, de la Arhivele Statului, București, în studiul pr. C. Nițescu, *Vechi ctitorii tirgoviștene*, în «Glasul bisericii», XXIV, nr. 1—2, p. 130, 134).

N-ar fi exclus ca parte dintre căpeteniile seimenilor să fi fost cointerestate în vreun fel în exploatarea minelor, ceea ce le va fi adus o creștere de venituri și le va fi dat posibilitatea să facă acumulări. Se știe că diferitele categorii de legegii din Țara Românească erau amestecate în întreprinderi lucrative: da exemplu în fierberea săpunului. Se constată că în epoca lui Brincoveanu «să hrănesc cu săpun, au dorobanți, au călărași, au scutelnici călări și pedestri, au siimeni, au tălpași» (Dinu C. Giurescu, *Analețul* în «Studii și materiale de istorie medie», vol. V, 1962, p. 373—374). Este deci de presupus dat fiind legăturile dintre băieși și o parte din legegii, mai ales seimeni, că aceștia din urmă să fi participat în vreun fel la exploatarea aramei și a fierului, încă din timpul domniei lui Matei Basarab, la cele două băi cunoscute. E posibil de asemenea ca, dat fiind golul de informație existentă asupra exploatării de la mine din perioada de după 1655, data revoltei seimenilor, care cointeresea în lucrul minei și legați prin diferite legături de mineri și evident, amestecați și ei în revolta, ca ocazia reprimării parte dintre aceștia să fi murit, parte să fi fost siliți să plece din țară: în orice caz exploatarea n-a mai putut fi continuată prin aceiași lucrători pentru o anumită perioadă. Numai ceva mai tîrziu, la cea. 10 ani, după ce amintirea celor petrecute în 1655 s-a șters, au putut fi redeschise minele. E aceasta mai mult o ipoteză legată de o serie de coincidențe, fără a fi documentată cu informația corespunzătoare. În orice caz, în studierea revoltei seimenilor, ar trebui să se adincească și această latură a legăturilor dintre seimeni și exploatărele miniere din țară.

101. N. Maghiar și Șt. Olteanu, *Cercetări*, p. 157, nota 134.

105. *Ibidem*, loc. cit., p. 135, după C. C. Giurescu, *Material pentru Istoria Olteniei sub austriaci*, vol. II, p. 94—101.

106. În 1726 se acorda lui Glogoveanu o concesiune de 3 ani pentru exploatarea minei. (C. C. Giurescu, *Material...* etc., vol. III, Buc., p. 226 și următoarele). Acte de mai tîrziu dar tot din epoca în care Oltenia se găsea sub stăpînire austriacă fac mențiune și despre un «Milco băiașul», care ar putea fi ctitorul din 1703 a bisericii de la Baia de Aramă. Actul cu data de 22 iunie 1732, e o poruncă a Divanului Craiovei către «Milco băiașul», Constantin Dobriceanu și alții de a hotărîni moșia Groșșani. (Acad. Rom. «Creșterea Collecțiilor», 1937, p. 75). Actul denotă și vaza în continuă creștere a acestui «băiaș».

Se pare că lucrul în minele de la Baia de Aramă s-a oprit aici. După retrocedarea Olteniei către Țara Românească, vechea mină nu se mai vede a fi fost exploatată.

Desigur și existența în țară a «materiei prime din belșug, prin redeschiderea minei de la Baia de Aramă, a pus în posibilitate pe Matei Basarab să angajeze un meșter transilvănean probabil un sas de la Brașov sau Sibiu, care să toarne diferite obiecte de aramă între care și clopote. Într-adevăr într-o scrisoare către Mihail Goldschmid (Helfes), judele Brașovului, din 1 februarie 1644, Matei Basarab, după ce îl încunostiințează că a adus în țară un meșter de clopote, pentru minăstirile făcute de el, deci avea să facă un mai mare număr de lucrări de turnare, îi cerea «pile de acest meșteșug», deoarece nu se găseau în țară¹⁰⁷. La data aceasta clopotarul se găsea în țară, lucrarea se făcea acolo și, pentru desăvârșirea ei, domnul cerea brașovenilor pile. E întrebarea dacă în condițiile abundenței de materie primă, prin redeschiderea minei de la Baia de Aramă, Matei Basarab se va fi mărginit numai la lucrările pentru minăstirile zidite, sau va fi dat posibilitate clopotarului, care va fi venit cu ajutoarele sale, să facă și alte lucrări. Nu trebuie să uităm apoi că în epoca aceasta domnia lui Matei Basarab era înconjurată de o boierime bogată și puternică dornică să-și arate puterea și prin mărețe ctitorii. E deci mai mult ca probabil că meșterul sau meșterii clopotari aduși de la Brașov sau Sibiu să fi turnat în țară și alte clopote¹⁰⁸. În sensul acesta ar milita și alte date, pe care le avem despre clopotele turnate în epocă. Astfel inscripția de pe clopotul păstrat la mănăstirea Vierosul, arată că turnarea lui s-a făcut «în cetate în Țirgoviște», cu cheltuiala «Jupinului Stroe, vel vistier, din Leurdeni», în anul 1648 (7156)¹⁰⁹. Vărsarea clopotului s-a făcut în țară la numai câțiva ani după data la care știm că se găsea în Muntenia acel «clopotar neamț». Pentru felul în care se făceau turnările clopotelor mari, numai în sezonul de vară, deci un număr restrâns de astfel de lucrări pe an, perioada de 4—5 ani nu înseamnă un timp prea îndelung, care să ne oprească a trage concluzia că «meșterul neamț» se găsea în țară și în 1648. De altă parte se vede și de aici că acest clopotar își improvisase o turnătorie la Țirgoviște, a doua capitală a lui Matei Basarab. La concluzia că «meșterul a stăruit la noi mai mult timp în domnia lui Matei Basarab, o indicație ar fi și în faptul că în 1651 (7159), la vărsarea unui clopot pentru mănăstirea Tismana, cu cheltuiala mitropolitului Ștefan, «ispravnic fusese pus cunoscutul căpitan Buliga»¹¹⁰. Dacă lucrarea nu s-ar fi făcut în țară, n-ar fi avut rost să se numească un «ispravnic», în persoana unui oștean, care desigur era reți-

107. «...Alta, fac stire dumitale că am adus aici un meșter de clopote ca să ne facă clopote pre cele mănăstiri ce am făcut în țara noastră; dacă de altele de toate le-am grijit, numai clopote ci nu le-am pus; deci ne iaste voia să le facem și clopote pentru rîndul răspunsului cum se cade; deci meșterul care am adus, al pile de acel meșteșug n-are, ci iată că am trimis pre sluga noastră, pre Iacov, acii la dumneata pentru acest lucru. Deci pohtim pre dumneata ca pre un bun prieten și vecin de aproape, unde vor fi acei meșteri care fac pile de acestu meșteșug, să poruncești domnia ta să ne vinză. Foarte mă rog dumitale să îi nevoitoriu pentru acest lucru». (N. Iorga, *Socotilele Brașovului* în «Anal. Acad. Române. Secț. Ist.», seria II, tom. XXI, Buc. 1899, p. 200). Pentru zidirile din epoca lui Matei Basarab a se vedea N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. I. Valenii de Munte, 1908, «Ctitoriile lui Matei Basarab», p. 282—290.

108. În 1613, anul în care știm că se găsea în țară un clopotar, sulgerul Dumitru Filișanu, dăruia minăstirii Crasna între alte danii și un clopot (Actul lui Matei Basarab din 2 dec. 1643 (7152), Țirgoviște, în Ștefulescu, *Șchitul Crasna*, p. 84—86). În 1644, construiește o minăstire la Fierești în Ilfov, cunoscutul cărturar Udriște Năsturel, fratele doamnei Elina (N. Iorga, *Istoria Bisericii*, I, p. 289). «În zilele lui Matei Basarab», în anul 1648, s-a turnat un clopot la biserica din Slatina, ctitoria clucerului Ghinea («Bul. Com. Mon. Ist.», XIX, fasc. 48, p. 88).

109. Gr. Tocilescu, *Raporturi...*, p. 157.

110. N. Iorga, *Studii și Documente*, XV, 1, p. 208; Ștefulescu, *Tismana*, Ed. II, p. 123—124.

nut de rosturile lui militare în apropierea reședinței corpului de ostași pe care-l comanda.

Din informația existentă se poate conchide că meșterul clopotar, adus de Matei Basarab, și-a improvizat o turnătorie la Tîrgoviște și a rămas în țară o perioadă mai îndelungată de timp, în care a turnat un număr apreciabil de clopote, atât din însărcinarea domnului cît și a marelui cler și a boierilor epocii. Nu avem informații asupra persoanei acestui meșter clopotar. Se cunosc după studiile lui Fr. Müller, dr. Victor Roth și dr. G. O. Teutsch, numele meșterilor clopotari ardeleni din epoca aceasta. Ei erau: Paul Neidel, clopote turnate la Brașov în 1587, un al doilea Paul Neidel (probabil fiul celui de mai înainte), în 1638; Anton Uten, clopot turnat la Alba Iulia în 1644 și Sibiu în 1643 și 1645; Johann Motko la Sibiu, clopot turnat în 1647; Johann Neidel la Brașov, clopot turnat în 1647; Johann Weissenbeier, clopot turnat în 1650 la Sighișoara și Johann Skadt la Brașov, clopot turnat în 1653 și Georgius Mergler, clopot turnat la Brașov între 1666 și 1672¹¹¹.

În Țara Românească s-au păstrat clopote turnate în epoca aceasta și ceva mai târziu de Johann Skadt și Petru Murarius; unul la biserica mănăstirii Hurez, cu data de 1655, evident luat de Brincoveanu de la altă ctitorie mai veche și dus la noua lui ctitorie. Inscripția de pe acest clopot are cuprinsul următor: «Johannes Ckat (sic) Coronensis me fudit. Spes mea Christus, 1655»¹¹². Cel de al doilea clopot din țară datorat lui Johann Skadt se găsește la biserica Doamnei de la Ocnele Mari, turnat simțitor, mai târziu după domnia lui Matei Basarab, care poartă inscripția: «Johannes Skadt me fudit, anno domini 1667»¹¹³. Dintre clopotele turnate de Petrus Murarius în țară, s-a păstrat clopotul turnat în 1667, pentru mitropolia din Tîrgoviște. Inscripția spune: «Me fudit Pe (trus) Murarius (Maurer) 1667»¹¹⁴. S-ar putea ca meșterul adus în țară de Matei Basarab în 1644 să fi fost Johann Skadt sau Petrus Murarius.

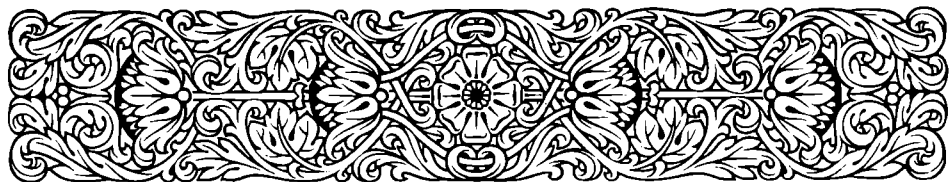
CONST. A. STOIDE

111. Fr. Müller, *op. cit.*, p. 322—324; dr. Victor Roth, *op. cit.*, p. 7—8 și dr. G. O. Teutsch, *Nachträge zur Korrespondenzblatt*, Hermannstadt, 1881, p. 139—140. În privința turnătorului cu numele de Paul Neidel care se întilnește între datele 1587—1638, dăci într-o perioadă de 51 de ani, deși nu e imposibil ca să fie vorba de aceeași persoană, care să fi lucrat timp de jumătate de secol, noi credem că e vorba de doi turnători cu același nume; în cazul acesta Paul Neidel I și Paul Neidel II, pot fi tată și fiu. De altfel nu sîntem siguri că 1587, 1638 sînt datele extreme la care se întilnește numele de Paul Neidel ca turnător de clopote.

112. Gr. Tocilescu, *Raporturi*, loc. cit.

113. V. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din Oltenia* în «Bul. Com. Mon. Ist.», an XXIV, fasc. 69, 1931, p. 129.

114. N. Iorga, *Stud. și Doc.*, XV, 1, p. 122—123. De la acest turnător se păstra la Muzeul de antichități și o piuliță în bronz cu inscripția: «Me fudit Pe/trus/ Murar, 1676». (Fișă la Institutul de Istorie, după Tocilescu, *Catalogul*, p. 141, nr. 188). Obiectul a dispărut din Muzeu, Petrus Murator, altfel Murarius brașoveanul e amintit și în inscripția de pe clopotul de la biserica din Galt: «Me fudit Petru Murarius Coronensis, 1666», în Fr. Müller, *op. cit.*, p. 235, nr. CLII.

CORUL EPISCOPIEI BUZĂULUI

Muzica vocală polifonică și-a făcut loc în Biserica Ortodoxă Română la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cea mai veche știre despre apariția unui astfel de aspect muzical fiind din timpul stăreției la minăsirea Neamț a starețului Paisie.

Această formație corală, care cînta la toate ciclurile liturgice își continuă existența cu intermitențe pînă în secolul al XIX-lea, cînd este semnalată, în 1834, la festivitatea înscăunării Domnitorului Mihail Sturza¹. După această dată, nu se mai cunosc știri despre existența corului nemțean decît în anul 1859, cînd este organizat de către profesorul Ion Cart².

Alle date despre coruri vocale în Moldova întîlnim în anul 1844³, cînd se înjghebează un cor la seminarul de la Socola. Mai tîrziu, în 1864, se pun bazele corurilor de la Mitropolia Moldovei și Episcopia Hușilor⁴, iar în anul 1867, cunoscutul muzician Gavriil Muzicescu înființează vestitul său cor⁵.

În Țara Românească, primul cor bisericesc ia ființă mult mai tîrziu, după 1830, datorită arhimandritului Visarion, care în 1840 cînta muzică psaltică armonică la biserica Sfîntul Ionică-Moldoveni⁶, situată în apropierea palatului domnesc și la biserica domnească Curtea Veche⁷.

În anul 1848, în Capitală, este semnalat un cor la biserica Crețulescu, dirijat de Anton Pann⁸ și un altul la biserica Mihai Vodă⁹.

Aceasta este, în linii generale, evoluția dezvoltării corurilor vocale bisericești în Țările Române pînă în anul 1865, cînd Domnitorul Cuza, prin decretul 101 din 18 ianuarie, reglementează introducerea corurilor vocale în biserici¹⁰.

Pentru punerea în practică a acestui decret, Ministerul Instrucțiunii, la 22 ianuarie, trimitea tuturor bisericilor din țară un ordin circular prin care le făcea cunoscut că, deoarece se urmărește «a se introduce muzica vocală armonică religioasă în toate bisericile din România», personalul inferior: cîntăreți, canonarhi și paracliseri, trebuie

1. Teodor Burada, *Corurile bisericești de muzică vocală armonizată în Moldova*, în *Arhiva*, 1914, p. 308; Titus Cernea, *Relativ la prima înjghebare a muzicii corale în țară*, în *Artă-Iași*, 1894, p. 285; G. Breazul, *Invățămintul muzical în Țara Românească*, 1955, p. 2.

2. Diac. Prof. I. Ivan, *Ion Cart și activitatea sa muzicală la Minăstirea Neamț*, în «Mitropolia Moldovei», XLVII (1971), nr. 1-2, p. 107.

3. George Breazul, *Gavriil Muzicescu*, București 1962, p. 16.

4. Arhivele Statului București, *Ministerul Instrucțiunii*, dos. 1328/864.

5. Grigore I. Gheorghiu, *Corul lui Muzicescu* (Publicația postumă), Iași, 1926, p. 4.

6. S. S., *Documente privitoare la relațiile muzicale româno-ruse. Despre școala arhimandritului Visarion*, în «Studii și cercetări de istoria artei», I, nr. 1-2, 1954; G. Breazul, *Relații muzicale româno-ruse*, în *Muzica*, supliment nr. 11-12/1954; G. Breazul, *Invățămintul muzical în Țara Românească*, p. 8.

7. Preot Ioan N. Dăvărăscu, *Din trecutul bisericii domnești a Curții Vechi*, în «Glasul Bisericii», XVI (1957), p. 693.

8. M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la Români*, București, p. 187.

9. Preot Ioan N. Dăvărăscu, *art. cit.*, p. 701.

10. Gavriil Galinescu, *Muzica corala bisericească*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLVIII (1930), p. 757.

să urmeze un curs special, ca astfel să ia ființă «micile coruri executoare a imnelor liturgice»¹¹.

După această hotărâre ia ființă, în anul 1867, și corul bisericii Domnița Bălașa din Capitală, la conducerea căruia s-au perindat cunoscuții muzicieni: Alexandru Po-doleanu, Eduard Wachmann, D. G. Kiriac și Ioan Chirescu¹².

Corul vocal de la Episcopia Buzăului își are începutul în inițiativa episcopului Dionisie Romano, în anul 1860, în timp ce era locțiitor de episcop¹³.

Pentru mulți contemporani clerici acțiunea aceasta era socotită ca îndrăzneată, dar cum multe înfăptuiri în domeniul bisericesc din acea vreme își au în ei inițiatorul și organizatorul, pentru arhimandritul Dionisie Romano introducerea corului vocal nu constituia o noutate, ci o necesitate cultică. Și astfel, partizan convins al acestei concepții, numit în iunie 1859 locțiitor de episcop la Buzău, de la 1 septembrie, același an, ia hotărârea de a introduce în seminar muzica vocală¹⁴, cu profesor plătit din caseta personală¹⁵.

Odată cu predarea muzicii vocale în seminar, ia ființă, în anul 1860, corul vocal al Catedralei. Dar, înjghebarea unui cor presupune neapărat și existența unui cafas și necesitatea acestuia a fost sesizată de la început de către locotenentul de episcop Dionisie, care la 12 februarie 1860, adresa ministerului de resort adresa ce urmează din care se vede concepția sa despre muzica vocală și care constituia, în același timp și actul de naștere al corului.

«În toate țările lumii civilizate s-a văzut că s-a adoptat muzica vocală, singură această faptă arată îndestul cit este de preferat aceasta în locul celei asiatică introdusă în biserica noastră.

Plăcuta armonie produsă de cea dintâi nu este de nimeni tăgăduită precum asemenea este știut de toți cite mai sint de dorit la cea din urmă ca să poată ajunge scopul său cel sublim.

Subscribul, pătruns de acest adevăr, îndată ce am fost orînduit la această Sf. Episcopie, am luat măsuri și cu de la sine-mi am angajat un profesor de muzică vocală, fiindcă în bugetul acestei case pe anul trecut nu era prevăzut un asemenea post...

Cu introducerea acestui sistem, s-a ivit și trebuința d-a se destina în biserică un loc anume unde să stea corul vocal și pe de altă parte văzînd că pe la sărbători, cînd toți seminariștii urmează a veni la sf. biserică, din pricina însemnatului număr de

11. M. Gr. Poslușnicu. *op. cit.*, p. 187.

12. Traian Ghica, *Corul bisericii Domnița Bălașa*, în «Biserica Ortodoxă Română», LVII (1939), p. 29-42.

13. Arhimandritul Dionisie Romano a fost locotenent de episcop la Buzău între 19 iunie 1859-10 martie 1864 și a fost hirotonit arhieru la 17 februarie 1862, episcop titular între 31 mai 1865-18 ianuarie 1873, cînd moare. În text se va întîlni arhimandrit, arhieru, locotenent de episcop și episcop, potrivit perioadelor amintite mai sus.

14. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria Seminarului din Buzău*, București, 1937, doc. 265, p. 166.

15. Profesorul acesta era învățătorul Nicolae (Nae) Ionescu, de fel din București, numit aici la 29 aprilie 1858 «provizoriu încercare pe un an» la clasa I-a și a II-a, după ce mai întîi, la 20 decembrie 1858 ceruse să fie examinat de o comisie spre a fi numit învățător la clasa I-a și a II-a.

La 3 noiembrie 1860, acesta, adresîndu-se Eforiei Școlilor, arăta că a văzut că în unele școli primare s-a introdus muzica vocală, dar cauza pentru care această «frumoasă măsură» nu s-a generalizat el o vede în lipsa mijloacelor materiale. Văzînd însă «dorița onora din părinții copiilor acestui orașiu și a elevilor în general, pentru a învăța cei din urmă muzica vocală», ruga Eforia să-i aprobe ca să predea muzica vocală gratuit la școala primară unde funcționa ca învățător, în orele și după programul ce i se va stabili de către Eforie.

În ceea ce privea încredințarea despre cunoștințele sale muzicale Eforia arăta el — poate lua informații din raportul profesorului Wachmann, din 4 aprilie 1855, întocmit cu ocazia concursului ce l-a dat pentru catedra de la culoarea neagră din Capitală.

La 29 noiembrie, Eforia îi dădea aprobarea cerută, dar îi preciza că nu dispune de nici un fond din care, în prezent sau viitor să-l remunezere pentru acest curs. În ceea ce privește programa și orele, urmează să ia înțelegere cu «institutorul superior», pentru ca să nu se producă perturbații în orar — (Gabriel Cocora). *Aspecte din trecutul învățămîntului public la Buzău*, în «Studii și articole de istorie», II București, 1957, p. 430; Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii. dos. 3814/1857*, f. 91, ibidem, *dos. 298/1860*, f. 48).

50 școlari interni, afară de un considerabil număr de externi, mai numai cu dinșii să umple biserica, fiind oarecum mică, după cât ar trebui să fie o biserică catedrală și astfel prea puțin din alți oameni pot să aibă loc.

Suptscrisul, pentru amindouă aceste împrejurări, a socolit de necesariu a se face în biserica cea mare din Sf. Episcopie un caticumen, unde să stea corul de muzica vocală, precum și toți seminaristii.

Pentru acest sfârșit, chemînd oameni cu știință ce avem aici în partea locului, au alcătuit alăturatul deviz de cheltuială ce urmează a se face cu acest caticumen...»¹⁶.

Acceptînd în principiu această propunere, ministerul însărcinează pe arhitectul minăstiresc să verifice la fața locului devizul înaintat¹⁷. Acesta, conformîndu-se, arată că, «în privința facerii unui caticumen pentru corpul coral al seminaristilor în biserica episcopiei Buzăului», cu prilejul unui «voiaj de serviciu», a fost la fața locului și a întocmit un deviz în valoare de 13753 1/2 lei.

Devizul e înaintat la Ministerul de interne pentru a fi examinat și verificat de Consiliul direcției lucrărilor publice, care îl găsește «bine combinat», dar îl reduce la 11061 lei «potrivit prețurilor curente de astăzi»¹⁸.

Cu aceste formalități, anul trece fără nici un rezultat, încît abia în anul viitor — 1861 — se hotărăște licitație. Dar, la licitație se oferă prețuri mult mai mari și atunci locotenentul de episcop, înfățișînd ministerului această situație, motiva din nou necesitatea acestuia și cheltuielile ce le face cu înleținerea corului. «mai bine de un an cheltuiesc la o mie de lei pe lună cu muzica vocală și neavînd loc unde să șază choru, toată această a mea cheltuială și silință rămîne fără nici un efect».

Se schimbă, în continuare, corespondență fără rezultat concret, și, pentru că nici la licitația care s-a ținut în Capitală nu s-au găsit amatori, arhimandritul Dionisie, la 16 iunie, amintind istoricul problemei și dorînd ca «acest caticumen să se facă odată, căci, precum am arătat, este de mare necesitate, căci n-are unde sta corul muzical», cerea aprobarea să-l lucreze în regie, pentru ca prin «ceea ce voi mai pune de la mine să-l facă odată, ca nu cheltuiala mea cu muzica vocală să fie zadarnică»¹⁹.

Propunerea se bucură doar de rezoluția: «la dosar, fiindcă ministerul nu dispune de fonduri». Dar, pentru că arhimandritul Dionisie nu cunoaște această rezoluție, intervine din nou, la 26 iulie același an, cu rugămîntea de a se face lucrarea «pentru că necesitate este mare precum v-am arătat și prin celelalte adrese precum și însemnata cheltuială ce fac de la mine cu muzica vocală nu produce nici un efect, căci de multe ori, din lipsa spațiului, corul muzical este silit a întrerupe serviciul său, din cauza îmbulzirii credincioșilor ce vin la biserică», și acest fapt «este trist pentru mine, care jertfesc atîta sumă să nu pociu vedea podoaba bisericii singura țînlă care m-a îndemnat la aceasta»²⁰.

Aici se oprește corespondența referitoare la problema «caticumenului», fără să fi găsit alte știri despre construirea lui pînă în 1894, cînd apare o chitanță, în valoare de 1750 lei, dată unui meșter local pentru facerea cafasului în biserica catedrală și pentru alte reparații la palatul episcopal.

Pentru înlesnirea predării muzicii vocale la seminar, cît și pentru instruirea copiilor din cor, se simțea nevoia unui instrument adecvat.

Găsînd la un particular din Capitală un «flatarmonic», la 22 septembrie 1862, arhiereul Dionisie solicita Ministerului Instrucțiunii suma de 50 galbeni, costul lui, «căci crez că destul cheltuiesc de la mine pentru ținerea ei (muzica vocală, n.n) de mai mulți ani, fără să aduc pînă acum nici o împovărare statului»²¹.

În prealabil, arhiereul Dionisie vorbise, în această problemă, direct cu ministrul, pentru că rezoluția pusă pe adresa de mai sus, arăta că i s-a explicat că la Episcopie are o școală de muzică vocală și de aceea se cere aprobarea unui credit special.

Referatul arată și el că «pentru școala de muzică de la sfînta Episcopie de Buzău, ce se întreține cu osebite jertfe pecuniare de prea Sfințitul locotenent de Episcop» se simle nevoia unui flatarmonic, care s-a și găsit de ocazie la un preț pe jumătate decît dacă s-ar fi procurat nou.

Considerînd că perpetuarea unei asemenea stări ar produce împovărare persoanelor care nu sînt de loc datoare pentru aceasta, «căci este prea de ajuns înlesnirea

16. Arhivele Statului, București, *Ministerul Instrucțiunii*, dos. 560/860, f. 1.

17. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 1223/862, f. 1.

18. *Ibidem*. dos. 506/860, f. 19 și 21. 19. *Ibidem*, f. 21, 33, 66. 20. *Ibidem*, f. 34.

21. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 535/862, f. 8.

ce a făcut de mai mulți ani», avînd în vedere că procurarea acestui instrument este foarte necesară pentru învățătura muzicii și că prețul este de numai 50 galbeni, Consiliul de miniștri «în interesul școlilor și a progresului muzical spre care tinde», e rugat să aprobe pe seama Ministerului instrucțiunii și cultelor un credit extraordinar de 50 galbeni pentru procurarea lui.

Consiliul, sub președinția Domnitorului Cuza, apreciind jertfele bănești și vederea progresiste în domeniul culturii ale solicitantului, aprobă această cumpărare, conform decretului nr. 870 din 12 octombrie 1862²².

Întreținerea profesorului de muzică vocală de la seminar, cît și cheltuiala corului erau suportate direct de locotenentul de episcop, Dionisie. Dar cum această situație era o povară prea mare, la 21 septembrie 1861, el se adresează Ministerului, rugîndu-l să prevadă în bugetul seminarului plata profesorului de muzică vocală, cît și întreținerea corului, fiindcă «în toate părțile lumii civilizate s-a văzut că s-a adoptat muzica vocală», ceea ce dovedește că «este de preferat aceasta în locul celei asiatice introdusă în biserica noastră».

De cînd a venit ca locțiitor de episcop, arăta el în continuare, a plătit din fonduri proprii un asemenea profesor.

Corul era format din 12 copii, ce cîntau la sopran și altist, un bas care îndeplinea și funcția de ajutor de dirijor, și tenori, recrutați din rîndul seminaristilor.

Cheltuiala întreținerii corului era de 17.580 lei anual²³, repartizată astfel :

6.000 lei leafa unui profesor ;

2.400 lei un ajutor al său care va servi și ca bas ;

4.380 lei hrînirea și spălarea a 12 băieți, socotit 1 leu pe zi ;

600 lei lemnele și iluminatul ;

3.600 lei îmbrăcămintea și încălțămîntea a 12 băieți, socotit cîte 300 lei anual pentru unul ;

600 lei material de scris, note și cărți.

Cererea rămîne însă fără rezultat, dar ideea din care a izvorit această inițiativă este destul de puternică, încît corul își continuă existența.

Peste un an însă, directorul seminarului, la 9 octombrie 1862, cerînd ministerului să mărească salariul profesorilor, echivalîndu-le «cel puțin deopotrivă cu profesorii de pe la Gimnazii», arată că «profesorul de muzică vocală asemenea cere leafă de la guvern, fiindcă dînsul pînă acum a fost plătit de Prea Sfinția Sa, arhiepiscopul locotenent»²⁴.

De data aceasta, ministerul aprobă salarizarea profesorului de muzică, Nae Ionescu, începînd cu luna noiembrie, cu 500 lei lunar²⁵. Corul însă rămîne pe mai departe pe seama arhiepiscopului Dionisie, pînă la destituirea lui pentru problema calendarului — martie 1864 — cînd făcea «însemnare de cheltuielile făcute de subscrisul cu osebite îmbunătățiri folositoare bisericii și clerului în eparhia Buzăului». Printre aceste «îmbunătățiri» găsim consemnat : «32.000 (lei), formarea și întreținerea corului de muzică vocală în cursuri de 3 ani, lefale profesorilor, nutrimîntul și îmbrăcămintea a 12 copii pentru soprani și alți, fiindcă ceilalți pînă la numărul cerut se recrutează dintr-un seminarist»²⁶.

N-am găsit informații despre preluarea corului în buget, dar, după decretul 101 din 18 ianuarie 1865, cînd se prevedea coruri în toate bisericile din țară, sigur că și problema întreținerii lui a fost soluționată, dar numai în parte, după cum vom vedea.

La 21 septembrie 1867, episcopul Dionisie înainta ministerului adresa nr. 595, în care arăta că în bugetul pe anul în curs se prevede pentru întreținerea a zece băieți «pentru muzica vocală» suma de 2000 lei, dar cu această sumă nu se poate întreține corul într-un an întreg, cînd numai hrana, socotită la 30 parale pe zi, se ridică la 2.700 lei. Dacă toate celelalte sarcini le-a îndeplinit cum a putut, în schimb problema îmbrăcămintii n-o poate soluționa, «încît stau bieții băieți goi, astfel pe lîngă că nu o să-și poată îndeplini serviciul, dar însă îmi pricinuieste și milă, văzînd suferința lor»²⁷. Față de această tristă situație, el ruga ministerul să acorde și suma de 1830 lei pentru procurarea de îmbrăcămintă pentru coriști. În caz că nu se satisface această legitimă cerere, sublinia el, «sînt silii a-i libera pe la părintii lor, ca să nu se periculaționească».

22. *Ibidem.* f. 5 și 35.

23. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, doc. 316, p. 195.

24. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 853/862, f. 46.

25. *Ibidem.* f. 55 r. 26. I. Ionașcu, *op. cit.*, doc. 388, p. 229.

27. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 573/867, f. 200.

La această documentată și îndreptățită intervenție, rezultatul a fost rezoluția că «se va avea în vedere la bugetul viitor. Rezultatul negativ nu era cunoscut de episcop, acesta intervine din nou, la 23 noiembrie, cerind insistent eliberarea sumei de 1830 lei necesară procurării articolelor de îmbrăcăminte pentru băieții de la corul vocal, pentru că, fiind goi și timpul friguros cu mari suferințe vin a-și îndeplini serviciul»²⁸.

Dacă s-a eliberat sau nu suma cerută și dacă s-a avut sau nu în vedere la bugetul viitor, n-am aflat. În schimb, am găsit alte intervenții ale episcopului Dionisie, una la 25 februarie și alta la 17 octombrie 1869, prin care arată greutățile materiale ale Episcopiei, care cheltuia tot ceea ce i se da prin prevederile bugetare, dar fără să poată face față tuturor nevoilor.

Între problemele înfățișate, care cereau o grabnică soluționare, era și aceea a corului, pentru că «deși este mai bun decât la oricare Episcopie, dar nu știu prin ce întâmplare în buget s-a trecut numai pe jumătate din ceea ce se dă la alte Episcopii în privința aceasta»²⁹.

După această intervenție nu mai aflăm știri despre existența corului în timpul păstoriei episcopului Dionisie Romano și nici după moartea lui (18 ianuarie 1873), până în anul 1887.

În acest an, la 7 martie, directorul seminarului înainta, în original, cererea «maestrului» de muzică vocală Neagu Ionescu prin care solicita fonduri pentru plata a cinci soprani și a unui bas «la corul ce s-a format cu multă stăruință de D-sa», cu sublinierea că acest ajutor bănesc va fi o încurajare a silințelor pe care le dă dirijorul «pentru că corul pe care publicul Buzoian îl așteaptă cu cea mai mare nerăbdare să-l audă cântând în Biserică să fie complet și să formeze o armonie plăcută»³⁰.

În petiția sa³¹, Neagu Ionescu (1837—1917) arată că, potrivit ordinului Ministerului nr. 4857 din anul trecut, cu începerea acestui an școlar s-a introdus ca studiu obligatoriu în seminar muzica vocală pe care o predă el. Datorită studiului acestuia, «după multă stăruință am putut forma un chor, care va fi destinat pe viitor a cânta în Biserica Sf. Episcopii» și care va începe a funcționa «Duminica viitoare». Ca să fie complet «și să poată produce prin urmare o armonie plăcută», se simte nevoia a cinci soprani și a unui bas, care nu se pot găsi în seminar, unde se primesc elevi de la 14 ani în sus «cînd vocea le scade», iar pentru bas fiind «prea cruzi». Soprani se pot recruta dintre elevii școlilor primare, dar «trebuie a li se plăti ceva lunar», cite 6 «franci» de fiecare și 60 franci retribuția unui bas, în total 90 franci, lunar.

Pe lângă această sumă, Neagu Ionescu arată că mai trebuia să se facă tetrapoade și să se cumpere caietele necesare — 10 lei lunar, «așa că — conchidea el — cu mica sumă de una sută lunar se poate organiza un cor complet care să se facă podoaba Bisericii și să corespundă tuturor trebuințelor».

Cererea pentru ajutorarea «noului chor din Eparhia Buzăului» s-a învrednicit doar de scurta rezoluție: «în vedere la timpul cuvenit», dar n-am aflat cînd a fost acest timp și nici alte știri despre corul condus de acest strălucit psalt al Episcopiei Buzăului³².

Firul existenței acestui cor se reia în anul 1890, continuîndu-se de atunci, fără întrerupere, pînă astăzi. Inițiatorul și organizatorul a fost o altă figură de seamă a școlii de psaltichie de la Buzău, profesorul Nicolae Severeanu (1864—1942), psalt la Catedrala episcopală și profesor de muzică vocală la liceul Hașdeu din localitate³³.

Numit cu ordinul nr. 10884 din 25 septembrie 1890 profesor de muzică vocală la liceul Hașdeu, N. Severeanu înainta Ministerului instrucțiunii la 4 octombrie același an, o cerere prin care solicita să i se aprobe să predea, în mod gratuit, muzica vocală în seminar, așa cum a făcut și predecesorul său, I. Mihăilescu³⁴.

Predînd muzica vocală și la seminar, el reînființează corul format din semina-riști, iar din anul 1894 pune bazele corului mixt, o inovație pentru acea vreme, căci

28. *Ibidem*. f. 201.

29. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 349/869 f. 162.

30. Arhiva Episcopiei Buzăului, *Seminar*, dos. 1/887.

31. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 3876/887, f. 23.

32. Date despre activitatea lui la: Gabriel Cocora, *Școala de psaltichie de la Buzău*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXX (1960), nr. 9—10, p. 859—864. 33. *Ibidem*, p. 868—871.

34. Arhivele Statului, București, *Ministerul instrucțiunii*, dos. 28/890, f. 5—7.

Sfintul Sinod abia în sesiunea de toamnă a anului 1896, la propunerea mitropolitului Iosif Nănieșcu și pentru considerații pur personale, a aprobat lui Gavriil Muzicescu să formeze la catedrala mitropolitană din Iași cor mixt³⁵.

Cele mai vechi state de plată ale corului mixt, dirijat de Nicolae Severeanu, se păstrează din anul 1897. Din ele vedem că numărul coriștilor varia între 14—22 persoane, în funcție și de vacanțele școlare, mulți dintre coriști fiind elevi și care erau retribuiți de la stat cu 250 lei lunar, dirijorul încasind lunar între 60—103 lei, iar coriștii, o indemnizație care varia între 2—15 lei³⁶.

Pe lângă această retribuire, corul mai era subvenționat și de primăria locală cu 500 lei anual, dar, suma nefiind suficientă, Episcopia intervenea, la 25 februarie 1898, la prefectură ca să prevadă în buget o sumă ce va găsi de cuviință «pentru întreținerea corului vocal al acestei Sf. Episcopii, ca astfel să i se poată aduce noi îmbunătățiri în personalul său». Prefectura, dând curs acestei intervenții, acordă și ea, începând cu luna mai, 500 lei trimestrial³⁷.

În anul 1899, corul era format din 24 persoane și dirijorul arăta Episcopiei că subvenția de care dispune pentru întreținerea lui nu este suficientă. Dacă pentru început aceasta era oarecum satisfăcătoare, «astăzi însă se simte nevoie de a reorganiza corul, de a-l aduce pe o treaptă mai înaltă» și pentru aceasta e absolută nevoie ca subvenția să fie mărită. De aceea, urmează să se facă o intervenție la primărie și prefectură, pentru majorarea subvențiilor, după care se va mări numărul coriștilor «și cu chipul acesta am avea un cor excelent, de care ne-am putea fâli cu toții». Intervenția s-a făcut, dar a rămas fără nici un rezultat³⁸.

În anul 1900, corul era format tot din 24 persoane, pe state figurind o singură soprană și un singur bas, N. Severeanu, cu vocea sa puternică, susținând și partitura basului³⁹.

Din anul 1905, diurna corului este micșorată, cea de la minister la 216 lei lunar, iar cea de la primărie la 66,50 lei trimestrial⁴⁰. Dirijorul Severeanu nu se împacă cu această situație și va fi făcut între timp intervenții pentru majorarea ei, dar n-am găsit din acestea decât pe cea din 28 februarie 1914, în care adresindu-se episcopului, arată că suma de 2600 lei anual, în care e inclusă și leafa dirijorului, nu este suficientă ca să se organizeze un cor «care să corespundă din toate punctele de vedere chemării lui», mai ales că retribuirea corurilor mitropolitane este 22.000 și 24.000 lei anual, iar corurile bisericilor Mihai Vodă, Zlătari, Sf. Gheorghe din Capitală sint retribuite cu 6.000 lei⁴¹.

Corul a funcționat și în timpul primului război mondial, sub ocupația germană, format din 14 persoane și retribuit cu 3.000 lei anual⁴². Pentru că ocupații luau cetățenii orașului la diferite corvoade, N. Severeanu, în iunie 1917, cerea episcopului Dionisie Climescu să intervină la comandatura germană «ca personalul corului vocal al acestei Sf. Episcopii să fie scutit de corvoadă, întrucit este indispensabil la serviciul religios, atât Duminicile cât și sărbătorile, precum și în zilele de lucru pentru repetiție⁴³.

Din cauza războiului, subvențiile acordate de prefectură și primărie încetaseră, prima din ianuarie 1917, iar a doua din ianuarie 1918, corul rămânând să fie retribuit numai cu diurna acordată de Casa Bisericii.

Situația aceasta precară îl determină pe N. Severeanu ca, la 5 ianuarie 1919, să arate Episcopiei că în această situație corul nu mai poate continua pentru că diurna de 2.600 lei anual dată de Casa Bisericii este cu totul insuficientă și, pentru că personalul trebuie mărit, fiindcă un cor de biserică trebuie să aibă neapărat: 3 tenori, 5

35. *Dezbaterea Sfintului Sinod, sesiunea de toamnă a anului 1896*, p. 53. În sesiunea de primăvară a anului 1898, Sfintul Sinod a dezbătut cererea dirijorilor de coruri din București, ca să li se aprobe funcționarea corurilor mixte. Din discuțiile purtate, reiese că aceștia introduseseră corul mixt mai de mult, dar acum se cerea o legalizare. Se hotărâse aprobarea în principiu, lăsându-se la latitudinea chiriștilor să hotărască de la caz la caz, ținând seama de prestigiul moral al dirijorului (*Ibidem*, p. 101 și 103).

36. Arhivele Statului, Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 326/897, p. 101.

37. *Ibidem*, dos. 329/898, f. 33 și 87. 38. *Ibidem*, dos. 334/899, f. 13

39. *Ibidem*, dos. 336/1900. 40. *Ibidem*, dosarele 534/905, 564/906, 712/912.

41. Arhivele Statului, Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 783/914, f. 2.

42. Arhivele Statului, Buzău, *Primăria orașului Buzău*, dos. 454/917.

43. Arhiva Episcopiei Buzăului, dos. 1/1917.

soprane, 3 mezosoprane, 2 altiste, 2 contraalte, 2 baritoni, 3 bași, 1 dirijor și 1 sub-dirijor, adică 20 persoane, afară de dirijori.

La acea dată, corul era format din 14 persoane, iar retribuția dirijorului era de 15 lei, ori, arăta el, la orice biserică leafia dirijorului variază între 200—500 lei lunar, iar a coriștilor de la 30—150 lei lunar. La retribuția de 8—10 lei ce li se dă coriștilor săi nu li se poate pretinde să vină regulat la repetiție și serviciu și față de această situație se impune o îmbunătățire «a soartei acestor slujbași», pentru că altfel bisericile vor rămâne fără coruri.

În urma acestei întâmplări, Episcopia intervine la Casa Bisericii pentru majorarea subvenției și aceasta, pe anul 1919/1920, o majorează la 6.000 lei anual⁴⁴.

După moartea episcopului Dionisie Climescu (5.IV.1921), e numit locotenent de episcop arhierul Teofil Mihăilescu, care, în 1922, hotărăște ca psaltii Episcopiei să ia parte, pe rind la toate slujbele din cursul săptămânii.

Cum N. Severeanu, care era cîntăreț bisericesc, dar și profesor de muzică vocală la liceu, nu putea respecta această dispoziție, își dă demisia, motivînd și arătînd cu date concrete, că în fond se duce o campanie de persecuție împotriva lui.

Reținem din textul demisiei, următorul pasaj revelator pentru istoria corului: «am servit la această Sf. Episcopie ca cîntăreț și dirijor timp de 32 de ani și am înființat Corul vocal, lucru ce nu se pomenea la acea dată, ba încă cu mari sacrificii, căci timp de 4 ani, de la 1890—94, am predat gratuit muzica vocală la seminar, numai de a forma corul vocal la episcopie cu elevii seminarului și tocmai la 1894 s-a prevăzut în bugetul Ministerului Instrucțiunii o diurnă anuală de 3.000 lei, cînd am înființat corul mixt, care există și astăzi și care a servit de model în toată Eparhia»⁴⁵.

Demisia i se primește pe data de 1 martie 1922, încheindu-se, astfel, pentru totdeauna activitatea de cîntăreț bisericesc și pentru un scurt timp activitatea de dirijor, revenind din nou în acest post, peste un an de zile.

În urma demisiei, pe data de 1 martie, este numit, la cerere⁴⁶, în postul de cîntăreț I și dirijor *Constantin Țepuș*⁴⁷, profesor de muzică la seminarul și liceul din Buzău.

Acesta însă nu funcționează decît pînă la 4 mai 1922, cînd «în mod provizoriu» a fost numit preotul *Matei Popescu*, deservent la Catedrala episcopală⁴⁸.

Cu demisia lui N. Severeanu, corul mixt s-a desființat, întreg personalul, în frunte cu el, trecînd la biserica «Neguțători» din oraș, după cum se vede dintr-o intervenție a episcopilor acestei biserici către primărie, unde se arată că la Biserica lor s-a înființat un cor vocal «sub direcția D-lui N. Severeanu, profesor de muzică la liceu»⁴⁹.

În acest timp, preotul *Matei Popescu* organizase cor bărbătesc cu elevii seminarului și, cum prefectura sistase subvenția, la o sesizare a Episcopiei, aceasta răspunde că subvenția pe care a acordat-o pînă acum este destinată «pentru un cor regulat organizat, care să funcționeze în mod permanent», ori corul actual nu întrunește aceste condiții, fiindcă chiar la Înviere n-a cîntat, fiind format «numai din elevii ai seminarului» și deci subvenția nu se mai acordă.

Corul bărbătesc durează pînă la 1 ianuarie 1923, cînd a fost numit dirijor preotul *Gheorghe Marinescu*, de la biserica Sfinții Îngeri, care reînființează corul mixt, funcționînd în acest post numai pînă la 1 octombrie același an, cînd își dă demisia⁵⁰.

În aceeași zi este reintegrat N. Severeanu, iar ministerul îl confirmă cu ordinul nr 58779 din 6 noiembrie⁵¹.

44. *Ibidem*, dos. 2/1919.

45. *Ibidem*, dos. 10/1921.

46. *Ibidem*

47. Constantin Țepuș s-a născut în anul 1883 în comuna Pietrarii de Sus, Județul Rîmnicu Vilcea, dintr-o familie modestă de țărani. Absolvînd școala de cîntăreți bisericești din Rîmnicu Vilcea, în anul 1903 a fost numit cîntăreț la mînăstirea Bistrița, de unde s-a transcrat, în aceeași calitate, la Catedrala din Cerabia. În anul 1909 e cîntăreț la biserica Sfinților Nicolae-Vladica și apoi la Sfinții Silvestru din Capitală, timp în care urmează cursurile Academiei de muzică, absolvînd-o în anul 1915. După această dată, funcționează ca profesor de muzică, iar după ce-și dă examenul de capacitate, în anul 1927, a fost numit profesor definitiv de muzică la liceul Hașdeu din Buzău, mai tîrziu și la seminar, unde a funcționat pînă la 24 august 1933, cînd a murit. (Alexandru I. Mocanu-Bordeni, *Suflete de apostoli. Culegere de necroloage și note biografice. Biblioteca «Florii de primăvară»*, nr. 5, seria I, p. 41).

48. Arhiva Episcopiei Buzăului, dos. 10/1921.

49. Arhivele Statului, Buzău, *Primăria orașului Buzău*, dos. 512/1923, f. 26.

50. Arhiva Episcopiei Buzăului, dos. 2/1918, f. 180.

51. *Ibidem*, dos. 10/1921.

Revenit în postul de dirijor, la 1 noiembrie 1923, N. Severeanu se adresa episcopului Ghenadie, arătând că «nevoia unui cor vocal care să corespundă din toate punctele de vedere cerințelor timpului de astăzi se resimte, mai cu seamă pe lângă Sfânta Episcopie».

Pentru a se organiza un cor bun este nevoie de elemente bune, care la rindul lor trebuie să fie bine retribuite. La Episcopie, însă, cu diurna dată de minister, el nici nu se poate menține, dar să mai facă progrese».

Față de această situație, el propunea să se ceară sprijinul material al autorității lor vremii⁵².

În aceeași problemă, a majorării retribuției corului, la 17 noiembrie același an, N. Severeanu revenea cu propunerea de a se interveni la primărie ca subvenția acordată corului de la biserica Neguțătorii, odată cu trecerea sa de la acest cor la Episcopie, să fie trecută pe seama corului Catedralei episcopale, așa cum s-a procedat și cu subvenția corului bisericii Sfinții Îngeri, care a fost dată Episcopiei odată cu trecerea dirijorului de acolo — pr. Gh. Marinescu — la Episcopie⁵³.

N. Severeanu continuă activitatea de dirijor pînă la 1 martie 1926, cînd arăta Episcopiei că, după un timp de peste 35 ani «de muncă încordată și continuă», simțindu-se oșobit, urmează să fie considerat demisionat.

Repertoriul corului lui N. Severeanu avea la bază compozițiile lui Gavriil Muzicescu, pe care-l aprecia și de care era apreciat⁵⁴, dar și compoziții laice și prelucrări de folclor.

Preocupările pentru muzica populară N. Severeanu le-a materializat și în culegerea intitulată *Colecțiune de cîntece naționale, bătrînești (...)* culegere aranjată pe muzica orientală», în care găsim: Brăilița, Frunzuliță de dudău, Mugur mugur mugurel, Cînd aud cucul cîntînd, Foaie verde fir de nalbă, etc.

Pe aceeași linie a preocupării sale pentru cîntecul popular, în revista *Strana*, publică, pe notație psallică, Smaranda, Dorul meu sau corul mixt Cuculețul, armonizat de D. Dimitriu și transpus pe note psaltice.

În revista editată de el, *Ioan Cucuzel*, a publicat și coruri populare, din care amintim *Auzi valea de I Vidu*.

N. Severeanu a fost și compozitor, tipărind din producțiile proprii: *Sergentul*, cor pe trei voci egale și o broșură, intitulată: *20 cîntece*, coruri pe două voci.

Întreaga familie avînd o deosebită predilecție pentru muzică, casa sa era o școală de muzică, și de multe ori repetițiile corului aveau loc la ei acasă.

Din relatările foștilor coriști, știm că în timpul repetiției era sever, dar în afară era afabil și îndatoritor, iar pentru elevii coriști era un cald sprijinitor în diferitele lor nevoi.

Demisionat la 1 martie 1926, *Traian Constantinescu*, student la Conservator și subdirijor al corului bisericii Sfinții Îngeri, era numit, pe aceeași dată, dirijor «provizoriu pe două luni», după care timp, dacă va face dovada unui bun dirijor, va fi definitivat.

După o lună, noul dirijor cerea să se facă audierea corului de către o comisie, numită de Episcopie. Cererea aprobîndu-i-se, comisia arată ca, în scurtul timp de o lună de cînd noul dirijor a preluat conducerea, s-au realizat unele progrese în ceea ce privește interpretarea, dar își exprima rezerve că formația actuală nu va putea să ajungă la o adevărată interpretare și nici la o schimbare de repertoriu, pentru că majoritatea coriștilor nu sînt cunoscători de note și vocile nu sînt bine selecționate.

Episcopul Ghenadie, în urma acestui proces verbal, îl numește definitiv «cu nădejdea că se va forma, fiind tînăr — avea atunci 23 ani — cu dor de muncă și bine dotat de la natură, cu voce bună și avînd bune cunoștințe muzicale, cum și metodă în conducere». Numirea a fost făcută pe 1 aprilie 1926, cu ordinul 1313, iar Ministerul, cu adresa nr. 19012 din 29 aprilie, lua act⁵⁵.

În timpul dirijoratului său, corul a continuat opera de prețuire a cîntecului popular, inițiată de antecesorul său, dînd concerte apreciate de presa locală a timpului.

52. Arhivele Statului, Buzău, *Primăria orașului Buzău*, dos. 532/926.

53. *Ibidem*, dos. 512/1923, f. 75.

54. Gavriil Muzicescu, *Opere alese*. Ediție îngrijită de George Brcazul, București, 1958, p. 247.

55. Arhiva Episcopiei Buzăului, dos. 2/1926, f. 10.

Dirijoratul său a încetat la 11 iunie 1950, iar pe data de 12 iunie 1950⁵⁶, cu ordinul nr. 5714 din 21 iunie, a fost numit la conducerea corului preotul *Gheorghe Marinescu*, profesor de muzică vocală la Școala de cântăreți bisericești a Episcopiei și Ministerul lua act cu adresa nr. 21571 din 4 iulie 1950⁵⁷.

Născut, la 15 august 1890 în comuna Glodeanu Siliștea, județul Buzău, pr. Gh. Marinescu a urmat Seminarul Central și Facultatea de Teologie din București și apoi Academia de muzică bisericească și conservatorul.

A fost preot la biserica Sfinții Îngeri, unde a înființat un bun cor, iar din anul 1923 și până în 1948, când a fost pensionat, a fost profesor de muzica bisericească și vocală la Seminarul teologic din Buzău, fiind și director între anii 1929—1931 și 1939—1948.

A condus corul până la 1 mai 1960, când, îmbolnăvindu-se, se retrage și moare, răpus de o boală necrutătoare, la 28 august 1960⁵⁸.

Pensionat, dar cu pasiunea nestinsă a muzicii, în cei zece ani cât a condus corul, și-a pus tot talentul, toate cunoștințele și toată pasiunea în slujba bunei funcționări a corului.

În acest scop, el a introdus o disciplină severă, iar în pregătirea repertoriului a muncit fără preget și, lărgind considerabil repertoriul, a introdus armonizări de muzică psaltică, compoziții proprii, ca: Sfințe Dumnezeule, glas 8, Pre Tatăl, pre Fiul, glasul I, Fericitirile, glasul I, cântarea Sfintului Ambrozie etc.

Pentru pregătirea coriștilor cu voci frumoase, dar fără cunoștințe muzicale, a inițiat cursuri elementare de muzică, predate cu multă metodă și străduință.

În munca sa a avut, și sprijinul și înțelegerea P. S. Episcop Antim, care i-a pus la dispoziție o orgă, o sală de repetiție bine utilată și a majorat considerabil subvenția corului la 60.000 lei anual.

De la 1 mai 1960, corul este condus de arhidiaconul *Dimitrie Stoica*, de la Catedrala episcopală, care, în trecut, a condus mai mulți ani, corul bisericii Sfinții Îngeri.

Corul vocal al Episcopiei Buzăului, înființat în anul 1860, din inițiativa celui strălucit episcop al Bisericii Ortodoxe Române, *Dionisie Romano*, și-a dus existența, în prima perioadă, mai mult de zece ani, datorită numai jertfelor materiale ale acestuia, izvorite din concepția sa despre rolul culturii muzicale bisericești.

Corul a funcționat după anul 1873 cu intermitențe, ca din anul 1894 să fie transformat în cor mixt, dăinuind, fără întrerupere, până astăzi.

Având la conducere figuri de seamă ale școlii de psaltichie de la Buzău și cu toate că din punct de vedere material a fost întotdeauna în inferioritatea altora similare, el a îndeplinit totuși un rol educativ muzical și cultural pentru acele elemente înzestrate cu voci frumoase, pentru că, până în anul 1944, în majoritatea orașelor de provincie, corurile bisericești erau locuri în care cei dotați puteau să-și manifeste talentele și să-și facă o educație muzicală.

Corul acesta, luând exemplul de la corul mitropolitan al lui Gavriil Muzicescu, despre care s-a scris alt de elogios în publicațiile de specialitate⁵⁹, datorită preocupărilor folclorice ale lui N. Severeanu, sintetizate, încă din anul 1904, în broșuri de culegeri de cîntece populare, într-o perioadă când cosmopolitismul era la modă, făcea cunoscut cîntecul popular prin concerțele date, elogiile apreciate de presa timpului.

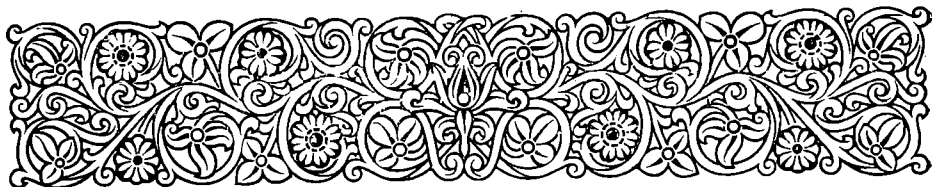
Tot pe aici au trecut și sopranele *Didina Elefterescu* și *Ralița Petrescu* de la Teatrul de Operă din București, *Ion (Nică) Constantinescu*, absolvent de la Școala Cantorum din Paris și profesorul *Jean Bănescu* și cântărețul de muzică populară, *Ștefan Lăzărescu*.

Pr. GABRIEL COCORA

56. *Ibidem*, dos 3/1950, f. 58 și 60. 57. *Ibidem*.

58. Dare de seamă asupra înmormintării, în «Glasul Bisericii». XIX (1960), nr. 9—10, p. 871—874.

59. Fernanda Foni, *Gavriil Muzicescu despre cîntecul popular*, în «Studii și cercetări de istoria artei», V (1958), p. 213, 223.

În vremea arhipăstoririi
Prea Fericitului Părinte Patriarh
Justinian

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTEI MITROPOLITANE „GLASUL BISERICII“

(Continuare)

B

BIBLIA

(Sfinta Scriptură)

1. — DESPRE SFÎNTA SCRIPTURĂ, ÎN GENERAL

Pr. Dumitru Cristescu, *Indreptar scripturistic*: Inspirația ca act de ordin supra-natural folosit la scrierea Sfintei Scripturi. Caracterul acestei sfinte cărți (G. B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 19-27).

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Probleme fundamentale în opera moral socială a Sfântului Ioan Gură de Aur*: Chipul Sfintei Scripturi. Cartea vieții sufletești. Sfinta Scriptură în casa credincioșilor (G. B., VIII (1949), nr. 3, p. 103—118).

Prof. N. Chițescu, *Despre Biblic: Cum se citește? Cum se ascultă? Cum se studiază?*: Opinii și explicații ale Sfinților Părinți și ale unor teologi și dogmatisti renumiți, în această problemă (G. B., XVII (1958), nr. 11, p. 1042—1049).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfinta Biserică — explicatoarea fără greșală a Sfintei Scripturi*: (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 188—191).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele revelației divine în Biserica Anglicană: ...Învățătura despre Sfinta Scriptură prezentată de comisia anglicană la București în 1935..* (G.B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 99—101).

Cf. și:

Pr. Olimp Căciulă, *Studii despre Sfinta Scriptură*: («Notă bibliografică») (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 181—183).

Bertha Gaster, *Biblia și Cazmaua*: (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 11, p. 1129).

O. B., *Revizuirea Bibliei lui Luther*: («Note de lector») (G. B., XXIV (1965), nr. 11—12, p. 1180).

2. — DESFRE VECHIUL TESTAMENT, ÎN SPECIAL

Pr. Prof. Vl. Prelipcean, *Vechiul Testament. — Cuprinsul, caracterul, sensul* : (G.B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 192—195).

Prof. C. Pavel, *Esența învățăturii morale a Legii Vechi (Decalogul)* : (Rev. cit., p. 196—199).

Pr. Ath. Negoită, *Psalmii în cultul Vechiului Testament* : Prețuirea și folosirea psalmilor în timpul Legii Vechi (G. B., XXIV (1965), nr. 11—12, p. 1015—1130).

Pr. Ath. Negoită, *O carte ebraică sub acoperământ egiptean. — Proverbele lui Amenemope sînt Proverbele lui Solomon* : (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 436—445).

Pr. Ath. Negoită, *Înțelepciunea sau proverbele lui Amenemope* : (Rev. cit., p. 446—453).

Prof. Nicolae I. Ștefănescu, *Sextus Iulius Africanus și Origen despre «Istoria Suzanei»* : Istoria Suzanei (Daniil XIII), din canonul Sfintei Scripturi a Vechiului Testament (G. B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1060—1070).

Pr. Al. N. Constantinescu, *Sfînta Liturghie și cartea Psalmilor* : Considerații introductive despre cartea Psalmilor. Folosința psalmilor în serviciul divin al Sfintei Liturghii (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 48—53).

Cf. și :

H. H. Rowley, *From Moses to Qumran* : («Notă de lector», de Pr. Ath. Negoită) (G. B., XXIV (1965), nr. 5—6, p. 559).

D. S. Russell, *Between the Testaments (Între Testamente)* : Cărțile necanonice ale Vechiului Testament («Notă de lector», de Pr. Ath. Negoită) (Rev. cit., p. 560—561).

3. — DESPRE NOUL TESTAMENT, ÎN SPECIAL

Prof. Teodor M. Popescu, *Evanghelia, cartea preotului* : Ce este Evanghelia. Cum trebuie citită și înțeleasă. Rolul, importanța și necesitatea ei în viața și lucrarea misionară a preotului (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 541—550).

Pr. Econ. Țincoca, *Material omiletic* : Trimiteri biblice referitoare la Evanghelie... (G. B., XVII (1958), nr. 8, p. 714—715).

Pr. Ovidiu Constantinescu, *Protoevanghelia lui Iacov* : Reproducere textuală în traducere românească (G. B., XIII (1954), nr. 11—12, p. 630—638).

Cf. și :

(Autorul nesemnat), *O culegere inedită de învățături ale Mîntuitorului ?* : Analizarea datelor despre unele culegeri de texte quasi-evangelice (Însemnări despre reviste) (G. B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 669—670).

4. — TRADUCERI ȘI EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI

a) Traduceri și ediții românești ale Sfintei Scripturi

Cu text integral

Pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani de la tipărirea Bibliei de Buzău* : (G. B., XIV (1955), nr. 3—4, p. 211—216).

Petre V. Haneș, Nicolae Milescu, *traducătorul Bibliei de la 1688* : (G. B., XXI (1962), nr. 9—10, p. 942—964).

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase* : ...Biblia de la București, tipărită în anul 1688... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 250).

(Autorul nesemnat), *Două ediții ale Bibliei de la București din 1688 ?* : (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 742—745).

Petre V. Haneș, *Nicolae Milescu și Biblia grecească Glykya (1687), din Veneția*: (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 915—923).

Cu text parțial

Barbu Teodorescu, *Psaltirea, Însemnări bibliografice*: (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 496—527).

(Autorul nesemnat), *«Psaltirea scheiană», în contextul vechii culturi românești*: («Revista Revistelor») (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 983—984).

Al. Alexianu, *Călătoriile psalmilor mitropolitului Dosoftei...*: (G. B., XXVI (1967), nr. 11—12, p. 1124—1142).

*

(Autorul nesemnat), *Traducerea Evangheliei în vechea slavă*: («Revista Revistelor») (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 858—859).

G. F. Țepelea, *Cîteva precizări în legătură cu izvoarele și glosele Noului Testament de la Bălgrad (1648)*: («Recenzie», de D. S.) (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 580).

(Același autor), *Predosloviile Noului Testament de la Bălgrad (1648)*: («Revista Revistelor») (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 984—986).

(Același autor), *Date noi despre izvoarele și glosele Noului Testament de la Bălgrad, 1648*: (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 924—933).

(Autorul nesemnat), *Tetraevangheliarul de la Sibiu, tipărit în 1546*: («Revista Revistelor») (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 203—205).

(Autorul nesemnat), *Tetraevangheliarul lui Coresi...*: (Rev. cit., p. 208—211).

Prof. Kurt Aland, *Semnificația și limitele edițiilor moderne ale Noului Testament*: (Prezentare și traducere, de Paraschiv V. Ion) (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 210—220).

b) Traduceri și ediții străine ale Sfintei Scripturi, cu text integral sau parțial

În limba greacă

Petre Haneș, *Nicolae Milescu și Biblia grecească Glykys (1687), din Veneția*: (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 915—923).

(Autorul nesemnat), *Psaltirile bizantine...*: («Recenzie») (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 336—338).

În limba rusă

(Autorul nesemnat),... *Psaltirea Hludov*: («Recenzie») (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 336—338).

În limba bulgară

Prof. Dr. I. S. Markowski, *Psalmii (în limba bulgară)*: («Recenzie», de N. N.) (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 381—382).

(Autorul nesemnat), *Evangheliarul bulgar din British Museum*: («Revista Revistelor») (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 810—812).

În limba poloneză

(Autorul nesemnat), *O psaltire poloneză cu miniaturi din secolul XIII*: («Revista Revistelor») (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 859—860).

5. — EXEGEZA BIBLICĂ

a) Ermineutica biblică

Magistr. Anotolie Zarea, *În legătură cu simbolismul în Vechiul Testament: (G.B., XX (1961), nr. 3—4, p. 240—249).*

Cf. și:

(Autorul nesemnat), *Interpretarea simbolică a Vechiului Testament: («Recenzie»)* (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1020).

«*Bibel und Liturgie*» nr. 3/968: («Recenzie», de Prof. Orest Bucevschi la studiul lui Augustin G. Frenz, *Ce înseamnă interpretarea Scripturii?* (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1269—1270).

b) Exegeza unor texte biblice**Din Vechiul Testament**

Pr. Ath. Negoită, *Cum se interpreta Scriptura acum 2 000 de ani... Comentariul esențian la profeția lui Habacuc: (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 308—320).*

Din Noul Testament

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Sfântul Ioan Evanghelistul, martor al Învierii Domnului: Explicarea pericopei cu istorisirea arătării Mântuitorului către Maria Magdalena, cu deosebire cuvintele Mântuitorului: «Nu te atinge de Mine, că încă nu m-am suit la Tatăl Meu». Apoi comentariu exegetic la arătările Mântuitorului către Sfinții Apostoli, fără Toma, apoi cu Toma și în Galileea, pe malul lacului Ghenizaret (G. B., XII (1953), nr. 2—3, p. 132—143).*

Fericitul Teodoret al Cirului, *Explicarea celor patrușprezece epistole ale Sfințului Apostol Pavel: Considerații introductive. Tema Epistolei către Romani. Explicarea capitolului I (Trad. rom., de Pr. Olimp N. Căciulă) (G. B., XIV (1955), nr. 5—6, p. 302—311).*

(Același autor), *Explicarea Epistolei către Romani: Explicarea capitolului al IV-lea din Epistola către Romani (Trad. rom., de același autor) (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 826—829).*

Al. A. Botez, «...*Un sat, care se numea Emaus...*»: Dovezi ale învierii Domnului — cu deosebire, arătarea Domnului, către ucenicii Luca și Cleopa, pe drumul spre Emaus (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 448—452).

BIBLIOTECI**I. — DIN ȚARĂ****1. — Biblioteci teologice vechi**

(Autorul nesemnat), *Despre bibliotecile teologice din țara noastră în secolele trecute: («Revista Revistelor»)* (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 813—814).

(Autorul nesemnat), *Manuscrise slave în bibliotecile din țara noastră: («Revista Revistelor»)* (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1095).

(Autorul nesemnat), *Biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino: («Revista Revistelor»)* (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 935—937).

T. G. Bulat, *Din istoricul bibliotecii de la fosta mănăstire Sfântul Sava din București*: (G. B., XXV (1966), nr. 3—4, p. 313—342).

Prof. Dimitrie Gh. Ionescu, *Cartea românească și vechi bibliotecii în orașul și județul Buzău 1431—1700*: (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 835—843).

2. — Biblioteca Patriarhiei Române

Daniela Bratu, *Cărți vechi românești, la biblioteca Patriarhiei Române*: (G. B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 560—564).

Prof. Victor Brătulescu, *Însemnări din cărți vechi aflate în biblioteca Patriarhiei*: (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, 297—304).

3. — Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

Pr. Gabriel Cocora, *Clerici, ctitori însemnați ai bibliotecii Academiei Republicii Populare Române*: (G. B., XVII (1958), nr. 5, p. 513—514).

(Autorul nesemnat), *Biblioteca Academiei R.P.R. și probleme ale vechii culturi românești*: («Recenzie») (G. B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1091—1093, 1095).

(Autorul nesemnat), *Un volum dedicat centenarului Bibliotecii Academiei*: («Revista Revistelor») (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 194—203).

II. — DE PESTE HOTARE

1. — Biblioteca de stat a U. R. S. S.

(Autorul nesemnat), *Centenarul Bibliotecii de stat a U.R.S.S. «V. I. Lenin»*: («Revista Revistelor») (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 847—848).

2. — Biblioteca Națională din Sofia

(Autorul nesemnat), *Tipărituri românești în limba slavonă în Biblioteca Națională din Sofia*: («Revista Revistelor») (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 201—202).

BIGOTISMUL

(Habodnicismul)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Considerațiuni asupra originii și combaterii superstițiilor, obscurantismului, bigotismului, fanatismului și fatalismului*: ...Originea și combaterea bigotismului... (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 363—367).

Prof. Dr. Petru Rezuș, *Religiozitatea*: (G. B., VIII (1949), nr. 4, p. 17—18).

B I N E L E

(În cugetarea creștină)

Pr. Drd. Nișcoveanu Mircea, *Doctrina Sfântului Grigore de Nisa, în Comentariul său «la Fericiri»*: ...În ce constă binele și cunoașterea lui... (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 506).

BISERICA CREȘTINĂ

I. — ECLEZIOLOGIE SAU DOCTRINA DESPRE BISERICĂ

1. — Întemeierea Bisericii creștine, organ al mântuirii și sfințirii oamenilor

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Probleme fundamentale în opera moral-socială a Sfântului Ioan Gură de Aur*: ...Biserica creștină, locul de tămăduire duhovnicească.. (G. B., VIII (1949), nr. 3, p. 89—94).

Pr. Ath. Negoită, *Manuscrisele de la Qumran și originea creștinismului: Originea creștinismului în lumina manuscriselor descoperite la Qumran* (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 678—688).

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Tradiție și Biserică: ...Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți despre Biserică, ca organ al mântuirii și sfințirii oamenilor...* (G. B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 305—312).

2. — Fiița Bisericii privită interconfesional

B. A. Alexandru, *Moment eclesiologic: Doctrina eclesiologică a lui A. S. Homiacov* (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 622—634).

Drd. Ierom. Chesarie Gheorghescu, *Tradiție și Biserică: ...Aspectul hristologic și pnevmatologic al Bisericii. Tradiția apostolică, conținut al Bisericii. Raportul reciproc dintre Tradiție și Biserică* (G. B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 312—318).

Nikos A. Nissiotis, *Hristologia pnevmatologică ca premisă a Eczeziologiei: Iconomia divină și istoria. Către o eczeziologie pnevmatologică* (Trad. rom., și prezentare de Ioan I. Ilică) (Rev. vit., p. 352—363).

Cf. și:

Max Heinz, *Orthodoxe Ekklesiologie und der primat Petri (Eczeziologia ortodoxă și primatul lui Petru):* («Recenzie», de Prof. O. Bucevski) (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 221—224).

Dr. Reinhard Slencza, *Ortodoxia privită de teologia evanghelică:* («Recenzie», de Prof. O. Bucevski) (Rev. cit., p. 226—229).

D. S., *Știri ecumenice: ...Noua orientare eczeziologică în Protestantism* (G. B., XXIII (1964), nr. 1—2, p. 28).

3. — Înșurările Bisericii creștine, privite interconfesional

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel în lumina sobornici-tății Bisericii:* (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 452—465).

II. — DIN ISTORIA BISERICII CREȘTINE

A. — Privire de ansamblu

1. — Biserica creștină între perioada primară și Sinodul de la Calcedon

Pr. Sabin Verzan, *Cîteva probleme ale teologiei qumranite și creștinismul primar:* Creștinismul primar în lumina descoperirilor qumranite (G. B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 66—78).

Jacques Moreau, *La persécution du christianisme dans l'Empire romain:* («Recenzie», de Toma Bulat) (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 628).

Nötscher F., *Verchristliche Typen urchristlichen Ämter? (Tipuri precreștine pentru slujitorii Bisericii creștine primare?). — Episkopos und Mebaggér:* («Recenzie», de Pr. Ath. Negoită) (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 973—974).

N. Grosu, *Aspecte doctrinare din scrierile creștine ale secolului al II-lea:* (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 337—360).

F. van der Meer-Christine Mohrmann, *Bildatlas der frühchristlichen Welt:* O cuprinzătoare privire de ansamblu asupra creștinătății, din primele secole, respectiv din epoca postapostolică pînă la anul 600 («Recenzie», de O. B.) (G. B., XXIV (1965) nr. 11, p. 1181—1182).

I. Ivanov, *Insemnătatea Sinoadelor I și II Ecumenic pentru teologia creștină*: (Trad. rom., de Paraschiv V. Ion) (G. B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 139—148).

Christine Mohrmann, *Les dénominations de l'Église en tant qu'édifice en grec et en latin au cours des premiers siècles chrétiens*: («Recenzie», de Prof. Conf. Al. I. Ciurea) (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 668—669).

Pr. Dr. Gh. I. Soare, *Scurtă înfățișare a stării sociale la începutul secolului IV*: (G. B., VIII (1949), nr. 1—2, p. 104—108).

2. — Biserica creștină, după Sinodul de la Calcedon și pînă la Schisma mare (1054)

I. Ivanov, *Despre unele probleme teologice de actualitate. — Învățămintele istoriei*: Cum luau naștere schismele bisericești în vechime și ce contribuia la stingerea lor (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 327—336).

A. Zarea, *Bizantinologie. Iconoclasmul*: («Revista Revistelor») (G. B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 629—632).

Adrian N. Popescu, *Schisma și unirea Bisericilor la papii din secolul al XIX-lea*: Despre Schisma cea mare din 1054... (G. B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 524—527).

3. — Biserica creștină, după Schisma cea mare (1054) și pînă la Reformă (1517)

Ion Dinu, *Rolul hotărîtor al Bisericii Ruse în zădărnicia «unirii» ortodoxe-papale de la Ferrara-Florența. — Un adevăr istoric încă nesubliniat*: (G. B., XIX (1959), nr. 5—6, p. 510—527).

*

(Autorul nesemnat), *Cel de al doilea imperiu bulgar*: Situația Bisericii creștine, în vremea aceea («Revista Revistelor») (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 848—850).

*

Georgios Sphrantzes, *Memorii 1401—1477. În anexă, Pseudo Phrantzes: Macarie Mellissenos, Cronica 1258—1481*: Despre ultimele decenii de viață ale imperiului bizantin și prăbușirea lui. Situația Bisericii creștine în această vreme («Recenzie», de Matei Cazacu) (G. B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 181—183).

*

Episcop Mihail, *«Reformația din secolul XVI-lea, eveniment istoric-bisericesc*: («Recenzie», de Prof. O. Bucevski) (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 224—226).

Dr. Herbert Trebs, *Reforma luterană și Ortodoxia răsăriteană*: («Recenzie», de Prof. O. Bucevski) (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 471—473).

4. — Biserica creștină după Reforma luterană

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele Revelației divine în Biserica Anglicană*: Date sumare despre Reforma religioasă din Anglia... (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 95).

B. — Confesiunile creștine

1. — BISERICA ORTODOXĂ

a) Generalități

Pr. Vasile I. Mușat, *Din frumusețile Ortodoxiei. — Spicuiți din câteva studii recente despre Ortodoxie*: ...Ortodoxia în trecutul istoric. Ortodoxia în graiul vremii... (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 537—539).

(Autorul nesemnat), *Despre Ortodoxie și Catolicism*: Despre Biserica Ortodoxă... (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 937—940).

Dr. Herbert Trebs, *Reforma luterană și Ortodoxia răsăriteană*: («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 471—473).

Dr. Reinhard Slenczka, «*Ortodoxia privită de teologia Evanghelică*»: Teologia Evanghelică, în cercetările ei din ultimele decenii, manifestă față de Biserica răsăriteană o atitudine de franchetă necunoscută înainte («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 226—229).

b) Comunitatea și unitatea Ortodoxiei

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Duhul Ortodoxiei*: În raport cu celelalte confesiuni creștine (G. B., XV (1956), nr. 3—4, p. 136—141).

Pr. Ovid Constantinescu, *Specificul Ortodoxiei în comparație cu celelalte confesiuni și culte creștine*: (G. B., XV (1956), nr. 11, p. 662—668).

Pr. Vasile I. Mușat, *Din frumusețile Ortodoxiei*: ...Duhul comunitar al Ortodoxiei... (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 536—537).

Arhid. V. Anania, *Prezențe ortodoxe în teologia occidentală*: (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 64—77).

Drd. Valdman D. Traian, *Probleme de drept bisericesc în dezbaterile Congresului interortodox de la Constantinopol din anul 1923*: (G. B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 1011—1025).

c) Bisericile Ortodoxe Naționale Autocefale

BISERICA ORTODOXĂ ECUMENICĂ

1. — Din trecutul istoric al Patriarhiei Ecumenice

Ierod. Magistr. Epifanie Norocel, *Organizarea Bisericii în secolul V, în urma hotărârilor Sinodului de la Calcedon*: ...Ridicarea scaunului de Constantinople la același rang de cinste cu scaunul Romei... (G. B., XXI (1962), nr. 3—4, p. 309—312).

2. — Din viața și activitatea internă contemporană a Patriarhiei Ecumenice

C. Dumont, *Patriarhul Atenagora I*: («Recenzie», de O. B.) (G. B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 1141—1142).

3. — Din viața și activitatea externă contemporană a Patriarhiei Ecumenice

a) Diaspora Patriarhiei Ecumenice

Pr. Ol. N. C., *Note și comentarii*: ...Însemnări sumare din viața și activitatea Arhiepiscopiei Ortodoxe Grecești din cele două Americi: Facultatea teologică de la Boston și «săptămîna literelor grecești»; din viața și activitatea Mitropoliei Ortodoxe a Australiei și Noii Zeelande... (G. B., XVII (1958), nr. 4, p. 383—385).

b) Relații interortodoxe ale Patriarhiei Ecumenice

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat*: ...La Patriarhia Ecumenică... (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 757—759)

BISERICA ORTODOXĂ DE ALEXANDRIA

1. — Din viața și activitatea internă contemporană a Patriarhiei de Alexandria

O. B., *Știri ecumenice și bisericești* : ...Alegerea Patriarhului de Alexandria... (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 253).

2. — Din activitatea externă contemporană a Patriarhiei de Alexandria (Relații interortodoxe)

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat* : La Patriarhia de Alexandria... (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 748—752).

BISERICA ORTODOXĂ DE ANTIOHIA

1. — Din viața și activitatea internă contemporană a Patriarhiei de Antiohia

Pr. Alexandru Ionescu, *Jubileul de aur al Prea Fericitului Patriarh Alexandru al III-lea al Antiohiei și întregului Orient* : (G. B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 475—481).

2. — Din viața și activitatea externă contemporană a Patriarhiei de Antiohia*Diaspora și relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Antiohia*

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat* : ...La Patriarhia de Antiohia și la Mitropolia Beyrutului (Liban)... (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 753—757).

BISERICA ORTODOXĂ DE IERUSALIM

Din activitatea externă contemporană a Patriarhiei de Ierusalim (Relații interortodoxe)

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat* : ...La Patriarhia de Ierusalim... (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 757).

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ

1. — Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Ruse

Pr. Gabriel Cocora, *Din trecutul legăturilor Episcopiei Buzăului cu Rusia* : (G. B., XV (1956), nr. 6—7, p. 321—331).

G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor romîno-ruse* : («Recenzie», de Magistr. Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXI (1962), nr. 11—12, p. 1193—1197).

(Autorul nesemnat), *Vechile legiuri în Rusia medievală și relații romîno-ruse în perioada feudală* : («Revista Revistelor») (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 850—852).

(Autorul nesemnat), *Relații romîno-ruse de-a lungul veacurilor, oglindite în documentele Muzeului romîno-rus* : («Revista Revistelor») (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 648—649).

Biserica Ortodoxă Rusă și războiul pentru apărarea Patriei. — Culegere de documente bisericești : («Recenzie»), de Pr. Dumitru Cristescu) (G. B., IX (1950), nr. 4—5, p. 81—88).

2. — Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Ortodoxe Ruse

a) Figuri distinse de prelați

Pr. I. Parocescu, *Predici, cuvântări, pastorale și articole de Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* : («Recenzie») (G. B., XI (1952), nr. 5—7, p. 289—294).

Pr. Prof. Alexandru Severin, *Sanctitatea Sa patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, la 80 de ani* : (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 863—867).

(Autorul nesemnat), *Festivitatea de omagiere a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* : (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 567—574).

b) Alte aspecte din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Ortodoxe Ruse

Pr. Al. Severin, *Organizarea și activitatea Bisericii Ortodoxe Ruse* : (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 689—703).

(Autorul nesemnat), *Conferința pentru pace a tuturor Bisericilor și comunităților religioase din U.S.* : (G. B., XI (1952), 5—7, p. 215—224).

Mitropolitul Nicolae al Krutiței și Kolomenscului, «*Să apărăm pacea*» : (Trad. rom. și prezentare de Pr. I. Parocescu) (Rev. cit., p. 294—304).

Prof. N. D. Uspenski, *Sarcinile teologiei ortodoxe în viața actuală a Bisericii* : (Trad. rom., de Ion V. Georgescu) (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 964—970).

3. — Din activitatea externă contemporană a Bisericii Ortodoxe Ruse

a) Relații interortodoxe

Pr. Alex. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhul Alexei în Orientul Apropiat* : Cu acest prilej a vizitat patriarhatele de Alexandria, Antiohia, Ierusalim și Constaninopole, precum și Biserica Ortodoxă din Grecia (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 748—760).

Pr. Al. N. Constantinescu, *Vizita Patriarhului Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe în U.R.S.S.* : (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 618—622).

Comunicat asupra întâlnirii Întistătorilor Bisericilor Ortodoxe Rusă și Română : București 31 mai—4 iunie 1962 (G. B., XXI (1962), nr. 9—10, p. 1010—1011).

(Autorul nesemnat), *Festivitatea de omagiere a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* : Organizată la 11 mai 1963, la Institutul teologic din București (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 567—574).

b) Relații intercreștine

Cu Biserica Romano-Catolică

Diac. Prof. O. Bucevschi, *Documente de frățietate* : Despre schimbul de telegrame între patriarhul Alexei și Papa Ioan al XXIII-lea, la mijlocul lunii martie 1963 (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 564).

D. S., *Delegați necatolici la încoronarea Papii Paul VI* : A luat parte și o delegație a Bisericii Ortodoxe Ruse... (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 565).

Cu Biserica Protestantă

A. Zarea, *Constătuirea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Ruse cu o delegație a Consiliului Național al Bisericilor lui Hristos din Statele Unite ale Americii* : (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 759—773).

Cu Bisericile Vechi-Orientale sau Necalcedoniene

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat* : ...În trecere la Biserica Coptă din Egipt... (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 752—753).

Cf. și :

Pr. I. Parocescu, *Dări de seamă. Recenzii* : Din «Revista Patriarhiei Moscovei», nr. 1/1952 (G. B., XI (1952), nr. 4, p. 153—156).

«*Jurnalul Patriarhiei Moscovei*», nr. 4/1952 : («Recenzie», de Pr. I. Parocescu) (G. B., XI (1952), nr. 8—10, p. 467—469).

«*Jurnal Moskovskoi Patriarhii*», nr. 1/1961 : («Recenzie», de Pr. I. Parocescu) (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 565—568).

Pr. I. Parocescu, *Spicuri din «Revista Patriarhiei din Moscova»*, nr. 3/1961 : (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 775—776).

Pr. Al. Severin, *Studii Teologice (Patriarhia din Moscova)*, vol. I : («Recenzie») (G. B., XX (1961), nr. 9—10, p. 940—956).

«*Stimme der Orthodoxie*» («*Glasul Ortodoxiei*»), nr. 10—11/1964 : Spicuri din această revistă a Exarhatului Patriarhiei din Moscova pentru Europa Centrală (de O. B.) (G. B., XXIV (1965), nr. 1—2, p. 168—169).

«*Stimme der Orthodoxie*», nr. 2—4/1967 : Spicuri din aceste numere de revistă (de O. B.) (G. B., XXVI (1967), nr. 7—8, p. 860—861).

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

Din activitatea externă coteemporană a Bisericii Ortodoxe Sîrbe (Relații interortodoxe)

Pr. Al. N. Constantinescu, *Vizita Patriarhului Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe în U.R.S.S.* : (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 618—622).

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

1. — Despre originea și începuturile organizării Bisericii Ortodoxe Române

Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi pînă la sfîrșitul epocii fanariote* : Originea și începuturile organizării Bisericii Ortodoxe Române : episcopii autocefale în secolul al VI-lea... (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 412—417).

A. A. Bolșacov-Ghimpu, *Scythia Minor, prima mitropolie de pe teritoriul țării noastre* : (G. B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1223—1225).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Însemnări asupra lui Teotim de Tomis* : Episcop misionar de la Dunărea de jos, contemporan cu Sf. Ioan Gură de Aur (G. B., XVI (1957), nr. 1, p. 46—50).

Bucur Mitrea și Constantin Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia* : («Recenzie», de Pr. Prof. Al. I. Ciurea) (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1271—1272).

D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României* : («Recenzie», de Daniela Bratu) (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 169—170).

2. — Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române

a) Mitropolia Ungrovlahiei

Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi pînă la sfîrșitul epocii fanariote* : ...Reorganizarea Bisericii Românești în secolele

al XIV-lea și al XV-lea : înființarea Mitropoliei Ungrovlahiei... (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 417—424).

Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *Cu prilejul împlinirii a 600 de ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei* : (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 517—526).

(Autorul nesemnat), *Șase sute de ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei* : (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 341—349).

Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolia din Țirgoviște. — Contribuțiuni la cunoașterea trecutului* : (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 527—541).

Aurel I. Gheorghiu, *Țirgoviștea în trecutul culturii românești* : Preambul istoric. Scaun mitropolitan. Grecismul și biserica Țirgoviștei. Construcțiunile religioase... (G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 471—482).

Prof. A. Sacerdoțeanu, *Cancelaria Mitropoliei Țării Românești și slujitorii ei pînă la 1830* : (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 542—586).

Magistr. Mircea Păcurariu, *Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei și slujitorii ei din 1831 pînă azi* : (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 350—364).

«*Indice cronologic*» Nr. 1, *Arhiva Mitropoliei Țării Românești (1365—1890)*, vol. I și II : («Notă bibliografică», de Toma Bulat) (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 627).

Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române, de la începuturi pînă la sfîrșitul epocii fanariote* : ...Înăbușirea autonomiilor și autocefaliilor în epoca fanariotă. Legile după care s-a condus Biserica din Țara Românească (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 424—427).

Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Date statistice bisericești în fostul județ Vlașca, la anii 1833—1838* : (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 669—693).

Matei Cazacu, *Hirotoniile săvîrșite în eparhia Mitropoliei Ungrovlahiei între anii 1834—1852* : (G. B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 1041—1046).

Pr. Gabriel Cocora, *Cum a fost privită de preoțime secularizarea averilor mînștirilor închinete*. (La o sută de ani de la înăptuire) : (G. B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1050—1053).

Figuri de Mitropoliți

Pr. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Anania. Contribuție la istoria Bisericii Ortodoxe Române în secolul XVI* : (G. B., IX (1950), nr. 9—10, p. 33—46).

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase* : ...Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești (1708—1716)... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 250—252).

Prof. Aurelian Sacerdoțeanu, «*Capete de poruncă*» de Antim Ivireanul : (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 831—838).

Virgil Molin, *Unde a învățat Antim Ivireanul meșteșugul de «typarnic»* : (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 839—844).

T. G. Bulat, *Știri noi cu privire la mitropolitul Antim Ivireanul și ctitoria sa* : (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 393—404).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Antim Ivireanul, arhivist, bibliotecar și topograf* : (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 862—890 ; XXIII (1964), nr. 3—4, p. 223—244).

(Autorul nesemnat), *Un cronograf, ilustrat, atribuit mitropolitului Antim Ivireanul* : (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 211—215).

Pr. Horia Constantinescu, *Preocupări sociale în scrisul lui... Antim Ivireanul...* : (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 893—900).

Prof. Alexandru Elian, *Antim Ivireanul, ca luptător împotriva opresiunii otomane* (— Medalion —) : (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1165—1169).

(Autorul nesemnat), «Un viteaz prelat»: Antim Ivireanul (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 181).

(Autorul nesemnat), *Slujbe festive în amintirea mitropolitului Antim Ivireanul-Snagov, Tîrgoviște*: (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 908—916).

(Autorul nesemnat), *Comemorarea lui Antim Ivireanul*: (Rev. cit., p. 917—918).

Arhim. Lucian Florea, *Aspecte din viața și activitatea mitropolitului Mitrofan al Ungrovlahiei (1716—1719)*: (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 275—282).

Diac. George Dincă, *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*: ...Mitropolitul Neofit I (1738—1753)... (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 164—165).

Iancu Anastasescu, *Date noi despre fericitul întru pomenire, marele Ierarh Dositei Filitti, mitropolit al Ungrovlahiei, 1793—1810*: (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 1019—1028).

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase*: ...Dionisie Lupu, mitropolitul Țării Românești (1819—1822)... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 253).

Pr. I. Răuțescu-Dragoslavele, *Felurite porunci din timpul păstoriei mitropolitului Neofit II al Ungrovlahiei*: Pe perioada de timp 1840—1849 (G. B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 1088—1094).

Episcopia Buzăului

Prof. T. G. Bulat, *Începuturile Episcopiei Buzăului*: (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 811—815).

Pr. Gabriel Cocora, *Din trecutul legăturilor Episcopiei Buzăului cu Rusia*: (G. B., IV (1956), nr. 6—7, p. 321—331).

(Același autor), *Evoluția arhitectonică a complexului de clădiri de la Episcopia Buzăului*: (G. B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 710—747).

Figuri de episcopi

Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Luca al Buzăului*: A cărui păstorire s-ar părea că începe în anul 1583 (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 897—914).

T. G. Bulat, *Un mare episcop al Buzăului din secolul XVII. — Serafim Slătineanu (1648—21 martie 1668)*: (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 157—161).

Pr. Gabriel Cocora, *250 de ani de la păstorirea episcopului Damaschin la Buzău (3 oct. 1703—16 apr. 1708)*: (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 869—873).

T. G. Bulat, *Episcopul Misail al Buzăului. Știri noi despre călătoria și moartea sa în Rusia (1739)*: (G. B., XX (1961), nr. 9—10, p. 811—815).

Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Metodie al Buzăului (2 ianuarie 1741—23 martie 1748)*: (G. B., XXIV (1965), nr. 7—8, p. 667—683).

Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Cosma al Buzăului (30 sept. 1763—9 oct. 1787)*: (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 714—731).

(Același autor), *Episcopul Costandie Filitti (29 oct. 1793—27 iulie 1819)*: (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 824—841).

(Același autor), *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului (29 iulie 1819—9 sept. 1824)*: (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 250—256).

(Același autor), *Știri despre familia episcopului Chesarie al Buzăului*: Un ierarh (1825—1846), care s-a remarcat mai ales pe latura gospodărească. Care a fost familia lui (G. B., XX (1961), nr. 11—12, p. 1056—1066).

(Autorul nesemnat), *O sulă de ani de la moartea episcopului Filotei al Buzăului (16 august 1860—16 august 1960)*: (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 136—156).

Pr. Gabriel Cocora, *Arhiepiscopul Poliearp de Patra*: Episcop de Buzău, păstorind între episcopii Filotei (1850—1860) și Dionisie Romano (1860—1873) (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1057—1064).

(Același autor), *Episcopul Inochentie al Buzăului (1873—1893)*: (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 701—723).

(Același autor), *Episcopul Dionisie Romano și Academia Română — Autodidact*: (G. B., XV (1956), nr. 8—9, p. 483—486).

(Același autor), *Episcopul Dionisie Romano și problema monahismului*: (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 672—680).

Episcopii Rîmniceului și Argeșului

Figuri de episcopi

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase*: ...Chesarie Rîmniceanu (1773—1780) și Filaret (1780—1792) — episcopi ai Rîmniceului; Ilarion (1820—1821, 1828—1845) și Grigorie Rîmniceanu (1823—1828) — episcopi ai Argeșului... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 252—255).

b) *Mitropolia Moldovei*

Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi pînă la sfîrșitul epocii fanariote*: ...Reorganizarea Bisericii din Moldova în secolele al XIV-lea și al XV-lea... Înăbușirea autonomiilor și autocefaliilor în epoca fanariotă. Legile după care s-a condus Biserica din Moldova (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 419—421; 424—427).

Pamfil Georgian, *Ștefan cel Mare — apărător al creștinătății răsăritene*: (G. B., XVI (1957), nr. 6—7, p. 437—441).

Figuri de Mitropoliți

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase*: Varlaam, mitropolitul Moldovei (1632—1653)... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 242—247).

Chițu Viorel, *Însemnătatea Cazaniei lui Varlaam*: (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 771—786).

Pr. Horia Constantinescu, *Preocupări sociale în scrisul lui Varlaam...*: (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 891—893).

Diac. George Dincă, *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*: ...Mitropolitul Varlaam (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 165).

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase*: ...Mitropolitul Dosoftei al Moldovei (1671—1686)... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 248—250).

Prof. Nela Stănculescu, *Mitropolitul Dosoftei, — 275 de ani de la moartea sa*: (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1193—1197).

Pr. Horia Constantinescu, *Preocupări sociale în scrisul lui... Dosoftei*: (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 900—901).

Diac. George Dincă, *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*: ...Mitropolitul Dosoftei... (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 165).

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase*: ...Iacob Putneanu (1750—1760) și Iacob Stamati (1792—1803) — mitropoliți ai Moldovei... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 254—255).

Diac. George Dincă, *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române*: ...Mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi (1803—1808, 1812—1842)... (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 165).

Pr. Gabriel Cocora, *Mitropolitul Iosif Naniescu și Buzăul* : (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 806—812).

Episcopia Romanului

Figuri de episcopi

Diac. George Dincă, *75 de ani de la moartea Episcopului Melchisedec* : (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 487—494).

(Același autor), *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române* : ...Episcopul Melchisedec al Romanului... (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 166—167).

c) *Biserica Ortodoxă din Ardeal*

Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la începuturi până la sfârșitul epocii fanariote* : ...Reorganizarea Bisericii Românești în secolele al XIV-lea și al XV-lea = Biserica din Transilvania și Banat... (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 421—424).

Figuri de mitropolii

Pr. Horia Constantinescu, *Ierarhi și opere religioase* : ...Simeon Ștefan, mitropolitul Ardealului (1643—1646)... (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 247—248).

Diac. George Dincă, *Figuri de ierarhi și preoți în trecutul Bisericii Ortodoxe Române* : ...Mitropolitul Andrei Șaguna (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 167—168).

Cf. și Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI—XVIII* : («Recenzie», de Asist. Ștefan C. Alexe) (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 235—238).

d) *Biserica Ortodoxă Română văzută de străini, în trecut*

Diac. George Dincă, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători străini veniți în secolele XVI—XIX* : (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 323—347).

(Autorul nesemnat), *Documente turcești despre Biserica Românească* : (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 1093).

e) *Dobândirea autocefaliei de către Biserica Ortodoxă Română*

Diac. Drd. Coman G. Petre, *Situația de drept a Bisericii Ortodoxe Române de la sfârșitul epocii fanariote până la înălțarea ei la rangul de patriarhie* : Precizări istorice și canonice asupra dreptului de afirmare a Bisericii Ortodoxe Românești la autocefalie (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 830—843).

(Autorul nesemnat), *Biserica Ortodoxă Română în sărbătoare* : Însemnări sumare despre însemnătatea aniversării a 70 de ani de autocefalie a Bisericii noastre (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 571—574).

Pr. P. F. Alexandru, *Serbările aniversării a 70 de ani de autocefalie și a declarării solemne a canonizării unor sfinți români* : Festivitățile și cuvântările ținute cu prilejul împlinirii a 70 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române... (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 574—579).

f) *Ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie*

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea a 25 de ani de la înființarea Patriarhiei Române. — Ședința festivă a Sfântului Sinod* : (G. B., IX (1950), nr. 3, p. 16—24).

Lucrările Adunării Naționale Bisericești în sesiunea ordinară din 26 februarie 1950 : Sărbătorirea a 25 de ani de la înființarea Patriarhiei Române (Rev. cit., p. 25—42).

Diac. Gheorghe I. Moisescu, *Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române*: (Rev. cit., p. 43—50).

3. — Organizarea, viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Precizare

Avînd în vedere varietatea și multiplicitatea aspectelor vieții Bisericii noastre, în perioada de care ne ocupăm, precum și intenția de a facilita cunoașterea și studiul lor, cit mai exactă și veridică, vom evita o prezentare globală a lor, la prezentul capitol, în favoarea unei prezentări parțiale, pe probleme mari, înfățișate fiecare, la locul potrivit, după sistemul alfabetic enunțat, în cuvîntul introductiv.

BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ

1. — Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Bulgare

Magistr. Anuichi Silviu, *Biserica Ortodoxă Bulgară de la înființarea exarhatului pînă la înființarea Patriarhiei*: (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 945—951).

(Autorul nesemnat), *Șase sute ani de la moartea Preacuviosului Teodosie al Tirnavei*: («Revista Revistelor») (G. B., XXIII (1964), nr. 1—2, p. 167—169).

2. — Din organizarea, viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Ortodoxe Bulgare

Pr. Alexandru Ionescu, *Reînființarea patriarhatului bulgar*: (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 395—410).

*

Pr. Al. Severin, *Prea Fericirea Sa Patriarhul Chiril al Bulgariei a împlinit 60 de ani de la naștere*: (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 493—497).

*

Paraschiv V. Ion, *A 1100-a aniversare a morții Sfîntului Chiril — Constantin Filozoful*: Referatul Prea Fericitului Patriarh Chiril al Bulgariei, ținut în ziua de 9 mai 1969, la sesiunea științifică organizată de Academia bulgară de științe (G. B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 1026—1036).

*

Magistr. Hristov Iordanov Vasile, *Însemnări din teologia ortodoxă bulgară*: (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 684—688).

Magistr. V. Hristov și I. Bria, *Însemnări din teologia bulgară contemporană. — Creștinismul și viața pămîntească*: («Revista Revistelor») (Rev. cit., p. 908—912).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Un eveniment de seamă în viața Bisericii Bulgare — Adaptarea calendarului îndreptat*: (G. B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 543—550).

*

«*Търковен Vestnik*», nr. 1—25/1959: («Însemnări din Reviste») (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 903—906).

3. — Din viața și activitatea externă contemporană a Bisericii Ortodoxe Bulgare

Diaspora Bisericii Ortodoxe Bulgare

I. Iufu, *Prăznuirea hramului bisericii bulgare din București — Sf. Prooroc Ilie*: (G. B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 463—464).

(Autorul nesemnat), *Prăznuirea hramului bisericii ortodoxe bulgare din București*: (G. B., XV (1956), nr. 8—9, p. 487—488).

(Autorul nesemnat), *Hramul bisericii bulgare din București*: (G. B., XXVII (1968), nr. 5—6, p. 758—761).

BISERICA ORTODOXĂ GREACĂ (Elenă)

1. — Din viața și activitatea internă a Bisericii Ortodoxe Grecești

Pr. Ol. N. C., *Note și comentarii*: ...Însemnări sumare despre activitatea profesorilor de la Academia teologică din Atena, despre unele hotărâri ale Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Grecești și despre reconstrucția Seminarului teologic «Rizareios Șholi»... (G. B., XVII (1958), nr. 4, p. 384—385).

2. — Din activitatea externă contemporană a Bisericii Ortodoxe Grecești (Relații interortodoxe)

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat*: ...La Biserica Ortodoxă din Grecia (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 759—760).

BISERICA ORTODOXĂ CIPRIOTĂ

Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Ortodoxe Cipriote

T. N. M., *Arhiepiscopul Macarios continuă lupta de eliberare a poporului cipriot*: (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 251—253).

O. B., *Știri*: Despre Arhiepiscopul Macarios — conducător bisericesc și conducător politic al Ciprului («Note de lector») (G. B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 174).

BISERICA ORTODOXĂ DIN CEHOSLOVACIA

Din viața și activitatea internă contemporană a Bisericii Ortodoxe Autocefale din Cehoslovacia

«Anuarul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia»: («Recenzie», de Anatolie Zarea) (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 385—389).

d) Biserici Ortodoxe Naționale Autonome

1. — ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ AUTONOMĂ GREACĂ DIN CELE DOUĂ AMERICI

Pr. Ol. N. C., *Note și comentarii*: ...Însemnări sumare din viața și activitatea acestei Arhiepiscopii — Facultatea teologică de la Boston și «săptămâna literelor grecești»... (G. B., XVII (1958), nr. 4, p. 383—384).

2. — BISERICA ORTODOXĂ AUTONOMĂ DIN BEYRUTH (LIBAN)

Pr. Al. Severin, *Călătoria de pelerinaj a Sanctității Sale Patriarhului Alexei în Orientul Apropiat: ...Mitropolia Autonomă Ortodoxă din Beyruth...* (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 756—757).

2. — BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

a) Considerații confesionale

(Autorul nesemnat), *Despre Ortodoxie și catolicism: ...Despre Biserica Romano-Catolică în comparație cu Biserica Ortodoxă* («Revista Revistelor») (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 937—940).

Alexis Stawrowsky, *La primauté du pape et l'Ortodoxie (Ortodoxia și primulul papal)*: («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 921—925).

*

Pr. Gabriel Cocora, *Note din cărți și despre cărți*: (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 598—599).

b) Din viața, organizarea și activitatea contemporană a Bisericii Romano-Catolice

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii (mai-iunie)*: ...Despre enciclica «Pacem in terris», a papii Ioan al XXIII-lea... (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 439).

D. S., *Delegați necatolici la încoronarea papii Paul VI*: (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 565).

(Autorul nesemnat), *Note ecumenice: ...Aprobarea unei reforme a Liturghiei romano-catolice, la Conciliul II Vatican...* (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 853).

Reihard Slenczka, *Decretul Bisericilor răsăritene dat de Conciliul Vatican II*: («Recenzie», de O. B.) (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 671—672).

Prof. O. Bucevschi, «*Stimmen der Zeit*» (Revistă romano-catolică, — nr. 3/1968): «Conciliul pastoral olandez» — un fragment de istorie bisericească catolică și cu străduințe ecumenice (G. B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 479—480).

Paraschiv V. Ion, *Congresul catolicilor germani de la Essen din 1968 și problema autorității în Biserică*: (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 788—796).

Din teologia romano-catolică

Diac. Prof. Vintilă Popescu, *Învățătura diferitelor Biserici creștine despre preoție*: Învățătura Bisericii Romano-Catolice... (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 428—429).

Diac. Prof. Orest Bucevschi, «*Theologie und Glaube*»: («Recenzie», la articolul lui P. G. Wacker, *Maria, Maica Domnului* — mariologia, în discuția Conciliului II Vatican) (G. B., XXVII (1968), nr. 7—8, p. 906—907).

Prof. O. Bucevschi, «*Theologie und Glaube*» (Revistă romano-catolică, — nr. 3/1968): (Recenzii, la articolele — «Funcțiune și autoritate în Noul Testament»; «Unitate și diversitate în chemarea la preoție»; «Rugăciunea preotului») (G. B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 480—482).

Ioan I. Ică, *Principiul individualității la Toma de Aquino privit din punct de vedere ortodox*: Considerațiuni generale. Individualitatea prin materie. Critici aduse concepției tomiste despre individualitate. Concluzii (G. B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 585—602).

Guy Oury, *Les retraites spirituelles de dominique Saint, théologal de tours*: («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1331—1333).

Relații intercreștine ale Bisericii Romano-Catolice

O. B., *Știri ecumenice*: ...Reîntîlnirea dintre Bisericile Romano-Catolică și Cato-lică-Vechi (G. B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 1022—1023).

3. — BISERICA VECHE-CATOLICĂ

Pr. I. Parocescu, *Congresul Vechilor-Catolici de la Haarlem: Vechi-Catolicismul și Ortodoxia (Trad. rom.)* (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 144—151).

4. — BISERICA PROTESTANTĂ

a) Considerații istorice generale

Episcop Mihail, «*Reformația din secolul XVI-lea — eveniment istoric bisericesc*»: («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 224—226).

Dr. Herbert Trebs, *Reforma luterană și Ortodoxia răsăriteană*: («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 471—473).

b) Din viața, organizarea și activitatea contemporană a Bisericii Protestante

Pr. Al. M. Constantinescu, *Din viața Bisericii Suedeze: Biserica Luterană Suedeză în contemporaneitate* (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 375—376).

Diac. Prof. Vintilă Popescu, *Învățătura diferitelor Biserici creștine despre preoție*: ...Luteranii; presbiterienii; baptiștii; societatea prietenilor (The Quakers — Tremurătorii) — în Biserica Protestantă... (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 430—434).

D. S., *Note ecumenice*: ...Adunarea generală a Federației Luterane Mondiale (Helsinki — 30 iulie 1963)... (G. B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 774—775).

Gheorghe Alexe, *A XIX-a Adunare generală a Alianței reformate mondiale*: (G. B., XXIV (1965), nr. 7—8, p. 615—618).

Herbert Trebs, *Karl Barth*: («Recenzie», de Diac. Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 768—770).

c) Relații intercreștine ale Bisericii Protestante

Dr. Herbert Trebs, *Reforma luterană și Ortodoxia răsăriteană*: Relațiile contemporane dintre Biserica Protestantă și Bisericile Ortodoxe în contextul ecumenismului («Recenzie», de Prof. O. Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 3—4, p. 471—473).

5. — BISERICA ANGLICANĂ

a) Considerații istorice generale

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele Revelației divine în Biserica Anglicană*: Considerații sumare introductive despre reforma religioasă din Anglia... (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 95—97).

b) Din viața, organizarea și activitatea contemporană a Bisericii Anglicane

B. A. Alexandru, *Cele două curente din Biserica Anglicană*: (G. B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 591—597).

H. Marot, *La X-e Conférence de Lambeth et l'Unité*: («Recenzie», de Paraschiv V. Ion) (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 942—947).

Din teologia Bisericii Anglicane

Al. A. Botez, *Lăcașuri și monumente ale Bisericii Anglicane* : (G. B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 585—592).

Diac. Prof. Vintilă Popescu, *Învățătura diferitelor Biserici creștine despre preoție* : ...Învățătura Bisericii Anglicane în această problemă... (G. B., XX (1961), nr. 5—6, p. 429—430).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Izvoarele Revelației divine în Biserica Anglicană* : (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 96—106).

Din cultul Bisericii Anglicane

Diac. Vintilă Popescu, *Hirotonia și consacrarea în Biserica Anglicană* : Hirotonia diaconilor, preoților și a episcopilor (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 352—357).

6. — BISERICILE VECHI ORIENTALE (*necalcedoniene*)**a) Biserica Monofizită Coptă**

Pr. Prof. Ene Braniște, *Biserica Monofizită Coptă* : Originea ei. Istoria Bisericii Copte. Organizarea Bisericii Copte. Relațiile Bisericii Copte cu celelalte Biserici Monofizite. Relațiile Bisericii Copte cu Ortodoxia. Izvoarele de credință și de drept canonic ale Bisericii Copte. Cultul Bisericii Copte (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 942—966).

b) Biserica Iacobită din Malabar (India)

Pr. Al. N. Constantinescu, *Date recente asupra Bisericii creștine din India* : Despre încreștinarea și organizarea primară a Bisericii creștine din India, de Sf. Apostol Toma. Istoricul acestei Biserici. Viața bisericească și cultul Bisericii creștine din India (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 845—849).

Pr. Al. N. Constantinescu, *Contribuții la istoria Bisericii creștine din India (Malabar)* : (G. B., XXII (1963), nr. 1—2, p. 152—156).

(Autorul nesemnat), *Note ecumenice* : Creștinismul din India... (G. B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 851).

c) Biserica Etiopiană

(Autorul nesemnat), *Biserica Etiopiană* : Însemnări și date despre organizarea și administrarea Bisericii Etiopiene (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 132—135).

d) Biserica Monofizită Armeană

Magistr. Mihai-Gabriel Popescu, *Cultul Bisericii Armene* : Considerații generale despre Biserica Armeană. Elementele principale ale cultului în Biserica Armeană (G. B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 608—617).

«Ecimiadzîn» (Organul catolicosatului Bisericii Armene, an. XX, nr. 6/1963) : Din viața Bisericii Armene contemporane («Revista Revistelor», de O. Calpachian) (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 390—392).

BIZANTINOLOGIE**(Istoria, civilizația, cultura și arta bizantină)**

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Studii de bizantinologie...* : («Recenzie», de C. B.) (G. B., XVII (1958), nr. 5, p. 511—513).

Daniela Bratu, *Izvoare culese pentru istoria Bizanțului*: («Recenzie») (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 900—901).

Jack Lindsay, *Byzantium into Europe. The Story of Byzantium as the First Europe (326—1024)*: («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 901—903). (Autorul nesemnat), *Evul Mediu și Bizanțul*: («Însemnări despre reviste») (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1019—1020).

(Autorul nesemnat), *Un studiu rusesc despre Bizanț și slavii de sud*: («Revista Revistelor») (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 856—858).

C. B., *Raporturi bizantino-române*: («Notă bibliografică») (G. B., XVIII (1959), nr. 3—4, p. 331).

Toma G. Bulat, *Danii românești, pentru creștinătatea grecească, puțin cunoscute*: (G. B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 256—268).

Const. Bărbulescu, *Conferința bizantinologilor sovietici*: («Revista Revistelor») (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 176—178).

C. B., *Studierea problemelor fundamentale din istoria social-economică a Bizanțului în Bizantinologia sovietică din ultimii ani*: («Revista Revistelor») (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 840—841).

Const. Bărbulescu, *Bizanțul și Occidentul oglindite în istoriografia burgheză contemporană*: (G. B., XX (1961), nr. 11—12, p. 1143—1145).

B. A. Alexandru, *De la Studion la Vlaherne*: (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 542—550).

Eugen Stănescu, *Discuții în problemele de bază ale bizantinisticii contemporane*: («Recenzie», de A. Zarea) (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 586—587).

Al. A. Botez, *Într-o primăvară, la Bizanț*: (G. B., XXIV (1965), nr. 5—6, p. 487—495).

*

Paul Peeters, *Orient et Byzance, — Le Tréfond oriental de l'hagiographie byzantine*: («Recenzie», de Gheorghe Alexe) (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 898—900).

A. Zarea, *Bizantinologie. Iconoclasmul*: (G. B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 629—632).

*

I. D. Ștefănescu, *Pictura renașterii bizantine*: (G. B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 978—994).

(Autorul nesemnat), *Expoziția de artă bizantină de la Atena*: («Revista Revistelor») (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 751—752).

David Talbot Rice, *Art byzantin*: («Recenzie», de C. Bărbulescu) (G. B., XXIII (1964), nr. 9—10, p. 973—978).

(Autorul nesemnat), *Pictura bizantină de icoane*: (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 797—802).

(Autorul nesemnat), *Acțiuni în slujba păcii*: «...Congresul internațional de studii bizantine...» (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 812).

(Autorul nesemnat), *Bizanțul și pictura sacră a Rusiei*: («Revista Revistelor») (G. B., XVII (1958), nr. 5, p. 518).

BOALA TRUPULUI

Pr. Grigore N. Popescu, *Material omiletic. (Pilde pentru predici)*: «...Boala trupului...» (G. B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 41).

BUCURIA

Diac. Prof. O. Bucevschi, *Spicuri din ale noastre*: ...Despre bucurie în general și bucuria duhovnicească în special... (G. B., XVI (1957), nr. 12, p. 849—850).

Ierom. Antonie Plămădeală, *Cîteva aspecte ale trăirii duhovnicești ortodoxe*: Bucuria — coordonată esențială a spiritualității ortodoxe... (G. B., XVII (1958), nr. 3, p. 243—244).

Ierom. Irineu Crăciunaș, *Dreptate, pace bucurie*: ...Bucuria caracteristică a împărăției lui Dumnezeu... (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 73—77).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Bucuria lui Dumnezeu pentru căința omului*: Despre bucurie. (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 37—39).

BUNURILE MATERIALE

Pr. Grigorie N. Popescu, *Material omiletic. — Pilde pentru predici*: ...Bogăția... (G. B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 41—42).

Pr. Prof. Vi. Prelipcean, *Bunurile materiale, mijloace de apropiere între oameni*: (G. B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 982—985).

Pr. Nicodim Belea, *Preotul și viața de obște*: (G. B., XII (1954), nr. 6—7, p. 339—342).

Pr. Drd. Nișcoveanu Mircea, *Doctrina Sf. Grigore de Nisa, în Comentariul său «la Fericiri»*: ...Inegalitatea socială în privința folosirii bunurilor materiale de către oameni... (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 507—508).

Pr. N. D. Tănăsescu, *Despre înțeleapta folosire a bunurilor materiale: Omilia a V-a a Sf. Vasile cel Mare*: (Trad. rom.) (G. B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1264—1268).

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

ANIVERSĂRI

PROFESORUL NICOLAE IORGA ; 150 DE ANI DE LA MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU

La 5 iunie s-au împlinit 100 de ani de la nașterea marelui savant, istoric și umanist, mare patriot și dascăl, profesorul Nicolae Iorga.

Acest eveniment a fost sărbătorit cu deosebită cinste în țară și peste hotare căci profesorul Nicolae Iorga a fost o personalitate de cultură și rezonanță universală, membru al Academiei Române și al mai multor academii din străinătate, savant de renume mondial, istoric al poporului său și al multor alte popoare, scriitor, critic literar prolific și mare patriot, iubitor al poporului său, al neamului și al țărânimii pe care a apropiat-o dintru început în activitatea sa.

Tatăl său era avocat, iar în familie era o veche tradiție cărturărească. Înainte de a fi adus la școală, citise pe Hugo și pe Florian în limba originală și, împins de dragostea pentru trecut, Letopisețele lui Mihail Kogălniceanu. Avînd o formație bazată pe clasicism și fiind un cunoscător desăvîrșit al culturii franceze, la 21 ani este colaborator la Enciclopedia franceză, *Revue Historique*, *Revue critique* și *Revue d'Orient latin*. La 23 ani este numit profesor de istorie universală la Universitatea din București. De-a lungul activității lui a cercetat mai toate arhivele europene, cit și pe cele românești, minăstirile noastre cu arhivele și vestigiile lor, documentele domnești, actele vremurilor trecute, publicînd peste 50.000 de documente, care alcătuiesc mai multe colecții: *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor* (3 vol.), *Studii și documente cu privire la istoria românilor* (31 vol.) și altele în vestita colecție documentară a trecutului nostru românesc și bisericesc în Colectia Hurmuzachi, ce a fost editată de Academia Română. Lucrările sale de sinteză, care fac onoare culturii mondiale, ca: *Istoria literaturii române* (8 vol.), *Geschichte des Rumänischen Volkes in Rahmen, seiner Staats bildungen*, — 1905, *Istoria Românilor în chipuri și icoane* (3 vol.), *Breve storia dei rumeni* — 1911, *Histoire des roumains et de leur civilization*, *Istoria Românilor și a civilizației lor* — 1930 —, *A Historia of Rumania* — 1925 — *Geschichte des Osmanischen Reiches nach der Quellen dergestelht* (5 vol.) 1913 etc. În monografiile renumite, ca: *Istoria lui Mihai Viteazul* — 1901, *Istoria lui Ștefan cel Mare* — 1904, și în alte lucrări ale sale, a descris istoria armatei române, istoria artei, istoria Bisericii Române, istoria comerțului și a industriei.

A încadrat istoria țării noastre în complexul istoriei universale, contribuind la fixarea concepției asupra originii poporului român.

A fost un mare orator, «un orator extraordinar, imposibil de transcris», cum spunea George Călinescu, cuvîntările sale rămînînd pagini de antologie oratorică

Sentimentele sale de patriot l-au făcut să condamne manifestările de extremă dreaptă, fascismul și hitlerismul german, demascând în cuvinte memorabile activitatea lor criminală.

Pentru Biserica românească ortodoxă, profesorul Nicolae Iorga rămâne scriitorul cel mai complet al istoriei sale, istorie care examinează trecutul Bisericii noastre Ortodoxe în adevăratele ei făgașuri de cultură românească. Codicele Hurmuzachi, lucrat de N. Iorga, care pune la îndemîna cercetătorului aproape toate documentele trecutului Bisericii noastre, constituie o comoară pe care o datorăm marelui savant.

Ca președinte al fostei Comisii a Monumentelor Istorice, N. Iorga a contribuit mult la restaurarea multor monumente bisericesti și de artă, și la elaborarea de monografii pînă la el negîndite de nimeni.

Pentru aceasta, trecînd în revistă numai o parte din aspectele vieții și activității unui mare om, care de-a lungul vieții sale a închinat pagini de muncă și cînstire Bisericii noastre ortodoxe, deplîngem pierderea sa prematură de acum 30 de ani și aducem un omagiu memoriei cu prilejul aniversării centenarului nașterii sale.

2. Aniversarea a 150 ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu.

La 9 iunie a.c. s-au împlinit 150 ani de la mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu.

Acest eveniment istoric a fost sărbătorit în mod cu totul deosebit de poporul nostru, în ziua de 21 august a.c., printr-o mare adunare populară ce a avut loc în Capitală, în fața monumentului eroilor, la care au participat conducătorii de Stat și de Partid, în frunte cu Președintele Consiliului de Stat, Dl. Nicolae Ceaușescu.

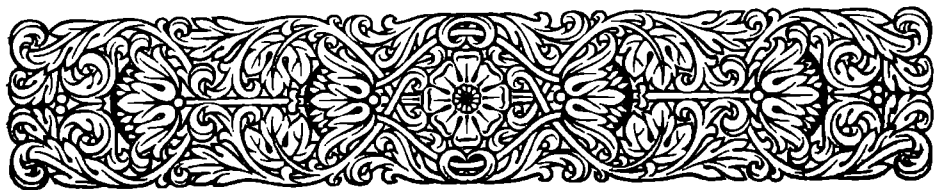
Acest eveniment a mai fost sărbătorit de poporul nostru, tot în același loc, pe dealul Pandurilor. Prima dată, la împlinirea a 50 de ani de la răscoala lui Tudor, în anul 1871, cînd Bogdan Petriceicu Hașdeu și Grigore Tocilescu, istoricii vremii au luat cuvîntul în fața a cîtorva mii de oameni din București și din comunele suburbane.

La împlinirea centenarului, generația profesorului Nicolae Iorga a adus omagiul României conducătorului răscoalei care, ca exponent al poporului umilit a cerut pace și pîine.

Anul acesta poporul muncitor a adus omagiul său lui Tudor din Vladimir. La împlinirea a 150 de ani de la răscoala pe care a condus-o, Președintele Consiliului de Stat, Dl. Nicolae Ceaușescu a subliniat încuviințarea sa «că poporul și partidul celebrează cu venerație toate paginile de glorie și de eroism scrise de istorie de către masele populare din patria noastră pentru apărarea gliei strămoșești. Poporul român va purta totdeauna în amintirea sa pe înaintașii săi progresiști, pe revoluționari și pe toți care au contribuit la dezvoltarea națională și la crearea României moderne». «Condițiunile istorice în care s-a ridicat Tudor Vladimirescu, spunea Ministrul Forțelor armate, generalul Ioan Ioniță — în anul 1821 — au arătat marea adeziune a poporului la mișcarea sa, la închegarea forțelor luptătoare, la instruirea oastei, acestea fiind dovezi ale setei neșterse de eliberare și de libertate. Oamenii de știință, artiștii, poeții și întregul nostru popor, au văzut în persoana lui Tudor pe un exponent al întregului popor ce dorea fericirea și l-au cîntat în balade ca și pe Iancu, pe Doja și pe marii lor eroi.

Manifestarea închinată acestei aniversări a constituit un omagiu dar în același timp și o pildă pentru promoția de ofițeri ai patriei ce au primit, cu această ocazie, gradul de locotenent.

REDAȚIA

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

DESCHIDEREA CURSURILOR DE ÎNDRUMARE PASTORALĂ ȘI MISIONARĂ PENTRU A 57-A SERIE DE PREOȚI

Joi 19 august 1971, la Institutul teologic universitar din București a avut loc festivitatea de deschidere a cursurilor de îndrumare pastorală și misionară pentru a 57-a serie de preoți. Din cei 130 slujitori ai altarului — preoți și diaconi —, unii au fost programați la cursuri pentru examenul de definitivare, după împlinirea a cinci ani de activitate, alții pentru examenul de promovare, după împlinirea a zece ani de activitate preoțească.

Deschiderea festivă a acestor cursuri s-a făcut în aula Institutului teologic, în prezența P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. C. Pr. Consilier Petre F. Alexandru, de la Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a profesorilor Institutului teologic.

Programul festiv a început cu oficierea slujbei Te-Deum-ului de către un sobor alcătuit din patru preoți și diaconi dintre cei veniți la cursuri. Răspunsurile stranei au fost date de corul preoților cursanți, dirijat de Dl. Prof. N. Lungu.

După slujba Te-Deum-ului, urmată de îndătinatul polihroniu, corul preoților a executat imnul liturgic *Pre Tine te lăudăm*.

A urmat apoi un scurt cuvânt din partea conducerii Institutului teologic, în care s-a arătat importanța acestor cursuri de îndrumare pastorală și misionară — operă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — și s-a adus la cunoștința cursiștilor programul de desfășurare — prelegeri, seminarii, practică la biserică etc. — a acestor cursuri. Pentru buna desfășurare și pentru reușita și atingerea scopului propus, s-a cerut concursul nemijlocit și liber-consimțit al tuturor preoților cursiști.

În continuarea programului, corul preoților a interpretat podobia *Taina creștinătății*.

După aceea au urmat două scurte cuvântări ale reprezentanților preoților cursiști din seria a 57-a, care — în numele colegilor lor — și-au luat angajamentul de a răspunde în chip exemplar dezideratelor

și așteptărilor Chiriarhilor lor și ale conducerii Institutului teologic, atât în ceea ce privește însușirea temeinică a materialului expus în prelegeri și discutat în seminarii, cât și în ceea ce privește disciplina de fiecare zi, la practica religioasă de la paraclis și în afară, în timpul liber.

După ce corul preoților a executat imnul patriotic *Republică, măreață vatră*, a luat cuvîntul P. S. Episcop-vicar Antonie Ploieșteanul.

La începutul cuvîntării, P. S. Sa a urât preoților cursiști, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, tradiționalul «bun venit!» și le-a mulțumit pentru faptul că au răspuns cu toții chemării Sfîntului Sinod și s-au prezentat să frecventeze cursurile acestei a 57-a serii.

Vorbind apoi despre rostul și importanța actuală a cursurilor de îndrumare pastorală și misionară, după ce a generalizat că «aceste cursuri au rolul de a pune pe preoți în cunoștință cu modul cum lucrează și se orientează Biserica noastră în problemele complexe și variate ale vieții sociale actuale», P. S. Sa a concretizat menirea acestor cursuri, compartimentînd-o pe următoarele coordonate-program :

«Cursurile de îndrumare pastorală și misionară pe care le veți urma timp de o lună de zile aici, la Institutul teologic, au menirea — în primul rînd — să împrăspăteze cunoștințele teologice ale P. C. Voastre. Vi se vor împrăspăta, de asemenea, cunoștințele și metodele pastorale.

În al doilea rînd, cursurile pe care le veți urma acum au rostul de a vă informa și asupra unor teze noi din lumea teologică-bisericască, în ecumenismul de azi; de a vă informa despre propășirea teologică din vremea noastră; ce nume noi de teologi de valoare se întîlnesc astăzi; ce preocupări noi frămîntă lumea creștină de azi, în lumina vastei mișcări a ecumenismului actual. Cu alte cuvinte: ce înseamnă mișcarea ecumenistă de azi, care este rostul ei.

În al treilea rînd, Părinții și Domnii Profesori care vă vor preda la aceste cursuri, vă vor pune la curent cu informarea în domeniul social, politic și cultural al lumii de azi, atît în țara noastră cît și pe plan mondial. E vorba, adică, cunoscînd toate acestea, de o reciclare a cunoștințelor noastre și pe plan social...».

În ce privește pastorația, «trebuie adus la zi, trebuie schimbat și îmbogățit limbajul teologic de pînă acum. S-au ivit situații noi, se pun probleme noi, se cer soluții noi. De aceea, nu putem face pastorație nouă cu mijloace și pe fondul unei mentalități pastorale învechite, depășite de vreme. Astăzi, mai mult ca oricînd, exemplul personal al preotului joacă un rol deosebit în metoda pastorală, în fața credincioșilor». Accentuînd rolul unei noi pastorații printre credincioși, P. S. Sa a subliniat că exemplul preotului este și trebuie să fie «piatra fundamentală pe care se realizează și de pe care pornește, concretizîndu-se, reușita în opera de pastorație nouă în Biserica vremii noastre, în lumea creștină contemporană».

«Cursurile la care participați — a continuat P. S. Episcop Antonie — sînt o adevărată școală de orientare și actualizare a activității P. C. Voastre în domeniul propriu, specific, în care ați fost și sînteți chemați să lucrați ca preoți, ca slujitori ai Bisericii noastre Ortodoxe».

La sfârșitul cuvîntării, P. S. Episcop Antonie a împărtășit preoților cursiști și profesorilor care vor ține cursurile și seminariile acestei serii, înaltele binecuvîntări ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și ale P. S. Sale personal și le-a urat spor la muncă și reușită deplină.

Festivitatea de deschidere a cursurilor de îndrumare pastorală și misionară pentru a 57-a serie de preoți s-a încheiat cu intonarea cunoscutului imn patriotic *Trei culori*, după care oaspeții au părăsit sala de serbare în acordurile imnului arhieresc *Pre Stăpînul*.

A. N. P.

BISERICA DIN CUCUTENI — DÎMBOVIȚA

Satul Cucuteni se găsește în județul Dîmbovița, la circa 3—4 km. în stînga șoselei ce merge din Tîrgoviște către Pietroșița, după ce treci prin orașul Pucioasa.

Din însemnările preotului Leonard Popescu, satul are o așezare veche, căci încă de pe la anul 1500 se aflau aici locuitori, de meserie lucrători în pădure și crescători de vite.

Pe versantul de apus al culmei care desparte Vulcana de Sus de Cucuteni, s-a aflat pe vremuri o biserică ale cărei urme au fost descoperite nu de mult timp. Din anumite documente se constată că pe această culme se aflau pichete de pază, fiindcă oamenii, în vremuri de bejenie, treceau în munți și peste munți în Ardeal, pentru adăpost. Pînă astăzi, locul unde a fost această biserică, se numește «Mînăstirea».

Tot din aceste documente se constată că, în secolul al XVI-lea, mulți meșteri din Cucuteni aveau legături comerciale cu brașovenii.

Pe locul actualei biserici se găsea, pe la anul 1830, o bisericuță de lemn care a fost demolată, iar în locul ei a fost ridicată o altă biserică de către un preot Banu. Biserica aceasta a dăinuit pînă pe la anul 1885, cînd s-a dărîmat, și în locul ei s-a ridicat actuala biserică construită din piatră și cărămidă, cu două turle, și în formă de cruce.

Lucrarea s-a făcut atunci din inițiativa și la stăruința răposatului preot Ioan Popescu din Cucuteni, iar cheltuielile au fost susținute de boiangii din Bezdead și de locuitorii din Cucuteni și satele învecinate (Fieni, Moțăeni, Vulcana de Sus și Vulcana de Jos).

Pictura acestei biserici a fost executată de pictorul Păndele Argeșiu din Tîrgoviște, iar tirnosirea bisericii s-a făcut în anul 1900.

Din pricina trecerii anilor și mai ales în urma cutremurului din 1940, biserica s-a șubrezit, iar pictura aproape nu se mai cunoștea.

De aceea, încă din anul 1963, răposatul preot Nicolae Popescu — parohul de atunci — a inițiat lucrările de reparație, consolidarea zidurilor bisericii și de restaurare a picturii întocmindu-se documentațiile necesare.

Lucrările de consolidare s-au executat în vremea păstoririi preotului Popescu; după trecerea acestuia din viață, a fost numit la această parohie tînărul preot Leonard Popescu, care a continuat, cu multă însuflețire și cu aleasă pricepere, lucrările de restaurare a picturii.

Cu sprijinul bunilor săi enoriași și cu o dotație de 10.000 lei din partea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, lucrarea de restaurare a fost terminată și, în ziua de 2 iunie a.c., la cererea enoriașilor s-a oficiat slujba de resfințire a bisericii, fiind delegat pentru aceasta Părintele Alexandru Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

În dimineața acestei zile, părintele Vicar însoțit de un sobor alcătuit din P. C. Preoți: Gh. Tache — protoiereul Protoierei Tîrgoviște; Nicolae Comănoiu — Fieni; Virgil Popescu — Runcu II; Ioan Chițescu — Moroeni I; Leonard Popescu — parohul Cucutenilor și Diaconul Petre Zamfira de la Catedrala Sfintei Patriarhii, au oficiat slujba resfințirii acestei biserici.

După serviciul Utreniei și sfințirea apei, s-a făcut ocolirea sfintului locaș, rostindu-se tradiționalele ectenii, iar după aceea au fost citite rugăciunile de resfințire a sfintei biserici, cum și cele pentru sfințirea icoanelor.

Același sobor de preoți a oficiat Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de către credincioși, după care Părintele Protopop Gheorghe Tache, salutînd prezența delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, face o scurtă dare de seamă asupra activității preoților din această parte a Eparhiei, menționînd îndeosebi activitatea tînărului, preot Leonard Popescu — fiul preotului Virgil Popescu din parohia Runcu II.

Luînd cuvîntul părintele Leonard Popescu, arată că lucrările de restaurare și de înzestrare a bisericii, au costat circa 100.000 lei, căci în afară de consolidarea zidurilor, de restaurarea picturii, biserica a fost înzestrată cu noi obiecte de cult.

În continuare, Prea Cucernicia Sa socotește că ziua de 2 iunie 1971 este cea mai aleasă zi din viața acestei parohii pentru că enoriașii ei își văd împlinite strădaniile lor, pline de rivnă pentru Casa Domnului, concretizată această rivnă prin dărnicia și evlavia lor, pentru care lucru Părintele paroh aduce mulțumiri tuturor enoriașilor.

Profund recunoscător Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru aprobarea dotației de 10.00 lei din partea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, părintele Leonard roagă pe delegatul chiriarhal să transmită Prea Fericitului, pe lîngă adîncă lor mulțumire și recunoștință, și asigurarea că creștinii din Cucuteni vor înălța pururea rugăciuni către Bunul Dumnezeu pentru îndelunga înziliere a Prea Fericirii Sale.

În încheiere, părintele Leonard aduce mulțumiri părintelui Protopop Gheorghe Tache, pentru îndrumările și sprijinul dat în vederea bunei reușite a executării lucrărilor de reparații, și aceleași profunde mulțumiri le exprimă organelor locale ale puterii de Stat și Onoratului Departament al Cultelor, pentru înțelegerea arătată în diferitele împrejurări cînd parohia a avut nevoie pentru procurarea materialelor de construcții etc.

«Astăzi — a spus în încheiere părintele Leonard Popescu — dau slavă lui Dumnezeu, Cel Închinat în Treime și care pe cele risipite le adună și pe cele de lipsă le împlinește, pentru toată darea cea bună și pentru tot darul desăvîrșit și pentru toate binefacerile ce a revărsat asupra noastră.

Cel din urmă a vorbit Părintele Vicar Alexandru Ionescu, care transmite credincioșilor și preoților slujitori binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care se bucură mult cînd I se aduc la cunoștință fapte și vrednicii ca a celor din Cucuteni.

În continuare, părintele Vicar felicită călduros pe credincioși pentru frumoasa lucrare ce au înfăptuit cu stăruința și indemnul duhovnicului lor, preotul Leonard Popescu, și îi îndeamnă să depună aceeași rivnă și pentru înfăptuirea celorlalte

lucrări duhovnicești și să aibă mereu în minte cuvântul Sfintului Apostol: «purtați sarcina unul altuia și așa veți împlini legea lui Hristos».

S-a oficiat, după aceea, Polihroniu pentru Conducerea de Stat, pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru membrii Consiliului și Epitropiei parohiale și pentru toți cei ce au fost de față.

De asemenea, s-a oficiat parastas pentru preoții și ctitorii răposați ai sfintei biserici.

ASISTENT

† PREOTUL MIHAIL DIACONESCU

În ziua de 11 iunie a.c. s-a stins din viață părintele Mihail Diaconescu, fost slujitor al bisericii Iancu Nou Bălăneanu din Capitală, între anii 1925—1971.

Preotul Mihail Diaconescu s-a născut la 5 mai 1886 în comuna Mânăstioara, județul Botoșani ca fiu al preotului Ioan Diaconescu. După ce a terminat cursurile școlii primare din satul natal, a urmat Seminarul Teologic din Iași, pe care l-a absolvit în anul 1907; s-a înscris după aceea la Facultatea de teologie din București, pe care a absolvit-o în anul 1915.

În anul 1913 s-a căsătorit cu Elena Celus fiica preotului Haralambie Celus din orașul Tîrgu Neamț.

La 24 ianuarie 1914 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Răucești din județul Neamț, funcționând pînă la 1 aprilie 1915, cînd a trecut la biserica Adormirea Maicii Domnului din orașul Tîrgu Neamț. Aici a funcționat pînă la 1 septembrie 1925, cînd s-a transferat la biserica Iancu Nou Bălăneanu din Capitală, unde a desfășurat o bogată și meritorie activitate pastorală și socială, pînă la sfîrșitul vieții.

În primul război mondial a fost mobilizat, fiind confesor al Regimentului Vinătorii de Munte din Tîrgu Neamț, și a luat parte la luptele de la Oituz, Mărăști, Mărășești și Tîrgu Ocna, pentru care a fost distins cu ordine și medalii militare: 1) Medalia «Victoria»; 2) Crucea comemorativă 1916—1918; 3) «Coroana României cu spade» în gradul de Cavaler; 4) «Virtutea ostășească cl. I».

Pentru activitatea socială a fost distins cu medalia «Răsplata muncii pentru construcții școlare cl. I».

A fost președinte al Consistoriului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor vreme de doi ani; a făcut parte din Corala preoților din Capitală de la înființarea acesteia.

Pentru lăudabila lui activitate pastorală a fost distins cu cel mai înalt rang bisericesc: «Crucea Patriarhală» (Iconom Stavrofor).

Slujba prohodirii a fost oficiată în ziua de 15 iunie a.c. de către Prea Sfinția Sa Antonie Ploieșteanul — Vicar Patriarhal —, înconjurat de un numeros sobor de preoți din Capitală.

După oficierea prohodirii, Prea Sfințitul Antonie a rostit o impresionantă cuvântare referindu-se la oficiul sfințit al preoției. Prin sfințirea vieții sale, părintele Mihail Diaconescu și-a îndeplinit cu deosebită distincție suflăscă această misiune sfințită a preoției în mijlocul păstoriiților săi. De aceea Părintele Ceresc îl va judeca în lumina idealului pe care nimeni nu-l atinge pe acest pământ și în lumina intențiilor lui curate, a gândurilor lui corecte, a simțului pentru dreptate și omenie de care a dat dovadă tot timpul vieții sale, îndeplinindu-și cu conștiință și devotament această sarcină.

A luat cuvântul după aceea P. C. Preot Alexandru Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a rostit următoarele :

«S-a mai stins încă o lumină din candelabru preoțimii bucureștene, încă o candelă ce se stinge consumându-se în mod firesc și pe neobservate.

Părintele și fratele nostru Mihail Diaconescu, a trecut din această lume, urmând ca viața lui să răsară dincolo, în lumea veșniciei.

«Zilele anilor noștri sînt șaptezeci; dacă sîntem în puteri optzeci; iar ceea ce este mai mult este osteneală și durere». Părintele Mihail Diaconescu s-a învrednicit a păși peste vîrsta psalmistului. Este momentul a da slavă lui Dumnezeu că răposatul a intrat în odihnă sub binecuvîntarea unui sfîrșit creștinesc, — cu pace și după o păstorire vrednică, cu toiagul crucii în mînă îndelungată vreme.

Viața lui s-a scurs egal, ca o apă lină, fără valuri și furtuni. A fost viața unui preot, asemenea unei candelă ce răspîndește o lumină blîndă pe fața unei icoane din cadrul marelui al iconostasului unei biserici.

Făptura lui radia o lumină lină, asemenea luminii filtrată prin vitrourele unui sfințit locaș în ceasurile de vecernie, lumină aducătoare de liniște, de pace, prielnică vindecărilor de răni sufletești.

Credincioșii bisericii Iancu Nou-Bălăneanu au simțit de la început în această binecuvîntată prezență a preotului lor o mîngiere și s-au îndreptat spre el cu inimile deschise, el împlinind misiunea preoției sale cu acea bunătate ce se desprinde din chipurile sfințitelor icoane.

Se spune că bătrînețea adaugă omului înțelepciune, și aceasta corespunde adevărului; dar părintele Mihail Diaconescu a fost bun și înțelept chiar din tinerețea sa, — iar anii bătrîneții n-au făcut decît să desăvîrșească ceea ce i-a fost dăruit de Dumnezeu dintru început.

Aici este taina metodei sale de lucrare duhovnicească și pastorală, metodă împlinită cu echilibru, cu simț pentru năstatornicirea lucrurilor trecătoare și cu o răspundere adîncă pentru cele veșnice, răspundere și seriozitate manifestate printr-o ținută demnă și solemnă cu care el își îndeplinea sarcina sfințită a dumnezeieștii preoții.

Dacă mai adăugăm la aceste însușiri prestața lui deosebită și dacă subliniem că acest vas trupesc era ca un violoncel ce vibra unde sonore de un timbru profund ieșit parcă din adîncuri vom obține, portretul celui ce a fost părintele Mihail Diaconescu, care a meritat cu prisosință dragostea, respectul și admirația păstoriiților săi și al colegilor preoți.

Este cel mai frumos omagiu pe care-l aducem acum, cînd se înscrie în cartea veșniciei unde nu este uitare pentru orice lucru bun făcut semenilor noștri pe acest pământ.

În numele Centrului Eparhial prezentăm familiei îndurerate și credincioșilor acestei sfințite biserici, sincerele noastre condoleanțe, cu făgăduința că nu-l vom uita în rugăciunile noastre către Dumnezeu.

Fie-i neșlearsă amintirea și Dumnezeu să-l ierte».

Cel din urmă a vorbit părintele Ioan Pîslaru, parohul bisericii Iancu Nou Bălăneanu, care a omagiat deosebita personalitate a răposatului preot și duhovnic Mihail Diaconescu.

În asistența credincioșilor prezenți la oficierea prohodirii, după ocolirea tradițională a sfântului locaș, corpul neînsuflețit al răposatului preot Mihail Diaconescu a fost înmormântat în cimitirul Iancu Nou, spre veșnică odihnă, în așteptarea obșteștei învieri.

ASISTENT

† PREOTUL ALEXANDRU PETCU

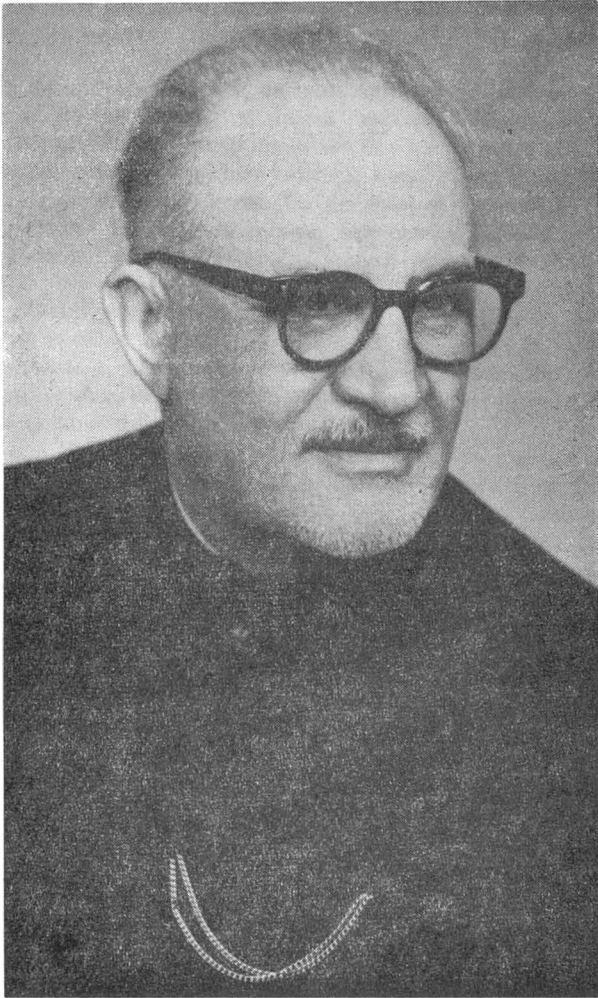
În noaptea de 20 spre 21 iulie 1971 a trecut din viața aceasta către Domnul, preotul Alexandru Petcu, slujitor la biserica Sfântul Dumitru — Colentina.

Vestea plecării sale din mijlocul nostru a îndurerat pe toți cei care l-au cunoscut. Și, Doamne, cine din clericii din Capitală și din Arhiepiscopia Bucureștilor nu l-a cunoscut pe preotul Alexandru Petcu!

Născut la 14 septembrie 1902 în comuna Grindu, județul Ialomița, nu împlinise încă vârsta de 69 de ani cînd Domnul l-a chemat la El. După o pastorație de 35 de ani la biserica Sfântul Dumitru — Colentina, după o slujire de cîțiva ani în calitate de președinte al Consistoriului Eparhial și de peste 7 ani în postul de Consilier Administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, adormitul intru Domnul ajunsese să fie cunoscut de întregul cler din Eparhia noastră.

Cunoscut și prețuit. Prețuit pentru alesele calități sufletești și intelectuale. Prețuit pentru realizările sale pastorale și gospodărești.

Era părintele Petcu înzestrat de Dumnezeu cu deosebit de rare și multe daruri: Cu o inteligență sănătoasă, cu puteri de muncă deosebite, apreciate de cînd era încă copil, elev al Seminarului din Buzău, unde a lăsat amintiri neșterse în mintea multor generații de elevi ce s-au perindat pe la acea școală. Cu o voință de a se cultiva, de a acumula cît mai multe cunoștințe, nu numai din domeniul teologiei, dar și din cel al științelor umaniste. Cu o dragoste neînchipuit de mare de a citi și a se cultiva mereu, de a se înzestra cît mai mult și cît mai frumos cu ceea ce mintea omenească a produs și ne poate folosi și nouă. Cu o cultură bogată și variată pe care puțini dintre noi pot să și-o acumuleze. Cu o putere de a gândi profund și de a împărtăși și altora ceea ce el acumulasese printr-o muncă încordată din frageda copilărie. Cu o modestie rar întîlnită, care înfrumusețează atît de mult chipul sufletec al unui preot și care este cu atît mai apreciat, cu cît cel împodobit cu acest dar este un om atît de înzestrat din toate punctele de vedere. De o cinste sufletească, de o probitate rar întîlnită. Cu o putere de stăpînire, în toate, ce te uimea. Cu un ales sentiment de respect pentru drepturile tuturor. De o asprime cu viața și faptele sale, demne de un păstor de suflete. Cu un simț al măsurii în toate: în vorbă, în purtare, în ținută. Cu

Pr. Alexandru Petcu.

o dragoste față de semeni, cu toată aparenta sa fire aspră, retrasă, lăcută. Cu un puternic simțămînt de a se achita conștiincios de toate îndatoririle încredințate lui. Cu o conștiință morală puternică ce nu făcea niciodată tranzacție cu minciuna, cu ipocrizia, cu necinstea, cu nedreptatea, cu o convingere desăvîrșită că viața și munca trebuie luate în serios. Cu sentimentul clar că el are o misiune de îndeplinit, oriunde ar fi fost pus să muncească, și că va trebui să dea seama de munca sa și în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor. Cu rușine de oameni și frică de Dumnezeu.

Cu acestea și multe alte podoabe sufletești și intelectuale a fost înzestrat preotul Petcu.

Pentru toate aceste daruri el a fost alfit de mult apreciat de enoriași, de colegii de slujire de la biserica sa, de toți prietenii și preoții care l-au cunoscut. A fost apreciat și de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care în anul 1952 l-a ales ca sfetnic al său, în postul de consilier administrativ bisericesc. Și după ce, la 1 mai 1959, a demisionat din acest post, la propunerea Consiliului Eparhial și a Adunării Eparhiale, Prea Fericirea Sa, cunoscîndu-i puterile de muncă, sentimentul justetei, al echității de care era însuflețit, al corectitudinii și al cinstei ireproșabile, l-a trecut în Consistoriul Central Bisericesc.

Pe unde a trecut, preotul Alexandru Petcu a făcut bună impresie: în Seminar, ca elev, mereu premiant și premiat la diferite concursuri interșcolare; în pastorație, la fel; în administrația bisericească, în calitate de membru și apoi președinte al Consistoriului Eparhial, de consilier administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor și, în ultimii șapte-opt ani, de membru în Consistoriul Central Bisericesc.

În ultimii doi-trei ani, însă, puterile de muncă au început să-i scadă. Conștient de sfîrșitul care se apropia, a primit suferința cu seninătate și vorbea de sfîrșitul pe care-l presimțea aproape, ca de ceva foarte natural, fără revoltă și fără teamă. S-a pregătit din timp pentru acest sfîrșit. Avînd conștiința clară că și-a făcut datoria ori pe unde a trecut, mutarea din viața aceasta nu-l impresiona și nu-l înspăimînta.

...Și astfel, în noaptea de 20 spre 21 iulie a.c., acest slujitor al credincioșilor, preotul lui Hristos Domnul, Alexandru Petcu a părăsit pe ai săi și lumea de aici, și a trecut în viața de veci.

*

Simbătă 24 iulie a.c., la orele 14, în biserica pe care a slujit-o cu atîta drag și pe care a înfrumusețat-o și îmbogățit-o cu tot ceea ce-i trebuie, preotul Alexandru Petcu a fost prohodit de un mare sobor de preoți, în frunte cu P. C. Vicar Alexandru Ionescu, în fața credincioșilor veniți în număr impresionant de mare să conducă spre locul de veci pe iubitul lor păstor sufletesc.

La sfîrșitul slujbei, au rostit cuvînt de laudă pentru cel adormit în Domnul și de adînc regret pentru despărțirea de el, P. C. Preot Gh. Didicescu, Președintele Consistoriului Central Bisericesc, în numele Centrului Eparhial și al Consistoriului Central Bisericesc, P. C. Protoieru Iuliu Man, în numele preoților din Protoieria Circa II Capitală, Preot D. Giulescu, în numele slujitorilor de la biserica Sfîntul Dumitru — Colentina și Domnul Profesor Marius Popescu, consilier parohial, în numele Consiliului parohial și al credincioșilor de la biserica Sfîntul Dumitru — Colentina.

Toți, în cuvinte emoționante și cu vocea, adesea, sugrumată de lacrimi, au arătat neîntrecutele calități de preot și duhovnic, de soț, părinte și bunic, de coleg și prieten ale bunului părinte Alexandru Petcu.

Cei dragi din familia sa, ca și cei din marea sa familie duhovnicească, precum și cei care au avut prilejul să se apropie mai mult sufletește de el și, în ceasuri de

răgaz din seri prelungite pînă spre miez de noapte, s-au putut bucura de prietenia lui, s-au împărtășit din comoara sa de cunoștințe, au admirat logica și gîndirea sa și au prețuit omenia și alosele daruri ale acestui atît de minunat preot și tot atît de modest om, — toți vor păstra alesului între aleși, preotului Alexandru Petcu, o vie și neștearsă amintire.

Dumnezeu să-l odihnească în pace în lumea celor drepti !

ASISTENT

UN MOMENT DE CREȘTINEASCĂ POMENIRE

Joi 10 iunie 1971, cîntăreții bisericești din Capitală s-au adunat, cu binecuvîntarea Centrului eparhial, la Mînăstirea Cernica, spre a face pomenirea colegilor lor de strană, răposați întru Domnul mai de mult sau mai recent.

*

Programul de comemorare, desfășurat sub îndrumarea P. C. Pr. Haralambie Bărbuleanu de la Biserica Sfîntul Spiridon-Nou din București, a început la ora 8 dim. prin oficierea utreniei și a sfîntei liturghii urmate de slujba parastasului, de către un sobor alcătuit din părinți călugări slujitori și viețuitori în sfînta Mînăstire. Strana a fost susținută de cîntăreții bisericești împărțiți în două grupe, care au dat răspunsurile alternativ. La sfînta liturghie s-au cîntat răspunsurile de Varlaam pe glas V; axionul Pogorîrii Sfîntului Duh a fost executat în comun de toți cîntăreții de la ambele strane în fața icoanei Maicii Domnului, iar rugăciunea domnească Tatăl nostru a fost cîntată omofon de toți credincioșii prezenți în biserică.

La sfîrșitul slujbei sfîntei liturghii, a luat cuvîntul *Pr. Haralambie Bărbuleanu*, care, între altele, a evocat pe scurt trecutul cîntăreților bisericești și însemnătatea lor în ansamblul cultului ortodox în bisericile noastre de-a lungul timpului. Dintre slujitorii stranelor — a spus C. Sa — în decursul vremii s-au desprins, s-au afirmat ducînd cîntarea psaltică tradițională pe culmi de artă și interpretare muzicală, și au rămas ca valori permanente cîteva figuri ca: protopsaltii Macarie Ieromonahul, și Anton Pann, Ștefănaș Popescu, Teodor Georgescu, Evghenie Humulescu din generațiile trecute; I. Popescu-Pasărea, cîntăreț și compozitor, profesor și președinte al Asociației cîntăreților bisericești din România și Ioan Gh. Cristescu din generația mai nouă.

Subliniind activitatea lor neobosită pentru păstrarea și promovarea cîntării psaltice în Biserica noastră, vorbitorul a îndemnat, în încheiere, pe slujitorii de azi ai stranei ca, în numele memoriei acestora, să ducă tradiția cîntării psaltice mai departe, să-și împletească activitatea lor de strană cu cea a preoților din altar, într-o lucrare de slujire și pastorație comună în deplină armonie, spre slava lui Dumnezeu și spre binele, folosul și sporul duhovnicesc al tuturor credincioșilor.

Din partea cîntăreților bisericești din Capitală au luat cuvîntul mai mulți vorbitori.

Dl. *Vasile I. Găină*, cîntăreț de strană la Biserica Albă-Victoriei, a spus, printre altele: «Am ascultat cu luare-aminte cuvintele de îndemn rostite de P. C. Pr. Hara-lambie Bărbuleanu de la biserica Sfîntul Spiridon-Nou, paraclisul Sfintei Patriarhii, de a păstra neştirbită tradiția muzicală psaltică moștenită de la marii noștri înaintași, pentru a căror pioasă pomenire, demnă de toată recunoștința, ne-am adunat astăzi aici. Ne vom strădui din toate puterile noastre să ducem mai departe cîntarea psaltică, această podoabă care înveșmîntează într-o adevărată simfonie de melodii, variate ca formă, dar unitare ca fond și scop, învățătura și cultul scumpei noastre cîntări ortodoxe. Căci în ele, în aceste melodii, se oglindește limpede — sub forma atît de îndrăgită de credincioși care este cîntarea — învățătura de credință a Bisericii dată de Părinții noștri, de dascălii noștri înaintași.

Ca fii ai Bisericii, ca slujitori ai ei, astăzi, la această sfîntă slujbă de pomenire a marilor noștri înaintași și confrăți de strană — a spus în încheiere vorbitorul — «ne exprimăm din nou nețărmuritul nostru devotament și profunda recunoștință față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, părintele nostru sufletesc, bun și înțelept și îl asigurăm, cu toată ființa noastră, de cele mai profunde sentimente de ascultare, disciplină și respect, — înțelegînd că, prin aceasta, noi îndeplinim și o dorință și poruncă tainică a înaintașilor noștri adormiți în veac».

În continuare a urmat slujba parastasului, moment de mișcătoare reculegere sufletească, după care cîntărețul bisericesc pensionar, Dl. *Marin Predescu*, cel mai în vîrstă dintre slujitorii de strană în viață, a dat citire unui scurt poem de evocare închinat marelui compozitor și protopsalt din generațiile trecute, *Macarie Ieromonahul*.

În încheierea adunării comemorative a luat cuvîntul Dl. *Vasile M. Radu*, cîntăreț de strană la biserica Sfîntul Gheorghe-Progresul. Mai întii a mulțumit tuturor colegilor care au participat la această slujbă de pomenire, subliniind frumoasa lor comportare la strană și calitatea cîntărilor executate, atît la sfînta liturghie cît și la parastas. Apoi a mulțumit conducerii obștii monahale a sfintei Mînăstiri Cernica în frunte cu P. C. *Arhim. Roman Stanciu*, starețul Mînăstirii pentru bunăvoința, ospitalitatea și concursul dat la buna desfășurare și reușita acestui moment comemorativ.

La sfîrșit, cei de față au mers în cîmîtirul Mînăstirii, unde se găsesc mormintele unora dintre cîntăreții de strană înaintași, în fața cărora au păstrat un moment de reculegere și au cîntat «Vesnica pomenire».

ASISTENT

R E C E N Z I I

Constantin V. Scuteris, *Ecleziologia Sfântului Grigorie de Nyssa*, Atena, 1969, 195 p. (în limba greacă).

Opera intitulată : *Ecleziologia Sfântului Grigorie de Nyssa*, susținută ca teză de doctorat la Facultatea de teologie din Atena de Constantin V. Scuteris, doctor în filozofie, se înscrie în șirul celor mai de seamă lucrări din teologia ortodoxă contemporană, care tratează probleme ecleziologice.

Lucrarea se împarte în cinci capitole, precedate de un prolog, bibliografia tematică și introducerea, urmate de un epilog și două indice : de locurile citate din Sfânta Scriptură și de nume proprii.

În *Prolog* (p. 7—8), autorul subliniază că «astăzi, mai mult ca oricând, este necesar să fie ascultată vocea Sfinților Părinți. Moștenirea patristică, sprijinită puternic pe Sfânta Revelație, constituie pentru Teologia și Biserica Ortodoxă un izvor și un model. Faptul că Biserica Ortodoxă este chemată să mărturisească adevărul doctrinar creștin, înseamnă că este chemată să înfățișeze învățătura patristică. Învățătura Sfinților Părinți este însăși doctrina Bisericii Ortodoxe Universale».

Între Părinții Bisericii, o personalitate proeminentă este și Sfântul Grigorie, episcopul Nyssiei. În ultimul timp, opera sa a fost studiată de unii teologi de renume, ca Jean Daniélou, Hans Urs von Balthazar, Endre von Ivánka, Walther Völker și alții. Autorul consideră că aceștia și-au îndreptat atenția mai mult asupra filozofiei religioase și asupra teologiei mistice și mai puțin asupra învățăturii dogmatice a Sfântului Grigorie de Nyssa. De aceea, el își propune să facă o expunere sistematică a doctrinei despre Biserică, așa cum apare în scrierile Părintelui capadocian.

Urmează o *listă de prescurtări*, apoi *Bibliografia* (p. 12—21) împărțită în *Izvoare* și *Lucrări ajutoare*. Pentru operele Sfântului Grigorie de Nyssa, autorul a folosit remarcabila ediție critică a lui W. Jaeger (Leiden, 1952—1967).

Introducerea (p. 23—38), intitulată : *Dumnezeu S-a arătat în trup*, este împărțită în două : 1. *Raportul hristologiei, soteriologiei și ecleziologiei la Sfântul Grigorie de Nyssa* și 2. *Generalități cu privire la caracterul hristologic și soteriologic al ecleziologiei, în epoca Sfântului Grigorie de Nyssa*. Autorul afirmă că, în general, în centrul învățăturii Sfântului Grigorie este faptul «iconomiei întrupării» Fiului și Logosului lui Dumnezeu. «iconomia de taină», «taina cea mare a credinței», «taina Vechiului Testament», «dumnezeiasca taină», «darul și binefacerea comună a firii noastre». În taina dumnezeieștii întrupări a Logosului, se cuprind și taina mântuirii și taina Bisericii, astfel încât soteriologia și ecleziologia lui Grigorie de Nyssa sînt indisolubil legate cu hristologia, iar Biserica se cuprinde în ipostaza divino-umană a lui Hristos. Caracterul hristologic și soteriologic al ecleziologiei a fost subliniat și de Sfântul Atanasie, ca și de cei doi mari capadocieni, Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz.

Primum capitol se intitulază : *Începutul și zidirea Bisericii* (p. 39—65) și tratează următoarele puncte : 1. *Problema preexistenței Bisericii*, cu subdiviziunile : a. *Tema preexistenței Bisericii în învățătura Părinților greci pînă în epoca Sfântului Grigorie de Nyssa* și b. *Problema preexistenței Bisericii la Sfântul Grigorie de Nyssa* ; 2. *Perioada Vechiului Testament, ca «tip» și «umbră» a bunurilor viitoare*, și 3. *Logosul întrupat ca «început» al întregului «aluat omenesc» și ca «Eclesiast»*.

Ca urmare a păcatului strămoșesc, Biserica a intrat în alt stadiu. Este Biserica din perioada Vechiului Testament, a lui Avraam și a Patriarhilor și a tuturor celor ce au crezut în Dumnezeu și în Mesia, «cei care au avut dorința să vadă bunurile și nu au ajuns să intre în patria cerească, după cum spune Apostolul» (p. 54). Sfântul Grigorie de Nyssa subliniază că nu numai poporul lui ales al lui Israel, care a avut ca temelie Legea și Profetii, i s-a dat «darul credinței». De asemenea, el subliniază că fundamentul acestei perioade a Bisericii Vechiului Testament este Logosul lui Dumnezeu, care, ca «lumină adevărată», «luminează», «alege» și «vorbește» prin tainele profetice și prin legi (p. 55—56).

Odată cu întruparea Logosului dumnezeiesc, jertfa pe Cruce, Învierea, Înălțarea și Pogorîrea Sfântului Duh, Biserica intră într-o nouă perioadă, aflându-se acum în comuniune absolută și într-o unire indisolubilă cu Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. În ultima parte a primului capitol, autorul expune pe larg învățătura episcopului nyssean ca privire la înnoirea Bisericii prin întruparea Mîntuitorului. Biserica Noului Testament este o comuniune deplină a credincioșilor cu Dumnezeu. Sfântul Grigorie numește pe credincioși, «incorporați în Hristos și copărlași ai lui». Dumnezeu întrupat-Logosul a recapitulat toate în Trupul său, adică în Biserică și a adunat «cele răspindite», «într-o singură plîromă». Sfântul Grigorie de Nyssa afirmă în repetate rânduri, că Mîntuitorul Iisus Hristos este «adevăratul Ecclesiast» care adună în Biserică pe toți cei ce cred.

Capitolul al II-lea tratează despre *Natura și însușirile Bisericii* (p. 66—103), în următoarele subcapitole: 1. *Biserica-Trup al lui Hristos*; 2. *Unitate, Sfințenie, Sobornicitate și Apostolicitate* și 3. *Locul Sfintei Treimi în Biserică și unitatea lucrării celor trei Persoane dumnezeiești*. După Sfântul Grigorie de Nyssa, «Biserica este Trupul lui Hristos, iar Capul Trupului este Hristos; toți cei care cred în Fiul devin Trupul Lui». Prin urmare, Biserica este un organism viu, divino-uman, fiind alcătuită din Capul dăător de viață și dintr-o mulțime de membre, care sînt unite indisolubil cu dumnezeiescul Cap, așa după cum la un trup omenesc diferitele membre sînt unite cu capul trupului. Această comparație a fost folosită de cei mai mulți dintre Sfinții Părinți, fiind luată de Sfântul Apostol Pavel. Sfântul Grigorie de Nyssa folosește și alte comparații. Astfel, Biserica este înfățișată ca «mireasă», «poporul lui Dumnezeu», «cort», «corabie», «lectică», «coroană», «casă», «turmă», «cămașa cea necusută a lui Hristos», «naos», «vie». Cu toate că Sfântul Grigorie de Nyssa vorbește de Biserică-Trup al lui Hristos, totuși el nu folosește niciodată cunoscuta formulă bisericească: «Trup tainic al lui Hristos», ca alți scriitori patristici. În general, Biserica este socotită o «taină» și credinciosul trebuie să aibă inima curată ca să o cunoască și să beneficieze de «frumosul» Bisericii, adică de mîntuire.

Autorul analizează în continuare învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre cele patru însușiri ale Bisericii: una, sfință, sobornicească și apostolică. Biserica este *Una*, pentru că numai unul este Capul, Hristos, care «pe toți i-a armonizat într-un singur Trup, prin legătura păcii și a dragostei» (p. 80) și pentru că îi dă viață un singur Duh Sfînt. Biserica este *Sfîntă*, ontologic și etic, pentru că «prin dumnezeiasca întrupare a Logosului și prin jertfa de pe Cruce și Înviere, a făcut Biserica, «Trupul Său», pe care a curățit-o și a eliberat-o de negreala păcatului, înfățișînd-o neprihănită și fără pată» (p. 83). Sfințenia Bisericii reiese și din faptul că ea este în comuniune permanentă cu Sfînta Treime prin împărtășirea Harului Sfântului Duh. Biserica este *Sobornicească*, adică este o comuniune universală, cuprinzînd în ea pe toți credincioșii, din veacuri, fără deosebire de neam și limbă, întinzîndu-se în toată lumea. De asemenea, Biserica este *Apostolică*, pe de o parte, pentru că are începutul și rădăcinile în învățăturile Ucenicilor și Apostolilor Mîntuitorului Iisus Hristos, care sînt, după Sfântul Grigorie de Nyssa, «începătorii cuvîntului de credință, propovăduitorii adevărului, temeliele Bisericii», iar pe de altă parte, pentru că Biserica a păstrat învățătura apostolică, curată și unitară.

În ceea ce privește doctrina despre Sfînta Treime în Biserică, Sfântul Grigorie de Nyssa accentuează rolul deosebit de important al celor trei Persoane ale Dumnezeirii pentru lucrarea mîntuitoare a Bisericii. «Creștinul se caracterizează, spune Sfîntul Părinte, prin credința în Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh». Prin urmare, negarea uneia dintre cele trei Persoane dumnezeiești, așa cum făceau unii eretici, înseamnă negarea credinței și deci, ruperea din trupul Bisericii. De asemenea, Sfîntul Grigorie de Nyssa subliniază deoființimea celor trei Persoane divine, folosind formula: $\mu\acute{\alpha}\varsigma\ \omicron\upsilon\sigma\tau\alpha\varsigma\ \delta\ \Pi\alpha\tau\acute{\eta}\rho\varsigma,$ $\kappa\alpha\iota\ \delta\ \Upsilon\iota\omicron\varsigma,$ $\kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\ \Pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ (Tatăl și Duhul sînt de o ființă) și lucrarea comună a acestora în Biserică. Dumnezeu în Treime ($\delta\ \acute{\epsilon}\nu\ \tau\rho\acute{\upsilon}\alpha\delta\iota\ \Theta\epsilon\omicron\varsigma$) guvernează și conduc Bise-

rica prin puterea Sa creatoare și profetică. Autorul afirmă că ecleziologia Sfintului Grigorie de Nyssa are un caracter treimic, triadologic și triadologic, bazat pe unitatea lucrării celor trei Persoane ale Dumnezeirii.

În capitolul al III-lea, autorul tratează despre *Viața prin Sfintele Taine și viața mistică în Biserică* (104—137). Capitolul se împarte în următoarele puncte: 1. *Viața harică a creștinului*, cu subdiviziunile: a. *Sfântul Botez* și b. *Sfânta Euharistie*; 2. *Viața mistică a creștinului*, cu subdiviziunile: a. *Apatia* (eliberarea de patimi prin asceză); b. *Parresia* (reconcilierea cu Dumnezeu) și c. *Participarea sau apropierea* (unirea mistică cu Dumnezeu).

Autorul arată că în doctrina Sfintului Grigorie de Nyssa, Sfintele Taine și îndeosebi, Botezul și Euharistia, constituie prelungirea prin Sfântul Duh a lucrării mintuitoare a Fiului lui Dumnezeu întrupat. Botezul este «chezășia nemuririi» prin care credinciosul dezbracă «prin baia tainică, negreala păcatului» și îmbracă «haina nemuririi». Se pune accentul pe puterea de viață dătătoare a Sfintului Duh, «darul împărătesc» care-l înalță pe credincios de la moarte la viață, de la păcat la viața harică. Această viață în Hristos se desăvârșește prin împărtășirea cu Sfântul Trup și Sfântul Sînge al Mintuitorului Hristos. Sfânta Euharistie îl face pe creștin «părtaș al nestrăciunii» și-i dă forțe spirituale de a merge pe drumul desăvârșirii în Hristos.

În continuare, autorul studiază învățătura despre colaborarea creștinului cu Harul Sfintului Duh. În concepția Sfintului Grigorie de Nyssa, viața duhovnicească a creștinului este o neîntreruptă «cale» către desăvârșire și sfințenie, care se împlinește cu ajutorul lui Dumnezeu și cu efortul personal al credinciosului. Libertatea și efortul personal, pe de o parte, și Harul Sfintului Duh, pe de alta, sînt cele două elemente indispensabile «progresului» duhovnicesc. Pe scara acestui urcuș spiritual, Sfântul Grigorie de Nyssa distinge următoarele etape: lepădarea de patimi și un exercițiu neîntrerupt al virtuților, împăcarea cu Dumnezeu, unirea mistică cu Dumnezeu sau participarea la bucuriile cele negrăite ale Împărăției cerești.

Capitolul al IV-lea este intitulat: *Organizarea Bisericii pămîntești* (p. 138—164) și se împarte în următoarele subcapitole: 1. *Lucrarea Bisericii pămîntești*; 2. *Cele două categorii de membri ai Bisericii pămîntești*; 3. *Monahii în Biserică* și 4. *Ierarhia bisericească*.

Biserica a primit încă de la întemeierea ei, puterea de a continua pe pămînt iucrarea mintuitoare a Logosului întrupat, pentru păstoria, învățarea și sfințirea credincioșilor. Sfântul Grigorie de Nyssa învață că între cele două categorii de credincioși, clerici și laici, care formează poporul lui Dumnezeu, nu este o deosebire subiectivă și-i dă forțe spirituale de a merge pe drumul desăvârșirii în Hristos.

În continuare, este expusă învățătura Sfintului Grigorie de Nyssa despre locul pe care îl ocupă monahii în biserică și despre ierarhia bisericească. Preoția este socotită drept «un lucru dumnezeiesc», avînd model pe Mintuitorul Hristos. De asemenea, autorul vorbește și despre cele trei trepte ierarhice, despre egalitatea episcopilor și despre sinodul ecumenic.

Capitolul al V-lea, ultimul, se intitulează: *Biserica triumfătoare din ceruri* (p. 165—182). În acest capitol, autorul tratează următoarele probleme: 1. *Despre Biserica cerească, în general*; 2. *Biserica pămîntească și Împărăția lui Dumnezeu* și 3. *Ecleziologia și Eshatologia*.

Vorbînd de Biserica cerească, Sfântul Grigorie de Nyssa o înfățișează ca Trupul slăvit al lui Hristos, ca Biserica triumfătoare, «Ierusalimul cel de sus», care se împărtășește de frumusețea și slava lui Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu începe din Biserica pămîntească, se desăvârșește și se descoperă în toată mărirea în «Acoperămîntul cel de sus». Biserica pămîntească și cea cerească, triumfătoare, alcătuiesc o singură unitate, fiind într-o strînsă comuniune. După Sfântul Grigorie de Nyssa, Biserica este o comuniune de viață și de rugăciune, o comuniune a sfinților. Biserica de pe pămînt este tipul și icoana celei cerești, este calea care conduce la Biserica cea slăvită, cerească.

În sfîrșit, autorul înfățișează învățătura Sfintului Grigorie despre evenimentele eshatologice, cînd puterea morții va fi înfrîntă definitiv și Biserica pămîntească împreună cu cea cerească vor alcătui un singur «cor» și un singur Trup al cărui Cap, Hristos, îl va supune lui Dumnezeu-Tatăl. Prin urmare, Dumnezeu este Alfa și Omega, «începutul» de la care a plecat și «sfîrșitul» la care se întoarce Biserica.

În *Epilog* (p. 183—184) autorul accentuează din nou caracterul hristologic și treimic al ecleziologiei Sfintului Grigorie de Nyssa.

Lucrarea lui Constantin Scuteris se termină cu un *indice de locurile folosite din Sfânta Scriptură și un indice de nume proprii*.

Tema tratată de autor este actuală, mai ales în contextul discuțiilor ecumeniste, care vizează unitatea creștinilor. Întoarcerea la epoca și gândirea patristică poate oferi sugestii și soluții potrivite, în diferite probleme puse astăzi în discuțiile pancreștine. Operele Sfântului Grigorie de Nyssa constituie un depozit prețios, mai ales în problemele hristologice, pnevmatologice și ecleziologice. Este meritul autorului că a reușit să înfățișeze clar, învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa despre Biserică, aducând astfel o contribuție teologică ortodoxă de seamă în discuțiile ecleziologice contemporane.

Pr. Conf. ȘTEFAN C. ALEXE

Ștefan J u h á s z, *Von Luther zu Bullinger* (în «Zeitschrift für Kirchengeschichte» nr. 3/1970, Stuttgart).

Cercetarea dezvoltării Bisericilor protestante în Transilvania — scrie autorul — oferă o contribuție deosebită la aprecierea înnoirii bisericesti din secolul XVI, arătând că însemnătatea lui Luther pentru istoria bisericească sudest-europeană este strins legată de lucrarea teologică a lui Bullinger, influența lor teologică exercitându-se concomitent asupra Reformei din Transilvania.

Începutul epocii de înnoire bisericească în Transilvania poate fi fixat, după autor, între anii 1538—1542, cu durată pînă la 1555—1557, cînd se produce o radicală schimbare în politica religioasă a țării. Atunci cei doi puternici episcopi (romano-catolici) de la Oradea și Alba Iulia, cereau arderea aderenților lui Luther, iar politicienii și membrii capitelor, orientați umanist, susțineau că nimeni nu poate fi ucis fără sentință legală. Situația aceasta de «hotărîre prorogată» a fost favorabilă activității învățatului umanist și reformator brașovean, Johannes Honterus. Sub influența lui, școala brașoveană se transformă în 1539 în liceu umanist, firește în spirit reformat, iar în 1542 se face o reformă liturgică. Între anii 1542—1555 se poate vorbi de o toleranță din «interese de Stat» (erau războaiele cu turcii) chiar față de protestanți.

Fără să ia atitudine pe față împotriva Bisericii Reformate, autoritățile Statului ocroteau însă pe față Biserica Romano-Catolică. Dar și în situația aceasta Reforma înregistrează succese, pătrunzînd aproape în toate comunele țării. Faptul acesta nu se poate explica prin activitatea factorilor politici, ci numai prin contribuția teologiei Reformei. În acest context autorul menționează scrierea teologică-program, publicată în 1543 de brașoveanul Honterus, intitulată: «Reformatio Ecclesiae Coronensis ac totius Barchensis provinciae». Autorul studiului de față rezumă conținutul scrierii, care-i de natură doctrinară, liturgică și pastorală, firesc, în spirit reformat, urmînd lucrarea să asigure, unitatea Bisericii înnoite după cuvîntul lui Dumnezeu și stînd în ascultare liberă față de autoritățile Statului. Lucrarea mai descrie și felul în care s-a făcut Reforma în Brașov și împrejurime, pentru a servi și altora ca îndrumător. Lucrarea, prefată de Melancthon, a fost bine apreciată și de Luther, asemenea și în Elveția, reformatorul Bullinger adresînd lui Honterus o scrisoare elogioasă.

Dar istoria Reformei transilvănene înregistrează și date despre legături cu Biserica Ortodoxă. Trăiau doar împreună în Transilvania maghiari și sași catolici și români ortodocși. Conviețuirea aceasta se observă îndeosebi la Brașov, care avea multiple legături cu populațiile ortodoxe din imperiul turcesc. La Brașov trăiau împreună români, sași, maghiari și coloniști greci și bulgari. Luther este primul care a definit raportul Reformei cu Biserica Ortodoxă, scriînd că rușii și grecii «toți cred, predică și trăiesc ca și noi...». Luther a făcut afirmația aceasta în lupta sa împotriva papismului. Din aceleași motive și Honterus, în lupta sa împotriva vechii orînduirii bisericesti — se referă la Biserica Ortodoxă. După «Reformatio Coronensis» popoarele ortodoxe nu se împacă cu altarele multe din bisericile catolice, cu ceremoniile nenesare din ele și le opun acestora un ritual mai curat. Fără să se identifice cu rînduiri bisericesti ortodoxe, «Reformatio Coronensis» este de acord cu aprecierea Bisericii grecești și române în privința propriei sale Biserici Vechi. Și acceptarea aprecierii ortodoxe în privința ceremoniilor catolice este primul semn — scrie autorul — al relațiilor bisericesti dintre sași și români în timpul Reformei. Al doilea semn al acestor relații îl oferă cate-

hismul român din 1544 cunoscut numai din reconstituirea lui pe bază de însemnări contemporane. La 16 iulie 1544 registrele de contabilitate din Sibiu notează: «Magistrului Philippus Maler i s-au dat 2 florini ca plată pentru tipărirea catehismului românesc». Doi ani mai târziu, preotul sas din Bistrița scria: «Catehismul a fost tradus în limba română și tipărit la Sibiu... Mulți preoți (români) îl socot drept carte sfântă, mulți însă îl resping». Afară de aceste însemnări sînt și alte probe pentru existența acestui catehism azi necunoscut. Proba cea mai importantă o oferă faptul că preotul — colaborator român al Consiliului de la Sibiu, maistrul moldovean Filip a tipărit, în tipografia de la Sibiu, și alte cărți pentru Biserica Ortodoxă Română: în 1546 o Evanghelie în limba slavă și, poate, în 1550, o carte liturgică. Această «editură» de la Sibiu pentru cărți bisericești ortodoxe, probabil a fost continuată de tipografia de la Brașov, înființată în anul următor. Mulți sînt de părere că acest catehism românesc de la Brașov, din 1559, din care s-au păstrat exemplare tipărite și manuscrise, ar fi o ediție nouă a catehismului de la Sibiu din 1554. Catehismul reconstruit de la Sibiu are caracter pronunțat reformat, fără să reprezinte totuși o confesiune protestantă. Cuprinde cele 10 porunci, simbolul apostolic, Tatăl nostru, texte biblice despre Botez și Sfînta Euharistie, fiind orientat în cuprins — spune autorul — după micul catehism al lui Luther. Cuprinde și unele teze care exprimă adevăruri reformate generale, fără însă ca acestea să fie traduceri din alte catehisme.

Importanța bisericească a catehismului se desprinde din Prefață, în care se citează textul biblic din I Corinteni XIV, 19: «În biserică voiesc să rostesc mai bine cinci cuvinte cu înțeles, ca să învăț și pe alții, decît zece mii de vorbe în altă limbă». — Dar legătura dintre Ortodoxia română și Reformă s-a manifestat nu numai sub raport literar. Substăpînirea Habsburgilor și a Cardinalului Martinuzzi (episcop romano-catolic de Oradea și guvernator al Transilvaniei, ucis în 1551), situația juridică a celor două Episcopii române de la Vad și Geoagiu era tot atît de neclară ca și cea a Bisericilor Protestante. Și faptul că cei doi conducători ai Episcopioilor române menționa au fost confirmați oficial concomitent cu conducătorii bisericești protestanți, constituie probă evidentă — afirmă autorul — pentru existența legăturii dintre Ortodoxia română și Reformă. Apoi, catehismul grecesc al lui Valentin Wagner, apărut la Brașov în anii 1544 și 1550 era folosit nu numai în învățămîntul în limba greacă de acolo, ci și în comunitățile grecești din diaspora. Cel mai cunoscut dintre absolvenții ortodocși ai școlii brașovene este monahul sîrb Dimitrie, care, fiind secretar al voievodului muntean, a învățat în 1552 la Brașov limba latină. Mai târziu a intrat în legătură cu Melancton. Ca diacon al Patriarhului din Constantinopol a călătorit la Wittemberg, de unde, după cîteva luni de studiu, s-a întors cu «Confessio Augustana» în traducere grecească și cu o scrisoare a lui Melancton către Patriarh. Serviciul de mijlocitor nu l-a îndepărtat însă de Ortodoxie. După afirmația sa, dînsul voia, ca traduceri de catehisme și predici, să servească Ortodoxia și în primul rînd Biserica Sîrbă. Activitatea monahului Dimitrie, tipografia chirilică de la Sibiu, simpatia școlii brașovene pentru greci, — toate acestea făceau parte din planul lui Melancton de a pune de acord moștenirea părinților greci cu tendințele bisericești ale Reformei. Planul acesta, atît de caracteristic pentru epoca Reformei, a durat numai pînă în deceniul separației. Schimbul de scrisori dintre teologii luterani și ortodocși (1572—1581), accentuînd deosebirile dogmatice, a împiedicat aplicarea lor. Meritul lui Melancton și al ucenicilor săi luterani și ortodocși rămîne însă, căci ei au făcut prima legătură istorică între centrele Reformei și ale Ortodoxiei.

În privința Reformei din comunitățile transilvănene de limbă maghiară, autorul notează ca primele documente mai însemnate: Tezele de la Oradea (1544) și Mărturisirea de credință de la Erdöd (1545) socotită drept unul dintre cele mai importante evenimente din Reforma transilvăneană, sintetizînd doctrina ei. Autorul mai indică și alte documente de acest fel.

După moartea lui Honterus (1549), Bisericile protestante transilvănene nu mai aveau o persoană de mare autoritate teologică, ceea ce a făcut ca acum să fie tot mai necesară îndrumarea de la Wittemberg.

Astfel, înființîndu-se și tipografia reformată de la Cluj, catehismul mic al lui Luther se tipărește în traducere maghiară, asemenea și cărți religioase ale unor colaboratori ai lui: «Confessio de coena Domini» (M. Bucer), «Libellus Epistolaris» (1559 de H. Bullinger) ș.a. — Reforma transilvăneană a avut și timpuri grele, de persecuție, dar dezvoltarea ei n-a fost împiedicată. Punctul final al timpului de organizare a Reformei transilvănene, menționează autorul — îl constituie sinodul de la Cluj din 1557. Hotărîrile acestuia sînt:

cuprinse într-un scurt «Consensus» privitor la Taine. Și acest sinod are o extraordinară însemnătate istorică. «Consensus» a fost semnat de 25 preoți, primii trei au și o nouă titlatură : «Superintendens», titlatură care apare pentru prima dată.

Studiul profesorului Juhasz, cu conținut dens, bogată literatură de specialitate și stil limpede, oferă o bună expunere pentru înțelegerea dezvoltării Reformei în Transilvania, conținând și elemente prețioase pentru istoria Bisericii noastre.

Dar studiul trebuie «studiat».

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

J. Grootaers, *Crise et avenir de l'œcuménisme*, în «Irenikon», tome XLIV, 2-e trimestre 1971, p. 159—190.

Articolul a constituit unul din cele trei referate susținute la o întrunire ce a avut loc în ultima vreme la Chevetogne, cu tema «Viitorul ecumenismului». Primul referat s-a ocupat de «rolul teologiei patristice în viitorul ecumenismului» (și a fost publicat în numărul pe trimestrul I 1971); al doilea referat îl constituie studiul de față; iar al treilea referat s-a ocupat de perspectivele Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale Secretariatului Vaticanului pentru unitatea creștină (și va fi publicat în numărul pe trimestrul III/1970).

Autorul, creștin laic angajat, a fost unul dintre raportorii Congresului mondial pentru Apostolatul laicilor, care a avut loc la Roma, în octombrie 1967, când, făcând o analiză generală a Mișcării ecumenice, distingea următoarele aspecte ale ecumenismului contemporan : a) *ecumenismul instituțional* (inițiative oficiale ale reprezentanților structurilor bisericești); b) *ecumenismul doctrinal* (dialogul între tradiții confesionale asupra punctelor de credință); c) *ecumenismul spiritual* (în care intră și emulația spirituală și comuniunea deschisă sau intercomuniunea); și d) *ecumenismul slujirii comune*.

În articolul de acum, analizând starea prezentă din Mișcarea ecumenică, autorul constată existența unui fenomen cu caracter paradoxal : la baza mișcării se manifestă un *ecumenism spontan și existențial*, iar la nivelul structurilor se manifestă un *ecumenism oficial* (caracterizat de generațiile noi ca «inefice»). Acest lucru explică tensiunea între mișcarea ecumenică și instituția ecumenică; mișcarea se manifestă dinamic, în flux și reflux, dând naștere la riscuri și forme neașteptate, iar instituția, deși asigură stabilitatea și continuitatea, antrenează în chip inevitabil încetineala. De aceea se poate vorbi astăzi — datorită îndeosebi tendințelor generale ce pornesc de la bază — de o mișcare ecumenică de stil nou numită fie ecumenism secular, fie ecumenism marginal sau sălbatic, orî *mișcare post-ecumenică*, numire pe care și-o însușește și autorul, înțelegînd prin ea «critica fundamentală a ecumenismului clasic și totodată o nouă conștiință despre unitatea creștină, căutată și trăită în slujirea comună».

În aceste perspective de criză ecumenică, autorul înțelege să cerceteze dacă Mișcarea ecumenică actuală mai are un viitor și dacă da, în ce constă acest viitor.

Pentru aceasta, la început, este prezentat *dinamismul inițial* al Mișcării ecumenice, îndeosebi de la 1895, cînd, prin întemeierea Federației Universale a Asociațiilor creștine (interconfesionale) de studenți, s-a manifestat *mișcarea ecumenică*, pînă la 1948, dată la care, prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor, din dinamismul *mișcării* ecumenice, a luat naștere *instituția ecumenică*.

După aceea este înfățișată *instituționalizarea progresivă a Mișcării ecumenice*, datorită următorilor «factori statici ai instituțiilor ecumenice», care pot explica starea actuală de criză : a) «factorii de decepție de la Amsterdam», care, punînd accentul pe *Biserici* și pe marile *familii confesionale*, au dus la *clericalizarea* Adunării generale a Consiliului ecumenic; b) «Refuzul unor ramuri ale Mișcării de a adera la Consiliul Ecumenic al Bisericilor», — Consiliul Internațional al Misiunilor, Federația Universală a Asociațiilor creștine de studenți și Alianța mondială pentru prietenia internațională prin Biserici —, format prin unirea curentelor majore : «Creștinismul practic» și «Creștină și Constituție»; c) Atitudinea «instituționalistă» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor față de Conciliul al II-lea de la Vatican, ceea ce a dus la amînarea contactelor în perioada de elan conciliar pînă după 1966, cînd contactul a trebuit să fie luat cu organele Curiei Romane în împrejurări mult mai puțin favorabile; d) «Instituționalizarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor n-a dat naștere unui bloc omogen», ceea ce a dus la permanentizarea tensiunii între elementele instituționale ale Consiliului și între elementele cele mai dinamice ale sale; e) «Instituția ecumenică» în afara Con-

siliului Eucemic al Bisericilor dovedește că instituționalizarea Mișcării ecumenice nu este monopolizată de Consiliul Ecumenic, deoarece există în afara lui organizații cu grad de instituționalizare, precum: — alianțe confessionale mondiale; conferințe regionale (între care Conferința Bisericilor Europene); — Conferința Creștină pentru Pace; — Secretariatul Vaticanului pentru Unitatea Creștină și Conferințele Panortodoxe cu comisii permanente interortodoxe și cu un centru la Chambessy-Elveția. La acestea trebuie adăugată instituționalizarea progresivă sub alte aspecte care se manifestă în sinul Bisericilor înseși, regrupări instituționale pe plan «local» ori «regional», rețelele de relații dialogale bilaterale sau multilaterale între instituții.

În acest cadru general trebuie înțeleasă și criza prin care trece ecumenismul instituțional.

În ceea ce privește caracteristicile crizei ecumenismului instituțional, se poate afirma că *mișcarea dinamică* acuză Consiliul Ecumenic al Bisericilor că este un consiliu de *structuri bisericești*, adică structuri de autoritate instituțională sau de autoritate doctrinară. De aci duzele că: — acest Consiliu Ecumenic al Bisericilor n-a ajuns să facă să pătrundă în duh ecumenic nou pînă la nivelul parohial mediu în Bisericile membre; — cu toate Adunările sale generale mari începînd de la Amsterdam, Consiliul Ecumenic al Bisericilor n-a dus la acțiuni importante pe linia unității Bisericii; — cu toate împrejurările favorabile de după 1960, atît în Consiliul Ecumenic cît și în Biserica Romano-Catolică în vremea Conciliului, în timp, în amîndouă cazurile s-a constatat o regresivitate a mișcării ecumenice de inspirație instituțională. În schimb odată cu apariția unui climat politic și social nou în numeroase țări și a unor tendințe «teologice» noi în emisfera de Nord, ca și a unor tendințe «revolutionare» noi în mediul creștin din emisfera de Sud, își face apariția un ecumenism de tip cu întregime nou, care se constituie la periferia structurilor existente și orientîndu-se spre slujirea comună față de lume, ajunge la forme de intercomuniune (de exemplu gruparea «Sjaloom»).

Un alt factor de incertitudine îl constituie deplasarea (începînd cu 1963—1964) a epicentrului cercetărilor teologice de la ecleziologie la hristologie și la teologie în general, angajînd probleme fundamentale pentru credința creștină.

Urmărind să prezinte apoi, elementele dinamice care există în afara ecumenismului clasic, spre deosebire de părerile Pastorului Dr. Eugène Carson Blake (care socotea ca astfel de elemente dinamice Bisericile nemembre ale Consiliului, facultățile de teologie ș.a.), ale Cardinalului Jan Willebrands (care lasă să se înțeleagă că ecumenismul catolic ar fi mai puțin oficial și instituțional, întrucît nu pretinde Bisericilor să facă parte dintr-un Consiliu ecumenic) și ale Prof. Nicos Nissiolis (care enumeră șase domenii distincte în care se execută activități ecumenice), autorul, încercînd să evite simplificarea care constă în identificarea Consiliului Ecumenic cu «instituția» în opoziție cu «mișcarea», socotește ca factori dinamici, pe lîngă tensiunile reale între Consiliu și Bisericile membre, în *primul rînd* «evoluția conceptului de bază al Mișcării ecumenice», iar în *al doilea rînd* «afluxul de sînge nou în Consiliul Ecumenic al Bisericilor», aflux care constă în reînnoirile de la Bristol (1967) în cadrul Comisiei «Credință și Constituție»; și în cooperarea între aceste două organisme, cooperare stabilită (în 1968, la Zagorsk) pe cinci ani pentru a studia tema de antropologie contemporană «humanum».

În legătură cu dezvoltarea în curs provocată de «afluxul de sînge nou» (în ecumenism), autorul socotește că trebuie ținute în seamă următoarele linii principale: — linia privitoare la coliziunea «lunii a treia» asupra reflecției morale și teologice; — linia privitoare la egalitatea între rase; — linia privitoare la studierea problemelor păcii și linia care se raportează la «viitorul omului și al societății într-o eră tehnologică», după titlul dat de Conferința ținută la Geneva în iunie 1970.

Întrucît vorbirea despre un «aflux de sînge nou» în Consiliul Ecumenic al Bisericilor are în vedere faptul că de acum înainte se pun «probleme noi» cu «colaboratori noi», probleme care nu aparțin «structurilor Bisericii», ci «bazei ecumenice».

În *al treilea rînd*, autorul socotește ca factori dinamici «influența dinamică a mișcărilor» externe (Federația Universală a Asociațiilor creștine de studenți, asociațiile locale din toate continentele, ca de exemplu, Conferința Bisericilor Europene) asupra Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În ultima parte a studiului, autorul se ocupă în special de: *Cîteva caracteristici ale mișcării «post-ecumenice»*, stăruind asupra problemei dacă elementele dinamice care subsistă sau care apar sînt suficiente pentru a face Mișcarea ecumenică să iasă din impasul actual.

Subliniind că este greșită poziția pe care se situează unii teologi care văd în destructuralizarea internă catolică, manifestată prin punerea funcției lui Petru într-o viziune mai colegială a episcopatului, posibilitatea unei apropieri spectaculoase de pozițiile altor Biserici — întrucât dialogul ecumenic nu constă în slăbirea pozițiilor doctrinare —, autorul propune următoarele probleme ca ipoteze de lucru :

— *Prioritatea acordată eticii*, adică așa-numitei *ortopraxii*, în mișcarea post-ecumenică deosebit de sensibilă față de problemele mari de etică: dreptatea socială, protecția minorităților, dreptatea internațională, egalitatea rasială, apărarea umanului. Deși manifestată timid de mai multă vreme, această tendință a fost precipitată și generalizată în acești ultimi ani când generațiile noi de creștini occidentali caută o relație reinnoită față de societatea în mutație, și de aceea ajung în conflict cu Bisericile ale căror forme instituționale datează dinaintea acestei mutații. Așa se ajunge și la conflictul cu ecumenismul doctrinar ale cărui expresii reflectă formele instituționale ale Bisericilor.

— *Interconfesionalitatea negativă*, care — pornind de la observația lui Karl Rahner (la Congresul teologic «Concilium» de la Bruxelles, septembrie 1970) că divergențele între Biserici se află în prezent în *sinul fiecărei Biserici* și constau în interpretările diferite ale mesajului creștin — arată că astăzi noi sîntem confrunțați de *diviziuni* în sinul fiecărei confesiuni, diviziuni *mai semnificative* decît limitele tradiționale între familiile confesionale. În acest fel apar astăzi mai multe feluri de: catolicisme, protestantisme, ortodoxisme, ceea ce face ca ecumenismul clasic, întemeiat pe vechile limite confesionale (și îndeosebi pe polaritatea între ecleziologia «catolică» și ecleziologia «protestantă») să fie, mai ales după Conferința Mondială de la Montreal din 1963, lipsit de realitate și în plină confuzie, deoarece nu se poate ști dacă dialogul angajat cu o latură confesională angajează întreaga această confesiune.

De aceea, poate, căutarea unei «ortodoxii comune» (ecumenismul clasic) este depășită astăzi de căutarea unei «ortopraxii comune», cerută de un număr din ce în ce mai mare de creștini.

— *Interconfesionalitatea pozitivă* autorul o află în «experiența unității trăite» de un ecumenism largit la extrem, care se manifestă printr-o «slujire comună» în lume și printr-o intercomuniune de stil nou, care se multiplică în sinul creștinătății, sub forma unor grupări mici dincolo de confesiuni și care caută «expresia euharistică» pentru a exprima la nivel sacramental comuniunea ce există deja la nivelul angajamentului comun în societate.

Autorul sintetizează, în continuare, astfel lucrurile: — în ecumenismul clasic intercomuniunea este socotită permanentă (din punctul de vedere al unor cercuri ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor), — ceea ce ar reprezenta o poziție dinamică în raport cu unitatea ce se așteaptă; — iar în mișcarea post-ecumenică intercomuniunea exprimă o unitate deja atinsă și deja trăită ca existență creștină, — ceea ce ar reprezenta o poziție dinamică în raport cu o unitate deja atinsă.

În continuare sînt prezentate exemple de acest fel de intercomuniune «sălbatică», din ultimii 12 ani.

În *încheierea* studiului său, autorul socotește că nu se poate preciza care va fi viitorul ecumenismului, dar crede că un *prim pas* pentru ieșirea din criza actuală a Mișcării ecumenice l-ar constitui întoarcerea ecumenismului instituțional.

În legătură cu mișcarea post-ecumenică, autorul socotește că trebuie căutat să se descopere, dincolo de expresiile exagerate și de atitudinile provocatoare, însufletirea reală de la baza ei.

Așadar, soluții constructive sînt cu puțință și dintr-o parte și din cealaltă. Singura problemă dificilă rămîne cea a timpului, de care ar avea în chip obișnuit nevoie instanțele instituționale (atît Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cît și Bisericile înseși), pentru a găsi căile și procedurile necesare pentru rezolvarea evoluției situației actuale în Biserica creștină care preocupă pe toți și pentru care toți sîntem responsabili.

P. V. I.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Ion Stăvăruș, *Peisajul și lumea satului dimbovițean în opera Elenei Văcărescu*, în «*Studia Valachica*». Studii și materiale de istorie și istorie a culturii, Tîrgoviște 1970, p. 215—223.

Sub acest titlu, autorul, lector la Facultatea de limbă și literatură română din cadrul Universității București, prezintă, într-o substanțială sinteză, câteva reflecții și aspecte din peisajul și lumea satului dimbovițean de altădată, așa cum se oglindesc ele în scrisul Elenei Văcărescu, urmașă ilustră a poezilor Văcărești, a cărei copilărie și-a petrecut-o, în bună parte, pe plaiuri dimbovițene.

Autorul precizează din capul locului, «spre știința generațiilor mai tinere», că atunci «cînd glasul vechilor azei de la Văcărești părea a se fi stins (...), s-au făcut dintr-o dată auzite acordurile unei noi harfe, cea a Elenei Văcărescu (...), nepoata lui Iancu Văcărescu o draslă mai mare a unuia din fii săi — Ion Văcărescu». Poeta strănepoată a lui Ienăchiță Văcărescu, născută «în toamna anului 1863» — și decedată în anul 1947 — și-a petrecut cea mai mare parte a copilăriei și adolescenței «în țară», iar «educația poetică» și-a desăvîrșit-o «în mod metodic la Paris, fiind eleva parnasianului Sully Prudhomme». La Paris, publică primul volum de versuri în limba franceză: *Chants d'Aurore* (Cînturi de zori), în 1886, de un succes strălucitor, care i-a adus unul din premiile Academiei Franceze.

Zestrea publicistică a Elenei Văcărescu este bogată și variată. A scris în franțuzește poezii, romane, amintiri etc., pe care le-a strîns în volumele: *Grădina dorită*, *Științei și flăcări*, *Suflet senin*, *Trezia somnului*, *Rapsodul Dimboviței*, *Amor vîncit*, *Vraja*, *Pe urma dragostei*, *Romanul vieții mele* (manuscris).

Că fondul de simțire românească l-a exprimat nu în limba natală, și, prin asta, n-a dus mai departe *Testamentul* străbunicului său, care cerea urmașilor «creșterea limbii românești», va fi pentru ea o permanentă remușcare, pe care, pentru expiere, o va mărturisii adesea cu sinceră durere: *Dacă ți-am devenit străină / Și cîntul meu cel pelerin / Nu s-a-ntrupat din limba lină / Domol vorbită în cîmin. / Cea care-mi vine-n lînsare / Pe buze cînd mă rog mereu — / O, patria mea, ierta-vei oare / Vreodată pe copilul tău?» (p. 216 cu notele).*

Primul contact al Elenei Văcărescu cu peisajul dimbovițean, cu bătrîna Tîrgoviște și cu locurile vecine de la Văcărești, cu «cîmpia de

la poale de Carpați», cîntată de unchiul său în *Primăvara amorului*, l-a luat la vîrsta copilăriei. Peste ani, sub forma aducerii-aminte, poeta avea să mărturisească: «Am sosit la Văcărești într-o seară de primăvară... Mai înții ne-a apărut satul cu căsuțe vîruite, din pragul cărora se repetau cuvinte de bun sosit. Un miros de iarbă proaspătă umplea văzduhul, soarele își culca razele pe lanurile verzi de grîne... Priveam fericită și zdrobită de oboseală totodată — biet copil ce suferea din pricina hurducăturilor, dar care simțea o speranță nelămurită și un parfum fără putință de a-l defini...». Deși «la Văcărești nu mai exista nimic din vechea casă, în afara unui pavilion locuit de oamenii de supraveghere» (...), «fîmbră și vrăjită de serile toamnei noastre (...), fie de pe banca ce stăpînea cîmpia, fie de pe trunchiul cu mușchi, mă lăsam furată de apele serii... Eram, în acest decur cîmpenesc, o fiică a locului, în singele căreia trăia, bogat, trecutul rasei noastre... Zi de zi, comoara de senzații și simțiri sporea. Erau simțiri și senzații născute din ființa locului, izvorite din contemplarea colinelor familiare și-a orizontului oarecum străbun. Tîrgoviște, îmbrățișînd întînderea cu aspru-i braț de piatră, închipuia resturile unui cîmp de bălăile, ruinele unei cetăți stăpînite de stălii glorioase...» (p. 217 cu notele).

Elena Văcărescu a rămas în întimitatea ei — spune autorul — nedespărțită de aceste locuri. De acești oameni de sat, «a căror evocare va fi mereu făcută în versurile, proza și amintirile sale». Natura e privită de poetă panteist: i se atribuie acesteia capacitatea de a se bucura și a suferi alături de om în același timp. Decorul e rustic: elementele de decor sînt comune, obișnuite, dar pline de semnificații: «fîntîna», «salcia pletoasă», «porumbul verde», «grîul necules». Codrul a pentru poetă «simbolul puterii», «forță de revitalizare». Copilăria petrecută la Văcărești o duce la cunoașterea vieii țărănilor: «imaginele acestora cu diverșele lor preocupări și forme de manifestare — de la munca ogorului la cîntece și hore — se vor fixa adînc în sufletul copilei-poete, pentru a fi apoi amplu evocată în epoca sa». Pasiunea deosebită pentru cîntecele populare, pentru care «a simțit nevoia să ia satele de-a lungul și ponoarele de-a latul, pentru a cunoaște totul îndeaproape» stă la baza uneia dintre cele mai valoroase creații în versuri ale sale, *Rapsodul Dimboviței*, «celebra culegere de poeme în care sînt prelucrate motive fundamentale ale liricii populare». În aceste cîntece populare «culese de mine — spune poeta — pe la 13 ani în șapte sate din județul Dimbovița. (...) cu respir pă-

mintul nostru, frumusețea cerului nostru de azur și de argint și truda neîncetată de secole a aceloră care, din tată în fiu, ne-au păzit țara...».

Hora, bocetul, doina, haiducul, fusul, ființa, privighetoarea, ciocirlia, iarba, frunza verde, trestia, izvorul pământului dimbovițean și alți alți colțuri de țară — sînt atîtea motive folclorice împletite cu măiestrie în *Rapsodul Dimboviței* și duse departe în lume, peste mări și țări pe unde a circulat acest *Rapsod*, tradus în mai multe limbi.

Asemănători cu cei ai lui Iosif și Goga, lăutarul și cobzarul dimbovițean ai Elenei Văcărescu sînt și ei neîntrecuții cîntăreți ai bucuriei și durerii tuturor.

Ceva din semnătatea și atmosfera luminoasă a pastelurilor lui Alecsandri, ceva din izul bucolic virgilian se întîlnește și în tablourile rustice ale Elenei Văcărescu: «*Văd podgoreni-umbrel ușor și legănat / Purînd pe umeri coșuri de rodul viei pline: / Ciorchini de tîmiaoasă, de fragă, de muscat / Iși risipesc în aer aromele divine*».

Inrudită din acest punct de vedere cu Ion Pillat, imaginea satului în viziunea Elenei Văcărescu este una «patriarhală — dominată de tradiții și datini străvechi; omul e înfrățit cu natura, ca un element firesc al acesteia; viața și moartea se împletesc mioritic; iubirea pătimășă cu amintirile ei dureroase» (p. 223).

Limită a orizontului ei ideologic literar-artistice, — din preocupările scriitoarei lipsește aspectul social-protestatar, ca problemă majoră ce frămînta satul dimbovițean și românesc în general din acele vremuri. «Nici chiar în proza sa, unde planuri mai largi ar fi putut oglindi asemenea aspecte (...), — observă autorul —, Elena Văcărescu nu face loc unor ecouri ale frămîntărilor sociale». Accentul cade aproape totdeauna pe stări sufletești, interioare, pe psihologia individuală: zburciumul iubirii este cel care declanșează dramele. «Eroinele-țărănci, pentru care autoarea a manifestat o simpatie deosebită (...) sînt de o mare puritate sufletească, cu sentimente aprinse și sincere...» (p. 223).

Deși și-a trăit cea mai mare parte din viața pe meleaguri străine, departe de țară, ilustra urmașă a Poeților Văcărești și-a iubit cu pasiune pămîntul natal, a gîndit și a simțit româneste cu toată ființa sa, a mărturisit cu mîndrie originea românească a sa și a înaintașilor săi. Semnificative sînt în acest sens, propriile-i mărturisiri (cu care autorul acestui studiu își încheie, de fapt, considerațiile la tema tratată): «Născută din cel mai curat pămînt românesc, crescută generații după generații în volbura veacurilor românești, eu am respirat adierea parfumată a primăverilor noastre, am înfrun-

tat crivățul zapezilor noastre (...) înrădăcinată într-un mediu de patriarhală comuniune cu întreg trecutul, cu întreaga fire de la noi. substanța mea sufletească e plămădită din culori, din sunete, din toată comoara de senzații, de visuri, de tradiții românești... Iar dacă cineva mă întreabă de ce mi iubesc țara, îi răspund: Imi iubesc țara pentru toată originalitatea ei autentică, din care s-a plămădit propria-mi originalitate... Căci dacă eu nu eram în țară, țara era cu mine... Mă simțeam acolo departe, în misiune. Eram un sol al sufletului românesc — sortit să-i cînte destinele, să-l împărlășească prietenilor și neprietenilor, să-l apere, să-l preamărească» (p. 223 cu notele).

ADRIAN N. POPESCU

Prof. Dimitrie Macrea: *La latinità della lingua e del popolo romeno*, în «L'Osservatore Romano», 26—27 aprilie 1971, p. 6, col. 1—4.

Cotidianul Vaticanului «L'Osservatore Romano» publică, după Agenția Agerpress, un articol al D-lui Prof. Dimitrie Macrea, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, care prezintă într-o formă clară și bine documentată originea latină a limbii și a poporului român.

De la început autorul afirmă că poporul român este urmașul direct al coloniștilor romani și al populației romanizate a Daciei, în urma cuceririi ei în anii 105—106 d. Hr. de către romani. În timp ce limba română continuă latina vorbită în regiunea carpato-dunăreană. Ea era limba clasei mijlocii și a celor săraci, a țărănilor și a soldaților romani, așa-numită «limba vulgară», cu bogăția dar și cu simplitatea limbii vorbite de popor. Autorul subliniază că, în esența ei, în structura gramaticală și în fondul principal al vocabularului, latina populară era egală cu cea clasică, avînd numai anumite particularități de pronunțare sau de lexic, specifice meseriilor și nivelului cultural al clasei sociale care o vorbea.

Latina populară avea, în perioada precedentă transformării sale în actualele limbi romanice: italiana, franceza, spaniola, portugheza, româna și altele, un caracter relativ unitar în tot Imperiul roman, fapt care rezultă din numeroase inscripții descoperite pe întreg teritoriul marelui Imperiu. Pe teritoriul actual al R. S. României au fost descoperite pînă acum mai mult de 3.000 de astfel de documente.

Unitatea latinei populare s-a păstrat atît timp cît Imperiul roman a menținut unitatea teritorială și politică. Dar spre sfîrșitul secolului al IV-lea, Imperiul roman se împarte în două:

cel din Orient, cu capitala la Constantinopol, și cel din Occident, cu capitala la Roma, ceea ce va determina foarte repede o serie de disensiuni de ordin teritorial, politic și religios între Occident și Orient și va duce la o separație treptată între romanitatea orientală și occidentală. Această separație, provocată în mare parte de neîntrerupta migrație a popoarelor are importante consecințe lingvistice.

Prima dintre aceste consecințe este că latina vorbită în această regiune începe să primească un caracter mai curînd rustic. Astfel, spre deosebire de limbile romanice occidentale, lexicul român este privat de cuvintele urbane de origine latină. În limba franceză găsim: *vill* (oras) de la latinul *villa*, *voie* (cale, drum) de la *via*, sau în italiană *piazza* de la *platea*. În același timp s-au păstrat toluși termeni rurali, ca: *sat* de la *fossatum*, *a ara* de la *arare*, *a semăna* de la *seminare*, *a secera* de la *sicilare*, *griu* de la *granum*, *secară* de la *sicale*, *orz* de la *ordeum*; apoi cuvinte de apărare sau de luptă: *armă* de la *arma*, *arc* de la *arcus*, *săgeată* de la *sagita*, *luptă* de la *lucta* etc. Autorul menționează că în chip particular cuvîntul *român*, numele poporului nostru, conservîndu-l poporul român, a mărturisit totdeauna convingerea sa de-a fi de origine latină.

Explicația caracterului rustic al latinei carpato-danubiene se va căuta și în decadența vieții urbane, în retragerea populației romane și romanizate în regiunile de munte de la picioarele Carpaților orientali, meridionali și occidentali, unde se găsea mai la adăpost de năvălirile barbare. Altfactor a fost și dispariția influenței latinei clasice asupra celei populare care, în Occident, a continuat să se exercite prin intermediul administrației, școlii și Bisericii, pînă în epoca modernă. În Imperiul de răsărit, latina a fost înlocuită în secolul al V-lea cu greaca, în timp ce la români, timp de mai multe secole, limba Bisericii și a culturii scrise a fost cea slavonă.

Datorită elementelor rustice conservate de limba română din limba latină, ea prezintă un foarte mare interes pentru lingviștii românicii. Ea ajută să se facă deosebirea a ceea ce limbile romanice occidentale au moștenit direct din latina populară de ceea ce au adoptat ulterior, pe cale culturală și administrativă, din latina clasică, fapt pentru care filologul suedez Alf Lombard consideră pe bună dreptate limba română «al patrulea picior al mesei» pentru lingvistica comparată romanică.

În urma izolării de romanitatea occidentală și a dispariției influenței latinei clasice asupra celei vorbite în aceste părți, limba română a început să se aфирme ca limbă independentă proprie spre sfîrșitul secolului al VII-lea și în-

ceputul secolului al VIII-lea, cînd se încheie, în linii mari, și procesul de formare a poporului român. În sprijinul acestui argument vine și faptul că elementele slave, care încep să pătrundă în limba română, nu vor afecta legile sale fonetice cele mai caracteristice pe care le avem deja detașate din latina populară.

Iată principalele schimbări fonetice parvenite din latina populară în limba română: / intervocalic a devenit *r* (*gură* de la *gula*, *soare* de la *sole*); labio-guturalele *qu* și *gv* au devenit labiale (*apa* de la *aqua*, *limba* de la *lingve*); grupele consonantice *cs*, *ct* și *gn* au devenit *ps*, *pt* și *mn* (coapsă de la *coкса*, *opt* de la *octo*, *noapte* de la *noctem*, *lemn* de la *lignum*); dentalele *t*, *d* și semidentala *s* urmate de *i* semivocalic, au devenit *t*, *z* și *s* (*tie* de la *tibi*, *a zice* de la *dicere*, și de la *sic*). Două vocale noi își fac apariția în limba română: *i* (*d*) (*român* de la *romanus*, *cîmp* de la *campus*) și *ă* (*bărbaț* de la *barbalus*, *casă* de la *casa*, *părete*, mai lirziu *perete* de la *parietam*). Lingviștii români consideră aceste două vocale, care nu există în celelalte limbi neolatine, provenind din substratul dacic.

Limba română, deși s-a dezvoltat într-un mediu înconjurat numai de limbi de altă origine, a păstrat toluși structura gramaticală latină: declinările, articolul, conjugările, pronumele, numeralul, prepozițiile, conjuncțiile sînt exclusiv latine. Ordinea cuvintelor în frază: subiect, predicat, complement, este cea a latinei populare și a altor limbi romanice.

Fondul principal al lexicului român este latin. Cele mai importante acțiuni umane sînt exprimate cu ajutorul verbelor moștenite din latină: sînt latine numele părților corpului; numele care indică raporturile familiale; numele principalelor alimente; numele celor mai cunoscute animale; numele principalelor noțiuni referitoare la natură.

Autorul subliniază că se pune întrebarea firească: fondul latin al limbii române este încă activ în fața transformărilor pe care toate limbile le suferă în procesul atît de dinamic al civilizației moderne? Răspunsul este categoric afirmativ. Ea nu numai că păstrează fondul latin, dar îl și îmbogățește neîncetat. După o statistică stabilită de autor în *Dicționarul limbii române moderne* apărut în 1958, compoziția lexicului român actual este următoarea: *cuvinte latine și romanice* 62,53%, dintre care: 20% împrumutate din franceză (toate latine); 38,42% împrumutate din italiană (toate latine); 1,72% împrumutări moderne din latină; 2,39% din spaniolă sau portugheză. Cuvintele din limbile slave vecine, maghiară, greacă, turcă, germană, din substratul dacic și de origine necunoscută, împreună formează 37%.

Frecvența cuvintelor de origine latină în

vorbirea curentă și în scris este preponderentă. Autorul a analizat circulația cuvintelor de origine latină în opera poetică a lui Mihail Eminescu (1850—1889) și a obținut un impresionant rezultat de 86%, aproape echivalent cu cel al operei poetice a lui Paul Verlaine, care conține 89% cuvinte de origine latină.

Terminologia științifică și tehnică, în limba română, este de origine romanică și mai ales franceză. Recentele statistici ale neologismelor românești și ale termenilor științifici și tehnici creați pe bază romanică au obținut cifra de 95,56%.

De asemenea, autorul constată că dintr-o limbă neolatina, limba română este cea mai unitară. Faptul a fost subliniat de toți lingviștii români și străini cu un sentiment de profundă admirație: diferențele fonetice și lexicale din diferitele regiuni nu constituie un obstacol în perfecta înțelegere între toți românii, indiferent de colțul țării pe care-l locuiesc.

Ierom. VENIAMIN MICLE

«Revista Arhivelor», 1/1971

Primul număr al «Revistei arhivelor» pe anul 1971 prezintă un viu interes.

Astfel studiul lui M. Andrițoiu, M. Cergherean: *Sigiliu sătești în comitatele Hunedoara și Zarand*, bazat pe prețioase documente de arhivă, inedite, face o prezentare tematică a sigiliilor sătești în comitatele Hunedoara și Zarand după simbolul ales, sigiliu care validează diferite documente, începând cu anul 1851 până în jurul anului 1880. Pentru a explica apariția lor, frecvența mai mare sau mai mică pe anumite teritorii, retragerea și înlocuirea cu altele, autorii fac o prezentare sumară a perioadei în care sunt atestate asupra administrației și în special asupra satelor din cadrul acestei administrații.

Dată fiind varietatea și deosebita lor valoare documentară, autorii constată că stringerea și publicarea acestor sigilii de pe cuprinsul întregii Transilvanii ar fi de un real folos. Aceasta deoarece satele atunci când și-au ales simbolul au făcut-o pornind de la realitățile de acolo, voină, ca printr-o formă sintetică să exprime ceea ce are caracteristic comunitatea respectivă; mai mult legenda a fost scrisă în limba română.

Dacă înem cont că aceste sigilii apar imediat după ce comunele au fost eliberate de dependența față de domeniul feudal, în contextul puternicului ecou pe care l-au avut ideile momentului 1848, înțelegem că ele nu sînt altceva decît o formă de manifestare a conștiinței de sine a satelor noastre. Valoarea articolului este

sporită și de variatele ilustrații de sigilii, în parte fotocopyate după colecția sigiliilor sătești, aparținînd Muzeului județean Deva.

Studiul lui Al. Pál-Antal: *Scaunul Mureș între anii 1861—1876*, face o analiză a evoluției districtului administrativ Mureș, una dintre formele de organizare și de administrare autonomă secuiască din Transilvania, după revoluția de la 1848, avînd caracteristici proprii nefîlînite la alte comitate și districte. Informațiile privind districtul administrativ Mureș sînt culese din documente arhivistice care au reușit să clarifice rolul și particularitățile acestei instituții.

Un alt studiu care meriță reținut este al lui M. Regleanu, *O cronică necunoscută cu privire la domnia lui Grigore D. Ghica (1822—1828)*. În Arhivele Statului București se află un caiet format din 10 foi — în care se prezintă, într-o manieră elogioasă, câteva informații privind domnia lui Grigore Dimitrie Ghica (1822—1828).

Manuscrisul original este publicat de autor, cu presupunerea că ar fi scris de Apostol Arsachi, care deținea în acest timp funcția de secretar al curții princiare. Prin publicarea acestui manuscris se completează seria cronicilor narative din perioada procesului de destrămare a feudalismului din Țara Românească, înscrind-se alături de cele elaborate de Dionisie Eclesiarhul, Naum Râmniceanu și Zilot Românul. Dragomir Georgescu, P. Căncian în articolul «*Da*» de istorie socială în fondul «*Creditul funciar rural*», relevînd importanța documentară a fondului Creditului finanțelor rural, subliniază adevărul cunoscut, dar nu întotdeauna aplicat, că o realizare istorică valoroasă trebuie să se bazeze, cu necesitate, pe cunoașterea fondurilor arhivistice referitoare la subiectul respectiv, că unele fonduri arhivistice insuficient folosite pînă în prezent cuprind informații interesante pentru viitoare opere istorice documentate.

Interesante sînt și prezentările de fonduri și colecții — colecția documentelor feudale a bibliotecii Teleki—Bolyai din Tîrgu-Mureș de Liviu Moldovan; Arhiva Familiei Bethlen de Iktar de M. Ursuțiu.

La rubrica «*Documente*», remarcăm prezentarea, traducerea și comentarea a patru documente sighșorene emise de Mihai Viteazul — de către Ion Ranc.

Remarcăm, din rubrica «*Addenda et Corrigenda*» originalul actului de cancelarie din 1628 aprilie 2, precizări privind data și locul nașterii lui Panait Istrati, o scrisoare de la Camil Petrescu.

Cronica revistei este variată și bogată. Revista se încheie cu recenzii și note bibliografice.

Prof. V. POPOVICI

În editura Sfintei Mitropolii a Olteniei a apărut valoroasa lucrare intitulată : Bibliografia localităților și monumentelor feudale din Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), alcătuită de cercetătorul N. Stoicescu.

Dată fiind importanța acestei prețioase lucrări, recomandăm să fie cumpărată și de cucernicii preoți din Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei pentru bibliotecile parohiale și cele personale.

Lucrarea se vinde la prețul de 65 lei.

Cei interesați se vor adresa la :

*Sfânta Arhiepiscopie a Craiovei
Serviciul Cultural
Craiova, str. Karl Marx, nr. 10*

LUMINÎNDA ÎNVIERII DOMNULUI

Glas III

armonizat de Nicolae Lungu

Andante

S. A. *mf*
Cu tru-pul a - dor - mind - ca un

T. *mf*
Cu tru-pul a - dor - mind - ca un

B. *mf*
Cu tru-pul a - dor - mind - ca un

mu - ri - tor, Îm - pă -

mu - ri - tor, Îm - pă -

mu - ri - tor, Îm - pă -

ra - te și Doam -

ra - te și Doam -

ra - te și Doam -

ne, a tre - ia zi ai în - vi -

ne, a tre - ia zi ai în - vi -

ne, a tre - ia zi ai în - vi -

at, pre A - dam din stri - că -

at, ai în - vi - at, pre A - dam din stri - că -

at, ai în - vi - at, pre A - dam din stri - că -

ciu - ne ri - di -

ciu - ne ri - di -

ciu - ne ri - di -

cînd și moar - - tea pier -

cînd și moar - - tea pier -

cînd și moar - - tea pier -

zîn - du - o, Paș-ti - le ne -

zîn - du - o, Paș-ti - le ne -

zîn - du - o, Paș-ti - le ne -

stri - că - ciu - nii, lu - mii de

stri - că - ciu - nii, lu - mii de

stri - că - ciu - nii, lu - mii de

mîn - tu - i - re!

mîn - tu - i - re!

mîn - tu - i - re!

ÎNGERUL A STRIGAT

AXION LA ÎNVIEREA DOMNULUI

Glas V

Nicolae Lungu

Andantino

S. *mp* În - ge - rul a stri - gat

A. În - ge - rul a stri - gat

T. *mp* În - ge - rul a stri - gat

B. *p* În - ge - rul a stri - gat

ce - lei pli - ne de da - ruri: Cu - *mf*

ce - lei pli - ne de da - ruri: Cu - *mf*

ce - lei pli - ne de da - ruri: Cu - *mf*

ra - tă Fe - cioa - ră, bu -

ra - tă Fe - cioa - ră, bu -

ra - tă Fe - cioa - ră, bu -

cu - ră - Te și ia - răși zic, bu - cu - ră -

cu - ră - Te și ia - răși zic, bu - cu - ră -

cu - ră - Te și ia - răși zic, bu - cu - ră -

Te, că Fi - ul Tău a în - vi - at a tre - ia

Te, că Fi - ul Tău a în - vi - at a tre - ia

Te, că Fi - ul Tău a în - vi - at a tre - ia
zi din groa pă.

zi din groa pă. Lu - mi -

zi din groa pă. Lu - mi -

zi din groa pă. Lu - mi -

nea - ză - te, lu - mi - nea - ză -

nea - ză - te, lu - mi - nea - ză -

nea - ză - te, lu - mi - nea - ză -

te no - u - le I - e - ru - sa - li -

te no - u - le I - e - ru - sa - li -

te no - u - le I - e - ru - sa - li -

me, Că sla - vă Dom - nu - lui

me, Că sla - vă Dom - nu - lui

me, Că sla - vă Dom - nu - lui

pes - te ti - ne a ră - să

pes - te ti - ne a ră - să

pes - te ti - ne a ră - să

rit. Sal - tă, sal - tă, sal -

rit. Sal - tă, sal - tă, sal -

rit. Sal - tă, sal - tă, sal -

tă a - cum și te bu - cu - ră Si - oa - ne,

tă a - cum și te bu - cu - ră Si - oa - ne,

tă a - cum și te bu - cu - ră Si - oa - ne,

ia - ră Tu, Cu - ra - tă, ve - se - leș - te - Te

ia - ră Tu, Cu - ra - tă, ve - se - leș - te - Te

ia - ră Tu, Cu - ra - tă, ve - se - leș - te - Te

în - tru în - vi - e - - - rea ce - lui năs -

în - tru în - vi - e - - - rea ce - lui năs -

în - tru în - vi - e - - - rea ce - lui năs -

rall.

cut al Tău, ce - lui năs - cut al Tău.

cut al Tău, ce - lui năs - cut al Tău.

cut al Tău, ce - lui năs - cut al Tău.

AXIOM

LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

Glas V

*Prelucrare și armonizare după
Macarié Ieromonahul
de Nicolae Lungu*

Moderato

S.
A.

mp

Mă - reș - te su -

T.

B.

p

A

fle - tul meu pe Hris - tos

p

A

dă - tă - ta - rul de vi - a

Musical score for the first system. The vocal line (top staff) has lyrics: "ță, Cel ce s-a î - năl - țat de". The piano accompaniment (middle and bottom staves) consists of a simple harmonic accompaniment. The time signature is 3/4.

Musical score for the second system. The vocal line (top staff) has lyrics: "pre - pă - mînt - la cer. Pre". The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The time signature is 3/4. Dynamics include *p* (piano) and *Pre*.

Musical score for the third system. The vocal line (top staff) has lyrics: "Ti - ne, Mai - ca lui Dum -". The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The time signature is 3/4.

Musical score for the fourth system. The vocal line (top staff) has lyrics: "ne - zeu, cea mai pre - sus". The piano accompaniment (middle and bottom staves) continues. The time signature is 3/4.

de min - te și

de min - te și

de min - te și

de cu - vînt. Ca -

de cu - vînt. Ca -

de cu - vînt. Ca -

rea ai năș - cut ne -

rea ai năș - cut ne -

rea ai năș - cut ne -

gră - it sub ani, Pre Cel

gră - it sub ani, Pre Cel

sub ani,

fă - ră - de

ani. Cre-din - cia - șii cu un

gînd Te fe - ri -

cim, Te fe - ri - cim.

rall.

AXION

LA POGORÎREA DYAXLXI SFÎNT

Glas IV, Leghetos

Prelucrare și armonizare după
Macarie Ieromonahul
de Nicolae Lungu

Moderato

S. A. T. B.

mf Bu - cu - ră -

mf Bu - cu - ră - te,

First system of the musical score for Soprano (S.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). It features a key signature of two sharps (F# and C#) and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Moderato'. The Soprano part begins with a rest followed by a melodic line starting on G4. The Alto part has a rest. The Tenor part starts on G3. The Bass part has a rest. Dynamics include *mf* (mezzo-forte).

Te - Îm - pă - ră - tea - să, Mai

mp Te Îm - pă - ră - tea - să, Mai -

Îm - pă - ră - tea - să, Mai -

Second system of the musical score. The Soprano part continues with the lyrics 'Te - Îm - pă - ră - tea - să, Mai'. The Alto part has the lyrics 'Te Îm - pă - ră - tea - să, Mai -'. The Bass part has the lyrics 'Îm - pă - ră - tea - să, Mai -'. Dynamics include *mp* (mezzo-piano).

că - Sla - va, sla - va fe-

f că, Sla - va, sla - va fe-

că. Sla - va. sla - va fe-

Third system of the musical score. The Soprano part continues with the lyrics 'că - Sla - va, sla - va fe-'. The Alto part has the lyrics 'că, Sla - va, sla - va fe-'. The Bass part has the lyrics 'că. Sla - va. sla - va fe-'. Dynamics include *f* (forte).

ciao - re - lor, Că toa-tă gu - ra cea

ciao - re - lor, Că toa-tă gu - ra cea

ciao - re - lor, Că toa-tă gu - ra cea

lim - pe-de bi-ne-gră-i - toa - re vor - bind,

lim - pe-de bi-ne-gră-i - toa - re vor - bind,

lim - pe-de bi-ne-gră-i - toa - re vor - bind,

Nu te poa - te cîn - ta cum se -

Nu te poa - te cîn - ta cum se

Nu te poa - te cîn - ta cum se -

ca - de; Și se în - tu - ne - că

ca - de; Și se în - tu - ne - că

ca - de; Și se în - tu - ne - că

toa-tă min tea, a cu-noaș-te

toa-tă min tea, a cu-noaș-te

toa-tă min tea, a cu-noaș-te

naș te-rea Ta. Pen-tru a-

naș te-rea Ta. Pen-tru a-

naș te-rea Ta. Pen-tru a-

ceas-ta cu un gînd pre Ti-ne

ceas-ta cu un gînd pre Ti-ne

ceas-ta cu un gînd pre Ti-ne

te mă-rim, te mă-rim!

te mă-rim, te mă-rim!

te mă-rim, te mă-rim!

